زرعي هدايتون

Agricultural Field Guide

زرعي توسيع، زراعت کاتو حڪومتِ سنڌ

Agriculture, Supply and Prices Department,
Directorate General Agriculture Extension Sindh
SAGP ICT Agricultural Extension Services Centre Sindh Hyderabad

زرعي هدايتون

Agricultural Field Guide

سرپرست

محمد اسماعيل راهو

وزير زراعت، سنڌ

نگران اعليٰ

عبدالرحيم سومرو

سيڪريٽري زراعت،

سنڌ

نگران

هدايت الله ڇڄڙو

ڊائريڪٽر جنرل،

زرعي توسيع سنڌ

تحرير، ترتيب ۽ توسيع

مصطفيٰ نانگراج

انچارج، آءِ سي ٽي

زرعي توسيع مرڪز

زرعي توسيع، زراعت کاتو حڪومتِ سنڌ

Agriculture, Supply and Prices Department,
Directorate General Agriculture Extension Sindh
SAGP ICT Agricultural Extension Services Centre,
Sindh Hyderabad

نظرثاني

پروفيسر ڊاڪٽر اعجاز احمد سومرو، سنڌ زرعي يونيورسٽي ٽنڊوڄام

شاهنواز ڀنڊ، چيف ڪيميسٽ زرعي توسيع سنڌ

عامر گلزار، زرعي توسيع سنڌ

ڀاڱي ڀائيوار

فهيم قريشي، ڪاشف علي ٻرڙو،

رياض حسين چانڊيو، خليل الله پنهور ۽ غلام نبي ڏاهري

آءِ سي ٽي زرعي توسيعي مرڪز، زرعي توسيع سنڌ حيدرآباد

ڊزائين

بلاول عباسي

ڪمپوزنگ

علي انور لغاري

Contact us:

+92 311 1646111 / +92 22 9201958 ictagriextensionsindh@gmail.com

www.ictagrisindh.gov.pk ictagriculturalextensionservicessindh

www.youtube.com/channel/UCqTcNu8o9s2y7vjSiafo8kQ

فهرست

صفحو	فصل	نمبر
	Wheat - ڪڻڪ	1
	Rice - ساريون	2
	Cotton - وونئڻن	3
	Sugarcane - ڪمند	4
	Sunflower - سورج مُکي	5
	Kharif Vegetables خريف جون ڀاڄيون	6
	Rabi Vegetables ربيع جون ڀاڄيون	7
	Maize - مڪئي	8
	Sorghum - جوئر	9
	Millet - ٻاجهري	10
	Egyption Clover - برسيم	11
	Alfalfa - لوسڻ	12
	Sesbania - جنتر يا ڏانچو	13
	Cluster bean - گوار	14
	Mango - انب	15
	Banana - ڪيلو	16
	Guava — زيتون	17
	Lemon - ليمون	18
	Papaya - پپيتو	19
	Green Gram - مگ	20
	Black Gram - ماش يا مانهن	21
	ڪِنوا جي پيداواري حڪمت عملي Quinoa Cultivation Technology	22
	موسمياتي تبديليون ۽ اسان جي زراعت Climate Change & Agriculture	23

	Efficient use of water پاڻي جو بهتر استعمال	24
	Agriculture Marketing زرعي مارڪيٽنگ	25
	Five Color Agricultural Approach پنج رنگي زراعت	26
	پنج رنگي ميون جي وڻڪاري Five Color Fruit Tree Plantation	27
	زرعي تحقيق سنڌ ٽنڊوڄام جون خصوصي سفارشون	28

Wheat - ڪڻڪ

زمين جي چونڊ ۽ تياري:

ڪڻڪ لاءِ اهڙي زمين چونڊ ڪجي جيڪا زرخيز ۽ نامياتي مادي سان ڀرپور هجي. پر جيڪڏهن زمين ڪمزور هجي ته اُن زمين کي ڪڻڪ پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين ڳريل سڙيل وٿاڻ جي ڀاڻ جون 3 ٽرڪون ڏئي هرن سان ملائي ريج ڪجي. تي سگهي ته ٻنو ريج ڪجي ته جيئن ڀاڻ زمين ۾ چڱي ريت ڳري ملي وڃي. جنهن بعد زمين کي نوس ڪلٽيويٽر جا ٻه هر ڏئي پوکيءَ لاءِ تيار ڪجي. ناڙي پوک لاءِ ڪلٽيويٽر پويان ڳاڏي ٻڌجي ته جيئن زمين ۾ سيڪ موجود رهي. جيڪڏهن زمين هموار نه هجي ته پوءِ زمين کي ليزر مشين ذريعي سنوت ۾ آڻجي ته جيئن فصل کي هڪجيترو پاڻي ۽ ڀاڻ ملي سگهي.

جنسون ۽ پوکيءَ جي مُند:

سفارش ڪيل جنسو	علائقو	پوکيءَ جو وقت
بنيظير-13، حمل- 13 مومل- 89، آبادگار-93، سرسبز، خرمن، سسئي ۽ ڪرن-95	ڏکڻ سنڌ	پهرين نومبر کان 20 نومبر
	اتر سنڌ	7 نومبر کان 30 نومبر
ٽي جي- 83، انمول- 91، سرسبز ۽ ڪرن-93	ڏکڻ سنڌ	21 نومبر کان 15 ڊسمبر
	اتر سنڌ	پهرين ڊسمبر کان 21 ڊسمبر
ٽي ڊي-1، سڪرنڊ-1، ڀٽائي ۽ مارئي- 2000	سڄي سنڌ	پهرين نومبر کان 25 ڊسمبر

پوکڻ جا طريقا:

ڪڻڪ جي پوکي جا ٽي طريقا آهن

1. ڇٽ ڪيڻ 2. ڪُر يا گهڙٻي 3. ناڙي پوک.

ڇٽ ڪيڻ سارين کان پوءِ واندي ٿيل زمين لاءِ مناسب طريقو آهي. جڏهن ته سارين جي واندي ٿيل زمين ۾ زيرو ٽليج ناڙيءَ ذريعي ٻڻ پوکي ڪري سگهجي ٿي. پڪين، سم ۽ ڪلر وارين زمينن ۾ ڪُر يا گهڙٻي پوک ڪجي. پر ڪُر يا گهڙٻيءَ واري پوک لاءِ هڪ ته جڏهن زمين پاڻي ڪٽي وڃي ته پوءِ ٻج گپ ۾ ڇٽجي ۽ ٻج کي ڇٽڻ کان پهرين پاڻيءَ ۾ 8 کان 10 ڪلاڪ پسائڻ گهرجي. ٻج کي پاڻيءَ ۾ پسائڻ سان ٻج جو ڦوٽهڙو وڌيڪ ڀلو ٿيندو. اهڙي طرح پلين زمينن ۾

ڪڻڪ جي پوکي ناڙيءَ رستي ڪجي. ناڙي پوک ۾ گندگاهه جي ضابطي ۾ آساني ٿئي ٿي. ٻاڻ صحيح طريقي ڏجي ٿو. ٻج گهٽ استعمال ٿئي ٿو ۽ ڦوٽهڙو پلو ٿيڻ سان گڏ ناڙي پوک ٻين جي مقابلي ۾ وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿي.

ٻج (ڪلوگرام في ايڪڙ):

جنسون	ناڙيءَ ذريعي	ڇٽ ڪيڙ ذريعي	ڪُريا گهڙٻيءَ ذريعي	ڪرين تي پوک
آڳاٽي پوک	50	55	60	60
پاڇاٽي پوک	60	65	70	70

ڀاڻن جي گهُرج:

عام طور تي سنڌ جون زمينون نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش ۾ ڪمزور آهن. جڏهن ته عام آبادگار نائٽروجن ۽ فاسفورس وارا ڀاڻ ڪڻڪ کي ڏئي ٿو پر پوٽاش نٿو ڏئي. نائٽروجن ۽ فاسفورس ۾ به فاسفورس گهٽ ۽ نائٽروجن وڌيڪ ڏني وڃي ٿي جنهن جي ڪري گهربل پيداوار نٿي ملي. ان ڪري آبادگارن کي صلاح ڏجي ٿي ته زمين جي مٽي ڪنهن ويجهي مٽيءَ ۽ پاڻيءَ جي چڪاس واري ليبارٽريءَ مان ضرور چڪاس ڪرائن ۽ ليبارٽريءَ جي ماهرن جي سفارشن مطابق ڀاڻ جو استعمال ڪن. پر جيڪڏهن ڪنهن اٽڪر سبب جي ڪري مٽي چڪاس نه ٿي سگهي ته پوءِ سني زمين ۾ هينين ريت ڪڻڪ جي فصل کي ڀاڻ ڏيڻ گهُرجي.

1. پوکيءَ وقت 1 ½ بوري ڊي اي پي، ۽ هڪ بوري ايس، او، پي في ايڪڙ ڏيڻ گهُرجي. جڏهن ته 2 ڪان اڌائي بوريون يوريا ٻن ڪان ٽن قسطن ۾ استعمال ڪجن.

2. ڪڻڪ جي ٽي ڊي-1 جنس کي 2 بوريون ڊي اي پي ۽ 3 ڪان 4 بوريون يوريا في ايڪڙ ڏجن. جست Zn جي کوٽ ختم ڪرڻ لاءِ زنڪ سلفيٽ 6 ڪلو گرام في ايڪڙ پهرين پاڻي تي ڏجي.

ڪڻڪ لاءِ مرحليوار پاڻيءَ جي ورهاست

ڪل پاڻي	پهريون پاڻي ٽن هفتن يا 21 ڏينهن ڪان پوءِ	ٻيون پاڻي ڇهن هفتن يا 42 ڏينهن ڪان پوءِ	ٽيون پاڻي نون هفتن يا 63 ڏينهن ڪانپوءِ	چوٿون پاڻي ٻارهن هفتن يا 84 ڏينهن ڪانپوءِ	پنجون پاڻي پندرهن هفتن يا 105 ڏينهن ڪانپوءِ	ڇهون پاڻي ارڙهن هفتن يا 126 ڏينهن ڪان پوءِ
6	ڀن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	ٻور اچڻ وقت	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	داڻي ٻجڻ وقت
5	ڀن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	داڻي ٻجڻ وقت

4	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	-
3	پن پاڙ نڪرڻ وقت	-	سنگ نڪرڻ وقت	-	داڻي ۾ کير ٿيڻ وقت	-
2	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	-	-	-	-
1	پن پاڙ نڪرڻ وقت	ٻوڙي ٻڌڻ وقت	-	-	-	-

گندگاهه:

سوڙهن پنن وارن گاهن لاءِ ٽاپڪ 120 گرام في ايڪڙ يا ايڪسل 330 ملي ليٽر في ايڪڙ ۽ ويڪرن پنن وارن گندگاهه لاءِ بڪٽرل سپر 300 کان 400 ملي ليٽر في ايڪڙ ۽ سوڙهن ۽ ويڪرن گڏيل گندگاهن لاءِ ايٽلانٽس 120 کان 160 يا پري وينٽ پلس 100 گرام يا ايفينٽي 600 کان 800 گرام في ايڪڙ ڦوهارو ڪجي. سمورن زهرن کي 120 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. ڦوهاري لاءِ مشين ۾ گندگاهه وارو نوزل استعمال ڪجي.

جيت ۽ بيماريون:

جيتن ۽ بيمارين جو گهٽو ڪري سنڌ جي ادارن پاران ايجاد ڪيل ڪڻڪ جنسن تي حملو نٿو ٿئي پر جيڪڏهن موسمي حالتن جي ڪري ڪٿي حملو نظر اچي ته جلد حد جي زرعي ماهر سان رابطو ڪجي.

ڪڻڪ جون بيماريون:

ڪڻڪ جي فصل کي ڪيترون ئي بيماريون لڳن ٿيون. جيڪي پيداوار تي اثر انداز ٿين ٿيون. انهن کي روڪڻ لاءِ ضروري آهي ته:

- مدي خارج جنسون نه پوکيون وڃن.
- بيمارين کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکجن.
- پوکي کان پهريان ذکر ڪيل دوائون جهڙوڪ: ٽاپسن ايم يا بينليٽ وغيره ٻج سان ملائي پوءِ پوکڻ گهرجن.
- فصلن جي وار ڦير سان پوکي ڪرڻ گهرجي.
- ڪاڻي(Smut) لڳل ٻوٽو يا سنگ پٽي ساڙي ڇڏڻ گهرجي.

سنڌ ۾ لڳندڙ بيمارين جون علامتون ۽ بچاءُ جا اپاءُ هيٺ ڏجن ٿا.

پيلي يا پٽا پٽي رتي (Strip or Yellow Rust)

هي بيماري گهٽ سيءُ پوڻ ڪري ڪڏهن ڪڏهن ڪٿي ڪٿي لڳي ٿي. گرمي جي درجي وڌڻ سان خود بخود ختم ٿي وڃي ٿي. هن بيماري ۾ پنن تي پيلي رنگ جي ليڪا ٿيندا آهن. آخر ۾ داڻا سڪي ختم ٿي ويندا آهن. هن بيماري کان بچاءُ لاءِ

بيماري کان پاڪ جنسو پوکيون وڃن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي ليٽر يا نيٽيوو 60 گرام يا امسٽارٽاپ 600 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

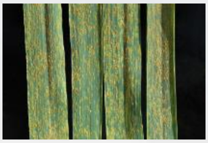

پن واري رتي (Leaf Rust)

هن بيماري جو سنڌ ۾ شديد حملو ٿئي ٿو. تدارڪ نه ڪرڻ سان ڪافي نقصان ٿئي ٿو. هن بيماري ۾ پنن تي نارنگي يا بادامي رنگ جا ڦلوڪٽا ٿين ٿا ۽ انهن مان ناسي رنگ جا گول ذرڙا هر وقت خارج ٿين ٿا جيڪي هوا جي ذريعي اڏامي ميلن ۾ پکڙجي وڃن ٿا.

هن بيماري کان بچڻ لاءِ به ضروري آهي ته بيماري کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي ليٽر يا امسٽارٽاپ 600 ملي ليٽر نيٽيوو 60 گرام يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪاري يا تيلي جي رتي (Stem Rust)

هن بيماري جو حملو پنن، تيلن ۽ سنگن تي ٿئي ٿو. شروعات ۾ الڳ الڳ ڳاڙها يا ناسي داغ ٿيندا آهن. جيڪي سخت حملي جي صورت ۾ ڪارو رنگ اختيارڪري ملي ويندا آهن. هن بيماري جا جراثيم هوا وسيلي پري پري تائين پکڙجي ويندا آهن. 12 کان 18 ڏينهن تائين ڦيرو پورو ڪري ٻئي فصل ۾ جراثيم پکڙيندا آهن. هي بيماري خاص ڪري فيبروري ۾ لڳندي آهي. بچڻ لاءِ ضروري آهي ته بيماري کان پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي لاءِ ٽلٽ 200 ملي ليٽر يا امسٽارٽاپ 600 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي يا ليٽر في ايڪڙ يا نيٽيوو 60 گرام في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪاٽي (Smut)

سنڌ ۾ هن بيماري جو صرف هڪ قسم ڪليل ڪاٽي (Loose Smut) لڳندي آهي. هن بيماري جو حملو صرف سنگ تي ٿيندو آهي. جيڪو ڪاري ٻوري ۾ تبديل ٿي ويندو آهي. هوا ۾ اڏامي ٻئي فصل تي جراثيم پکيڙيندو آهي. متاثر ٿيل ٻوٽا ٻين ٻوٽن کان اڳ سڙڻ ۽ سکڻ شروع ڪن ٿا. هن بيماري کان بچڻ لاءِ اهڙو ٻج استعمال ڪجي جيڪو صحتمند ۽ گندگاه کان پاڪ هجي. پوکي لاءِ پاڪ ۽ سفارش ڪيل جنسون پوکڻ گهرجن.

پوکي کان اڳ بينليٽ 50 ڊبليو جي دوا جا 2 گرام في ڪلو گرام ٻج سان چڱي طرح ملائي پوءِ ٻج پوکڻ گهرجي. جون جولاءِ مهينن ۾ گرمي جو درجو 38 ڊگري سينٽي گريڊ کان مٿي هجي ته متاثر ٻج عام پاڻي ۾ 4 ڪلاڪ پسائي، سنهي تهه سان پکيڙي چڱي طرح سڪائي، ٻج ۾ موجود جراثيم ختم ڪري سگجهن ٿا. جيڪڏهن فصل ۾ بيماري لڳي وڃي ته ان جي ضابطي

لاءِ تلت 200 ملي ليٽر يا نيٽيوو 60 گرام يا امستارٽاپ 600 ملي ليٽر يا اسڪور 150 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪريو.

ڪڻڪ جو لابارو ۽ ڳاهه

ڪڻڪ مان في ايڪڙ بهتر پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ لابارو ۽ ڳاهه صحيح وقت تي ڪرڻ گهرجي. يعني ته اجا ڪڻڪ ٿوري ڪچي هجي ته لابارو نه ڪجي ۽ پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾ دير نه ڪجي جيڪڏهن ڪچي ڪڻڪ جو لابارو ڪيو ويو ته داڻا مارجي ويندا. ۽ وري پچي وڃڻ کان پوءِ لاباري ۾ گهڻي دير ڪئي وئي ته ڪڻڪ جا سنگ ٽٽي پوندا ۽ سنگ ۾ موجود داڻا ڇڻي ويندا. جنهن ڪري پيداوار گهٽجي ويندي.
جڏهن مارچ ۽ اپريل وارن مهينن ۾ جيئن ئي گرمي وڌندي آهي ته ڪڻڪ جو فصل به پچي راس ٿيندو آهي. جڏهن ڪڻڪ جو رنگ سائي مان ڦري پيلو يا سونهري ٿي وڃي تيلا ۽ سنگ سڪي وڃن ۽ مڙڻ لڳن ۽ جڏهن 95 کان 98 سيڪڙو سنگ پچي وڃن ته لاباري ۾ دير نه ڪجي. لاباري ۾ 10 کان 15 ڏينهن دير ڪرڻ سان ڪڻڪ 5 کان 10 سيڪڙو ڇاڻو ڪري زيان ٿي وڃي ٿي. ان ڪري ايڏي وڏي نقصان کان بچڻ لاءِ وقت تي لابارو ڪرڻ تمام ضروري آهي.
لابارو هميشه صبح جو سوير يعني فجر جو شروع ڪجي ۽ منجهند کان اڳ ختم ڪجي. ڇو ته گرميءَ جو درجو وڌڻ ڪري سنگ ٽٽڻ ۽ داڻن ڇڻڻ جو انديشو هوندو آهي. لابارو زمين سان لائي ڪرڻ گهرجي ته جيئن ٻهه وڌيڪ حاصل ٿئي لاباري ڪرڻ وقت تڪڙ بلڪل نه ڪجي ۽ سٽريون هڪ مهاڙيون ناهجن ۽ ڪوشش ڪري گڏ ڪري ڏين ۽ سرن مان نهيل نوڙين يا نئين پراڻي واڻ سان ننڍا ننڍا گڏا ٻڌي ڇڏجن. ڇو ته هن وقت تيز هوا، برسات ۽ ڳڙي وغيره جو خطرو هوندو آهي. پوءِ جيڪڏهن گڏا ٻڌل نه هوندا ته ول ٽڙي پکڙي زيان ٿي ويندي. گڏن کي ٻن ٽن ڏينهن لاءِ ٻني ۾ رهڻ ڏجي ته جيئن ول چڱيءَ طرح سڪي وڃي ۽ ان ڳاهه جي مشين مان آساني سان صاف ٿي نڪري سگهي ۽ داڻا پڃي ٽٽي زيان نه ٿين.

ذخيرو:

ڪڻڪ کي ذخيري وارن جيتن کان بچاءَ لاءِ اَنُ ديري مان صاف ٻورين ۾ ڀرجي ۽ گُدين کي صاف ڪجي. گهرن ۾ ننڍي سطح تي ڪڻڪ ذخيرو ڪرڻ لاءِ ڪڻڪ کي چڱيءَ طرح اُس ۾ سڪائي صاف گنديءَ ۾ وجهي نم جا پن وجهي فاسٽاڪسن جون گوريون وجهي هوا بند ڪري ڪنهن ڪليل هوادار ۽ جانوري واري جاءِ تي رکڻ گهرجي. پر جي ڪڻڪ وڏي پئماني تي ذخيرو ڪرڻي هجي ته 2 ڪلو چُن 2 ڪلو توتيو الڳ الڳ پلاسٽڪ جي ٿانو ۾ 24 ڪلاڪ ڳاري ڪپڙي ۾ ڇاڻي ڪري 50 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي گدام جي ڀتين، ڇت ۽ فرش تي پوچي ڪرڻ گهرجي. اهو عمل ڪڻڪ ذخيرو ڪرڻ کان هڪ مهينو اڳ ڪرڻ گهرجي ۽ بعد ۾ فاسٽاڪسن جون گوريون وجهي گدام کي هوا بند ڪجي.

ساريون - Rice

زمين:

سارين جي فصل لاءِ اهڙي چيڪي يا لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي، جيڪا زرخيز هجي ۽ نامياتي مادو چڱي مقدار ۾ رکندي هجي.

سارين جون جنسون:

ديسي جنسن ۾ اري - 6، اري - 8، ڊي آر - 92، ڊي آر - 82، ڊي آر - 83، سدا حيات، ڪنول - 95، لطيفي، خوشبو - 95، شاداب، شعاع - 92، سرشار، مهڪ، شاندار ۽ ڪي ايس-282 پوکڻ لاءِ موجود آهن.

جڏهن ته هائبرڊ جنسون جهڙوڪ، گارڊ، شهنشاهه، انمول ۽ ڊائمنڊ وغيره پوکجن ٿيون.

سارين جي جنسن جو علائقي ۽ مند آهر پيجارو پوکڻ ۽ رونبو ڪرڻ لاءِ وقت

جنسون	پيجارو پوکڻ جو وقت	
	اتر سنڌ	ڏکڻ سنڌ
	(لاڙڪاڻو، شڪارپور، جيڪب آباد، سکر، دادو ضلعي جا ميهڙ ۽ خيرپور ناٿن شاهه تعلقا)	(ٺٽو، بدين ۽ حيدرآباد ضلع جو ٽنڊو محمد خان تعلقو)
اري - 6، اري - 8 سدا حيات	مئي جي ٻئي هفتي کان جون جي ٻئي هفتي تائين	اپريل جي ٽئين هفتي کان مئي جي ٻئي هفتي تائين
ڊي آر - 82، ڊر آر - 92	مئي جي آخري هفتي کان جون جي آخري هفتي تائين	مئي جي ٻئي هفتي کان جون جي ٽئين هفتي تائين
ڊر آر - 83	جون جي ٽئين هفتي کان جولاءِ جي ٻئي هفتي تائين	جون جي پهرين هفتي کان جولاءِ جي پهرين هفتي تائين
ڪنول - 95	اپريل جي ٻئي هفتي کان مئي جي ٻئي هفتي تائين	اپريل جي پهرين هفتي کان مئي جي پهرين هفتي تائين
لطيفي	جون جي ٻئي هفتي کان جولاءِ جي پهرين هفتي تائين	مئي جي ٽئين هفتي کان جون جي آخري هفتي تائين
خوشبو - 95، شاداب، شعاع، سرشار، مهڪ ۽ شاندار	مئي جي ٻئي هفتي کان جون جي آخري هفتي تائين	اپريل جي ٽئين هفتي کان مئي جي آخري هفتي تائين

جنسون	رونبي جو وقت	
	اتر سنڌ	ڏکڻ سنڌ
	(لاڙڪاڻو، شڪارپور، جيڪب آباد، سکر، دادو ضلعي جا ميهڙ ۽ خيرپور ناٿن شاھ تعلقا)	(ٺٽو، بدين ۽ حيدرآباد ضلع جو ٽنڊو محمد خان تعلقو)
اَري - 6، اِري - 8 سدا حيات	جون جي ٻئي هفتي کان جولاءِ جي ٻئي هفتي تائين	مئي جي ٽئين هفتي کان جون جي ٻئي هفتي تائين
ڊي آر - 82، ڊي-آر - 92	جون جي آخري هفتي کان جولاءِ جي آخري هفتي تائين	جون جي ٻئي هفتي کان جولاءِ جي ٽئين هفتي تائين
ڊي-آر - 83	جولاءِ جي ٽئين هفتي کان آگسٽ جي ٻئي هفتي تائين	جولاءِ جي پهرين هفتي کان آگسٽ جي پهرين هفتي تائين
ڪنول - 95	جولاءِ جي ٽئين هفتي کان آگسٽ جي ٻئي هفتي تائين	جولاءِ جي پهرين هفتي کان آگسٽ جي پهرين هفتي تائين
لطيفي	جولاءِ جي ٻئي هفتي کان آگسٽ جي پهرين هفتي تائين	جون جي ٽئين هفتي کان جولاءِ جي پهرين هفتي تائين
خوشبو - 95، شاداب، شعاع، سرشار، مهڪ ۽ شاندار	جون جي ٻئي هفتي کان جولاءِ جي ٽئين هفتي تائين	مئي جي ٽئين هفتي کان جون جي آخري هفتي تائين

ٻج جو مقدار

ٻيجارو پوکڻ لاءِ تيار ڪيل اڌ ويسي جون ٻه پاريون هڪ ايڪڙ جي رونبي لاءِ سفارش ڪجن ٿيون ۽ هڪ پاريءَ ۾ ٻج جو مقدار جنس وار هيٺ ڏجي ٿو.

جنس	اڌ ويسي جي پاريءَ ۾ ٻج جو مقدار
اري - 6، اري - 8، سدا حيات، ڊي آر - 92، ڊي.آر - 82، ڊي.آر - 83، ڪنول - 95	6 کان 7 ڪلو گرام
خوشبو - 95، شاداب، شعاع - 92، سرشار، مهڪ ۽ شاندار	½ 3، کان 4 ڪلو گرام

زمين جي تياري ۽ پوکي

جيڪڏهن زمين ڏڳن ذريعي تيار ڪرڻي هجي ته 3 کان 4 خشڪيءَ جا هر ڏيڻ گهرجن. پر جيڪڏهن ٽريڪٽر استعمال ڪرڻو هجي ته پوءِ راجا هر ذريعي اونها هر ڏجن. هر ڏيڻ بعد زمين کي 3 هفتا ڪليل ڇڏجي. ان کانپوءِ 2 هر ڪلٽيويٽر جا يا هڪ هر پتر پيچڻ واري هر يعني روٽاويٽر جو ڏئي زمين کي پوکيءَ لاءِ تيار ڪجي.

پوکيءَ جا طريقا:

رونبي رستي پوک:

سارين جي پوکي قطارن ۾ ڪجي. قطارن واري فصل ۾ ٻوٽن جو گهربل تعداد يعني 80000 کان 100000 ملي ٿو. جنهن جي ڪري پيداوار سٺي لهي ٿي. قطارن جي وچ ۾ 8 انچن جو مفاصلو رکجي. رونبي لاءِ هاڻ نيئون وڏيون هر قسم جون مشينون پڻ ايجاد ٿي ويون آهن.
پر جي لس واري طريقي سان رونبو ڪرڻو هجي ته پوءِ هڪ چورس ميٽر جي ڪاٺ جي چوڪاٺي (فريم) اندر 25 سلا هٽجن ته گهربل ٻوٽن جو تعداد ملي ويندو.

ڇٽ رستي پوک

هن طريقي سان ڏاکڻي سنڌ (لاڙ) جي ڪجهه علائقن ۾ ساريون پوکيون وڃن ٿيون. جنهن لاءِ تيار زمين ۾ پاڻي ڏئي ٻج ڇٽيو ويندو آهي.

ناڙيءَ رستي پوک

هن طريقي ۾ تيار زمين کي ريج ڪرڻ کان پوءِ وٽ اڇڻ تي زمين کي ڪلٽيويٽر جا ٻه هر پويان گاڏي ٻڌي ڏجن. جنهن بعد ڪٽڪ وانگر ناڙي ڪجي. ليڪن پوکيءَ لاءِ ڍُهه ٻارنهن ڪلاڪ پهرين ٻج کي پُسائي رکجي. ان کان پوءِ ٿوري وقت لاءِ کنهن صاف جاءِ تي پکيڙجي ته جيئن اهو خشڪ ٿئي ۽ بعد ۾ پوکي ڪجي ته ڦوٽهڙو سٺو ٿيندو.

سُڪي زمين ۾ سارين جي پوک:

سارين جي هن ٽيڪنالاجيءَ ۾ زمين کي سڪيءَ جا چڱيءَ ريت هر ڏئي زمين تيار ڪري ناڙيءَ رستي پوک ڪجي. پوکيءَ لاءِ قطار کان قطار جي وچ ۾ مفاصلو 8 انچ بيهارڻ گهرجي. ناڙي ڪرڻ کانپوءِ پاڻي ڏئي ڇڏجي.
جڏهن زمين ڏار ڏئي وڃي جنهن ۾ گهٽو ڪري هڪ هفتو لڳي وڃي ٿو. ان بعد پهرئين پاڻ طور هڪ بوري ڊي اي پي، اڌ بوري يوريا ۽ 12 ڪلوگرام پوٽاش في ايڪڙ چٽي پهريون پاڻي ڏيڻ گهرجي. اهڙي طرح ٻيو پاڻ 20 ڏينهن بعد مُني بوري يوريا في ايڪڙ ڏجي. جڏهن ته آخري پاڻ فصل جڏهن ڊِڊي تي پهچي ته مُني بوري يوريا في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. هن پوکيءَ جي طريقي ۾ هن وقت DR-92 ۽ شاهڪار جنسون ڪامياب وڃي رهيون آهن.

جنسوار ڪيميائي ڀاڻن جون سفارشون	
سفارش ڪيل مقدار في ايڪڙ	پاڻ ڏيڻ جو وقت
اري - 6، اري - 8، ڊي آر - 92، ڊي.آر- 82، ڪنول - 95 ٻه بوريون يوريا ۽ ڏيڍ بوري ڊي اي پي يا پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي.	رونبي کان هڪ يا ٻه ڏينهن اڳ ۾ سمورو ڊي اي پي ۽ اڌ بوري يوريا يا هڪ بوري يوريا ۽ پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي زمين ۾ چٽي مٿان ريج ڏجي جڏهن ته باقي رهيل يوريا مان مني بوري رونبي کان 20 ڏينهن بعد ۽ مني بوري رونبي کان 40 کان 50 ڏينهن بعد
ڊي.آر - 83	رونبي کان هڪ يا ٻه ڏينهن اڳ ۾ سمورو ڊي-اي-پي

سوا بوري يوريا ۽ مني بوري ڊي-اي-پي يا ڏيڍ بوري يوريا ۽ پوٽيون ٻه بوريون ايس-ايس-پي	۽ مُني بوري يوريا يا اڌ بوري يوريا ۽ پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي ڏجي. جڏهن ته باقي يوريا جي رهيل وزن مان اڌ رونبي کان 15 کان 20 ڏينهن بعد ۽ ٻيو رونبي کان 35 کان 40 ڏينهن بعد
لطيفي سوا بوري يوريا ۽ سوا بوي ڊي-اي-پي	رونبي کان هڪ يا ٻه ڏينهن اڳ ۾ سمورو ڊي-اي-پي ۽ يوريا جي بوريءَ جو چوٿون حصو ڏجي. جڏهن ته باقي يوريا جي رهيل وزن جو اڌ رونبي کان 15 کان 20 ڏينهن بعد ۽ ٻيو اڌ رونبي کان 35 کان 40 ڏينهن بعد
سدا حيات ٻه بوريون يوريا ۽ سوا بوري ڊي-اي-پي يا اڍائي بوريون يوريا ۽ پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي	رونبي کان هڪ يا ٻه ڏينهن اڳ ۾ سمورو ڊي-اي-پي ۽ اڌ بوري يوريا يا هڪ بوري يوريا ۽ پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي ڏجي جڏهن ته پوٽيون ٽي بوريون ايس-ايس-پي ڏجي رهيل يوريا جو هڪ حصو رونبي کان 20 ڏينهن بعد ۽ ٻيو حصو 50 کان 55 ڏينهن بعد ڏجي.
خوشبو ـ 95 ڏيڍ بوري يوريا ۽ هڪ بوري ڊي-اي-پي	مُني بوري يوريا ۽ هڪ بوري ڊي-اي-پي پوکيءَ کان پهريائين بنيادي وزن طور ۽ باقي رهيل مني بوري يوريا ڏيڍو نسرڻ وقت ڏجي.
شاداب، شعاع ـ 92، سرشار مهڪ ۽ شاندار اڍائي بوريون يوريا ۽ سوا بوري ڊي-اي-پي يا اڍائي بوريون يوريا ۽ ٽي بوريون ايس-ايس-پي	يوريا ڀاڻ جو اڌ وزن ۽ ڊي-اي-پي جو سمورو مقدار پوکيءَ کان پهرين بنيادي وزن طور ۽ نائٽروجن ڀاڻ جو اڌ وزن ڏيڍ نسرڻ وقت ڏجي.
هائبرڊ ٽي بوريون يوريا ۽ ڏيڍ بوري ڊي-اي-پي يا ٻه بوريون مونو امونيم فاسفيٽ ۽ هڪ بوري سلفيٽ آف پوٽاش يا اڍائي بوريون يوريا ۽ ٽي بوريون زرخيز	رونبي کان هڪ يا ٻه ڏينهن اڳ ۾ سمورو ڊي-اي-پي ۽ اڌ بوري يوريا يا هڪ ٻه بوريون زرخيز يا ٻه بوريون امونيم فاسفيٽ ۽ هڪ بوري سلفيٽ آف پوٽاش ڏجي. جڏهن ته رهيل يوريا جو هڪ حصو رونبي کان 20 ڏينهن بعد ۽ ٻيو حصو 50 کان 55 ڏينهن بعد ڏجي.
نوٽ: جيڪڏهن فاسفورس ڀاڻ جي استعمال سان زمين ۾ سينور يا جارو (Algae) ٿيڻ جو انديشو هجي ته فاسفورس ڀاڻ زمين جي تياري وقت چٽي آخري هر هلائي زمين ۾ ملائجي.	

پاڻي:

بيجارو هٽڻ کان 4 کان 6 ڏينهن پهرين ايترو ريج ڪجي، جيئن رونبي وقت زمين ۾ گهٽ ۾ گهٽ هڪ انچ پاڻي بيهل هئڻ گهرجي جنهن ۾ رونبو ڪجي. ان بعد آهستي آهستي فصل ۾ 3 کان 4 انچ تائين پاڻي وڌائڻ گهرجي. فصل مان بيهل پاڻي نيڪال ٻه ڪبو رهجي. اهڙي طرح لاباري کان 10 يا 15 ڏينهن پهرين پاڻي بند ڪرڻ گهرجي.

جڏهن ته ناڙي واري پوک ۾ فصل ۾ ڦوٽهڙي بعد پهريون پاڻي ڏجي ۽ باقي پاڻي متئين طريقي موجب ڏجن. اهڙي طرح چٽ ۾ وري شروعات ۾ ئي تڪڙا پاڻي ڏبا اچن ته جيئن ڦوٽهڙو جلد ۽ سنو ٿئي.

زنڪ جو استعمال:

ڪلراٺي هيناهين، سخت زمينن ۾ جتي لڳاتار پاڻي بيهي ٿو. اُتي زنڪ جي ڪوت ٿئي ٿي. ان لاءِ زنڪ سلفيٽ (33 سيڪڙو) 6 ڪلو گرام، 27 سيڪڙو ساڍا 7 ڪلو گرام يا 21 سيڪڙو 9 ڪلو گرام استعمال ڪرڻ گهرجي. في ايڪڙ جي حساب سان اوتري ئي سڪل مٽي يا يوريا ياڻ سان ملائي فصل ۾ رونبي کان 12 کان 15 ڏينهن بعد ڇٽڻ گهرجي.

گندگاهه:

مارڪيٽ ۾ ڪيترن ئي قسمن جو سارين جي فصل مان گندگاهه کي ختم ڪرڻ لاءِ گاهه مار زهر موجود آهن. جيڪي رونبي جي چار ڏينهن اندر بيٺل پاڻيءَ ۾ استعمال ڪرڻ سان گندگاهه تي ضابطو آڻي سگهجي ٿو.

گوٽ پرڻ:

ضرورت موجب جتي فصل ۾ گوٽ نظر اچي ته ان کي فوري طور تي پرڻ گهرجي.

جيت:

رونبي تيل فصل ۾ ڪينئن يا گڏر کان بچاءُ لاءِ هيٺ ڄاڻايل داڻيدار دوائن مان ڪا به هڪ پهريون پيرو رونبي بعد 35 کان 40 ڏينهن دوران ۽ ٻيو پيرو 55 کان 60 ڏينهن دوران استعمال ڪرڻ گهرجي. ان لاءِ: پاڊان 4 سيڪڙو 9 ڪلوگرام في ايڪڙ يا ورتاڪو 6 سيڪڙو 4 ڪلوگرام في ايڪڙ يا فيوراڊان 3 سيڪڙو 9 ڪلوگرام يا هوپرا 9 ڪلو گرام في ايڪڙ..

نوٽ: داڻيدار دوا جي استعمال کان اڳ ٻنن جي ڏارن ۽ ٻرن وغيره کي آلي مٽيءَ سان ليپو ڏجي ته جيئن دوا لڳل ٻارن جو پاڻي ٻين ٻارن ڏانهن وهي نه وڃي ۽ فصل ۾ پاڻيءَ جي سطح 4 کان 6 انچ بيهارڻ گهرجي.

اڇي پنيءَ وارو مهلو:

اڇي پنيءَ وارو مهلو يا سارين جي ألي هن فصل کي گهڻو نقصان پهچائي ٿي. هي جيت ننڍڙو ٿئي ٿو. جيڪو فصل ۾ بيٺل پاڻيءَ جي مٿان نظر ايندو آهي ۽ فصل جي ٻوٽن تي هينيان کان حملو ڪندو آهي. جنهن ۾ ٻوٽن جي رس چوسي انهن کي سڪائي ڪارو ڪري ڇڏيندو آهي. جيڪي سڙي ختم تي ويندا آهن. هن جيت جي نقصان کان بچڻ لاءِ پاڇاتي پوک نه ڪرڻ گهرجي. ٻارن جا ٻنا هميشه ننڍا ناهڻ گهرجن. هن جيت لاءِ قوت مدافعت رکندڙ جنسون جهڙوڪ: سدا حيات پوکڻ گهرجن ساڳئي وقت فصل کي گهاٽو ٿيڻ نه ڏجي. فصل اندر هوا ۽ اُس جي صحيح گذر لاءِ جڏهن قطارون پاڻ ۾ ملي وڃن ته هٿن سان هر پنجن قطارن کان پوءِ پها ناهجن. اليءَ کان بچاءَ

فصل پوکڻ کان اڳ ۾ ٻنيءَ ۾ ٻيڻل وٽن جي چانگ ڪرڻ گهرجي تہ جيئن فصل ۾ چانورو نہ ٿئي. سارين جي رونبي کان 55 ڏينهن بعد نائٽروجن وارو ياڻ نہ ڏجي، ٻي صورت الٻءَ جو مسئلو شدت اختيار ڪري ويندو. وڌيڪ حملي جي صورت ۾ اميدا گروپ جو ڪوبہ زهر استعمال ڪري سگهجي ٿي.

سارين جو پن ويڙهو:

هن جيت جي موجودگيءَ جي جانچ رونبي بعد 40 کان 45 ڏينهن کان پوءِ شروع ڪجي. هن جيت جو بہ حملو چانوري واري هنڌ، گهاتي فصل ۽ گهٽي ڏنل نائٽروجن واري فصل ۾ وڌيڪ ٿئي ٿو. جنهن جو خيال رکڻ گهرجي.

هي جيت فصل جا پن ٽڪي ٿو ۽ انهن کي ويڙهي ڇڏي ٿو. بہ کان ٽي پن ويڙهيل نظر اچن تہ زهر جو استعمال ڪرڻ گهرجي. ان لاءِ سارين جي پن ويڙهي کان فصل کي بچائڻ لاءِ پيراٿرائيڊ گروپ جون دوائون يعني لمدا سيهائيلوٿرين 400 ملي ليٽر في ايڪڙ استعمال ڪجي ۽ ان سان ملندڙ دوائون استعمال ڪجن.

سارين جي جوِن:

هي جيت سارين ۾ رونبي بعد 20 کان 25 ڏينهن کان وٺي خاص طور تي ڪسين جي پاسن تي نظر اچن ٿا. اهڙي طرح هن جيت جي شروعات ۾ غير هموار زمين ۾ پاڻيءَ جي سطح کان مٿي ٻيڻل ٻوٽن ۾ حملو ٿئي ٿو. هي جيت عام طور تي جسامت ۾ تمام ننڍڙا ۽ ٻوٽن جي ٻاهرين پنن اندر ڏانڊين کي ڇهٽيل نظر ايندا آهن. جيڪي ٻوٽن جو رس چوسي وٺندا آهن ۽ نتيجي ۾ متاثره ٻوٽن جي واڌ ويجهہ رُڪجي وڃي ٿي. ٻوٽا پيلا ٿي سُڪي وڃن ٿا ۽ سنگ ننڍا خالي يا ان جا داڻا گهٽ تعداد ۾ ٿين ٿا.

جيڪڏهن فصل ۾ جوِنءَ جو حملو نظر اچي تہ پوءِ رونبي جي 35 کان 40 ڏينهن تي ڊائفينٿيوران گروپ جو زهر يا ڪنهن بہ مائٽي سائڊ يا ان سان ملندڙ زهر جو استعمال ڪجي.

بيماريون:

1. رتيءَ جي بيماري: بيماريءَ کان پاڪ صاف ۽ صحتمند ٻج استعمال ڪجي. حملي جي صورت ۾ اسڪور150 ملي ليٽر يا ڊائيفينوڪونازول 150 ملي ليٽر في ايڪڙ اسپري ڪجي.

2. ڪاٽيءَ جي بيماري: بيماريءَ کان پاڪ صاف ۽ صحتمند ٻج استعمال ڪجي. حملي جي صورت ۾اسڪور 150 ملي ليٽر يا ڊائيفينوڪونازول 150 ملي ليٽر في ايڪڙ اسپري ڪجي.

ٻج کي پوکڻ کان اڳ بيمارين جي بچاءَ وارو زهر لڳائي پوءِ پوکجي ۽ ٻج صحتمند پوکڻ گهرجي. سارين واري زمين ۾ پوٽاش وارو ياڻ ڏيڻ گهرجي. پوک پاچاتي نہ ڪجي ۽ ياڻ جو سفارش ڪيل مقدار ڏجي فصل مان گندگاهہ صاف ڪبو رهجي.

ڪوئن کان بچاءَ:

ڪوئن کان فصل کي بچائڻ لاءِ ڏرڙن ۾ سائي ماگ پائوڊر واس ڪرڻ گهرجي يا زنڪ فاسفائيڊ جو هڪ پيڪٽ في ايڪڙ استعمال ڪرڻ گهرجي .

لاٻارو

جڏهن سارين 95 سيڪڙو پچي وڃن ۽ سنگ ۾ پلال جهڙو رنگ ڏيکارين تہ لاٻارو شروع ڪجي. لاٻاري ڪرڻ وقت سارين جون سٽريون ترتيبوار ۽ هڪ ڱريون ڪري ٻڌجن ۽ اتي ئي زمين ۾ 2 کان 4 ڏينهن سڪڻ لاءِ ڇڏجن. لاٻاري لاءِ هاڻ نندين هٿ سان هلندڙ موٽر واريون مشينون اچي ويون آهن اُهي بہ استعمال ڪري وقت ۽ محنت بچائي سگهجي ٿي.

گهٽي ايراضيءَ جي صورت ۾ ڪمبائن هارويسٽر جي استعمال سان وقت ۽ مزدوريءَ جي بچت سان گڏ لاٻاري ۽ لاٻاري کان پوءِ وارا نقصان گهٽائي سگهجن ٿا.

اسٽوريج

سارين کي اسٽور ڪرڻ کان پهرين چڱي طرح اُس ۾ سڪائڻ تمام گهڻو ضروري آهي. بي صورت ۾ سارين ۾ موجود نمي يا گهم جي ڪري گرمي جو درجہ حرات تمام گهڻو وڌي ويندو آهي. ان کان علاوه سارين ۾ ڦڦوندي (Fungus) لڳي ٿي جنهن جي ڪري چانور جو معيار ۽ ذائقو تمام گهڻو متاثر ٿئي ٿو. ان لاءِ سارين کي سج جي روشني ۾ هڪ بہ ڏينهن سڪائڻ ضروري آهي تہ جيئن گهربل معيار کي برقرار رکي سگهجي.

Cotton - وونئڻ

پوکيءَ جو وقت:

پوکيءَ جو وقت	علائقو
15 مارچ کان 31 مارچ تائين	ضلعو ٺٽو ۽ بدين
پهرئين اپريل کان 30 اپريل تائين	ٿر، ميرپورخاص ۽ عمرڪوٽ
15 اپريل کان 15 مئي تائين	حيدرآباد، ٽنڊو محمد خان، ٽنڊو الهيار، مٽياري ۽ ڄامشورو
15 اپريل کان 20 مئي تائين	سانگھڙ
پهرئين مئي کان 31 مئي تائين	دادو، بينظيرآباد ۽ نوشهروفيروز
15 مئي کان 15 جون تائين	خيرپور، سکر، ڪشمور، گھوٽڪي، لاڙڪاڻو، قمبر شهدادڪوٽ، شڪارپور ۽ جيڪب آباد

زمين جي تياري:

وونئڻ جي فصل جي سٺي پيداوار لاءِ اهڙي زرخيز زمين چونڊڻ گھرجي. جيڪا پاڻي جذب ڪرڻ جي صلاحيت رکڻ سان گڏ دير تائين وَتَ کي قائم رکي سگھي. خاص ڪري نرم لٽياسي يا چيڪي لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي. چونڊيل زمين ۾ سڪيءَ جا اونها هر ڏجن. ان ڪانپوءِ بارا ناهي اهڙيءَ طرح ناليون ناهجن جو هر پاري کي ڏار ڏار پاڻي ملي. ياد رکڻ گھرجي ته وونئڻ جي فصل لاءِ هر هميشه اونهو استعمال ڪجي جيڪو ڪافي هيٺ تائين زمين ۾ لهي وڃي ۽ زمين کي اهڙيءَ طرح سڌائي ۾ آڻجي جو ڪٿي به پاڻي نه بيهي ۽ فصل کي هڪ جهڙو پاڻي ۽ ياڻ ملي سگھي.

وونئڻ جي فصل جي پوکيءَ جا طريقا:

سنڌ ۾ وونئڻ جي پوک عام طور تي ته ناڙيءَ ذريعي ڪئي وڃي ٿي پر ڪرين ۽ ويڪرن ڪرين ٻنن تي به هيءَ فصل پوکيو وڃي ٿو. وونئڻ جي ناڙيءَ رستي پوک لاءِ قطارن جي وچ ۾ اڍائي فوٽن جو مفاصلو ۽ ڇدائيءَ ڪانپوءِ ٻوٽن جي وچ ۾ 9 انچ مفاصلو رکيو وڃي. ڪرين تي هوا جي رخ کي نظر ۾ رکي 9 انچن جي فاصلي تي 2 کان 3 داڻا چنگيءَ جي صورت ۾ لڳائڻ گھرجن. ڪرين يا ٻنن جي وچ ۾ نالي مني فوٽ کان وڌيڪ ويڪري نه هجي. ويڪرن ڪرين ٻنن تي ٻنهي پاسن کان چنگيون لڳائڻ گھرجن.

ٻج جو مقدار:

ٻج هميشه اعتماد وارن ادارن، ڪمپنين يا زميندارن کان حاصل ڪرڻ گھرجي. خاص ڪري سنڌ

۾ بي ٽي جنسن جي پوک ڪرڻ وقت اهڙي ٻج جي چونڊ ڪجي جيڪو موسم توڙي وونئڻن جي جيتن ۽ بيمارين خلاف مدافعت جي سگهه رکندڙ هجي.

پوکيءَ جو طريقو	ٻُج واري ٻج جو مقدار في ايڪڙ	ٻُج لٿل ٻج جو مقدار في ايڪڙ
ناڙي پوک	8 کان 10 ڪلو گرام	5 کان 6 ڪلو گرام
ڪرين ۽ ٻنن واري پوک	3 کان چار ڪلو گرام	2 کان 3 ڪلوگرام

سفارش ڪيل جنسون:

وونئڻن جون هي جنسون پوکي سگهجن ٿيون : ايف ايچ 900، ايف ايچ 901، ايف ايچ 1000، CIM 602، 886 MNT، ايف ايچ 142، بي ايڇ 118، سي آئي ايم 473، ليبر 1، نيلم 121، ڪرس 9، سنڌ 1، ململ، بختاور، مهراڻ، ڪونج، ريشمي، هاري دوست، شهباز، ڪرس 134، ڪرس 342، ڪرس 121، ڪرس 467، چاندي، سهٽي، ناياب، نيا اُفق نصرت، سامي، وغيره.

ٻج تان ٻُج لاهڻ لاءِ تجويزون:

10 ڪلو ٻج تان ٻُج لاهڻ لاءِ هڪ لٽر گندرف جو تيزاب ڪافي آهي. ٻج کي ڪنهن به پلاسٽڪ جي ٽب ۾ وجهو مٿان آهستي آهستي تيزاب هاريو ان ڪانپوءِ ڪنهن ڪاني يا بيلچي سان ٻج کي هيٺ مٿي چڱي طرح هلايو ته ڪڪڙن تان ڪپهه جا ٻُج آهستي آهستي ختم ٿيڻ شروع ٿيندا. پر هاڻ ڪڪڙن تان ٻُج صاف ڪرڻ لاءِ جديد مشينون به مارڪيٽ ۾ آهن انهن مان به فائدو حاصل ڪري سگهجي ٿو. جڏهن ٻج تيزاب ۾ صاف ٿي وڃي ته پوءِ ان کي ڪنهن چاٽي يا ڳوڻ مٿان رکو ۽ ٻج تي پاڻي هاريو، ۽ گهٽ ۾ گهٽ 3-4 ڀيرا چڱي طرح پاڻي هاريو پوءِ هڪ ٻج ڪٽي زبان تي رکو جيڪڏهن کٽاڻ هجي ته وري پاڻي ۾ ڌوئو جيڪڏهن کٽاڻ نه هجي ته ڪنهن ڇانوءَ واري جاءِ تي سڪايو.

پوکيءَ کان اڳ ٻج کي دوا لڳائڻ:

پوکيءَ کان اڳ زرعي ماهر جي صلاح سان ٻج کي ڪا ڦنگي ۽ جيت مار دوا لڳائي پوءِ پوکيو وڃي ته ائين ڪرڻ سان هڪ مهيني تائين ڦتندڙ فصل رس چوسڻ وارين بيمارين جي حملي کان محفوظ رهندو. ان ڪانسواءِ ٻج ۾ ڦوٽهڙو به بهتر انداز ۾ ٿيندو آهي.

في ايڪڙ ٻوٽن جو تعداد ۽ ڇدائي:

جيئن ته ماهرن جو چوڻ آهي ته وونئڻن مان بهتر پيداوار لاءِ في ايڪڙ ۾ ٻوٽن جو تعداد 22 کان 25 هزار تائين هئڻ گهرجي. ان لاءِ جڏهن ٻوٽا 5 کان 6 انچ جا ٿين ته ٻوٽن ۾ ڇدائي جو عمل ڪرڻ گهرجي. جنهن ۾ هڪ ٻوٽي جو ٻئي ٻوٽي کان مفاصلو گهٽ ۾ گهٽ 9 انچ رکجي. ته جيئن هر هڪ ٻوٽي کي پاڻي، ياڻ توڙي اس ۽ هوا گهربل انداز ۾ ملي سگهي.

رهيل خال پرڻ:

جيئن ته ڪرين وارين فصل جو جائزو وٺڻ ڪانپوءِ ڏسجي ته جتي جتي اڳ ۾ پوکيل ٻج نه ڦٽو آهي ته اتي ڀيهر ٻج جون ڇُنگيون لڳائي خال پري ڇڏڻ گهرجن.

ڳُڏ:

وونئڻ جي ٻوٽن جي بهتر واڌ ويجهه لاءِ فصل کي گندگاهه کان صاف رکڻ گهرجي ۽ ان جو بهترين ذريعو ڳُڏ آهي. ناڙي پوک ۾ پهرئين ڳُڏ پنجهونءَ تي، ٻي ڳُڏ پهريون پاڻيءَ ڏيڻ وقت ٽئين ڳُڏ ٻيو پاڻي ڏيڻ کانپوءِ زمين جي وٽ ۾ اچڻ وقت ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته ڪرين واري فصل کي پهرئين ڳُڏ ٻئي پاڻي کان پوءِ زمين جي وٽ ۾ اچڻ کانپوءِ ڪرڻ گهرجي. فصل ۾ ڳُڏ ڪرڻ کانپوءِ نائٽروجن ڀاڻ استعمال ڪرڻ گهرجي ته جيئن پوکيل فصل جي ٻوٽن کي وقت سر خوراڪ ملي سگهي.

فصل مان گندگاهه جو خاتمو:

حقيقت سان ڏسجي ته وونئڻ جي فصل تي اڪثر جيتن ۽ وائرس جو حملو گهٽي گندگاهه سبب ٿئي ٿو. ان ڪانسواءِ گندگاهه جي ڪري فصل جي پيداوار ۾ گهٽتائي اچي ٿي. گندگاهه فصل جي روشني، پاڻي، هوا ۽ ڀاڻ ۾ به حصيدار بنجي ٿو. جنهن ڪري زرعي ماهر جي صلاح سان جڙي ٻوٽيون ختم ڪندڙ دوائن جو استعمال ڪرڻ گهرجي. جنهن ۾ اسٽامپ 1000 کان 1250 سي سي في ايڪڙ يا ٽرانسونل 600 گرام في ايڪڙ يا ڊوال گولڊ 800 ملي ليٽر في ايڪڙ يا پيندي ميٽالين 1000 ملي ليٽر في ايڪڙ يا ٽيز 20 گرام في ايڪڙ جي حساب سان ڦوهارو ڪريو.

ڀاڻ جو استعمال:

ڀاڻ جي ذريعي ٻوٽن کي نائٽروجن، فاسفورس، پوٽاش ۽ زنڪ جو گهربل مقدار ملي ٿو. جيڪڏهن ٻوٽن ۾ نائٽروجن جي کوٽ اينَدي ته ٻوٽن جي پنن جو رنگ هلڪو سائو ٿي ويندو آهي ۽ آهستي آهستي پيلي رنگ ۾ تبديل ٿي ويندو آهي ۽ ٻوٽن جي واڌ ويجهه بيهجي وڃي ٿي.

اهڙيءَ طرح وري فاسفورس جي کوٽ سبب ٻوٽن جو قد ننڍو ٿئي ٿو، گوگڙا دير سان نهندا آهن. گوگڙن جي سائيز به ننڍي ٿي ويندي آهي. ۽ ٻوٽن جي ٿڙ جو رنگ زمين جي سطح وٽ پيلو نظر ايندو آهي. پر جيڪڏهن فصل ۾ پوٽاش جي کوٽ هوندي ته پنن جا ڪنارا پيلا ۽ زردي مائل ٿي ويندا آهن. پنن جي رڳن جو رنگ ڳاڙهاڻ مائل ٿي پوندو آهي ۽ پنن جا ڪنارا خشڪ ٿي ويندا آهن. جڏهن ته زنڪ جي کوٽ جي ڪري پنن جي سائز ننڍي ٿي ويندي آهي ۽ اندروني طور تي پنن جون رڳون ڪاريون يا ڏنڌليون نظر ايندريون آهن. جنهن ڪري وونئڻ جي فصل ۾ ڪيميائي ڀاڻ جو استعمال متئين کوٽ کي نظر ۾ رکي ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته زمين ۾ پوکيءَ وقت وٺاڻ جو ڀاڻ پڻ استعمال ڪرڻ گهرجي.

بي ٽي جنسن لاءِ ڀاڻ جي سفارش

زمين جو قسم	في ايڪڙ ڪيميائي ڀاڻ جو استعمال
لٽياسي زرخيز زمين	اڍائي ٻوريون نائٽروفاس ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي، پوکيءَ مهل، اڌ ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي پنجهوءَ مهل ۽ مُني ٻوري يوريا گل ٻاتي مهل ڏيڻ گهرجي. يا سوا هڪ ٻوري ڊي-اي-پي ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي پوکيءَ مهل اڌ ٻوري يوريا پنجهوءَ مهل ۽ هڪ ٻوري يوريا گل ٻاتي مهل ۽ هڪ ٻوري يوريا گوگڙن نهڻ

	وقت ڏيڻ گهرجي.
وچولي زرخيز زمين	پوٽيون ٽي ٻوريون نائٽروفاس، اڌ ٻوري ايس-او-پي، پوکيءَ مهل اڌ ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي ڦلجهوءَ مهل ۽ ٻُني ٻوري يوريا گل ٻاٽي مهل ۽ ٻُني ٻوري يوريا گوگڙن نهڻ وقت يا ڏيڍ ٻوري ٽي-ايس-پي، ٻُني ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي پوکيءَ مهل ڏيڻ گهرجي ٻُني ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس او پي ڦلجهوءَ مهل جڏهن ته هڪ ٻوري يوريا گل ٻاٽيءَ تي ۽ اڌ ٻوري يوريا گوگڙن نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي.
هلڪي وارياسي زمين	هڪ ٻوري ڊي-اي-پي، اڌ ٻوري ايس-او-پي ۽ اڌ ٻوري يوريا پوکيءَ مهل ڏيڻ گهرجي. هڪ ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي، ڦلجهوءَ مهل ۽ جڏهن ته هڪ ٻوري يوريا گل ٻاٽيءَ وقت ۽ ٻُني ٻوري يوريا گوگڙن نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي. يا هڪ ٻوري ٽي-ايس-پي، اڌ ٻوري ايس-او-پي ۽ هڪ ٻوري يوريا پوکيءَ مهل. هڪ ٻوري يوريا ۽ اڌ ٻوري ايس-او-پي ڦلجهوءَ مهل ۽ جڏهن ته هڪ ٻوري يوريا گل ٻاٽي مهل ڏيڻ گهرجي.
ڪمزور يا ڪلراٺي زمين	ٻه ٻوريون نائٽروفاس پوکيءَ مهل، 2 ٻوريون امونيم نائيٽريٽ ڦلجهوءَ مهل ۽ 2 ٻوريون گل ٻاٽيءَ مهل ڏيڻ گهرجي. يا هڪ ٻوري يوريا پوکيءَ مهل. 3 ٻوريون SSP ۽ هڪ ٻوري امونيم نائٽريٽ 2 ٻوريون امونيم نائٽريٽ ڦلجهوءَ مهل ۽ گل ٻاٽي وقت ڏيڻ گهرجي.
ڪلراٺين، سخت زمينن يا ڪرين تي پوکيل وونئڻ جي صورت ۾	ٻه ٻوريون نائٽروفاس يا سوا ٻه ٻوريون ايس- ايس-پي، ۽ هڪ ٻوري امونيم نائٽريٽ يا هڪ ٻوري زور آور ۽ هڪ ٻوري يا سوا ٻوري ٽي-ايس-پي ڏيڻ گهرجي. نوٽ: فصل کي پهريون پاڻ پوکي جي 15 کان 20 ڏينهن اندر، ٻيو پاڻ 25 کان 30 ڏينهن اندر ڏيڻ گهرجي. ڪرين تي پوکيل فصل کي ٽيون پاڻ 70 ڏينهن جي اندر ڏيڻ گهرجي.

نوٽ: زنڪ سلفيٽ 6 کان 9 ڪلو گرام في ايڪڙ پوکي جي 20 ڏينهن بعد ۽ وارياسين ۽ لٽياسين زمينن ۾ زمين تيار ڪرڻ وقت ٻين ڀاڻن سان گڏ 3 ڪلو گرام بوران (10.5 سيڪڙو) وارو استعمال ڪرڻ گهرجي. يا 45، 60 ۽ 90 ڏينهن تي هڪ هڪ ٽيلهي ڏنل سفارشن تحت بوران جو ڦوهارو ڪجي.

وونئڻ جون بيماريون ۽ تدارڪ

ٻوٽن جي پنن جو سڙڻ ۽ سڪڻ:

هن بيماريءَ جي ڪري وونئڻ جي ٻوٽن جي پنن تي شروع ۾ ڀورا ڇهنبدار داغ ڏٺا ٿين ٿا. گهڻي حملي جي صورت ۾ ٽارين تي به اهي داغ نظر اچن ٿا. ٽڙ تي هن بيماريءَ جي حملي سبب ڪاري

رنگ جو دائرو ٺهي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح هن بيماريءَ جي لڳڻ سان بوٽي جا گوگڙا ڳرڻ، سڙڻ شروع ٿي ويندا آهن. اها بيماري هڪ قسم جو وائرس آهي جيڪو آهستي آهستي سموري فصل ۾ ڦهلجي ويندو آهي. ان ڪري بيمار بوٽا فوري طور ڪڍي فصل کان پري ساڙڻ گهرجن. ان کانسواءِ ٻج کي آئنده کا ڦقوندي مار (Fungicide) زهريلي دوا لڳائي پوءِ پوکڻ گهرجي.

گوگڙن جو سڙڻ (Boll Root):

هن بيماريءَ ۾ شروع ۾ گوگڙن جي اندر پورا يا ڪاري رنگ جا داغ ظاهر ٿيندا آهن. ٻاهران گوگڙا نيڪ حالت ۾ هوندا آهن پر اندران ڪپهه ڳري سڙي ويندي آهي يا وري گوگڙا ٽڙندا ئي ناهن. ڪجهه گوگڙا ٽڙندا آهن ته انهن جي ڪپهه جو رنگ اڃي بدران هلڪو پيلو نظر ايندو آهي.

بچاءَ جي تدبير:

جيئن ته هيءَ بيماري گهميل موسم يا ڪيڙي جي حملي جي ڪري ٿيندي آهي. جنهن جي ضابطي لاءِ ميٽاليڪس+ مينڪوزيب گروپ وارو زهر ڦوهارو ڪرڻ گهرجي ۽ ڪيئنئن ته پڻ ضابطو آڻڻ گهرجي.

بوٽن جي پاڙن جو سڙڻ (Root Rot):

هيءَ بيماري بوٽن ۾ مختلف بيڪٽيرياز جي ڪري ٿيندي آهي. بوٽا اوچتو مُرجهائجي ويندا آهن ۽ چِڪ ڏيڻ سان پاڙان سولائي سان نڪري ايندا آهن. بوٽن جون پاڙون ڳريل سڙيل نظر اينديون آهن ۽ پاڙن کي زور ڏيڻ سان پِيلي رنگ جو ليسوڙي جهڙو بدبودار پاڻي نڪرندو.

هن بيماريءَ کان بچاءَ لاءِ بوٽي جو بوٽي کان فاصلو مناسب رکڻ گهرجي. ۽ ٻج کي ڪنهن به ڦقوندي مار زرعي زهر ۾ ٻوڙي پوءِ استعمال ڪجي جهڙوڪ: ٽاپسن ايم Topsin M يا ٿايوفينائيٽ ميٿائيل 5 گرام في ڪلو يا ڊائچينگ اڍائي گرام هڪ ليٽر پاڻي ۾ لڳائي پوءِ پوکڻ گهرجي.

وونئڻن جا جيت ۽ انهن جو تدارڪ

سائو مهلو (Jassid):

سائي مهلي جا ٻچا ۽ بالغ پنن جي هيٺان رس چوسي پنن ۾ زهريلو مادو داخل ڪن ٿا. حملي آور پنن جا ڪنارا هيٺئين پاسي مڙي ويندا آهن، پنن جون نسون سڪي وينداآهن. جنهن ڪري پن ڪمزور ٿي ويندا آهن. شديد حملي جي صورت ۾ پن ڦڪا ۽ ڳاڙها ٿي ڇڻي پوندا آهن. هن جيت جو شديد حملو جولاءِ ۽ آگسٽ مهيني ۾ ٿيندو آهي، جهڙالي موسم هن جيت جي واڌ ويجهه لاءِ وڌيڪ موزون هوندي آهي.

احتياطي تدبيرون:

وونئڻ جي پوکي سفارش ڪيل وقت تي ڪرڻ گهرجي. گهٽي ياڻ ڏيڻ کان پاسو ڪجي. گندگاهه کي ختم ڪرڻ گهرجي. قوت مدافعت رکندڙ جنسون پوکڻ گهرجن.

ضابطو:

اسپيد 80 گرام يا نائٽيائرڊ گروپ جا زهر جهڙوڪ: جيسپر 200 ملي ليٽر يا انسٽنٽ يا ويلاسٽي 200 ملي ليٽر يا اميڊاڪلوپرڊ گروپ جي ڪابه دوا 250 ملي ليٽر في ايڪڙ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

ٿرڙو (Thrips):

هن جيت جي حملي سان پن هيٺئين پاسي اچا چاندي نما سارسر جهڙي شڪل جا ٿي مُڙي ويندا آهن ۽ ٻوٽي جي واڌ ويجهه پڻ متاثر ٿي رکجي ويندي آهي. هُن جيت جو حملو وونئڻ جي فصل تي شروعات کان وٺي آخري چوندي تائين هوندو آهي.

احتياطي تدبيرون:

وونئڻ جي پرسان ڪيهه سان مشابهت رکڻ وارا ٻوٽا يا فصل نه پوکجن. گندگاهه جو خاتمو ڪجي. گهٽي پريشر واري مشين ذريعي صاف پاڻي يا ڪپڙن ڌوئڻ واري صابڻ جي محلول جو ڦوهارو ڪرڻ سان به ٿرڙي جو حملو گهٽائي سگهجي ٿو.

ضابطو:

پائريٽ 80 کان 100 ملي ليٽر يا ايباميڪٽن يا ڪلوروفيناپائير 200 ملي ليٽر يا ڊرموٽ 125 ملي ليٽر يا في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي.

اڇي مک (White fly):

هن جيت جا ٻچا ۽ بالغ پنن مان رس چوسي ليس دار مادو ماکي جهڙو خارج ڪن ٿا. جنهن ڪري سينور واري بيماري ٿي پوندي آهي ۽ ڪپهه جي پيدوار ۽ معيار کي نقصان پهچي ٿو. اڇي مک جو حملو خشڪ موسم ۾ گهٽو ٿئي ٿو. شديد حملي جي ڪري وونئڻ تي پن مروڙ (CLCV) بيماري اچي ٿي. هن جيت جو حملو آگسٽ ۽ سيپٽمبر مهيني ۾ وڌيڪ ڏٺو ويو آهي.

احتياطي تدبيرون:

وونئڻ جي فصل ۾ يا پرسان ميزبان ٻوٽا جهڙوڪ پيندي، واڱڻ وغيره نه پوکڻ گهرجن.ميزبان ٻوٽن ۽ گندگاهه کي ختم ڪجي. ياڻ سفارش ڪيل وزن کان وڌيڪ نه ڏجي.

ضابطو:

اولالا 60 سي سي في ايڪڙ يا ڊاءِ فينٽيوران 250 سي سي في ايڪڙ يا ڊولو يا پولو يا موسپيلان 125 گرام يا ايسيلان يا اسيٽامپيرڊ 125 گرام في ايڪڙ يا پائريپروڪسيفن 400 کان 500 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

ملي بگ (Mealy bug):

ملي بگ ٻوٽي جي پنن مُکڙين مان رس چوسيندو آهي ۽ زهريلو مادو ڪاڏي دوران ٻوٽي ۾ داخل ڪندو آهي جنهن ڪري پن مُکڙيون ۽ گل ڇڻي پوندا آهن ۽ ٻوٽي جي واڌ ويجهه رڪجي وڃي ٿي ۽ حملي آور ٻوٽي جا گؤنچ، گل، گوگڙا ڇڻي پوندا آهن. هي جيت لئي دار مادو خارج ڪري ٿو جيڪو ڪاري سينور واري بيماريءَ جو ذريعو بڻجي ٿو. شديد حملي جي صورت ۾ ٻوٽو سڪي ختم ٿي ويندو آهي.

احتياطي تدبيرون:

فصل جو هر روز معائنو ڪرڻ گهرجي. شروعاتي مرحلي ۾ ملي بگ ٿوري تعداد ۾ نظر اچي ته ان کي هٿ تي پلاسٽڪ جي ٿيلهي لڳائي ماري ختم ڪجي. ميزبان ٻوٽن ۽ گندگاهه جو خاتمو ڪرڻ گهرجي.

ضابطو:

ڪيوراڪرا يا پروفيڪس يا پروفينوفاس 500-800 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

جُون (Mites):

وونئڻن جي فصل ۾ لڳاتار موسم خشڪ رهڻ سان جُون جو حملو ظاهر ٿئي ٿو جون ٻوٽي جي پنن مان رس چُوسي جارو ناهي ٿي جيڪو ٻوٽي جي ڪاڏ خوراڪ ناهڻ وارو عمل پڻ متاثر ٿئي ٿو. جڏهن جون جو شديد حملو ٿئي ٿو ته پن، مُکڙيون ۽ گل ڇڻي پوندا آهن. جولاءِ ۽ آگسٽ مهيني ۾ هن جو شديد حملو ٿئي ٿو.

احتياطي تدبيرون:

پيرانرائيڊ گروپ جون دوائون شروعاتي مرحلي ۾ استعمال نہ ڪجن. جُون جو حملو خشڪيءَ تي وڌيڪ ٿئي ٿو، ان ڪري فصل کي صاف پاڻي سان ڦوهارو ڪرڻ سان جُون جو خاتمو ڪري سگهجي ٿو.

ضابطو:

اوبيرون 100 ملي ليٽر في ايڪڙ يا باءِ فينٽرين 250 ملي ليٽر في ايڪڙ يا پولو يا ڊولو 250 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

چٽڪمرو ڪينئون (Spotted boll worm):

چتڪمرو ڪينئون فصل جي شروعات ۾ چوٽين کي نقصان ڏيندو آهي. جڏهن گل ۽ ٻاتي نڪرڻ شروع ٿيندي آهي ته گهٽو نقصان ڪرڻ، مُڪڙين ۽ گوگڙن ۾ اندر داخل ٿي ڪندو آهي جنهن ڪري پيداوار گهٽ ملندي آهي. هن جو شديد حملو آگسٽ ۽ سيپٽمبر مهيني ۾ ٿئي ٿو.

احتياطي تدبيرون:

وونئڻ جي فصل ۾ يا پاسن کان ميزبان ٻوٽن جو خاتمو ڪجي. آخري چوندي کانپوءِ جلدي زمين مان ٻانيون ڪپي اونها هر ڏئي زمين ڪيڙي ڇڏجي. پيندين جي باقيات کي وونئڻ جي پوکي کان اڳ ۾ ختم ڪرڻ گهرجي.

ضابطو:

ڪراٽي يا ليمڊا 250 کان 300 ملي ليٽر في ايڪڙ يا ٽالسٽار يا ٻاءِ فينٿرين 250 ملي ليٽر يا ايماميڪٽن 200 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪرڻ گهرجي.

آمريڪي ڪينئون (American Boll worm):

هن جيت جا ٻچا/ ڪينئان ڦٽڻ سان فصل جي نرم گؤنچن کي کائڻ شروع ڪندا آهن ۽ پوءِ ٻوٽي جي ٻين حصن جهڙوڪ مُڪڙيون، گل ۽ گوگڙن تي ڪينئان حملو آور ٿين ٿا جنهن ڪري فصل کي شديد نقصان ٿئي ٿو.گل ٻاتي نهڻ وقت هن جيت جو حملو شروع ٿئي ٿو پر شديد حملو جون کان آگسٽ مهيني ۾ ڏٺو ويو آهي.

احتياطي تدبيرون:

اونها هر هلائي زمين ۾ رهيل ڪينئن کي اُس جي تپش رستي ناس ڪجي. گندگاهه جو خاتمو ڪجي. جاچ پڙتال جاري رکجي.

ضابطو:

لارسبين 700 کان 1000 ملي ليٽر يا پروڪليم 200 ملي ليٽر في ايڪڙ يا ايماميڪٽن 200 ملي ليٽر يا ٽائيمر يا ٽالسٽار 200 ملي ليٽر يا پائريٽ 80 کان 100 ملي ليٽر يا ٻائفيٿرين 250 ملي ليٽر يا ريڊينٽ 60 کان 80 ملي ليٽر يا ڪوراجن 80 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

گلابي ڪينئون (Pink boll worm):

هن جيت جا آنا مان نڪتل ڪينئا جلدي گل ٻاتيءَ ۾ داخل ٿين ٿا جڏهن گل تي حملو ڪري ٿو ته گل جون مُڪڙيون ملائي روزيٽ (Rosette) يا مانڌاٽي جهڙي شڪل ۾ اندر ئي اندر گل جا نر صفا کائي ڇڏيندو آهي. ۽ ٻئي پيري نسل شڪل ۾ آٽيندو آهي گوگڙي تي حملي ڪرڻ وقت سوراخ ڪري اندر داخل ٿي وڃي ٿو، هي ڪپهه جي ٻج جو ڳپ کائي ناس ڪري ٿو.

احتياطي تدبيرون:

هن جيت کي ناس ڪرڻ لاءِ پيلاڙي کانپوءِ مال جو چارو ڪرائڻ گهرجي ان کانپوءِ وونئڻانيون

ڪٽي ساڙي ڇڏجن.

ضابطو:

ايما ميڪٽن 200 ملي ليٽر يا بائفيٽرين 250 ملي ليٽر يا بولٽن 500 ملي ليٽر يا ڊريم يا ڪيپيٽل پلس يا ايبر پلس يا ڊيلٽا فاس يا ڊيلٽا+ٽراءِ زوفاس 500 کان 600 ملي ليٽرفي ايڪڙ يا پروايڪسس 100 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

لشڪري (Armyworm): ميچ يا ليچ يا ليوفينوران يا انڊيڪس 200 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي .

Sugarcane - ڪمند

زمين جي چونڊ:

بهتر پيداوار لاءِ ڪمند واري زمين لٿياسي هئڻ سان گڏوگڏ اُن ۾ پاڻي جذب ڪرڻ جي قوت به هجي ۽ ان ۾ هوا داخل ٿيڻ جي به صلاحيت هجي ۽ اها زمين هجي جنهن ۾ ڪافي نامياتي مادو ۽ خوراڪي جزا موجود هجن. ڪمند لاءِ زمين سم ۽ ڪلر واري نه هجي. پر ڪمند جون ڪي جنسون جهڙوڪ: بي ايل-19 (BL-19) هلڪي ڪلراٺي زمين ۾ پوکي سگهجي ٿو.

زمين جي تياري:

ڪمند واري زمين ۾ راجا هر يا ٽالهين وارا (3 يا 4) هر ڏيڻ گهرجن. ساڳئي وقت جيڪڏهن زمين ۾ چيزل هر ڏني ٿي سال ٿي ويا هجن ته پوءِ چيزل هر به ضرور هلائڻ گُهرجي. چاڪاڻ ته هي هر 3 کان 4 فوٽ زمين ۾ اونهو وڃي ٿو. جيڪو زمين جي سخت تهه کي ٽوڙي ڇڏيندو آهي. انهيءَ سان ڪمند جون پاڙون اونهيون ۽ زمين ۾ پاڻي هيٺ تائين ويندو ۽ زمين ۾ آلاڻ پوسل يا گهم گهڻو عرصو رهندي آهي. جنهن بعد زمين کي سَنوت ۾ آڻي تيار ڪجي.

پوکيءَ جو وقت:

ڪمند جي پوکي بهار ۽ سرءُ جي موسم ۾ ڪئي ويندي آهي. بهار واري پوکي 15 فيبروري کان مارچ جي آخر تائين ٿي سگهي ٿي ۽ سرءُ واري پوکي 15 آگسٽ کان سيپٽمبر جي پڇاڙي تائين ڪري سگهجي ٿي. سرءُ جي مند ۾ پوکيل ڪمند بهار جي مند ۾ پوکيل ڪمند کان 30 کان 40 سيڪڙو وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿو.

پوکيءَ جا طريقا:

سنڌ ۾ عام طرح سان پوکيءَ جا هيٺيان به طريقا استعمال ڪيا وڃن ٿا. جيڪي آبهوا جي لحاظ کان نهايت موزون آهن.

1. ريج وارو طريقو: اڳواٽ تيار ڪيل زمين کي ريج کان پوءِ زمين جي وٺ اچڻ تي اُن ۾ گوبل هر هلائي 90 سينٽي ميٽرن تي ڪريا تيار ڪري ان ۾ گهربل پاڻ ڇٽي ذڪر ڪيل ٻج جي جنس جون دوا لڳل ڳريون اهڙي طريقي سان پوکڻ گهرجن جو انهن جون پُڇڙيون پاڻ ۾ مليل هجن ۽ انهن مٿان سهاڳو گُهمائي ڪرين کي ڍڪي ڇڏجي ۽ پاڻي ايستائين نه ڏجي جيستائين ڪمند ڦٽي نه اچي.

2. خشڪ طريقو: هن طريقي ۾ زمين جي تياريءَ ۾ 3 يا 4 سُڪي جا هَرن کان پوءِ مٿان راجا هر ڏيئي پتر پڇي زمين کي تيار ڪجي ۽ پوءِ سنوت ڪري اوڙون ڪڍڻ گهرجن جن جو فاصلو 90 سينٽي ميٽر هئڻ گهرجي ۽ اوڙن جي گهرائي 18 کان 20 سينٽي ميٽر هئڻ گهرجي جنهن ۾ ٻن (2) اکين واريون ڳريون ملائي پوکي ڪرڻ گهرجي ۽ مٿان وري مٽيءَ جو هلڪو تهه چاڙهڻ گهرجي تنهن کان پوءِ جلدي پاڻي ڏيڻ گهرجي. پوکيءَ کان پوءِ 2 يا 3 پاڻي هفتي جي وقفي سان ڏيڻ گهرجن.

پوکيءَ لاءِ ٻج:

ٻج صحتمند فصل مان ونجي جيڪو فصل 6 کان 8 مهينن جو هجي. انهيءَ مقصد لاءِ بهار ۾ پوکيل نرسري ڪمند نهايت ئي اهم آهي. منڊي واري فصل جو ٻج استعمال نہ ڪجي ۽ ٻج هر قسم جي بيماريءَ کان پاڪ هجي. ڪمند جي لٺ (لڙهيءَ) جا مٿيان ٻہ حصا ٻج لاءِ استعمال ڪرڻ گهرجن ۽ مٿين حصي ۾ گلوڪوز وڌيڪ هوندو آهي. ڪمند جو هيٺيون حصو گهٽ پوکڻ گهرجي، چاڪاڻ تہ هيٺين حصي جون اکيون (Buds) تمام گهٽ ڦٽن ٿيون ۽ ٻج لاءِ ڪمند جي لٺ هٿن سان صاف ڪجي. جيئن اکيون (Buds) زخمي نہ ٿين. اُن کان پوءِ لڙهيءَ مان اُهي ٽُڪرا ڪپجن جن مان هر هڪ ٽُڪريءَ ۾ ٻہ يا ٽي (2 يا 3) اکيون هجن.

ٻج جو مقدار:

ٻج جو مقدار 80 کان 100 مڻ يا 30 کان 40 هزار ٽُڪرا في ايڪڙ جي حساب سان پوکجن. ٿلهي قسم جي جنسن جهڙوڪ: ٽرائٽان، بي ايل-4، گلابي-95، پي آر-1000، جو ٻج وڌيڪ استعمال ڪرڻ گهرجي.

ٻج کي دوا لڳائڻ:

بيمارين کان بچاءُ لاءِ ٽاپسن ايم 70 ڊبليو پي يا ٿايوفنيٽ ميٿائل 200 گرام 100 لٽر پاڻي ۾ يا دوا جي ڳار ۾ ٻج کي پنج منٽ ڪن ٻوڙي پوءِ پوکڻ گهرجي.

جنسون:

ڪمند جون جنسون، پوکيءَ جي وقت ۽ علائقي کي ٽن حصن ۾ ورهايو ويو آهي.

علائقا	سفارش ڪيل جنسون
اتر سنڌ	
خيرپور، سکر، جيڪب آباد، لاڙڪاڻو، قمبر شهدادڪوٽ، شڪارپور	گلابي-95 (BF-129)، ايل-113، ايل-116، بي ايل-4 لاڙڪاڻو-1
وچين سنڌ	
نوشهروفيروز، شهيد بينظير آباد، دادو، ڄامشورو، سانگهڙ	گلابي-95 (BF-129)، ايل-113، بي ايل-19، ايل-116، بي ايل-4
ڏکڻ سنڌ	
ٿرپارڪر، عمرڪوٽ، ميرپورخاص، مٽياري، ٽنڊوالهيار، ٽنڊو محمد خان، حيدرآباد، بدين، ٺٽو	گلابي-95 (BF-129)، بي ايل-19، ٽرائٽان، بي ايل-4، ٺٽہ-10 ۽ نيا-98، نيا-2004، نيا-2010، نيا-2011، نيا-2012

گڏيل پوک:

ڪمند جي فصل ۾ شروعاتي مرحلي ۾ گڏيل پوک پڻ ڪري سگهجي ٿي. انهيءَ ۾ ڪمند ۽ بصرن جي گڏيل پوک ڪمند ۽ سورج مکيءَ جي گڏيل پوک مان سٺا نتيجا حاصل ٿيا آهن. سرءُ واري ڪمند جي وچ وارين قطارن ۾ ڪڻڪ جو فصل پڻ پوکي سگهجي ٿو.

وٿاڻ جو ڀاڻ:

زمين ۾ لاڳيتو فصل پوکڻ سان خوراڪي جزن جي کوٽ ٿئي ٿي. وٿاڻ جي ڀاڻ کي استعمال ڪرڻ سان نہ رڳو خوراڪ جو پورائو ٿئي ٿو. پر اهو ڀاڻ زمين جي طبعي حالت کي بہ سڌاري ٿو. زمين ۾ پوسل برقرار رکڻ جي صلاحيت وڌي ٿي ۽ زمين نرم ٿئي ٿي.
ڪمند پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين سڪي جا هر ڏئي بہ ٽرڪون وٿاڻ جي ڀاڻ جون في ايڪڙ زمين ۾ وجهي پاٽي ڏجي. وٿ اچڻ تي ڪلٽيويٽر هلائي وري زمين کي پاٽي ڏجي، جڏهن زمين وٿ ۾ اچي تہ پوءِ زمين کي پوکي لاءِ تيار ڪجي.

سائو ڀاڻ:

ڪمند وارين زمينن کي هر ٻن يا ٽن سالن کان پوءِ سائو ڀاڻ ڏيڻ گهرجي. اُن لاءِ ڍانچو (جنتر)، سڻيءَ وارو گاهہ، برسيم يا گوار وغيره پوکي گل ورڻ مهل هر ڏئي زمين ۾ ملائي مٿان پاٽي ڏئي ڇڏڻ گهرجي. تہ جيئن سائي ڀاڻ وارو نامياتي مادو سڙي ڳري زمين ۾ ملي وڃي.

ڀاڻ جو استعمال:

ڪمند جو فصل 12 کان 14 مهينا زمين تي بيٺل هوندو آهي اُن ڪري هن فصل کي گهڻي کاڌ خوراڪ جي ضرورت رهي ٿي. اُها کاڌ خوراڪ مختلف جزن يعني نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش جي صورت ۾ هوندي آهي. ٽنهنڪري زمين جي مطابقت سان سنڌ ۾ ڪمند کي علائقيوار ڀاڻ ڏيڻ گهرجي.

علائقيوار ڪمند جي فصل ۾ ڀاڻ ڏيڻ جو وقت ۽ ان جو في ايڪڙ وزن

ڀاڻ جو نالو	ڀاڻ ڏيڻ جو وقت	اتر سنڌ	وچولي سنڌ	ڏکڻ سنڌ
يوريا	1 پوکي جي هڪ مهيني بعد 2. پهرين مٽي چاڙهڻ وقت 3. ٻئي مٽي چاڙهڻ وقت	هڪ بوري هڪ بوري هڪ بوري	هڪ بوري هڪ بوري هڪ بوري	هڪ بوري ڏيڍ بوري ڏيڍ بوري
ڊي-اي-پي يا مونوامونيم فاسفيٽ	1. پوکي وقت نالين ۾	ٻہ بوريون	ٻہ بوريون	ٻہ بوريون
سلفيٽ آف پوٽاش	1 پوکي وقت	ٻہ بوريون	ٻہ بوريون	ٻہ بوريون

نوٽ: منڊي واري فصل ۾ مٿي ذڪر ڪيل ڀاڻ جي وزن کان 25 سيڪڙو وڌيڪ ڀاڻ ساڳئي طريقي سان ڏيڻ گهرجي.
زنڪ سلفيٽ جي استعمال سان پيداوار ۾ اضافو ٿئي ٿو. انڪري زنڪ سلفيٽ 6 ڪلو گرام في ايڪڙ پوکائي جي هڪ مهيني کان پوءِ ڏيڻ گهرجي.

گندگاھ جو خاتمو:

ڪمند جي فصل ۾ گندگاھ جا ٻوٽا تقريبا 25 سيڪڙو فصل جي پيداوار ۾ گھٽتائي آڻين ٿا. گندگاھ جا ٻوٽا زمين ۾ پاڻي، خوراڪي جزن ۽ روشني ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿين ٿا. جنھن سان فصل جي واڌ ويجھ ۽ معيار متاثر ٿئي ٿو. فصل جي پوکيءَ کان پوءِ پھريان ٽي مھينا تمام گھڻي اھميت رکن ٿا. انھي مرحلي ۾ گندگاھن جو وقت سر خاتمو تمام ضروري آھي. جنھن لاءِ وقت سر گڏ ڪرڻ يا ڪيميائي گاھ مار زھر جو استعمال ڪري سگھجي ٿو.

گاھ جو نالو	دوا جو نالو	وزن في ايڪڙ	استعمال جو وقت
ويڪرن ۽ سنھن پنن وارا گاھ جھڙوڪ: واھو، ٻرٽ، للر، ماڏاٽو، ساوڙي، لوٽڪ، ڪل ۽ ڪبھ	ڪرمسٽ 75 ڊبليو جي	400 گرام	پھرئين پاڻي کانپوءِ جڏھن زمين آلي ھجي.
	ڊيوئل گولڊ 960 اي سي	1000 سي سي	پوکيءَ کانپوءِ 24 ڪلاڪن اندر ڪرين تي
	سن اسٽار 15 ڊبليو جي	100 گرام	ٻئي پاڻي کانپوءِ زمين وٺ تي ھجي. بھتر نتيجو حاصل ڪرڻ لاءِ ڦوھاري کانپوءِ 7 ڏينھن بعد پاڻي ڏجي.

گُڏ ڪرڻ:

ڪمند کي سڄي سال ۾ چار گُڏون ڪرڻ لازمي آھن. پھرين گُڏ ڪمند جي ڦٽڻ کان پوءِ ڏيڍ مھيني بعد ڪرڻ گھرجي. جڏھن تہ باقي ٻيون گُڏون ھر ڏيڍ مھيني کان پوءِ ڪرڻ گھرجن. ڪمند جي گُڏ چنجور، ڪوڏر يا ديسي ھر سان ڪرڻ گھرجي.

مٽي چاڙھڻ:

ڪمند جو فصل تيز ھوائن يا گھڻي پاڻيءَ جي ڪري زمين تي ڪِري پوندو آھي. جنھنڪري فصل جي پيداوار تي اثر پوندو آھي.

ان ڪري مٽي ضرور چاڙھجي ۽ اھا پھريون دفعو تڏھن چاڙھجي جڏھن ڪمند جو ٻوٽو اٽڪل چئن مھينن جو ٿئي ۽ قد اندازن ڏيڍ کان ٻہ فوٽ ٿئي. انھيءَ وقت تي نائٽروجن ڀاڻ جو پھريون وزن ڏجي. ٻيو دفعو ڏيڍ مھيني کان پوءِ اوڙن تي مٽي چاڙھجي ۽ باقي رھيل نائٽروجن ڀاڻ جو آخري وزن ڏيئي پاڻي ڏيڻ گھرجي.

پاڻيءَ جو استعمال:

ڪمند جي ٻوٽي کي ڦوٽھڙي ۽ شاخون ڪيڻ مھل پاڻيءَ جي وڌيڪ ضرورت ھوندي آھي. اُنھيءَ لاءِ ڪمند ۾ وقتائتو ۽ موسم آھر پاڻي ڏيڻ تمام ضروري آھي. ۽ ھيٺ ڄاڻايل پروگرام تحت پاڻي ڏيڻ گھرجي. تجربن مان معلوم ٿيو آھي تہ ملچ ڪرڻ سان پوسل ھئڻ ڪري پاڻي جو وقفو وڌي ٿو ۽ پاڻي جي بچت ٿئي ٿي.

برسات جي مند ۾	مئي، جون، جولاءِ مهينن ۾	ڪمند جي ڦوٽهڙي بعد	ڪمند پوکڻ بعد
زمين ي آلاڻ جي مطابق پاڻي ڏيڻ جو وقفو وڌائڻ گهرجي	8 کان 10 ڏينهن جي وقفي سان	10 کان 12 ڏينهن جي وقفي سان	2 يا 3 پاڻي 7 کان 8 ڏينهن جي وقفي سان

نوٽ: اهڙي طرح ڪمند جي پوک کي پوکيءَ کان وٺي وڍ تائين 22 کان 25 پاڻي ڏيڻ تمام ضروري آهن.

جيت ۽ انهن جو تدارڪ (Insect pests and their Control):

ڪمند جي فصل کي جيڪي جيت نقصان رسائين ٿا اُنهن ۾ چوٽيءَ وارو ڪينئون، لٺ وارو ڪينئون، پاڙ وارو ڪينئون ۽ جوئر جي لٺ جو ڪينئون، ميلي بگ، ڪارو بگ، اڇي مک، ترڙو، جونءِ، اڏوهي ۽ گهوڙا مک شامل آهن. هتي مکيہ جيتن جو مختصر احوال هيٺ ڏجي ٿو.

1. چوٽيءَ وارو ڪينئون (Sugarcane Top borer):

هن ڪينئين جو حملو مارچ مهيني کان ٿيندو آهي ۽ آڪٽوبر تائين 5 کان 7 سيڪڙو فصل کي نقصان رسائيندو آهي. جيت جي مادي پنن تي آنا لاهيندي آهي. اُنهن سان ڪينئون نڪرڻ کان پوءِ اهي 10 کان 15 ڪلاڪن تائين پنن تي موجود هوندا آهن ۽ انهن کان پوءِ ڪمند جي اندر داخل ٿي ان کي نقصان رسائڻ شروع ڪندا آهن جنهنڪري چوٽي واري شاخ سُڪي ويندي آهي ۽ متي سوراخ نظر ايندا آهن.

2. چڙيءَ وارو ڪينئون (Sugarcane Stem borer):

جڏهن ڪمند ۾ چڙي (لٺ) ٺهڻ شروع ٿئي ٿي تہ هن جيت جو حملو شروع ٿي ويندو آهي. هي جيت اپريل جي مهيني کان شروع ٿي ويندو آهي ۽ آڪٽوبر مهيني تائين هلندو آهي. هن جيت جي نشانيءَ طور چڙي جي سڪل چوٽيءَ تي ننڍڙا سوراخ نظر ايندا آهن. هن جيت جي منديءَ تي پنج سَنها لِيڪا هوندا آهن.

3. پاڙ وارو ڪينئون (Sugarcane root borer):

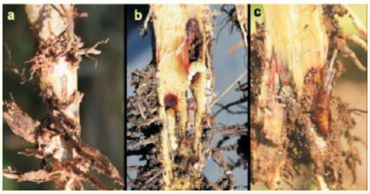

متي ڄاڻايل جيت جي مقابلي ۾ هن جو حملو گهٽ هوندو آهي. پر شهيد بينظيرآباد (نوابشاهه) جي علائقي ۾ اِهو جيت گهڻو نظر ايندو آهي. متي سڪل چوٽيءَ سان گڏ پهريون پن بہ سڪل هوندو آهي ۽ پاڙ سان گڏوگڏ پاڙ کان متي بہ بن کان ٽن گرين تائين موجود هوندو آهي. هي جيت بہ آڪٽوبر تائين پنهنجا پنج نسل پورا ڪندو آهي.

4. جوئر جي ڪاني وارو ڪينئون (Jowar Stem borer):

هي جوئر جي ڪاني جو ڪينئون آهي، پر جيئن تہ جوئر ڪمند جي ويجهي پوکي وڃي ٿي ان ڪري جوئر جي فصل تيار ٿيڻ کان پوءِ هي جيت ڪمند تي حملو ڪري ٿو هن جيت جي سڃاڻپ ۽ زندگي وارو مرحلو بہ ساڳيو آهي جيڪي متئين ڪاني واري ڪينئين ۾ ڄاڻايل آهي.

5. ڪارو منگڻ (Black Bug):

ڪمند ۾ پن ڪُتري ڪائينڊز ڪاري منگهڻ جو حملو نظر اچي تہ ان جي ضابطي لاءِ ڪلوروپائيريفاس وارا زرعي زهر 1000 ملي ليٽر في ايڪڙ جي حساب سان ڦوهارو ڪرڻ گهرجي .

6. گهوڙا مک (Pyrilla / Leaf Hopper):

هي جيت ڪمند جي سيني جنسن کي نقصان رسائي ٿو. پر گهٽو ڪري اُهي جنسون جن جا پن ويڪرا ۽ ٿلها ٿين ٿا. انهن ۾ رس وڌيڪ هئڻ ڪري وڌيڪ نقصان ڏئي ٿو. هن جيت جي حملي جي صورت ۾ ڪمند جي واڌ رڪجيو وڃي ۽ ڪمند ۾ کنڊ جو مقدار گهٽجي وڃي ٿو.

هن جا ٻچا ۽ وڏا (پوپٽ) ٻئي نقصان رسائين ٿا. هي جيت پنن ۾ رس چوسي ماکيءَ جهڙي پاڻيات خارج ڪري ٿو. جيڪا پنن کي ڪارو ڪري ڇڏي ٿي جنهن جي ڪري پنن ۾ خوراڪ ٺهڻ جو عمل رڪجي وڃي ٿو ۽ آخرڪار ٻوٽي جا پن سڪيو وڃن. هي جيت جنوري کان مارچ تائين ٻچي (Nymph) جي صورت ۾ رهي ٿو. اپريل ۾ ٻچا وڏا ٿي ڪمند تي حملو ڪن ٿا. هن جا سال ۾ 6 کان 8 نسل ٿين ٿا ۽ جولاءِ کان سيپٽمبر تائين هن جي واڌ گهٽجي ٿيندي آهي.

هن جيت جي ضابطي لاءِ ليمبڊا سهائيلوٿرين 300 کان 350 ملي ليٽر يا ڪلوروپائريفاس 500 ملي ليٽر في ايڪڙ ڦوهارو ڪجي.

جيتن کان بچاءُ لاءِ اپاءَ (Control Measures):

1. هر قار رستي جيتن کان بچاءُ **(Cultural Control):**

1. هميشہ صاف ۽ صحتمند ٻج استعمال ڪجي.
2. سفارش ڪيل پاڻ صحيح مقدار ۾ وقتائتو استعمال ڪرڻ گهرجي.
3. ڪمند مان گندگاهہ ۽ ڳڙ جو خاص خيال ڪرڻ گهرجي.
4. ڪمند جي وڍ کان پوءِ ٿپين کي ڳڙ ڪري ساڙڻ گهرجي.

5. هڪ ڪان وڌيڪ منڊي وارو فصل ونڻ نہ گهرجي.
6. هميشہ سڪل ۽ پراڻو وڻاڻ جو ياڻ استعمال ڪرڻ گهرجي.

2. حياتياتي طريقو (Biological Control):

حياتياتي جيتن جي نسل کي بچائڻ لاءِ جيستائين تي سگهي زهريلين دوائن جو استعمال گهٽ ڪرڻ گهرجي. نقصانڪار جيتن جا آنا جيئن پنن تي نظر اچن تہ هنن کي گڏ ڪري ناس ڪري ڇڏجن. گڏر جي حملي جي صورت ۾ فائديمند جيت ڇڏڻ گهرجن. انهن ۾ ٽرائڪو گراما وڏي اهميت رکن ٿا. هن فائديمند جيت مان تمام بهتر نتيجا مليا آهن. هي جيت تحقيقي ادارن ۾ مختلف شگرملن مان حاصل ڪري سگهجن ٿا.

3. روشنيءَ جي ڦندي وارو طريقو (Light Traps):

هن طريقي ۾ جيتن کي ڦاسائڻ لاءِ رات جو فصل ۾ بتي (لالٽين) رکيا وڃن ٿا جنهن جي روشني تي مختلف ڪينئن جا پتنگ ۽ پوپٽ گڏ ٿين ٿا ۽ لالٽين جي هيٺيان گاسليٽ مليل پاڻي ۾ ڦاسي مرن ٿا. انهيءَ کان علاوه جيتن جي نرن کي ڦاسائڻ لاءِ جنسي ڦندا (فيرامون) جو استعمال عام آهي.

4. ڪيميائي طريقو (Chemical Control):

مؤثر ۽ ترت خاتمي لاءِ دوائن جو استعمال ڪرڻ گهرجي ۽ هيٺ ڏنل دوائن مان ڪابہ هڪ دوا جو استعمال ڪرڻ سان گڏرن جو تدارڪ تي سگهي ٿو. بشرطيڪ ڪمند جو فصل ننڍو هجي.

1. ريجنٽ 5 سيڪڙو ايس پي 480 سي سي في ايڪڙ.
2. ورٽاڪو (0.6 جي آر) 4 ڪلوگرام في ايڪڙ يا
3. ريڪٽر سپر (0.35%G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا
4. ڪاربوفيوران 8 ڪلوگرام في ايڪڙ يا
5. فيوراڊان(10 G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ يا
6. ريفري (3G) 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ.

بيمارين ۽ انهن کان بچاءُ (Diseases & their remedies):

دنيا ۾ ڪمند جي فصل تي اٽڪل 80 بيمارين (Record) تي چڪيون آهن. پر اسان جي صوبي اندر هن فصل ۾ چند مکيہ بيماريون ڏٺيون ويون آهن جن جي سڃاڻپ ۽ انهن تي ضابطو آڻڻ واري جامع حڪمت عملي هيٺ ڏجي ٿي.

1. ڇهبڪ واري ڪاڻي (Whip Smut of Sugarcane):

ڪمند جي بيٺل فصل ۾ ڏسبو تہ بيمار ٻوٽي جون نيون ڦٽنڌڙ چوٽيون ڏگهي ڪاري ڇهبڪ وانگر نظر ايندين ۽ ان ۾ ڪاري رنگ جو ٻورو ڀريل هوندو جنهن جي مٿان چانديءَ جهڙو سنهون پردو چڙهيل هوندو آهي ۽ اهو جلدي ڦاٽي پوندو آهي ۽ بيماريءَ جا تخم هڪ فصلِ کان ٻئي فصل تائين هوا ذريعي اڏامي وڃي تندرست فصل جي اکين تي داخل ٿيندا آهن.

بچاءُ لاءِ اپاءُ:

هن بيماري ۾ ورتل ٻوٽن کي پاڙان کڏي ساڙيو وڃي. ٻج پوکڻ کان پهريائين ڳُرين کي ٿاپسن ايم 70 ڊبليو پي 200 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 5 منٽن لاءِ ٻوڙي پوکڻ گهرجي.

2. رتي :(Leaf Rust of Sugarcane)

هن بيماريءَ جي ڪري پنن جي مٿان ڳاڙهي ناسي رنگ جهڙو ڀورو لڳل نظر ايندو آهي ۽ بيماري جي شدت جيڪري پنن ۾ ساواڻ وارو عمل متاثر ٿيندو آهي ۽ پيداوار گهٽ لهندي آهي.

بچاءُ لاءِ اپاءُ:

جيڪڏهن هي بيماري فصل ۾ نظر اچي ته زرعي زهر ٽاپسن ايم 20 ڊبليو پي 200 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان ٻه دفعا ڦوهارو ڪجي.

3. پن تي ڳاڙهيون لڪيرون :(Red Stripes of Sugarcane)

هن بيماري جي ڪري پن ۽ ڳريون ٻئي متاثر ٿينديون آهن پنن جي مٿان ڳاڙهي رنگ جون سڌيون لڪيرون نظر اينديون آهن ۽ ڳريون به اندران ڳاڙهيون ٿي وينديون آهن پنن ۾ ساواڻ وارو عمل پڻ رڪجي ويندو آهي جنهن جي ڪري فصل سڪڻ لڳندو آهي.

بچاءُ لاءِ اپاءُ:

هي بيماري فصل ۾ نظر اچي ته اُنهي ٻوٽي کي سڄو پاڙان ڪڍي ساڙڻ گهرجي. فصل پوکڻ کان اڳ ۾ ڳرين کي ٽاپسن ايم 70 ڊبليو پي/ ٿايوفينيٽ ميٿائل 200 گرام يا ڪاربينڊزم -150 WP 50% 200 گرام في 100 ليٽر پاڻيءَ جو ڳار ناهي اٽڪل 5 منٽن تائين ٻوڙي پوءِ پوکڻ گهرجي.

4. ڪمند جي چٽڪمري وائرس :(Sugarcane Mosaic Virus)

هي بيماري ڪمند جي جنسن ۾ عام طور تي ٿيندي آهي. هن بيماريءَ جي ڪري پن پيلاڻ مائل ٿي ويندا آهن جيڪي ڌارين يا ليڪن جي صورت اختيار ڪندا آهن. ٻوٽي اندر سائي مادي نهڻ وارو عمل پڻ رڪجي ويندو آهي جنهنڪري ٻوٽي جي واڌ ويجهه متاثر ٿيندي آهي.

بچاءُ لاءِ اپاءُ:

هن بيماريءَ کان بچاءُ لاءِ ڪو خاص اپاءُ دريافت نه ٿيو آهي جنهن جي ڪري اهڙيون جنسون پوکڻ گهرجن جن ۾ بيماري خلاف قوت مدافعت هجي.

5. اڇي پنن واري بيماري :(Grassy shoot/White leaf Disease)

هن بيماريءَ ۾ ڪمند جا پن اڇا ٿي ويندا آهن. فصل جي واڌ ويجهه رڪجي ويندي آهي. ڪمند جي ڪجهه جنسن تي هي بيماري شديد حملو ڪري ٿي. جنهن ڪري سمورو فصل تباهه ٿي ويندو آهي. هن بيماري

ڪان بچاءُ لاءِ احتياطي اپاءُ وٺجن. ان لاءِ سفارش ڪيل جنسن جي پوکي ڪجي. فصل جي وار قير ڪجي. اهڙي جنس جو منڍيو هرگز نہ پوکجي، هن بيماري کان بچاءُ لاءِ پوکي وقت ڪمند جي ڳرين کي گرم پاڻي ۾ 5 کان 10 منٽن لاءِ ٻوڙي پوءِ پوکڻ گهرجي. بيٺل فصل ۾ هي بيماري نظر اچي تہ پيراٿرائيڊ گروپ جو ڪوبہ زهر 500 ملي ليٽر في ايڪڙ جي حساب سان ڦوهارو ڪرڻ گهرجي.

منڍي ڪمند:

ڪمند جي وڍ کان پوءِ صرف هڪ منڍي فصل وٺجي. آبادگارن کي گهرجي تہ منڍي فصل پوکڻ کان اڳ وڍ ڪيل ڪمند جي حالت سان گڏ فائدن ۽ نقصانن کي ذهن ۾ رکن.

فائدا:

- ٻج بچي ٿو.
- زمين جي تياري جو خرچ بچي ٿو.

نقصان:

- 25 سيڪڙو ياڻ وڌيڪ ڏجي ٿو.
- ٻج لاءِ استعمال نہ ڪجي.
- جيتن ۽ بيمارين جو حملو وڌيڪ ٿئي ٿو.
- ڦوٽهڙي جو سيڪڙو گهٽ ٿئي ٿو.

سورج مُکيُ

Sunflower

پوکيءَ جو وقت (Sowing Time):

سورج مُکيءَ جي فصل مان بہ بهتر پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ اُن جي سفارش ڪيل وقت تي پوکي ڪرڻ تمام ضروري آهي. تہ جيئن وقتائتي پوکي ڪرڻ سان فصل جي صحيح نشونما ٿئي ۽ ايندڙ فصل لاءِ وقت سر زمين بہ خالي ٿي سگهي.

پوکيءَ جي مندن جو گوشوارو

فصل	پوکيءَ جو وقت	
	ڏکڻ سنڌ	اتر سنڌ
بهار وارو فصل (Spring Crop)	پهرين جنوري کان 15 جنوري	فيبروريءَ جو سجو مهينو
سرءُ وارو فصل (Autumn Crop)	پهرين آگسٽ کان 15 آگسٽ	آگسٽ جو سجو مهينو

سفارش ڪيل جنسون ۽ ٻج جو مقدار

(Recommended Varieties & Seed Rate)

سورج مُکيءَ جون ٻن قسمن جون جنسون ٿين ٿيون. هڪڙيون ديسي جنسون جهڙوڪ: ايچ او-1 (HO-1) ۽ ٻيون بہ سريون جنسون يعني هائبرڊ (Hybrid) ٻج جو مقدار هينئيءَ ريت سفارش ڪجي ٿو:

جنس	ناڙي پوک	ڪريا ڇٽ ڪيڙ پوک
1. ديسي جنس (HO-1)	3 ڪلوگرام في ايڪڙ	ساڍا ٽي ڪلوگرام في ايڪڙ
2. بہ سري جنس (Hybrid)	ڏيڍ ڪلوگرام في ايڪڙ	2 ڪلوگرام في ايڪڙ

سورج مُکيءَ جي ديسي جنس پوکڻ جي صورت ۾ هيٺين خاص ڳالهين تي چڱيءَ ريت عمل ڪجي.

ديسي جنس هڪ جاءِ تي 10 ايڪڙن کان وڌيڪ هرگز پوکڻ نہ گهرجي. ڇاڪاڻ تہ ديسي جنس ۾ لڳ جو عمل جيتن ۽ مکين وغيره جي معرفت ٿئي ٿو جيڪي ساڳي ايراضيءَ ۾ گهٽ هوندا آهن.

ديسي جنس واري فصل ۾ هترادو ماکيءَ جون ڪالونيون رکڻ سان پيداوار تي تمام گهڻا مثبت

اثر پون ٿا. چاڪاڻ ته ماڪيءَ جون مکيون هڪ گل کان ٻئي گل ڏي رس چوسڻ لاءِ اڏامنديون رهن ٿيون جنهن جي ڪري جنسي ميلاپ ٿيندو آهي ۽ نتيجي ۾ گلن ۾ ٻج ٺهڻ شروع ٿي ويندو آهي. هڪ اندازي موجب فصل ۾ ماکيءَ جون ڪالونيون رکڻ سان ٽيڻ تي پيداوار وڌيڪ حاصل ڪري سگھجي ٿي. ان لاءِ شعبہ ريشم سازي و ماکيءَ جي پالنا ٻيلو کاتو، حڪومتِ سنڌ آٽو پان، يونٽ نمبر 3، لطيف آباد، حيدرآباد سان رابطي ۾ اچڻ گھرجي.
سورج مُکيءَ جي ديسي جنس جو تصديق ٿيل ٻج تيلي ٻجن جي تحقيقي مرڪز، ٽنڊوڄام مان مناسب اگھ تي آبادگار آفيس جي ڪم ڪار وارن ڏينهن مان ڪنهن به ڏينهن تي خريد ڪري سگھن ٿا. جڏهن ته هائبرڊ ٻجن جي پوکيءَ لاءِ پروسي وارو ٻج پوکجي.

زمين جي چونڊ (Land Selection):

سوج مُکيءَ جي پوکيءَ سم وارين، گھٽين ڪلرائين ۽ وارياسين زمينن کان سواءِ ٻين سمورين زمينن ۾ ڪري سگھجي ٿي. پر وچولين لٽياسين زمينن، جن ۾ وٿاڻ جو پاڻ يا سائو پاڻ پيل هُجي تن ۾ سورج مُکي پوکڻ سان وڌيڪ پيداوار حاصل ٿيندي. چاڪاڻ ته زمين کي ساهي نه ڏيڻ، فصل مٿان فصل پوکڻ، فصلن جي وارقير نه ڪرڻ ۽ فصلن کي گھٽي ڪيميائي پاڻ ڏيڻ جي ڪري زمين جي زرخيزي تمام گھٽي گھٽجي وئي آهي.
زمين ۾ نامياتي مادي کي وڌائڻ جا به ذريعا آهن. هڪ سائو پاڻ ۽ ٻيو وٿان جو پاڻ جيڪو زمين ۾ هر ٽئين سال استعمال ڪرڻ تمام ضروري آهي.

سائو پاڻ (Green Manure):

سائي پاڻ لاءِ سڻي، گوار، جنتر، برسيم ۽ لوسڻ وغيره سفارش ڪيا وڃن ٿا جن منجھان سڻيءَ کي سائي پاڻ لاءِ مئي مهيني ۾ گوار کي اپريل کان جولاءِ تائين ۽ جنتر کي مارچ کان جولاءِ تائين پوکجي ۽ اُهي جڏهن اٽڪل سٺ ڏينهن ڪن جا ٿين ته ٻينل فصل ۾ مٿان سانهر گھمائجي ته جيئن فصل زمين تي سمهي پوي. بعد ۾ ٽريڪٽر ذريعي روٽاويٽر ڏيئي، ان کي زمين ۾ ملائي، مٿان ريج جو پاڻي ڏجي. ريج کان پوءِ جيئن ئي زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي وري ٻيو ريج جو پاڻي ڏجي. ان ٻئي ريج کان پوءِ زمين وٽ ۾ اچڻ تي سورج مُکيءَ جي سرءُ واري فصل جي پوکيءَ لاءِ زمين تيار ڪجي.
سانگيءَ ريت وري سورج مُکيءَ جي بهار واري فصل جي پوکيءَ لاءِ زمين ۾ سائي پاڻ لاءِ لوسڻ يا برسيم پوکڻ گھرجي. لوسڻ ۽ برسيم سيپٽمبر جي وچ کان نومبر جي وچ تائين پوکڻ گھرجي. جن جو هڪ به لوب لڻڻ کان پوءِ مٿئين طريقي موجب ٻينل فصل کي زمين ۾ ملائي زمين پوکيءَ لاءِ تيار ڪجي.

وٿاڻ جو پاڻ (Farm Yard Manure):

وٿاڻ جي پاڻ ۾ زمين جي بهتريءَ واري خاصيت ۽ ٻوٽن لاءِ گھربل خوراڪي جُزا جھڙوڪ: نائٽروجن، فاسفورس، پوٽاشيم، سلفر، ڪئلشيم، مئگنيشيم، فيرس، زنڪ، ڪاپر، مينگنيز، موليبڊينم ۽ بوران ٿين ٿا. ليڪن وٿاڻ جي پاڻ مان ڀرپور فائدو حاصل ڪرڻ لاءِ ان جو صحيح

طرح سان استعمال تمام ضروري آهي. جنهن جي بنيادي ڳالهه پاڻ جو ڳريل سڙيل هجڻ آهي. جڏهن ته عام طرح اهو ڏنو ويو آهي ته آبادگار تازو پاڻ زمين ۾ وجهي پوکي ڪن ٿا، جنهن جي ڪري فصل ۾ گندگاهه جو تمام گهڻو مسئلو ٿئي ٿو ۽ اُن سان گڏ تازو وٿاڻ جو پاڻ فصل لاءِ مؤثر ثابت نه ٿو ٿئي.

ڳريل سڙيل پاڻ جو سورج مکيءَ جي فصل لاءِ ان ريت استعمال ڪجي ته سورج مُکيءَ جي پوکيءَ لاءِ چونڊيل زمين کي جيڪڏهن اڳ ۾ سائو يا وٿاڻ جو پاڻ ناهي ڏنل ته پوءِ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ جي حساب سان وجهي فوري طور هر ڏئي زمين سان ملائي ريج ڪجي. ريج کان پوءِ جيئن زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي وري ٻتو ريج ڪجي. ٻٽي ريج کان بعد زمين وٽ ۾ اچڻ تي پوکيءَ لاءِ زمين تيار ڪجي.

زمين جي تياري (Land Preparation):

سورج مکيءَ جي پوکيءَ لاءِ زمين کي چڱيءَ طرح ٻه اونها هر ڏئي مٿان سانهر گهمائي پتر پيججن. جي زمين هلڪي ڪلراٺي هجي ته اُن ۾ سب سوائلر سان زمين کي هر ڏئي مٿان پترن پيجڻ لاءِ سانهر ڏجي. جنهن کان پوءِ زمين ۾ پارابندي ڪجي. پارابنديءَ لاءِ زمين کي ڏهن ڏهن ويسن ۾ ورهائجي. ۽ پارابندي ڪرڻ دوران پاڻي ڏيڻ لاءِ نالين اهڙيءَ طرح ٺاهجن جيئن هر ٻاري کي پاڻي جدا جدا ۽ آسانيءَ سان هڪجهڙو اچي سگهي.

پارابندي ڪرڻ کان پوءِ زمين کي سَنوت ۾ آڻڻ لاءِ ڪيڻ گهمائجي يا ليزر ليولر سان زمين کي هموار ڪجي.

سُڪيءَ زمين کي تيار ڪرڻ کان پوءِ چڱيءَ طرح ريج ڪجي ۽ اُها ريج واري زمين جڏهن وٽ ۾ اچي ته ٻيهر ڪيڻ هٽي ڏڙي ڏکي سڌي ڪري بعد ۾ سائيءَ جا ٻه هر ڏئي مٿان سهاڳو گهمائجي، پر جي وٿاڻ جو پاڻ وڌل هجي ته اُن کي وري ٻتو ريج ڪري زمين تيار ڪجي.

پوکيءَ جا طريقا (Sowing Methods):

پوکيءَ جا جيئن ته مروج ٽي طريقا آهن. هڪڙو ڇٽ ڪيرڻ، ٻيو ڪُر يعني گپ ۾ ٻج ڇٽڻ ۽ ٽيون طريقو آهي، ناڙيءَ رستي پوکي ڪرڻ. جيڪي مختلف حالتن ۾ ماحول ۽ ضرورت مطابق عمل ۾ آندا وڃن ٿا. هنن ٽنهي طريقن مان ناڙي ڪامياب پوک آهي.

ناڙي پوک ۾ قطارن جي وچ ۾ مفاصلو سوا ٻه کان اڍائي فوٽ رکڻ گهرجي ۽ ٻوٽن جي وچ ۾ مفاصلو 9 انچ ٻيهارجي. ناڙي ڪوشش ڪري ٽريڪٽر ذريعي ڪجي. ناڙي رستي پوکي ڪرڻ جي ڪري ٻج جو ڦوٽهڙو سنو ٿئي ٿو.

ناڙيءَ واري پوک سان اوڙون سڌيون ۽ ڪليل ٿين ٿيون جن مان هوا ۽ سج جي روشني آسانيءَ سان گذر ڪري ٿي. ۽ انهن جي موجودگيءَ ۾ ٻوٽا پنهنجو ڪاڌ خوراڪ پنن رستي بهتر نموني تيار ڪن ٿا. جنهن ڪري ٻوٽن جي واڌويجهه سني ٿئي ٿي.

ناڙيءَ واري پوک ۾ گُڏ ڪيميائي پاڻ ۽ جيت مار دوائون آسانيءَ سان، ٿوري وقت ۾ ۽ بهتر نموني ڏئي سگهجن ٿيون.

سارين ۾ پوکي:

سارين جي عام منداڻتي فصل ۾ بہ آخري پاڻي ڏيڻ کان پوءِ گپ ۾ سورج مکيءَ جو ٻج ڇٽي سگھجي ٿو. پر ان ريت پوکي ڪرڻ لاءِ ٻج کي ڇهہ (6) ڪلاڪ پاڻيءَ ۾ پُسائي پوءِ ڇٽجي تہ ڦوٽهڙو وڌيڪ سنو ٿيندو.

گپ ۾ پوکيل سورج مکيءَ جيستائين سارين جو لابارو ٿيندو تيستائين ڦوٽهڙو ڪري ويندو. ۽ لاباري کان پوءِ پنهنجي بهتر نشونما ڪري سگھندو. ان پوک تي خرچ تمام گھٽ اچي ٿو ۽ وقت جي بچت بہ ٿئي ٿي، پر ان فصل مان ايتري پيداوار نہ لهندي.

زيرو ٽليج ناڙي رستي پوک:

پاڻي ۽ خرچ بچائڻ لاءِ سورج مُکيءَ جي دوباري فصل طور سارين جي فصل مان واندي ٿيل زمين ۾ فوري طور تي زيرو ٽليج ناڙيءَ رستي پوکي سگھجي ٿو. زيرو ٽليج ناڙيءَ ذريعي پوکي ڪرڻ سان زمين کي هر ڏئي ناهڻ جي ضرورت نٿي پوي. هيءَ ناڙي زراعت کاتي سنڌ جي زرعي انجنيئرنگ واري شعبي جي ڪنهن ويجهي آفيس سان مشورو ڪري وٺڻ گھرجي يا ڪنهن پاڙي واري زميندار وٽ هجي تہ اها استعمال ڪجي. زيرو ٽليج ناڙيءَ رستي پوکي ڪرڻ لاءِ اوڙن جي وچ ۾ اوائي فوٽن جو مفاصلو رکجي.

ٻٽي پوک:

سورج مُکي ڪمند جي فصل ۾ ٻٽي پوک طور بہ پوکيو وڃي ٿو. جنهن لاءِ سرءُ ۽ بهار جي مندن ۾ ڪمند پوکي ڪري جيڪو پاڻي ڏجي، اُنهيءَ پاڻيءَ کان پوءِ جيئن ئي زمين وٺ ۾ اچي تہ سورج مُکيءَ جي ناڙيءَ رستي ڪمند جي اوڙن جي وچ ۾ سورج مُکيءَ جي پوکي ڪري وڃجي. ڪمند ۾ سورج مُکي پوکڻ سان سورج مُکي ڪمند جي ئي پاڻيءَ ۽ ڀاڻ تي راس ٿئي ٿو ۽ ڪمند ۾ پوکيل سورج مکيءَ مان ايتري آمدني ٿي وڃي ٿي. جنهن مان ڪمند جو خرچ آسانيءَ سان لهي وڃي ٿو.

ڪيميائي ڀاڻ جي گھُرج (Requirement of Chemical Fertilizer):

ڪيميائي ڀاڻ استعمال ڪرڻ لاءِ پنهنجي فصل واري زمين جي مٽيءَ جي چڪاس ڪرائي پوءِ ڀاڻ ڏيڻ گھرجي تہ وڌيڪ بهتر آهي، پر مجبوريءَ واري حالت ۾ سورج مُکيءَ لاءِ سفارش ڪيل زمينن ۾ هيٺينءَ ريت ڀاڻ ڏيڻ گھرجي:

ڪيميائي ڀاڻ جون سفارشون

فصل	ڀاڻ جو قسم	ڀاڻ جو مقدار في ايڪڙ	ڀاڻ ڏيڻ جو وقت
موکي فصل	نائٽروفاس	2 ٻوريون	پوکيءَ وقت
	يوريا	هڪ ٻوري	پهرئين پاڻيءَ تي
دوباري فصل	نائٽروفاس	2 ٻوريون	پوکيءَ وقت
	يوريا	اڌ ٻوري	پوکيءَ وقت

ڪيميائي ڀاڻ ڏيڻ وقت ان ڳالهہ جو خيال رکڻ گھرجي تہ جيڪڏهن ڪنهن سبب جي ڪري سورج مُکيءَ ڪلراٺي زمين ۾ پوکڻو هجي تہ اُن زمين ۾ فصل کي ڪيميائي ڀاڻ نہ ڏجي. جڏهن تہ عام

زمينن ۾ سورج مُکي پوکڻ جي صورت ۾ سفارش ڪيل فاسفورس واري ياڻ ڪي ڳريل سڙيل وٿاڻ جي ياڻ سان گڏائي ڏيڻ گهرجي ته فاسفورس ٻوٽن کي وڌيڪ مؤثر نموني مهيا ٿي ملندو ۽ فاسفورس واري ياڻ جي هڪ ٻوريءَ کي ٻن وٿاڻ جي ياڻ جي ٻورين جي نسبت سان ياڻ ۾ ملائي پوءِ ڇٽجي.

ٻوٽن جو تعداد (Plant Population):

سورج مُکيءَ جي فصل مان بهتر پيداوار وٺڻ ڪاڻ ٻوٽن جو تعداد 20 کان 25 هزار في ايڪڙ هجڻ ضروري آهي.

گڏ ۽ مٽي چاڙهڻ (Interculturing & Earthing up):

سورج مُکيءَ جي فصل ۾ ٻه ٻين فصلن جيان گندگاهه ڦٽي ان سان کاڌ خوراڪ ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿين ٿا ۽ فصل ۾ جيتن جو حملو به وڌي ٿو. جنهن جي ڪري فصل جي صحيح نشونما نٿي ٿئي. اِن ڪري هن فصل ۾ ٽي گڏون ڏيڻ جي ضرورت پوي ٿي. انهن گڏن مان پهرين گڏ پهريون پاڻي ڏيڻ کان اڳ ۾ ڏيڻ گهرجي ۽ باقي ٻه گڏون ٻئي ۽ ٽئي پاڻيءَ کان پوءِ جيئن ئي زمين وت ۾ اچي ته ڏيڻ گهرجن. فصل ۾ گڏون ڏيڻ سان زمين ڪُلي ٿي ۽ پاڙون صحتمند ٿي ٻوٽي تائين گهربل مقدار ۾ خوراڪ پهچائين ٿيون ۽ ساڳئي وقت جيتن جو حملو گهٽ ٿئي ٿو.

سورج مُکيءَ جي ٻوٽن جي چوڌاري مٽي چاڙهڻ سان پيداوار ۾ بهتريءَ جا نتيجا سامهون آيا آهن. تنهن ڪري جڏهن ٻوٽا هڪ فوٽ جيترا ٿين ته اُنهن جي چوڌاري شام جي وقت مٽي چاڙهجي.

پاڻي ڏيڻ (Water Schedule):

فصل جي پاڻيءَ جي گُهرج جو دارومدار آبهوا، زمين جي قسم ۽ زمين جي سيڪ رکڻ واري صلاحيت تي آهي. پنهنجي فصل جي حالت کي ڏسي ۽ پاڻيءَ جي موجودگيءَ کي ذهن ۾ رکي فصل کي پاڻيءَ ڏيڻ گهرجي. سورج مُکيءَ کي پهريون پاڻي ۽ جڏهن فصل ڪيري ڏڌر تي هُجي ته اُهي ٻئي پاڻي هر حال ۾ مقرر وقت تي ڏيڻ گهرجي.

هن فصل کي هينئين ريت عام طور تي پاڻي ڏيڻ جي ضرورت ٿئي ٿي.

سورج مُکيءَ کي پاڻي جي گهرج

پاڻين جو تعداد	بهار ۽ سرءُ جا فصل
پهريون پاڻي	پوکيءَ جي 21 ڏينهن کان پوءِ
ٻيو پاڻي	پهرئين پاڻيءَ جي 15 ڏينهن کان پوءِ
ٽيون پاڻي	فصل ۾ جڏهن گل اچڻ شروع ٿين
چوٿون پاڻي	جڏهن فصل ڪيري ڏڌر تي هجي

نقصانڪار جيت (Insect Pests):

سورج مُکيءَ جي فصل تي اچي مک، سائي مهلي، ٻوجاري ڪينئين ۽ لشڪري ڪينئين جو حملو ٿئي ٿو. ليڪن اُنهن جي ضابطي جو دارومدار پيسٽ اسڪائوٽنگ يعني جيتن جي جاچ

پڙتال تي آهي. جنهن ذريعي جڏهن بہ ڪو هڪڙو يا هڪ ڪان وڌيڪ جيت نقصان واري حد تي پهتل هوندا. تڏهن اُنهن جي خاتمي لاءِ ڪنهن مؤثر ڪيميائي دوا جو ڦوهارو ڪجي.

جهار هڪلڻ:

سورج مُکيءَ جي فصل ۾ جهار جو مسئلو عام آهي، هن فصل ۾ جيئن گل ٽڙڻ لڳن تا تہ مختلف پکي خاص طور چٽون (طوطا) وغيره اچي ڪڙڪن ٿا. جن جي حملي سبب پهچندڙ نقصان کان بچڻ لاءِ لاباري ۽ ول کي ڳاهي وائري اناج ڪڍڻ تائين چڱيءَ طرح جهار هڪلڻ گهرجي.

لابارو، ڳاهہ ۽ ذخيرو (Harvesting, Threshing & Storage):

جڏهن سورج مُکيءَ جي گُلن جو هيٺيون پاسو سائي رنگ مان ڦري پيلو ٿي وڃي تہ لابارو ڪرڻ گهرجي. لاباري کان پوءِ گلن کي ديري ۾ اهڙي طرح پکيڙي رکجي. جيئن اُهي هڪ ٻئي کان الڳ هجن، ٻي صورت ۾ اُهي چڱيءَ طرح نہ سُڪي سگهندا ۽ اُنهن ۾ سينوارجڻ جو خطرو رهندو. سڪائڻ لاءِ پکيڙيل گلن کي وقت بوقت صفا سڪڻ تائين اُٿلائبو رهجي. صفا سڪل گلن کي سورج مُکيءَ واري ٿريشر ذريعي يا جيڪڏهن ول ٿوري هجي تہ ڏنڊن سان سٽي اَن ڌار ڪري وڪرو ڪجي.

پيداوار (Yield):

سورج مُکيءَ جي موجود جنسن ۾ 25 کان 30 مڻ في ايڪڙ پيداوار ڏيڻ جي صلاحيت آهي. ان لاءِ جيڪڏهن مٿين ڏسيل ڳالهين تي عمل ڪيو ويندو تہ يقينن اها پيداوار حاصل ڪري سگهبي.

خريف جون ڀاڃيون

Kharif Vegetables

ڪيميائي ڀاڻن لاءِ مشورو:

جيئن ته زمينون مختلف قسمن جون ٿين ٿيون، جهڙوڪ: واريا سيون، لٽياسيون، پڪيون، ڪلر وغيره واريون. ان ڪري هر قسم جي زمين لاءِ ڀاڻ مختلف قسم جو مختلف وزن ۾ ڏيڻو هوندو آهي. جنهن لاءِ زمين جي مٽي ليبارٽريءَ مان چڪاس ڪرائڻي هوندي آهي. ته جيئن پتو پوي ته زمين ڪهڙي قسم جي آهي. ۽ ان کي ڪهڙو ڀاڻ ۽ ڪيترو ڏيڻ گهرجي. ليبارٽريون زراعت کاتي حڪومت سنڌ پاران گهڻو ڪري هر ضلعي اندر قائم ٿيل آهن. جيڪي معمولي في وصول ڪرڻ سان مٽي چڪاس ڪري ڏين ٿيون. ڪافي جاين تي اهو ڏٺو ويو آهي ته ڪلراٺين ۽ پڪين زمينن ۾ به آبادگار ڊي-اي-پي ڀاڻ ڏين ٿا. جڏهن ته اهڙين زمينن ۾ ڊي-اي-پي ڀاڻ منع ٿيل آهي جنهن جي جاءِ تي ايس-ايس-پي يا ٽي-ايس-پي وغيره ڏيڻو آهي. ان ڪري جتي ڀاڃيون پوکڻيون هجن اتي جي پهريان ليبارٽريءَ مان مٽي چڪاس ڪرائجي. ڪيميائي ڀاڻ ڏيڻ جي لاءِ ان ڳالهه جو به خاص خيال رکجي ته ڀاڻ ڇٽي ڇڏي نه ڏجي پر پاٽي ڏئي پوءِ ڀاڻ ڏجي جڏهن زمين ۾ اجان گپ هجي.

ڪيميائي ڀاڻ ڪوشش ڪري ٻوٽن جي پاڙن وٽ ڏيڻ گهرجي. سڄي زمين ۾ ڇٽڻ سان هڪ ته ڀاڃيءَ وارن ٻوٽن کي ڀاڻ گهٽ ملي ٿو ۽ خالي زمين ۾ وڃي ڪري ٿو. جنهن جي ڪري ڀاڻ ذيان به ٿئي ٿو ۽ زمين جي خالي جاين تي ڀاڻ پوڻ سان گندگاهه گهڻو زور وٺي وڃي ٿو.

زمين جي چونڊ ۽ تياريءَ لاءِ مشورو:

ڀاڃين جي پوکيءَ لاءِ ڪوشش ڪري نرم لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي ته جيئن ڀاڃيون ڀليون ٿين. تياريءَ ۾ خاص طور تي زمين جي سنوت ۽ اونهن هرن ڏيڻ تي خاص ڌيان ڏيڻ گهرجي. زمين جي سنوت لاءِ جيڪڏهن سهولت موجود هجي ته ليزر ليولنگ مشين استعمال ڪجي.

ٻج سيڪ تي هڻڻ جو مشورو:

ٻج جون چنگيون يا ٻيجاري جو رونبو ڪرڻ کي پهريان پاٽي ڏئي جتي سيڪ هجي اتي هڻڻ گهرجي. سيڪ تي پوکيل ڀاڃي جلد ڦٽي تي ۽ تيار به تڪڙي ٿئي ٿي.

چيزل پلو هڻڻ جو مشورو:

عام طور تي زمين اندر سخت ته جڙي پوي ٿو. جنهن جي ڪري پيداوار گهٽ لهي ٿي. ان ڪري سخت ته کي ٽوڙڻ لاءِ ضروري آهي ته هر ٽئين سال زمين ۾ چيزل پلو ضرور هڻڻ گهرجي.

چيزل پلو هڻڻ سان نه صرف زمين اندر جڙيل سخت ته ٽٽي پوي ٿو. پر ساڳئي وقت چيزل پلو

جي اها بہ خاصيت آهي تہ اهو زمين اندر راجا ۽ ڊسڪ پلو کان گھٽو اونهو بہ وڃي ٿو ۽ زمين کي اٿلائي بہ بلڪل نٿو ۽ زمين جو مٿيون طاقت وارو تهہ بہ پنهنجي جاءِ تي برقرار رهي ٿو.

وٿاڻ جي ڀاڻ ڏيڻ جو مشورو:

سنڌ جي زمينن ۾ هڪ سيڪڙو کان بہ گهٽ نامياتي مادو آهي. جيڪو زمينن مان سني پيداوار کڻڻ لاءِ بلڪل ناڪافي آهي جنهن کي وڌائڻ لاءِ ضروري آهي تہ زمينن کي هر ٽئين سال وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ ضرور ڏيڻ گهرجي. وٿاڻ جو ڀاڻ ڀاڄين پوکڻ کان پهرين زمين ۾ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي ڀاڻ ڏيڻ وقت ان جي ڳريل سڙيل هجڻ جي پڪ ضرور ڪرڻ گهرجي فصل ۾ تازو وٿاڻ جو ڀاڻ هرگز نہ وجهڻ گهرجي. ڇاڪاڻ تہ هڪ طرف وٿاڻ جي تازي ڀاڻ م زمين کي سڌارڻ واري گهربل طاقت ناهي هوندي ۽ ٻئي طرف ان ۾ گندگاهہ جا ٻج موجود هوندا آهن. ان کان علاوه ڪچو ڀاڻ زمين ۾ وجهي ڀاڄيون پوکڻ سان ڀاڄين کي اڌوهي لڳي ٿي ۽ ڀاڄين جي فصل ۾ نقصان ٿئي ٿو. وٿاڻ جو ڀاڻ ڀاڄيون پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين زمين ۾ وجهي هڪدم هرن ذريعي ملائي مٿان پاڻي ڏيڻ گهرجي. پاڻي ڏيڻ کان پوءِ جڏهن زمين وٽ ۾ اچي تہ هر ڏئي وري ريج ڪجي ۽ ٻيهر جڏهن زمين وٽ ۾ اچي تہ هر ڏئي زمين کي تيار ڪجي.

ڀاڄين ۾ ڀاڻ ۽ پاڻيءَ جي استعمال لاءِ مشورا:

پاڻي ڀاڄين کي گهٽو هرگز نہ ڏجي ۽ خاص طور تي ڪرين تي پوکيل ڀاڄين ۾ پاڻي اهڙي طرح ڏجي جيئن چنگين لڳل ٻوٽن تائين رڳو سيڪ پهچي پر اهي پاڻيءَ ۾ هرگز نہ ٻڏن ڇاڪاڻ تہ سيڪ واري ڀاڄي تمام گهٽي سني ٿئي ٿي. سيني ڀاڄين کي پوکيءَ کان پوءِ بہ ٿي پاڻي ٽڪڙا ٽڪڙا ڏيڻ گهرجن.

ٻيجارو پوکڻ لاءِ مشورو:

ٻيجاري رستي پوکجندڙ ڀاڄين جهڙوڪ: مرچن، واڱڻ، بصرن، گوبي ٽماٽن وغيره جي ٻيجاري تيار ڪرڻ لاءِ هيٺين طريقي کي اختيار ڪجي:

ٻيجارو ڊگهين ايين پٽڙين جي شڪل وارين بارين ۾ پوکجي. اهڙين بارين ۾ لٽ واري مٽي وجهي زمين جي سطح کان مٿي ڪري وچ مان اهڙي طرح ناليون ڪڍجن تہ جيئن جيڪڏهن پاڻي ڪنهن بہ سبب جي ڪري گهٽو ٿي وڃي تہ اهو نالين ۾ وهي وڃي ۽ ٻيجارو گهٽي پاڻيءَ جي ڪري سڙي نہ. ان کان پوءِ ڪک پن ۽ ٻيو گند ڪچرو ساڙي خاڪ تيار ڪجي. ۽ اها خاڪ جڏهن ٺري وڃي تہ جنهن بہ ڀاڄيءَ جو ٻيجارو پوکڻو هجي ان جو ٻج لٽ واري مٽيءَ تي ڇٽي مٿان خاڪ ايتري وجهجي جيئن ٻج چڱيءَ طرح ڍڪجي وڃي ۽ ڍڪيل ٻج کي هٿ واري ڦوهاري سان پاڻيءَ جو ڦوهارو ڪري مٿان ڪکن يا سارين جي پلال سان ڍڪي ڇڏجي. جنهن بعد روزانو ڪکن جي مٿان هٿ واري ڦوهاري سان ٽيستائين پاڻيءَ جو ڦوهارو ڪجي جيستائين ٻج مڪمل ڦٽي وڃي. جنهن بعد پاڻيءَ جو ٻئي ٽئين ڏينهن ڦوهارو ڪبو رهجي ۽ جڏهن ٻيجارو وڏو ٿي وڃي تہ ڪک ڪانا هٽائي ڇڏجن.

جيتن ۽ بيمارين لاءِ مشورو:

پاچين ۾ ڪن قسمن جا جيت هوندا آهن. هڪڙا اهي جيڪي پاچين کي نقصان پهچائن ٿا. مثال طور اچي مک، سائو مهلو، ٽڙو، سائو ڪينئون، لشڪري ڪينئون وغيره ۽ ٻيا وري اهي جيت آهن جيڪي فصل کي نقصان نٿا پهچائن پر نقصان وارن جيتن کي کائي پنهنجو پيٽ ڀرين ٿا. ان ڪري اهڙن جيتن کي هاري دوست جيت به چيو وڃي ٿو. جن ۾ پنيوريون، ڏينبو، ٽنڊٽيون وغيره اچي وڃن ٿيون. ان ڪري پاچين ۾ جيتن جي نقصان کان بچڻ لاءِ زهرن جو ڦوهارو گهٽ ڪجي ۽ هيٺين ڳالهين تي ڌيان ڏجي:

ٻاجهري جي اَنَ جو استعمال:

جيڪڏهن پاچيءَ ۾ ڪينئن جو حملو گهٽو هجي ته ٻنن سان ٻاجهريءَ جي ان جي لپ ڇٽي ڇڏجي ته ان تي پکي ايندا جيڪي ٻاجهريءَ جي ان کي کائڻ سان گڏ ڪينئن جو به خاتمو آڻي ڇڏيندا.

سرف ۽ پاڻيءَ جو ڦوهارو:

جيڪڏهن پاچيءَ ۾ رس چوسڻ وارا جيت هجن ۽ ٻنن تي مٽي يا سٽپ يا ڪاري ماڪيءَ جهڙي حالت هجي ته هڪ چمچو سرف جي پائوڊر جو ڪلهي واري ڦوهاري جي دٻي ۾ پاڻيءَ ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي ته ڪافي حد تائين تدارڪ ٿي ويندو.

نم جي پنن جي ڳار جو استعمال:

نم جي ڏهه (10) ڪلوگرام ساون پنن کي ڪنهن ڊرم ۾ وجهي ايترو پاڻي ڀرجي جيئن پن ڇڳيءَ ريت پسي وڃن. جنهن بعد انهن کي باهه تي ڪاڙهجي ۽ ايتري تائين ڪاڙهجي جيئن پاڻي سڪي هڪ لٽر وڃي بچي. ٻچيل هڪ لٽر ڳار کي سنهي ڪپڙي ۾ ڇاڻي ڪنهن بوتل ۾ وجهي رکجي. جڏهن پوکيل پاچين تي معمولي جيتن جو حملو نظر اچي ته ان وقت ان بوتل مان 100 ملي لٽر ڪلهي واري ڦوهاري جي دٻي ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي ۽ وري انين ڏينهن ٻيو ڦوهارو ڪجي. نم جي ڳار جو ڦوهارو ڪرڻ سان جيتوٽيڪ جيت مرندا ڪون پر اهي واڙيءَ مان ڀڄي ويندا ۽ ٻاهران وري ٻيا نقصانڪار جيت واڙيءَ ۾ داخل نه ٿيندا.

ٿوم جو ڦوهارو:

هڪ ڪلو ڪٽيل ٿوم، 20 چانهه وارا چمچا (100 گرام) سرف يا صابڻ، 20 چانهه وارا چمچا گاسليٽ ۽ 5 لٽر پاڻي جو ڳار ناهيو. جنهن لاءِ ٿوم گاسليٽ ۾ 24 ڪلاڪ پسائي رکجي ان کان پوءِ ان ۾ سرف يا صابڻ ۽ پاڻي وجهي ڇڳي طرح هلائي هلائي ڇاڻيل ڳار مان هڪ حصو ۽ 20 حصا پاڻي ملائي پاچين تي ڦوهارو ڪجي ته جيت ضابطي ۾ رهندا.

قودني جو قوهارو:

قودني جي هڪ ڪلو گرام پنن ڪي گھوٽي هڪ سؤ لٽر پاڻيءَ ۾ چڱيءَ طرح ملائي ٻاڄين تي قوهارو ڪريو ته پنن تي داغن وارين بيمارين کان بچاءُ ۾ مدد ملندي. قوهاري لاءِ حجامن جي دڪانن تي استعمال ٿيندڙ هٿ وارو قوهارو استعمال ڪجي.

چند ٻيون ڳالهيون:

1. ٻاڄين ۾ گندگاهه ڪي هرگز وڌڻ نه ڏجي ڇاڪاڻ ته گندگاهه جي اندر جيت جڙيا وڌيڪ شدت اختيار ڪن ٿا ۽ ٻاڄين جي خوراڪ ڪٽي انهن کي ڪمزور به ڪن ٿا.
2. نائٽروجن وارو ڀاڻ گھٽو نه ڏجي. گھٽو ڀاڻ ڏيڻ سان ٻاڄيون ڪَچُ ۽ ساوڪ وڌيڪ ڪن ٿيون جنهن جي ڪري جيتن جو حملو وڌي ٿو وڃي.
3. بيمار ٻج يا ٻيجارو هرگز نه پوکجي.
4. ٻاڄين جي روزانو جاچ ڪندو رهجي.
5. زرعي زهرن جو شروعات ۾ تکڙو قوهارو ڪرڻ کان پاسو ڪرڻ گهرجي.
6. ٻاڄيءَ جي چوڌاري ٻنن سان سورج مکي، مڪئي يا جوئر جون قطارون ضرور پوکجن ڇاڪاڻ ته انهن قطارن ۾ جڏهن اَنُ نهندو ته پکي اَنَ جي لاءِ فصل ۾ ايندا ۽ اتي ٻاڄيءَ ۾ موجود ڪينئن کي به چڳڻ لڳندا. جنهن جي ڪري ٻاڄيءَ ۾ هرويرو زهرن جو قوهارو نه ڪرڻو پوندو.

ڀينڊي (Okra/ oady Finger)

پوکيءَ جو وقت: نومبر کان مارچ تائين

ٻج جو مقدار: ڪرين تي 4 کان 5 ڪلوگرام ۽ ناڙي لاءِ 10 کان 12 ڪلوگرام في ايڪڙ.

نوٽ: جيئن ته عام طور تي خريدار ڪچڙيون ۽ نرم ڀينڊيون خريدڻ کي پسند ڪن ٿا. ان ڪري ڪي زميندار 20 کان 25 ڪلو في ايڪڙ ٻج ڏين ٿا. جنهن جي ڪري گهاٽين ڀينڊين مان اهڙو مال ملي ٿو پر پوءِ گهاٽين ڀينڊين ۾ جيتن جي ضابطي لاءِ خاص قدم کڻڻا پون ٿا.

پوکيءَ جو طريقو: ڪريا ۽ ناڙي

مفاصلو: ڪرين لاءِ اڍائي کان ٽي فوٽ ۽ ناڙيءَ لاءِ ڏيڍ کان به فوٽ.

ڪيميائي ڀاڻ: ½ 1 ٻوري ڊي-اي-پي، 1 ٻوري ايس-او-پي ۽ اڌ ٻوري يوريا يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) پوکيءَ وقت ڏجي، هڪ ٻوري يوريا گلن نڪرڻ وقت ۽ هڪ کان ڏيڍ ٻوري يوريا 2 کان 3 چونڊا ڪرڻ بعد ڏيڻ گهرجن.

پاڻي: شروع ۾ هفتي هفتي ۽ گل ٻاتي تي ٽئين چوٿين ڏينهن ڏجي.

مرچ (Chillies)

پوکيءَ جو وقت: پيجارو تيار ڪرڻ: فيبروري، مارچ ۽ جون جولاءِ.

رونبو: مارچ اپريل ۽ جولاءِ آگسٽ

ٻج جو مقدار: اڌ ڪلو في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: ڪريا پوک.

مفاصلو: ڪريي ڪان ڪريي جو مفاصلو 3 فوٽ ۽ ٻوٽن جو مفاصلو ڏيڍ فوٽ.

ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي ڏيڍ ڪان 2 ٻوريون يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا زرخيز (8:23:18) جون 3 ٻوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت، اڌ ٻوري يوريا گل نڪرڻ تي، اڌ ٻوري يوريا ڦريون نڪرڻ تي ۽ پوءِ اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ هر ٻن چونڊن بعد ڏجي.

پاڻي: هفتي ڏيڍ جي وقفي سان يا گهرج مطابق.

واڱڻ (Brinjal / Egg plant)

پوکيءَ جو وقت: ڊگهين جنسن جو پيجارو فيبروريءَ ۾، ۽ رونبو اپريل ۾ ڪجي ۽ گول جنسن جو پيجارو مئي جون ۽ رونبو جولاءِ آگسٽ ۾ ڪجي.

ٻج جو مقدار: 200 کان 250 گرام في ايڪڙ پيجاري لاءِ.

پوکيءَ جو طريقو: ڪريا.

مفاصلو: ڪرين جو مفاصلو 3 فوٽ ۽ ٻوٽن جو مفاصلو 2 فوٽ رکجي.

ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي ڏيڍ ڪان 2 ٻوريون، يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) پوکيءَ وقت، باقي سوا ٻوري يوريا گل نڪرڻ تي ۽ سوا ٻوري يوريا مال لڳڻ تي ڏجي.

پاڻي: پهريون پاڻي ٽئين چوٿين ڏينهن ۽ بعد ۾ موسم ۽ فصل جي حالت کي نظر ۾ رکندي 8 کان 10 ڏينهن جي وقفي سان ڏيڻ گهرجي.

گوار (Cluster bean)

پوکيءَ جو وقت: فيبروري ڪان مارچ ۽ جولاءِ ڪان آگسٽ.

ٻج جو مقدار: 2 ڪان 3 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: ناڙي ۽ ڪريا.

مفاصلو: قطار ڪان قطار ۽ ڪرئي ڪان ڪرئي جو مفاصلو 3 فوٽ.

ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ ڪان 2 ٻوريون، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ٻوري يا زرخيز (8:23:18) جون 3 ٻوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت باقي هڪ ٻوري يوريا ٻه دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.

پاڻي: 10 ڪان 15 ڏينهن جي وقفي سان يا فصل جي گهرج مطابق ڏجي.

ميھا (Indian Squash)

پوکيءَ جو وقت: فيبرروري کان مارچ ۽ جولاءِ کان آگسٽ
ٻج جو مقدار: ٻہ کان اڍائي ڪلو گرام في ايڪڙ ڏجي.
پوکيءَ جو طريقو: ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي ڪجي جنھن لاءِ 4 کان 6 فوٽ ويڪرا ڪريا (ٻنا) تيار ڪجن ۽ ٻوٽن جو مفاصلو ڏيڍ کان 2 فوٽ رکجي.
ڪيميائي ڀاڻ: ڏيڍ ٻوري ڊي-اي-پي، اڌ ٻوري يوريا ۽ هڪ ٻوري ايس-او-پي يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي اڌ ٻوري يوريا گلن اچڻ تي ۽ باقي اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ هر ٽن کان چئن چوندن بعد ضرورت مطابق ڏبو رهجي.
پاڻي:هفتي ڏيڍ جي وقفي سان يا فصل جي گھرج مطابق ڏجي.

ڪريلا (Bitter gourd)

پوکيءَ جو وقت: فيبرروري کان مارچ ۽ جون کان جولاءِ
ٻج جو مقدار: 3 کان ساڍا 3 ڪلو گرام في ايڪڙ ڏجي.
پوکيءَ جو طريقو: ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي ڪجي جنھن لاءِ مفاصلو هڪ کان ڏيڍ فوٽ رکجي.
ڪيميائي ڀاڻ : ڊي-اي-پي هڪ کان ڏيڍ ٻوري يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا گل اچڻ تي ۽ هڪ ٻوري يوريا هر ٽن چوندن بعد ڏيڻ گھرجي.
پاڻي: هفتي ڏيڍ جي وقفي سان يا گھرج مطابق ڏجي.

ديسي توري (Ridged gourd)
گيھا توري (Luffa gourd)

پوکيءَ جو وقت: فيبرروري کان مارچ ۽ جون کان جولاءِ
ٻج جو مقدار: ٻہ کان اڍائي ڪلو گرام في ايڪڙ ڏيڻ گھرجي.
پوکيءَ جو طريقو: 6کان 8 فوٽن جا ويڪرا ڪريا (ٻنن) تيار ڪري ٻوٽن جو مفاصلو 2 فوٽ رکجي.
ڪيميائي ڀاڻ : ڊي-اي-پي ڏيڍ ٻوري. ايس-او-پي هڪ ٻوري ۽ اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي اڌ ٻوري يوريا گل اچڻ تي ڏجي ۽ بعد ۾ يوريا هر ٻن کان ٽن چوندن بعدضرورت مطابق ڏيڻ گھرجي.
پاڻي: هفتي ڏيڍ جي وقفي سان يا فصل جي گھرج مطابق ڏجي

ڪدو (Bottle gourd)

پوکيءَ جو وقت: نومبر کان مارچ

ٻج جو مقدار: 2 کان 2 ½ ڪلوگرام في ايڪڙ

پوکيءَ جو طريقو: ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي.

مفاصلو: ڪرين جو مفاصلو 8 کان 12 فوٽ ۽ ٻوٽن جو مفاصلو 2 فوٽ.

ڪيميائي پاڻ : ڊي-اي-پي ڏيڍ ٻوري کان ٻه ٻوريون، يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا گلن نڪرڻ وقت ۽ ميوو نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي

پاڻي: هفتي هفتي جي وقفي سان يا فصل جي گهرج مطابق ڏجي.

گدرو (Musk melon)

پوکيءَ جو وقت: جنوري کان فيبروري ۽ جون کان جولاءِ

ٻج جو مقدار: 2 ڪلو گرام في ايڪ ڙ ڏجي.

پوکيءَ جو طريقو: ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي.

مفاصلو: 6 فوٽ ويڪرا ڪريا (ٻنا) ۽ ٻوٽن جو مفاصلو ڏيڍ کان ٻه فوٽ.

ڪيميائي پاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ٻه ٻوريون، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا ٻه دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.

پاڻي: 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان ڏجي.

چانهيون (Water melon)

پوکيءَ جو وقت: فيبروري کان جولاءِ.

ٻج جو مقدار: 2 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي.

مفاصلو: 6 فوٽ ويڪرا ڪريا (ٻنا) ۽ ٻوٽن جو مفاصلو ڏيڍ کان 2 فوٽ.

ڪيميائي پاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ٻه ٻوريون، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا ٻه دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.

پاڻي: 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان يا فصل جي گهرج مطابق ڏجي.

ڪيرا (Cucumber)

پوکيءَ جو وقت: فيبروريءَ کان مارچ ۽ جون کان جولاءِ.

ٻج جو مقدار: 2 ڪلوگرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: ڪريا (ٻنن) تي.

مفاصلو: ڪرين جو مفاصلو 2 کان 2½ ميٽر ۽ ٻوٽن جو مفاصلو هڪ فوٽ.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي ڏيڍ ٻوري، يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، هڪ ٻوري يوريا گل نڪرڻ تي ۽ باقي يوريا مُني مُني ٻوري هر چوندي بعد ڏجي.
پاڻي: هفتي ڏيڍ جي وقفي سان يا فصل جي گهرج مطابق ڏجي.

لاهوري گجر (Sweet Potato)

پوکيءَ جو وقت: اپريل کان مئي ۽ جولاءِ کان آگسٽ.
ٻج جو مقدار: 6 انچ جي ولين جا ٽڪرا 5 مڻ في ايڪڙ.
پوکيءَ جو طريقو: ڪرين (ٻنن) تي.
مفاصلو: ڪريي کان ڪريو 2 کان اڍائي فوٽ ۽ ٻوٽي کان ٻوٽو اڌ کان مُنو فوٽ.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ٻه ٻوريون، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا ٻه دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.
پاڻي: ڀريان ٻه ٽي پاڻي تکڙا، بعد ۾ ڍهين، ڏينهن ضرورت مطابق.

ونگا (long melon)

پوکيءَ جو وقت: جنوري کان فيبروري.
ٻج جو مقدار: هڪ کان ڏيڍ ڪلوگرام في ايڪڙ
پوکيءَ جو طريقو: 4 کان 5 فوٽن جي ويڪرن ڪرين (ٻنن) تي هڪ هڪ فوٽ جي مفاصلي تي چنگيون هڻجن.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ٻه ٻوريون، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت، باقي هڪ ٻوري يوريا ٻه دفعا پندرهين پندرهين ڏينهن ڏجي.
پاڻي: هفتي ڏيڍ جي وقفي سان ضرورت مطابق ڏجي.

سنڌ يا ادرڪ (Ginger)

پوکيءَ جو وقت: مارچ کان اپريل.
ٻج جو مقدار: 10 کان 12 مڻ ڳنڍيون في ايڪڙ.
پوکيءَ جو طريقو: ڪريا.
مفاصلو: ڪريي کان ڪريي جو مفاصلو ڏيڍ فوٽ ۽ 6 انچ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو.
ڪيميائي ڀاڻ: 3 کان 3½ ٻوريون ڊي-اي-پي، يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت پوءِ جولاءِ ۾ هر گڏ کان پوءِ هڪ ٻوري يوريا ڏيڻ گهرجي. فصل کي گهٽ ۾ گهٽ 4 ڳڻون ڏيڻ گهرجن.
پاڻي: پوکيءَ کان پوءِ ٻه ٽي تکڙا پاڻي ڏجن بعد ۾ هر هفتي گهرج مطابق ڏيڻ گهرجي.

هيڊ (Turmeric)

پوکيءَ جو وقت: مارچ کان اپريل.
ٻج جو مقدار: 15 کان 17 مڻ ڳڙيون في ايڪڙ.
پوکيءَ جو طريقو: ڪريا.
مفاصلو: ڪريي کان ڪريي جو مفاصلو ڏيڍ فوٽ ۽ 6 انچ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو.
ڪيميائي ڀاڻ: 3 کان ½ 3 ٻوريون ڊي-اي-پي، يوريا اڌ ٻوري ۽ ايس-او-پي هڪ ٻوري يا 3 ٻوريون زرخيز (8:23:18) في ايڪڙ پوکيءَ وقت پوءِ جولاءِ ۾ هر گڏ کان پوءِ هڪ ٻوري يوريا ڏيڻ گهرجي. فصل کي گهٽ ۾ گهٽ 4 ڳڏون ڏيڻ گهرجن.
پاڻي: شروعات ۾ ٻه ٽي تکڙا پاڻي ڏجن، بعد ۾ هر هفتي فصل جي ضرورت مطابق ڏيڻ گهرجي.

خريف جي ڀاڄين جا جيت ۽ انهن جو ضابطو

فصل	جيت	تدارڪ
ڪريلا، ڇانهيون، ميها، گدرا، ڪدو، ڪيرا، ونگا وغيره	ميووي جي مک (Fruit fly)	ڊپٽريڪس 400 کان 500 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو يا ٽراءِ ڪلورفون 80 ايس پي 680 گرام في ايڪڙ فصل ۾ ميوي اچڻ تي ڦوهارو ڪجي.
مرچ، ڳجرون وغيره	سست مهلو (Aphid)	اميدا 60 سي سي يا ايڪتارا 24 گرام يا ايدوانٽيج 200 سي سي في 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.
ڪيرا، مرچ، ڇانهيون، گدرا، ڀينڊيون، واڱڻ وغيره	اڇي مک (White fly)	پائري پروڪسيفين 120 ملي ليٽر في 100 لٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي يا اسيٽاميپرڊ 125 گرام يا ٻيپروفيزن 200 ملي ليٽر في ايڪڙ.

کدو، گدرا، چانهيون وغيره	سرنگهه ناهڻ وارو ڪينئون (Leaf minor) 	ٽراءِ گارڊ 30 گرام يا ڊيلٽافاس 500 ملي ليٽر يا ايباميڪٽن 100 ملي ليٽر يا بائفينٿرين 50 ملي ليٽر في 100 لٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو
کيرا، مرچ، چانهيون، گدرا، پيندبيون، واڱڻ وغيره	سائو مهلو (Jassid) 	ناڪ آئوٽ يا نائٽي پائرم 100 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو. (ولين وارين پاڄين تي پولو استعمال نه ڪجي)
چانهيون، ميها، گدرا، کدو، مرچ، پيندبيون، واڱڻ، گجرون وغيره	جون (Mites) 	اوبيران 100 ملي ليٽر يا پائريدين 200 سي سي يا پولو 180 کان 200 ملي ليٽر في 100 لٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي. (ولين وارين پاڄين تي پولو استعمال نه ڪجي).
گجرون، واڱڻ، وغيره	بصرن ۾ ٿوم جو ٿرڙو (Thirps) 	ڪلورفينپائر 100 سي سي يا مووينٽو هڪ پيڪٽ في 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.
ڪريلا، پيندبيون، کدو، توريون، گجرون وغيره	آمريڪين ڪينئون، ڄنڪمرو ڪينئون، مٽر جو ڪينئون، لشڪري ڪينئون 	اسٽيورڊ 175 سي سي يا ٽريسر 40 سي سي في 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي يا بائفيٿرين 250 ملي ليٽر يا ايماميڪٽن 200 ملي ليٽر يا ليوفينوران 200 سي سي. في ايڪڙ ڦوهارو ڪجي.

ميها، ڪريلا، توريون، ڪدو، گدرو، چانهيون، ونگا وغيره	ڳاڙهي تندڙي	ڪراٽي 60 سي سي يا ايڪٽار 24 گرام يا اميدا 60 سي سي في 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو.
پيندبيون، مرچ، لاهوري گجرون وغيره	چور ڪينئون	ڊيلٽافاس 500 ملي لٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو يا ڪراٽي 400 ملي ليٽر في ايڪڙ ڏيو.
واڱڻ وغيره	پٽاٽي جو پوپٽ	ڪراٽي 300 ڪان 400 ملي ليٽر يا ٽريسر 80 ملي ليٽر يا ڪوراجن 80 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

ربيع جون ڀاڄيون

Rabi Vegetables

ڪيميائي ڀاڻن لاءِ مشورو:

جيئن ته زمينون مختلف قسمن جون ٿين ٿيون. جهڙوڪ: وارياسيون، لٽياسيون، پڪيون، ڪلر وغيره واريون. ان ڪري هر قسم جي زمين لاءِ ڀاڻ مختلف قسم جو مختلف وزن ۾ ڏيڻو هوندو آهي جنهن لاءِ زمين جي مٽي ليبارٽريءَ مان چڪاس ڪرائڻي هوندي آهي ته جيئن پتو پوي ته زمين ڪهڙي قسم جي آهي. ۽ ان کي ڪهڙو ڀاڻ ۽ ڪيترو ڏيڻ گهرجي. ليبارٽريون زراعت کاتي حڪومت سنڌ پاران گهڻو ڪري هر ضلعي اندر قائم ٿيل آهن. جيڪي معمولي في وصول ڪرڻ سان مٽي چڪاس ڪري ڏين ٿيون. ڪافي جاين تي اهو ڏٺو ويو آهي ته ڪلرائين ۽ پڪين زمينن ۾ به آبادگار ڊي-اي-پي ڀاڻ ڏين ٿا. جڏهن ته اهڙين زمينن ۾ ڊي-اي-پي ڀاڻ جو گهڻو فائدو نه آهي. جنهن جي جاءِ تي ايس-ايس-پي يا ٽي-ايس-پي وغيره ڏيڻو آهي. ان ڪري جتي ڀاڄيون پوکڻيون هجن اتي جي پهريان ليبارٽريءَ مان مٽي چڪاس ڪرائجي.

ڪيميائي ڀاڻ ڏيڻ جي لاءِ ان ڳالهه جو به خاص خيال رکجي ته ڀاڻ ڇٽي ڇڏي نه ڏجي پر ڀاڻ ڏئي مٿان هڪدم پاڻي ڏيڻ گهرجي.

ڪيميائي ڀاڻ ڪوشش ڪري ٻوٽن جي پاڙن وٽ ڏيڻ گهرجي. سڄي زمين ۾ ڇٽڻ سان هڪ ته ڀاڄيءَ وارن ٻوٽن کي ڀاڻ گهٽ ملي ٿو ۽ خالي زمين ۾ وڃي ڪري ٿو. جنهن جي ڪري ڀاڻ ذيان به ٿئي ٿو ۽ زمين جي خالي جاين تي ڀاڻ پوڻ سان گندگاهه گهڻو زور وٺي وڃي ٿو.

زمين جي چونڊ ۽ تياريءَ لاءِ مشورو:

ڀاڄين جي پوکيءَ لاءِ ڪوشش ڪري نرم لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي ته جيئن ڀاڄيون ڀليون ٿين. تياريءَ ۾ خاص طور تي زمين جي سنوت ۽ اونهن هرن ڏيڻ تي خاص ڌيان ڏيڻ گهرجي. زمين جي سنوت لاءِ جيڪڏهن سهولت موجود هجي ته ليزر ليولنگ مشين استعمال ڪجي.

ٻج سيڪ تي هڻڻ جو مشورو:

ٻج جون چنگيون يا ٻيجاري جو رونبو ڪرين کي پهريان پاڻي ڏئي جتي سيڪ هجي اتي هڻڻ گهرجي. سيڪ تي پوکيل ڀاڄي جلد ڦٽي ٿي ۽ تيار به تڪڙي ٿئي ٿي.

ڇيزل ڦلو هڻڻ جو مشورو:

عام طور تي زمين اندر سخت تهه جڙي پوي ٿو. جنهن جي ڪري پيداوار گهٽ لهي ٿي. ان ڪري سخت تهه کي ٽوڙڻ لاءِ ضروري آهي ته هر ٽئين سال زمين ۾ ڇيزل ڦلو ضرور هڻڻ گهرجي.

ڇيزل ڦلو هڻڻ سان نه صرف زمين اندر جڙيل سخت تهه ٽٽي پوي ٿو پر ساڳئي وقت ڇيزل ڦلو جي اها به خاصيت آهي ته اهو زمين اندر راڄا ۽ ڊسڪ ڦلو کان گهڻو اونهو به وڃي ٿو ۽ زمين

ڪي اٿلائي ڇڏيندو ۽ ڪوشش ڪندو ته زمين جي مٿيون طاقت وارو تهه ٻيهر پنهنجي جاءِ تي برقرار رهي ٿو.

وٽاڻ جي پاڻ ڏيڻ جو مشورو:

سنڌ جي زمينن ۾ هڪ سيڪڙو کان به نامياتي مادو گهٽ آهي. جيڪو زمينن مان سٺي پيداوار کڻڻ لاءِ بلڪل ناڪافي آهي جنهن ڪري وڌائڻ لاءِ ضروري آهي ته زمينن کي هر ٽئين سال وٽاڻ جو ڳريل سڙيل پاڻ ضرور ڏيڻ گهرجي. وٽاڻ جو پاڻ پاڃين پوکڻ کان پهرين زمين ۾ 150 کان 200 مڻ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. پاڻ ڏيڻ وقت ان جي ڳريل سڙيل هجڻ جي پڪ ضرور ڪرڻ گهرجي. فصل ۾ تازو وٽاڻ جو پاڻ هرگز نه وجهڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته هڪ طرف وٽاڻ جي تازي پاڻ م زمين کي سڌارڻ واري گهربل طاقت ناهي هوندي ۽ ٻئي طرف ان ۾ گندگاهه جا ٻج موجود هوندا آهن. ان کان علاوه ڪچو پاڻ زمين ۾ وجهي پاڃيون پوکڻ سان پاڃين کي اڏوهي لڳي ٿي ۽ پاڃين جي فصل ۾ نقصان ٿئي ٿو. وٽاڻ جو پاڻ پاڃيون پوکڻ کان هڪ مهينو پهرين زمين ۾ وجهي هڪدم هرن ذريعي ملائي مٿان پاڻي ڏيڻ گهرجي. پاڻي ڏيڻ کان پوءِ جڏهن زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي وري ريج ڪجي ۽ ٻيهر جڏهن زمين وٽ ۾ اچي ته هر ڏئي زمين کي تيار ڪجي.

پاڃين ۾ پاڻ ۽ پاڻيءَ جي استعمال لاءِ مشورا:

1. پاڻ هميشه ماڪ سڪڻ کان پوءِ پر ٽڏ واري وقت تي ڏجي.
2. پاڻ اهڙي طرح سان ڏجي جيئن پاڻ پاڃيءَ جي پاڙن جي پر ۾ ڪري.
3. پاڻ ڏيڻ کانپوءِ پاڻي ڏيڻ ۾ دير هرگز نه ڪجي بلڪ هڪدم پاڻي ڏجي.
4. ٻجيل پاڻ کي کليل ۽ گهم واري حالت ۾ نه رکجي پر چڱيءَ طرح ٻڌي يا دٻي ۾ بند ڪري خشڪ جاءِ تي رکجي.
5. پاڻي پاڃين کي گهڻو هرگز نه ڏجي ۽ خاص طور تي ڪرين تي پوکيل پاڃين ۾ پاڻي اهڙي طرح ڏجي جيئن چنگين يا لڳل ٻوٽن تائين صرف سيڪ پهچي پر اهي پاڻيءَ ۾ هرگز نه ٻڏن، ڇاڪاڻ ته سيڪ واري پاڃي تمام گهڻي سٺي ٿئي ٿي.
6. سيني پاڃين کي پوکيءَ کان پوءِ ٻه ٽي پاڻي ٽڪڙا ٽڪڙا ڏيڻ گهرجن.
7. هر پاڃيءَ کي ٻڌايل پاڻيءَ جي وقفي کان علاوه موسم ۽ فصل جي حالت کي به نظر ۾ رکجي.

ٻيجارو پوکڻ لاءِ مشورو:

ٻيجاري رستي پوکجندڙ پاڃين جهڙوڪ: مرچن، واڱڻ، بصرن، گوبي ٽماٽن وغيره جي ٻيجاري تيار ڪرڻ لاءِ هيٺئين طريقي کي اختيار ڪجي:

ٻيجارو ڏگهين ايپن پٽڙين جي شڪل وارين ٻارين ۾ پوکجي. اهڙين ٻارين ۾ لٽ واري مٽي وجهي زمين جي سطح کان مٿي ڪري وچ مان اهڙي طرح ناليون ڪڍجن ته جيئن جيڪڏهن پاڻي ڪنهن به سبب جي ڪري گهڻو ٿي وڃي ته اهو نالين ۾ وهي وڃي. ۽ ٻيجارو گهڻي پاڻيءَ جي ڪري سڙي نه. ان کان پوءِ ڪک پن ۽ ٻيو گند ڪچرو ساڙي خاڪ تيار ڪجي اها چار (خاڪ) جڏهن ٺري وڃي ته جنهن به پاڃيءَ جو ٻيجارو پوکڻو هجي ان جو ٻج لٽ واري مٽيءَ تي ڇٽي مٿان خاڪ ايتري وجهجي جيئن ٻج چڱيءَ طرح ڍڪجي وڃي. ۽ ڍڪيل ٻج کي هٿ واري

قوهاري سان پاڻيءَ جو قوهارو ڪري متان ڪکن يا سارين جي پلال سان ڍڪي ڇڏجي. جنهن بعد روزانو ڪکن جي متان هٿ واري قوهاري سان تيستائين پاڻيءَ جو قوهارو ڪجي جيستائين ٻج مڪمل ڦٽي وڃي. جنهن بعد پاڻيءَ جو ٻئي ٽئين ڏينهن قوهارو ڪبو رهجي ۽ جڏهن ٻيجارو وڏو ٿي وڃي ته ڪک ڪانا هٽائي ڇڏجن.

ربيع جي ڀاڄين جون فصلوار سفارشون

مٽر (Peas):

پوکيءَ جو وقت: آڪٽوبر کان نومبر.
جنسون: پرلي، سونيڪس، پي ايف 400، شيرين.
ٻج جو مقدار: 15 کان 20 ڪلو گرام.
پوکيءَ جو طريقو: ننڍي قد وارين جنسن جون چٽئ فوٽن جي ويڪرن ڪرين تي اڍائي کان ٽن انچن جي مفاصلي تي چنگيون هڻجن.
وڏي قد ۽ وچولي قد وارين جنسن جون چٽئ فوٽن جي ويڪرن ڪرين تي ٻن کان ٽن انچن جي مفاصلي تي چنگين ذريعي پوکجي.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ڏيڊ بوري، يوريا هڪ بوري ۽ پوٽاش هڪ کان ٻه بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه پيرا هڪ هڪ يوريا هر پندرين ڏينهن يا اين-پي-ڪي (15:15:15) جون 3 بوريون في ايڪڙ. هڪ بوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.
پاڻي: هفتي هفتي ضرورت مطابق ڏجي.

ٽماٽا (Tomato):

پوکيءَ جو وقت: ٻيجارو جون کان جولاءِ يا آگسٽ ۾ پوکجي رونبو آگسٽ کان سيپٽمبر تائين ڪجي.

جنسون: روما، ايس آرٽو، ٽي 10، وڪٽر، پي لانگ سپر مني ميڪر، مارگلوب، گرنتا، رٽگرس وغيره.
ٻج جو مقدار: 200 کان 250 گرام في ايڪڙ.
پوکيءَ جو طريقو: 6 کان 8 فوٽن جي ويڪرن ڪرين تي هڪ کان ٻن فوٽن جي مفاصلي تي رونبو ڪجي.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ڏيڊ بوري، يوريا هڪ بوري ۽ پوٽاش هڪ کان ٻه بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه پيرا هڪ هڪ يوريا هر پندرين ڏينهن يا اين-پي-ڪي (15:15:15) جون 3 بوريون في ايڪڙ. هڪ بوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.
پاڻي: هفتي هفتي ضرورت مطابق ڏجي.

پٽاٽا (Potato):

پوکيءَ جو وقت: آڪٽوبر کان نومبر

جنسون: اچا پٽاٽا، ملٽا ۽ پيٽرونس

ٻج جو مقدار: 15 کان 20 مڻ في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: 2 کان اڍائي فوٽن جي ڪرين جي چوٽيءَ تي، 5 کان 6 انچن جي مفاصلي تي لڳائجن.

ڪيميائي ياڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ڏيڍ بوري، يوريا هڪ بوري ۽ پوٽاش هڪ کان ٻه بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه پيرا هڪ هڪ بوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين-پي-ڪي (15:15:15) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاڻي: پهريون پوکيءَ وقت هڪدم ڏجي باقي هفتي ڏهين ڏينهن ضرورت مطابق ايترو ڏجي جنهن جو چوٽيءَ تي صرف سيڪ پهچي.

پٽائي گجرون (Carrot):

پوکيءَ جو وقت: آڳاٽي پوک سيپٽمبر کان آڪٽوبر

منڊائتي پوکي: نومبر

جنسون ۽ ٻج جو مقدار: ديسي 5 کان 6 ڪلو ۽ ولائتي 3 کان 4 ڪلو گرام في ايڪڙ.

مفاصلو: ٻوٽا ٽن چئن انچن جا ٽين ته 13 انچن جي مفاصلي تي چڊائي ڪجي.

ڪيميائي ياڻ: ڊي-اي-پي هڪ کان ڏيڍ بوري يوريا هڪ بوري ۽ پوٽاش هڪ کان ٻه بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه پيرا هڪ هڪ بوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين-پي-ڪي (15:15:15) جون 3 بوريون في ايڪڙ، هڪ بوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا في في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

پاڻي: آڳاٽي فصل کي پهريان ٽي چار پاڻي هر هفتي بعد ۽ ان کان پوءِ ڏهين کان ٻارهين ڏينهن بعد پاڻي ڏجي.

بصر (Onion):

پوکيءَ جو وقت: آڳاٽي فصل لاءِ ٻيجارو جولاءِ کان آگسٽ تائين لڳائجي ۽ رونبو آگسٽ کان سيپٽمبر ۾ ڪجي ۽ پاڇاتي پوکي جنوري تائين ڪري سگهجي ٿي.

جنسون: هزاري، ڦلڪارا، ٽاٽو بولا خان، نصرپوري، گهوٽڪي ۽ ديسي وغيره.

ٻج جو مقدار: ڪڻ ٻه کان اڍائي ڪلو گرام في ايڪڙ.

پوکيءَ جو طريقو: ٻه کان اڍائي فوٽن جي مفاصلي وارن ڪرين جي ٻنهي پاسي ٻن کان ٽن انچن

جي مفاصلي تي ٻيجارو رونبو ڪجي.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ ڪان ڏيڍ ٻوري، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ڪان ٻه ٻورين في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه ڀيرا هڪ هڪ ٻوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين-پي-ڪي ((15:15:15) جون 3 ٻورين في ايڪڙ، هڪ ٻوري اين پي ڪي پوکيءَ وقت ٻي ٻوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ ٻوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين ٻوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.
پاڻي: شروعاتي 3 پاڻي هفتي هفتي بعد پوءِ ڏهين ڪان ٻارهين ڏينهن بعد ڏيڻ گهرجي.
گڏ ۽ مٽي چاڙهڻ: گندگاهه جيئن نظر اچي ته گڏ ڪري گندگاهه جي صفائي ڪجي ۽ ٻوٽن تي ٻه ڀيرا مٽي چاڙهجي.

ٿوم (GARLIC):

پوکيءَ جو وقت: آڳاٽي پوکي سيپٽمبر کان شروع ڪجي ۽ ختم نومبر جي آخر ۾ ڪجي.
جنسون: ديسي نيو دمبالو.
ٻج جو مقدار: 100 ڪلوگرام في ايڪڙ.
پوکيءَ جو طريقو: ننڍين ٻارين ۾ اڌ فوٽ جي مفاصلي تي قطارن ۾ ٽن ٽن انچن جي مفاصلي تي ڳڙيون رونبو ڪجن. جڏهن ته ڪرين تي به پوکي ڪري سگهجي ٿي.
ڪيميائي ڀاڻ: ڊي-اي-پي هڪ ڪان ڏيڍ ٻوري، يوريا هڪ ٻوري ۽ پوٽاش هڪ ڪان ٻه ٻورين في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه ڀيرا هڪ هڪ ٻوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين-پي-ڪي (15:15:15) جون 3 ٻورين في ايڪڙ، هڪ ٻوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي ٻوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ ٻوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين ٻوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.
پاڻي: شروعاتي ٻه ٽي پاڻي تکڙا ڏجن ته جيئن ڳڙيون ڦُٽن. جنهن بعد گرميءَ ۾ اين-پي-ڪي هفتي هفتي بعد ۽ سرديءَ ۾ ڏهين کان ٻارهين ڏينهن بعد ڏيڻ گهرجي.

پالڪ (SPINACH/ CHARD):

پوکيءَ جو وقت: ديسي پالڪ آڪٽوبر کان جنوريءَ تائين پوکجي پر ولايتي پالڪ ان سان گڏ سانوڻيءَ ۾ پوکي وڃي ٿي.
جنسون: ديسي پالڪ نرم ۽ سنهن پنن واري ۽ ولايتي پالڪ سخت ۽ وڏن پنن واري.
ٻج جو مقدار: 15 کان 20 ڪلو گرام في ايڪڙ
پوکيءَ جو طريقو: ننڍين ٻارين ۾ قطارن جي شڪل ۾ پوکجي پر ساڳئي وقت ننڍن ڪرين تي پوکي سگهجي ٿي.
ڪيميائي ڀاڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي (15:15:15) هڪ ٻوري. ٻي ٻوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ ٻوري

يوريا 15 ڏينهن بعد، ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان کان پوءِ هر لوب کان پوءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ وجهجي.

پاڻي: گرميءَ ۾ هر هفتي بعد ۽ ٿڌ ۾ ٻارهين کان پندرهين ڏينهن بعد ڏيڻ گهرجي.

بند گوبي (CABBAGE):

پوکيءَ جو وقت: مندائتي پوکي لاءِ ٻيجارو سيپٽمبر- آڪٽوبر ۾ ۽ رونبو آڪٽوبر- نومبر ۾ ڪجي. جڏهن ته پاڇاتي پوکيءَ لاءِ ٻيجارو نومبر ۾ ۽ رونبو ڊسمبر ۾ ڪجي.

ٻج جو مقدار: 100 کان 400 گرام في ايڪڙ.

ڪيميائي ڀاڻ: اين-پي-ڪي هڪ کان ڏيڊ بوري ۽ پوٽاش هڪ کان ٻه بوريون في ايڪڙ پوکيءَ وقت ۽ بعد ۾ ٻه ڀيرا هڪ هڪ بوري يوريا هر پندرهين ڏينهن يا اين-پي- ڪي (15:15:15) جون 3 بوريون في ايڪڙ. هڪ بوري اين-پي-ڪي پوکيءَ وقت ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا پوکيءَ جي 15 ڏينهن ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا في ايڪڙ مهيني بعد ڏجي.

گڏ ۽ پاڻي: گڏ جڏهن رونبي کان پوءِ ٻوٽا چڱي طرح لڳي وڃن ته ڪجي ۽ ٻوٽن تي هلڪي مٽي چاڙهجي. اهڙي طرح پندرهين ڏينهن ٻي گڏ ڪري وري مٽي چاڙهجي پاڻي شروع ۾ ٻه ٽي تڪڙا ڏجن. ان بعد سردي ۾ ڏهين کان پندرهين ڏينهن ۽ گرمي ۾ هر هفتي پاڻي ۾ پاڻي ڏجي.

هربو (FENUGREEK):

پوکيءَ جو وقت: مندائتي پوکي سيپٽمبر کان نومبر تائين پر جنوريءَ تائين لڳائي سگهجي ٿو.

جنسون: ديسي ۽ قصوري

ٻج جو مقدار: 6 کان 8 ڪلو گرام في ايڪڙ

پوکيءَ جو طريقو: ننڍيون چورس ڪياريون ناهي، انهن ۾ ريج ڪري مٿان پاڻيءَ ۾ ٻج ڇٽي ڇڏجي.

ڪيميائي ڀاڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي (15:15:15) هڪ بوري في ايڪڙ. ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان کان پوءِ هر لوب کان پوءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ ڏجي.

پاڻي: گرميءَ ۾ هر هفتي بعد ۽ ٿڌ ۾ ٻارهين کان پندرهين ڏينهن بعد پاڻي ڏيڻ گهرجي.

سلاد (LETTUCE):

پوکيءَ جو وقت: سيپٽمبر کان نومبر تائين

پوکيءَ جو طريقو: ٻن کان اڍائي فوٽن جا ڪريا کڏي ڪرين جي ٻنهي پاسي 9 انچن جي مفاصلي تي چنگيون هڻي ڪرين کي ايترو پاڻي ڏجي جيئن چنگين تائين صرف پاڻيءَ جو سيڪ پهچي.

ڪيميائي ياڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي (15:15:15) هڪ بوري في ايڪڙ. ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان ڪان پوءِ هر لوب ڪان پوءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ ڏجي.
پاڻي: گرميءَ ۾ هفتي هفتي بعد ۽ سرديءَ ۾ ٻارهين ڪان پندرهين ڏينهن بعد پاڻي ڏجي.

ڌاڻا (CORIANDER):

پوکيءَ جو وقت: منداڻتي پوک سيپٽمبر ڪان آڪٽوبر تائين تجويز ٿيل آهي. باقي سڄو سال پوکجن ٿا.
جنسون: ايراني ۽ ديسي.
ٻج جو مقدار: 6 ڪان 8 ڪلو گرام في ايڪڙ
پوکيءَ جو طريقو: ٻن اڍائن فوٽن جي ڪرين تي ٻنهي پاسن ڪان ليڪ ڪڍي ان ۾ ٻج ڇٽي. مٿان هٿ سان ڍڪي. سيڪ جيترو پاڻي ڏجي. اهڙي طرح ناڙي نه ڪري سگهجي ٿي. ٻج کي سڄي رات پُسائي رکجي ۽ پوءِ پوکجي.
ڪيميائي ياڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي (15:15:15) هڪ بوري في ايڪڙ. ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي. ان ڪان پوءِ هر لوب ڪان پوءِ هڪ بوري يوريا في ايڪڙ ڏجي.
پاڻي: گرميءَ ۾ هر هفتي بعد ۽ سرديءَ ۾ ٻارهين ڪان پندرهين ڏينهن بعد پاڻي ڏيڻ گهرجي.

سؤنف (وڏق) (FENNEL):

پوکيءَ جو وقت: 15 آڪٽوبر ڪان نومبر جو سڄو مهينو
ٻج جو مقدار: 5 ڪلو گرام في ايڪڙ
پوکيءَ جو طريقو: ڏيڍ ڪان ٻن فوٽن جي مفاصلي تي قطارن ۾ پوکجي.
ڪيميائي ياڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي (15:15:15) هڪ بوري في ايڪڙ ۽ ٻي بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا 15 ڏينهن بعد ۽ ٽين بوري اين-پي-ڪي ۽ اڌ بوري يوريا مهيني بعد ڏجي.
پاڻي: پهريون پاڻي مهيني بعد ۽ ٻيا پاڻي پندرهين ڪان ويهين ڏينهن بعد ڏجن.

ڦودنو (MINT):

پوکيءَ جو وقت: نومبر ڪان ڊسمبر ۽ فيبروري ڪان مارچ.
ٻج جو مقدار: ڦودنو پراڻي پوکيل فصل جون پاڙون ڪڍي پوکجي. ان لاءِ چاليهه هزار ڪان پنجاهه هزار پاڙون پوکجن.
پوکيءَ جو طريقو: ڪرين تي ۽ قطارن ۾ پوکي سگهجي ٿو.

مفاصلو: ڪريا ڏيڍ فوٽ جا هجن ۽ قطارون هڪ فوٽ تي ڪري پوکجن ۽ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو 6 انچ رکجي.
ڪيميائي ياڻ: پوکيءَ وقت اين-پي-ڪي هڪ ٻوري في ايڪڙ ۽ بعد ۾ هر لوب کان پوءِ يوريا هڪ ٻوري في ايڪڙ ڏجي.
پاڻي: شروعات ۾ ٻه ٽي پاڻي تڪڙا ۽ بعد ۾ هر هفتي بعد فصل جي گهرج مطابق ڏجن.

پاچين جا جيت، بيماريون ۽ آءِ پي ايم

پاچين ۾ ٻن قسمن جا جيت ٿين ٿا. هڪڙا نقصانڪار جيت جيڪي پاچين کي نقصان رسائن ٿا ۽ ٻيا فائديمند جيت ٿين ٿا. جيڪي پاچين کي پنهنجي خوراڪ نٿا بڻائن پر اُهي نقصانڪار جيتن کي کائي پنهنجو پيٽ ڀرين ٿا. ۽ پاچين کي نقصانڪار جيتن جي نقصان کان بچائن ٿا.
اهڙن فائديمند جيتن ۾ ٽنڊٽيون، پنيوريون، ڏينيو، ڪوريئڙو وغيره اچي وڃن ٿا.
فائديمند جيتن جي پاچين ۾ گهٽجي تعداد ۾ هئڻ جي صورت ۾ نقصانڪار جيتن جو تعداد گهٽو نٿو وڌي ۽ پيسٽيسائيڊس جي هرويرو ڦوهارن جي ضرورت پيش نٿي اچي پر اٽڃاٽائي ۽ تڪڙي فائدي وٺڻ جي چڪر ۾ پاچين جا باغبان پاچي پوکڻ کان پوءِ جيئن ئي هڪ اڌ نقصانڪار جيت ڏسن ٿا ته هڪدم پيسٽيسائيڊ يعني زرعي زهر جو ڦوهارو شروع ڪري ڏين ٿا. جنهن سان نقصانڪار جيتن سان گڏ فائديمند جيت مري وڃن ٿا ۽ ڦوهاري جو اثر ختم ٿي مس تو ٿئي ته هڪدم ٻيا نقصانڪار جيت ظاهر ٿي پون ٿا.
پاچين ۾ نقصانڪار جيت عام طور تي ٻن قسمن جا ٿين ٿا. هڪڙا رس چوسڻ وارا جهڙوڪ: اچي مک، سائو مهلو، سست مهلو، ٿرڙو وغيره.
اهڙي طرح ٻيا وري پاچين کي ڪائڻ وارا جيت جهڙوڪ: امريڪي ڪينئون، ٽِڏيون، لشڪري ڪينئون وغيره اچي وڃن ٿا.
هنن ٻنهي قسمن جي جيتن مان رس چوسڻ وارا جيت پاچين تي شروع ۾ ئي پاچيون جڏهن گهٽيون سايون ۽ نرم هجن ٿيون تڏهن حملي آور ٿين ٿا. جڏهن ته پاچين کي، ڪائڻ وارا جيت بعد ۾ آهستي آهستي اچن ٿا ۽ پوءِ گهٽو ڪري ٻنهي قسمن جا جيت موجود هجن ٿا ساڳئي وقت پاچين تي ڪيترن ئي قسمن جون بيماريون پڻ حملو ڪن ٿيون.
هنن نقصانڪارن کي زرعي سائنسدان ”جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي واري گڏيل حڪمت عملي، يعني آءِ پي ايم (IPM) واري طريقي سان ضابطي ۾ آڻڻ جي ڪوشش ڪن ٿا ۽ ان جون ئي حڪمت عمليون ٻڌائن ٿا.

پاچين لاءِ آءِ پي ايم:

فصلن (پاچين) جي نقصانڪار جيتن جي ضابطيءَ واري گڏيل حڪمت عملي يعني آءِ پي ايم (IPM) هڪ اهڙي مؤثر ۽ ماحول دوست سوچ آهي. جنهن ۾ ڪيميائي زهرن يعني پيسٽيسائيڊس کي آخري هٿيار طور استعمال ڪيو وڃي ٿو. جڏهن ته ان کان پهرين ٻين طريقن سان نقصانڪار جيتن جي نقصان کان بچي سگهجي ٿو. آءِ پي ايم جي سوچ ۾ بنيادي اهميت ان ڳالهه کي ڏني وڃي ٿي ته جيت بيماريون يا گندگاهه اسان جي فصلن پاچين وغيره ۾ آخر شدت اختيار ڇو ٿا ڪن؟ شدت ڪيئن ٿا اختيار ڪن ۽ ڪڏهن ٿا ڪن؟ ۽ انهن جي شدت کي گهٽائڻ جا غير ڪيميائي طريقا ڪهڙا آهن؟ وغيره.

آءِ پي ايم جا چار مُکيہ اصول طئہ ٿيل آهن:

1. صحتمند فصل اپائڻ (Grow Healthy Crop).
2. فصل کي روزانو چڱي طرح گهمي ڏسن تہ جيئن کو بہ مسئلو ظاهر ٿيڻ شرط شروع ۾ ئي ان کي حل ڪري ڇڏجي.
3. دوست جيتن کي بچائڻ (Conserve Natural Enemies) جيئن تہ فصلن ۾ نقصانڪار جيتن سان گڏ فائديمند جيت يعني اهي جيت جيڪي فصل کي نتا ڪائن پر نقصانڪار جيتن کي پنهنجي خوراڪ بڻائن تا انهن کي بچائجي.
4. آبادگار هر وقت بين تي نہ ياڙي پر خد ايتري ڄاڻ حاصل ڪري جو هو خد ماهر ٿي وڃي.

عملي طور تي ڀاڄين جي آءِ پي ايم ۾ هيٺين عملن تي زور ڀريو وڃي:

1. ڀاڄين ۾ گندگاهہ کي هرگز وڌڻ نہ ڏجي، ڇاڪاڻ تہ گندگاهہ جي اندر جيت جٽيا وڌيڪ شدت اختيار ڪن تا ۽ ساڳئي وقت ڀاڄين جي خوراڪ کٽي انهن کي ڪمزور بہ ڪن تا.
2. نائٽروجن وارو ڀاڻ گهٽو نہ ڏجي گهٽو ڀاڻ ڏيڻ سان ڀاڄيون ڪَچ ۽ ساوڪ وڌيڪ ڪن ٿيون جنهن جي ڪري جيتن جو حملو وڌي ٿو.
3. بيمار ٻج يا ٻيجارو هرگز نہ پوکجي ۽ شروعات ۾ غير ڪيميائي طريقن کي اختيار ڪرڻ گهرجي.
4. ڀاڄين جي روزانو جاچ ڪبي رهجي.
5. زرعي زهرن جو شروعات ۾ تڪڙو ڦوهارو ڪرڻ کان پاسو ڪجي.

جيتن ۽ بيمارين جو غير ڪيميائي ضابطو:

1. ڪششي ٻوٽا پوکڻ:

واڙيءَ جي چوڌاري سورج مُکي، مڪئي، يا جوئر جي قطار ضرور پوکجي، جن ۾ جڏهن ٻج ايندو تہ ان ٻج تي پکي ايندا جيڪي ان ٻج کي کائڻ سان گڏ ڀاڄيءَ ۾ موجود نقصانڪار ڪينئن کي بہ کائي ناس ڪندا.

2. ٻاجهر جي اَنَ جو استعمال:

جيڪڏهن ڀاڄيءَ ۾ ڪينئن جو حملو گهٽو هجي تہ ٻنن سان ٻاجهريءَ جي اَنَ جي لَپ ڇٽي وججي تہ ان تي پکي ايندا جيڪي ٻاجهريءَ جي اَنَ کي کائڻ سان گڏ ڪينئن جو بہ خاتمو آڻي ڇڏيندا.

3. سرف ۽ پاڻيءَ جو ڦوهارو:

جيڪڏهن ڀاڄيءَ ۾ رس چوسڻ وارا جيت هجن ۽ ٻنن تي مٽي يا سٽِپ يا ڪاري ماڪيءَ جهڙي حالت هجي تہ هڪ چمچو سرف جي پائوڊر جو ڪلهي واري ڦوهاري جي دٻي ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي تہ ڪافي حد تائين تدارڪ ٿي ويندو.

4. نم جو استعمال:

نقصانڪار جيتن جي نقصان کان پاڇين کي بچائڻ ۽ ماحولياتي گدلاڻ کان بچڻ لاءِ نم بهترين ذريعو آهي. عام طور تي ڏٺو اهو ويو آهي تہ پاڇين تي ڪيميائي زهرن جو بي حساب استعمال ٿئي ٿو. جنهن تي نہ صرف خرچ گهڻو ٿئي ٿو پر مختلف رپورٽن مان ظاهر ٿيو آهي تہ اهڙين پاڇين ۾ زرعي زهرن جو اثر رهجي وڃي ٿو. جيڪو پاڇيون واپرائيندڙن جي صحت کي نقصان رسائي ٿو. ان ڪري آءِ پي ايم جي استعمال کي وڏي اهميت ڏني وڃي ٿي.

نم جي پنن جو ڳار:

نم جي ڏهہ (10) ڪلو گرام ڪن ساون پنن کي ڪنهن ڊرم ۾ وجهي ايترو پاڻي پرجي جيئن پن چڱي ريت پُسي وڃن. جنهن بعد انهن کي باهہ تي ڪاڙهجي ۽ ايتري تائين ڪاڙهجي جيئن پاڻي سُڪي هڪ لٽر وڃي بچي. بچيل هڪ ليٽر ڳار کي سنهي ڪپڙي ۾ ڇاڻي ڪنهن بوتل ۾ وجهي رکجي. جڏهن جيتن جو حملو نظر اچي تہ ان وقت 100 ملي لٽر ڪلهي واري ڦوهاري جي ڏٻي ۾ وجهي ڦوهارو ڪجي ۽ وري انين ڏينهن پيو ڦوهارو ڪجي. نم جي ڳار جو ڦوهارو ڪرڻ سان جيتوڻيڪ جيت مرندا ڪو نہ پر اهي واڙيءَ مان ڀڄي ويندا ۽ ٻاهران وري ٻيا نقصانڪار جيت واڙيءَ ۾ داخل نہ ٿيندا.

نم جي تيل جو استعمال:

نم جون نموريون وڻ مان جيئن ڪرن تہ اُنهن کي ميڙي ڇانوَ ۾ سڪائڻ لاءِ رکجي ۽ نموريون جڏهن بلڪل سُڪي وڃن تہ انهن کي گهاڻي تان پيڙائي، تيل ڪيرائي رکي ڇڏجي. جڏهن واڙيءَ ۾ جيتن جو معمولي حملو نظر اچي تہ هڪدم 100 ملي لٽر نمورين جو تيل ڪلهي واري ڦوهاري جي ڏٻي ۾ وجهي هڪ چمچو سرف جي پائوڊر جو ملائي، چڱي طرح ڳڏائجي پوءِ واڙيءَ ۾ ڦوهارو ڪجي ۽ اهو ڦوهارو انين ڏينهن وري ورجائجي تہ جيتن تي ضابطو اچي ويندو.

نم جي ڪُڙ جو استعمال:

نمورين مان تيل ڪيرائڻ کان پوءِ جيڪو ڪُڙ بچي ٿو ان جا 5 ڪلو گرام 5 لٽر ٿڌڪندڙ پاڻيءَ ۾ وجهي 2 چمچا سرف جي پائوڊر جا وجهي چڱيءَ طرح ملائي ڍڪ ڏئي 24 ڪلاڪن تائين رکي ڇڏجي. جنهن بعد ان کي هٿن سان مهٽي سنهي ڪپڙي ۾ ڇاڻي هڪ سؤ ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي واڙيءَ تي ڦوهارو ڪجي.

نمورين جي پائوڊر جو استعمال:

سڪل نمورين کي پاڻيءَ ۾ ٽيستائين پُسائجي جيستائين نمورين جون کلون نرم ٿي وڃن جنهن بعد نمورين جون کلون لاهي گورن کي ڇانوَ ۾ سڪڻ لاءِ رکجي، جڏهن گورا سڪي وڃن تہ اُنهن کي پيهين يا ڪُٽي پائوڊر ٺاهجي. پائوڊر جي 3 ڪلو گرام وزن کي 24 ڪلاڪ پُسائي رکجي جنهن بعد ان کي سنهي ڪپڙي ۾ ڇاڻي هڪ سؤ ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي 8 کان 10 چمچا سرف وجهي ڦوهارو ڪجي.

ثوم جو ڦوهارو:

هڪ ڪلو ڪٽيل ثوم 20 چانهن وارا چما (100 گرام) سرف يا صابڻ، 20 چانهن وارا چمچا ۽ هڪ ليٽر گاسليٽ ۾ 5 لٽر پاڻي جو ڳار ناهيو جنهن لاءِ ثوم گاسليٽ ۾ 24 ڪلاڪ پسائي رکجي. ان کان پوءِ ان ۾ سرف يا صابڻ ۽ پاڻي وجهي چڱي طرح هلائي هلائي ڇاڻجي ڇاڻيل ڳار مان هڪ حصو ۾ 20 حصا پاڻي ملائي ٻاجين تي ڦوهارو ڪجي ته جيت ضابطي ۾ رهندا.

تماڪ جو ڳار:

هڪ سؤ پنجاهه گرام تماڪ جي پنن کي ننڍا ننڍا ٽڪر ڪري هڪ لٽر ٿڪندڙ پاڻيءَ ۾ وجهي ٻه چار ٽهڪا ڏئي چلهي تان لاهي 12 ڪلاڪن لاءِ رکو. ٻارنهن ڪلاڪن کان پوءِ هٿ سان چڱي طرح مهٽي ڪنهن سنهي ململ جي ڪپڙي ۾ ڇاڻي پاڻي صاف بوتل ۾ وجهي رکو.
جڏهن ٻاجين ۾ مهلو، اچي مک، جُون پن ڪترڻ وارا ڪينئان نظر اچن ته هڪ حصو تماڪ جي ڳار جو ۽ 10 حصا پاڻيءَ جا پاڻ ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو.

ڦودني جو ڦوهارو:

ڦودني جي هڪ ڪلو گرام پنن کي گهوٽي هڪ سؤ لٽر پاڻيءَ ۾ چڱيءَ طرح ملائي ٻاجين تي ڦوهارو ڪريو ته پنن تي داغن وارين بيمارين کان بچاءُ ۾ مدد ملندي. ڦوهاري لاءِ حجامن جي دڪانن تي استعمال ٿيندڙ هٿ وارو ڦوهارو استعمال ڪجي.

مال جي ڇيڻن جو ڦوهارو:

اڌ ڪلو گرام مال جا تازا ڇيڻا 5 لٽر پاڻيءَ ۾ وجهي چڱيءَ طرح گڏائي سنهي ڪپڙي ۾ ڇاڻي جراثيمي بيمارين جي ضابطي لاءِ ٻاجين تي ڦوهارو ڪريو.

چور ڪينئون ۽ پتاتا:

چور ڪينئون ٽماٽن، مرچن ۽ شملھ مرچن کي ڏاڍو نقصان ڏئي ٿو. هي جيت رات جو نڪري ٻيجاري جي ڏانڊين کي ٽڪي ٿو. ان لاءِ ٻيجاري ۾ رات جي وقت پتاٽن جا وڏا ڳترا ڪري ٻنن جي ويجهو رکي ڇڏجن، صبح جو اچي ڏسبو ته انهن ڳترن تي ڪينئان موجود هوندا جن کي هٿن سان ناس ڪجي.

ربيع جي پاڄين جا جيت، بيماريون ۽ ڪيميائي ضابطو

پاڄي	جيت	پيٽيسائيڊ	وزن في ايڪڙ
ٽماٽا	اڇي مک، سائو مهلو، سست مهلو 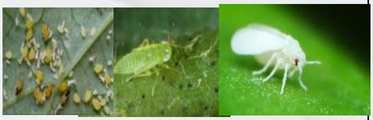	ڪونفيڊور يا اميڊا يا پولو يا ڊولو يا ڊائفينٿيوران	200ڪان 250 ملي ليٽر
	اڇي مک،گهٽي تعداد ۾ هجي ته 	موسپيلان يا ايسيلان يا پائري پروڪسيفن	125 گرام 400 ملي ليٽر
	آمريڪي ڪينئون، ميووي جو ڪينئون، لشڪري ڪينئون 	پروڪليم يا ٽائيمر يا ميچ يا ڊرون يا چيزل يا بائفيٿرين	200 ملي ليٽر 150-100 ملي ليٽر 200 ڪان 300 ملي ليٽر 250 ملي ليٽر
	آڳاٽو ساڙ 	اسڪور يا امسٽار ٽاپ	250 ملي ليٽر 200 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	پاڇاٽو ساڙ 	ريوس	240 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي
	اڇي ڦڦوندي 	اسڪور يا ڊايفيناڪونا زول	50 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ 30 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾

	ڊائوني ملڊيو 	ٿاپسن ايم يا اسڪور	250 گرام 50 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	سست مهلو 	اميڊاڪلوپرڊ يا ايڊوانٽيج	200 کان 250 ملي ليٽر 250 کان 330 ملي ليٽر في ايڪڙ
	سائو مهلو 	نائٽي پائرم گروپ جا زهر جهڙوڪ: جيسپر يا ناڪ آئوٽ يا اسپيڊ	200 کان 250 گرام 60 کان 80 گرام في ايڪڙ
پناتا	پتاٽي جو پوپٽ 	پروڪليم يا ٽائيمر يا چيزل يا هيمير	200 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	آمريڪي ڪينئون 		
	چور ڪينئون 	ميچ يا ڊرون يا چيزل يا هيمير	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ 200 ملي ليٽر
	لشڪري ڪينئون 		

	آڳاٽو ساڙ 	اسڪور يا ريڊومل گولڊ	250 ملي ليٽر 200 کان 250 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	پاڇاٽو ساڙ 		
	آلو جي وائرس 	اڇي مک ۽ سست مهلي جي حملي کان ضابطو رکو ۽ موسپيلان استعمال ڪريو	125 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
بصر ۽ ٿوم	ٿرڙو 	ڪيوراڪران يا نوواسٽار	500 ملي ليٽر 50 ملي ليٽر
		اميدا	200 ملي ليٽر
	آمريڪي ڪينئون 	پروڪليم يا ٿائيمر يا ميچ يا چيزل يا هيمير	200 ملي ليٽر
	چور ڪينئون 		

	لشڪري ڪينئون 		
	بصر جو ساڙ ڏائوني ملڊيو 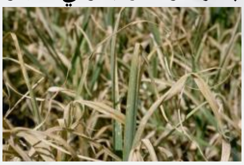 	اسڪور يا فوليو گولڊ	150ملي ليٽر 1 ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	پرپل بلاچ 	اينٽراڪول يا ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ يا اسڪور	500 گرام 100 ڪان150 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
مٽر	چور ڪينئون 	پروڪليم يا ٿايمر يا ميچ يا چيزل يا هيمر يا ڪيپيٽل پلس	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ 200 ملي ليٽر 500 ملي ليٽر
	آمريڪي يا لشڪري 		

	چٽي وارو ڪينئون 	پروڪليم يا ٽايمر يا ميچ يا چيزل يا هيمر يا ڪيپيٽل پلس	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ 200 ملي ليٽر 500 ملي ليٽر
	ليف مائينر 	ٽرائي گارڊ يا ڪراٽي يا ريڊينٽ	30 ملي ليٽر 60 ملي ليٽر 120 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	اڇي مک 	ايميڊا يا اسپيڊ	250 ملي ليٽر 80 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	اڇي پائونڊري	ٽاپسن ايم	200 گرام
		اسڪور يا فولڊر پلس يا نيٽيوو	150 ملي ليٽر 200 ملي ليٽر 60 گرام 100 لٽر پاڻي ۾
پالڪ	ست مهلو اڇي مک 	اميڊا يا ڊرموٽ يا ڊائفينٿيوران	250 ملي ليٽر 125 ملي ليٽر 200 ڪان 250 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾

	چور ڪينئون 	پروڪليم. يا ٽائيمر. يا ميچ يا چيزل	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾ 200 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	لشڪري ڪينئون 		
	نشان واري بيماري 	اسڪور يا ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ	50 ڪان 100 ملي ليٽر 500 گرام في ايڪڙ 100 ليٽر پاڻي ۾
هريو	چور ڪينئون 	پروڪليم يا ٽائيمريا چيزل	200 ملي ليٽر
	آمريڪي ڪينئون 	ميچ يا ڊرون يا ڊيلٽاميڪس	125 ڪان 150 ملي ليٽر 500 ملي ليٽر
	تڏ 	اميدا يا ڪلوروپائريفاس يا بائفينٽرين	250 گرام هڪ ليٽر 200 ڪان 250 ملي ليٽر ڪندي ۾
	نشان واري بيماري	اسڪور يا ڊاءِ	50 ملي ليٽر 100

		فيناڪونازول	ليٽر پاڻي ۾
	سائو مهلو 	ڪونفيڊور يا نائٽيپائرم يا ايڪٽارا	250 200 سي سي 24 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	اڏوهي 	اميدا يا ڪلوروپائريفاس يا بائفينٿرين	250 گرام هڪ ليٽر 200 ڪان 250 ملي ليٽر ڪندي ۾
سلاد	تڏ 		
	چور ڪينئون 	پروڪليم يا ٽائيمر، يا ميچ يا ڊرون	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	لشڪري ڪينئون 		
	نشان واري بيماري 	اسڪور يا ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ	50 ملي ليٽر 500 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾

ڏاٽا ڦودنو	سائو مهلو 	نائٽيپائرم يا ايڪٽارا	250 ملي ليٽر 24 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾
	اڏوهي تڏ 	اميدا يا ڪلوروپائريفاس يا بائفينٿرين	250 گرام هڪ ليٽر 200 کان 250 ملي ليٽر ڪندي ۾
	چور ڪينئون لشڪري ڪينئون 	پروڪليم يا ٽائيمر يا ميچ يا ڊرون	100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	نشان واري بيماري 	اسڪور يا ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ	50 ملي ليٽر 500 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾

گل گوبي، بند گوبي	اڇي مک 	ڪونفيڊور يا اسيتاميپرڊ يا بپروفيزن	250 ملي ليٽر 80 گرام 200 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	سائو مھلو 	ڪونفيڊور يا نائٽي پائرم	200 سي سي
	سست مھلو 	ڪونفيڊور يا ايڊوانٽيج	100 سي سي 500 سي سي
	ڊائيمنڊ بيڪ ماٿ گوبي جو ڪينئون 	پروڪليم يا ٽائيمر يا چيزل يا ويليم فلڪسي	200 ملي ليٽر 80 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
	ٻيجاري جو ساڙ 	ريوس	200 ملي ليٽر
موري ۽ گوگڙو	سست مھلو 	ايڊوانٽيج يا پولو	500 ملي ليٽر 200 کان 250 سي سي 100 لٽر پاڻي ۾

100 ملي لټر 100 لټر پاټي م	پروکليم يا ټائيمر يا ميچ يا ميچ يا ډرون	چور کينئون 	
		لشکري کينئون 	

زهرن جي استعمال جو صحيح طريقو:

1. جيڪو بہ زهر ڦوهارو ڪرڻو هجي ان جي مٿان ڏنل هدايتن ڪي پڙهي عمل ڪجي.
2. ڦوهاري ڪندڙ کي زهر جي اثر کان بچڻ لاءِ هٿن تي پلاسٽڪ يا ربڙ جا جوراب، اکين تي عينڪ، نڪ تي ماسڪ يا ڪپڙي جي پٽ، پيرن ۾ بوٽ ضرور پائڻ گهرجن.
3. ڦوهاري دوران کائڻ، پيئڻ ۽ سگريٽ ڇڪڻ جي بلڪل اجازت ناهي. اهڙو ڪو بہ عمل ڪرڻ سان ڦوهارو ڪندڙ جي صحت خراب ٿيندي.
4. ڦوهاري ناهڻ يا ڦوهاري ڪرڻ واري جاءِ تي ٻارن ٻچن، ٻين ماڻهن، جانورن ۽ ڪڪڙن وغيره کي هرگز اچڻ نہ ڏجي.
5. ڦوهاري ڪرڻ کانپوءِ هڪدم ڦوهاري واريون خالي ٿيلهيون، بوتلون يا دٻا وغيره کڏ کٽي پوري ڇڏجن ۽ گهر جي ڪنهن بہ استعمال ۾ نہ آڻجن.
6. ڦوهاري واري مشين کي وهندڙ پاڻيءَ ۾ هرگز نہ ڌوئجي نہ تہ اهو پاڻي هيٺ جڏهن جانور يا ماڻهو يا پکي پکڻ پيئندا تہ انهن جي صحت خراب ٿيندي.
7. ڦوهاري ڪيل باغ مان گهٽ ۾ گهٽ هفتو ڏهہ ڏينهن ميوو نہ پٽجي ۽ باغ ۾ پوکيل گاهہ وغيره نہ لٽجي ۽ جيڪڏهن پاڇي پوکيل هجي تہ اها بہ هرگز نہ پٽڻ گهرجي.
8. تيز هوا هلڻ مهل ڦوهارو هرگز نہ ڪجي.
9. ڦوهاري واري اهڙي مشين استعمال ڪجي، جيڪا صحيح هجي.
10. ڦوهاري ڪرڻ جو مناسب وقت صبح يا شام آهي، منجهند جو گهٽي تيز اس ۾ ڦوهارو نہ ڪجي.

مڪئي - Maize

زمين:

مڪئي جو فصل هر قسم جي زمين تي ٿئي ٿو پر زرخيز ۽ وڏيڪ نيڪال واري چيڪي زمين تمام موزون آهي. اهڙي طرح مڪئي جي پوک ۽ پيداوار لاءِ بهتر يا وڏيڪ نيڪال واري لٽاسي زمين جنهن ۾ وڏيڪ پاڻي جهلڻ جي صلاحيت هجي. جڏهن ته مڪئيءَ جو فصل 5.5 کان 8.5 زمين جي کارپڊ واري حد ۾ پوکي سگهجي ٿو. مڪئي جو فصل ڪلر وارين حالتن لاءِ غير موزون آهي ۽ ڪلراٺي زمين يا آبپاشي واسطي کارو پاڻي مڪئيءَ لاءِ موزون نه آهي.

زمين جي تيار:

مڪئيءَ جي پوکي لاءِ نرم ۽ گهٽي تيار ٿيل زمين جي ضرورت آهي. جنهن کي 3 کان 5 هر ڏنا وڃن ۽ پتر پوري طرح پيڇڻ گهرجن. زمين جي تياريءَ لاءِ پهريون هر ڪنر يا مڙيل هر ذريعي ڏيڻ گهرجي. جڏهن ضرورت پوي ته زمين کي هموار ڪجي.

پوکيءَ جو وقت:

اناج لاءِ مڪئي جي پوکيءَ واسطي جولاءِ جي پهرين هفتي کان 15 آگسٽ وارو وقت وڏيڪ موزون آهي. گاهه لاءِ مڪئي جي پوکي فيبروري جي شروع کان آڪٽوبر تائين ڪري سگهجي ٿي. جڏهن ته فيبروري ۽ مارچ ۾ پڻ مڪئي اناج لاءِ پوکي سگهجي ٿي.

پوکيءَ جو طريقو:

مڪئي جو فصل اناج ۽ سائي گاهه لاءِ پوکيو وڃي ٿو. جيڪڏهن اناج لاءِ مڪئي ناڙي واري طريقي ذريعي پوکي وڃي ته بهتر آهي ۽ قطارن جي وچ وارو مفاصلو 60 سينٽي ميٽر کان 75 سينٽي ميٽر هجڻ گهرجي. جيڪڏهن مڪئي گاهه لاءِ پوکي وڃي ته ڇٽ وارو طريقو بهتر آهي.

ٻج جو مقدار:

اناج لاءِ پوڪيل مڪئي واسطي ٻج جو مقدار 12 کان 15 ڪلوگرام في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي ۽ گاهه لاءِ پوڪيل مڪئي واسطي 40 کان 50 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪرڻ گهرجي.

جنسون:

مڪئي جي پوکيءَ لاءِ سفارش ڪيل جنسون جهڙوڪ: اڪبر، نيلم، صدف، اڪيتي-72، سلطان، سنهري، DC-697, DC-59 ۽ ڪمپوزٽ-15 وغيره وڏيڪ پيداوار ڏيندڙ آهن.

ياڻ:

زمين جي زرخيزي قائم رکڻ ۽ فصل مان وڏيڪ پيداوار وٺڻ لاءِ اهو ضروري آهي ته زمين ۾ وٿاڻ جو ياڻ يا ڪيميائي ياڻ ڏنو وڃي.

مڪئي جي فصل لڳائڻ کان 4 هفتا يا هڪ مهينو اڳ 15 کان 20 گاڏيون وٿاڻ جو ڀاڻ وجهي ۽ زمين ۾ چڱيءَ طرح ملايو وڃي. پر جيڪڏهن وٿاڻ جو ڀاڻ موجود نه آهي ته سائو ڀاڻ سفارش ڪيو وڃي. مڪئي جي فصل واسطي ڪيميائي ڀاڻ جو گهربل مقدار هائبرڊ جنسن لاءِ ڊي اي پي يا ايم اي پي 2 ٻوريون، يوريا اڍائي کان 4 ٻوريون ۽ ايس او پي 1 کان 2 ٻوريون في ايڪڙ ڏيڻ گهرجن. جڏهن ته روايتي جنسن لاءِ ڊي اي پي يا ايم اي پي 1 کان ڏيڍ ٻوري، يوريا اڍائي کان 3 ٻوريون ۽ ايس او پي هڪ ٻوري في ايڪڙ ڏيڻ گهرجن. ڊي اي پي يا ايم اي پي ۽ ايس او پي جو سمورو مقدار پوکائي کان اڳ ۾ جڏهن ته يوريا ٽن قسطن ۾ 5 کان 6 پنن تي، 8 کان 10 پنن تي ۽ گل اچڻ کان 15 ڏينهن پهريان استعمال ڪجي.

پاڻي:

اناج لاءِ پوکيل مڪئي جي فصل کي 6 کان 7 پاڻي ڏيڻ گهرجن. پهريون پاڻي 25 کان 30 ڏينهن پوکي بعد ڏيڻ گهرجي ۽ سلسليوار پاڻي 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي ۾، فصل جي پچڻ تائين ڏيڻ گهرجي. جڏهن ته گاهه لاءِ پوکيل فصل کي 2 کان 3 پاڻي ڏجن.

گُڏ ڪيڻ:

گندگاهه سبب فصل جي پيداوار وڏيڪ اثر هيٺ اچي ٿي. تنهن ڪري اثرائتو گندگاهه جو خاتمو فصل جي پيداوار ۾ اضافو آڻي ٿو. مڪئي جي فصل ۾ هر پاڻي ڏيڻ کان بعد ضرورت پوي ته گُڏ ذريعي گندگاهه جو خاتمو آڻڻ گهرجي. جڏهن ته مڪئي ۾ ٻئي پاڻي ڏيڻ کان پوءِ فصل جي پاڙن تي مٽي چاڙهي وڃي ته جيئن فصل ڪرڻ يا ليٽڻ کان بچي وڃي.

لابارو:

مڪئي جي ڪنائي سنگ پچڻ ۽ سنگ جي خشڪ ٿيڻ وقت ڪجي. سنگن کي اناج لاءِ پوکيل زمين مان ڪڍيو وڃي ۽ رهيل ڪانا ڪٽي ۽ سُڪايا وڃن، جيڪو بعد ۾ سڪل چاري لاءِ ڪتب اچي ٿو.

پيداوار:

مڪئي جي في ايڪڙ اناج واري پيداوار 1000 کان 1600 ڪلوگرام آهي. جڏهن ته 2500 کان 3000 ڪلوگرام ڪڙٻ ۽ 12000 کان 16000 ڪلوگرام في ايڪڙ سائو گاهه ملي ٿو. مقامي جنسن مان اناج جي پيداوار 400 کان 500 ڪلوگرام في ايڪڙ ملي ٿي.

Sorghum - جوئر

زمين:

جوئر جو فصل زرخيز ۽ ڳري لٽاسي زمين ۾ تمام سنو لڳي ٿو. پر ان ۾ گهٽ زرخيز زمين تي بهتر پيداوار ڏيڻ جي صلاحيت پڻ آهي. جوئر هر قسم جي زمين ۾ ڪاميابيءَ سان پوکي سگهجي ٿي. جهڙوڪ: ڳري چيڪي، وچولي لٽاسي، ڪلراٺي ۽ ناميانتي مادي واري زمين ۽ اهو تڏهن ممڪن آهي جڏهن زمين زرخيز ۽ سٺي ڪيڙيل هوندي.

زمين جي تياري:

سنڌ ۾ باراني علائقي ۾ جوئر جي محدود پوک ڪئي وڃي ٿي. جڏهن ته آبپاشي وارن علائقن ۾ جوئر گهٽي ايراضيءَ تي پوکي وڃي ٿي ۽ بهتر نتيجن واسطي زمين جي مڪمل تياري هجڻ گهرجي. جوئر جي پوکيءَ لاءِ 3 کان 4 خشڪ هر ڏيڻ گهرجن. جنهن کي بعد ۾ پتر پيجي ۽ هموار ڪيو وڃي. پهريون هر مٽي اٿلائيندڙ اوزار سان ڏيڻ گهرجي. ننڍي قد وارين پاهرين جنسن لاءِ زمين جي تياري بهتر هئڻ گهرجي.

ٻج جو مقدار:

اناج لاءِ پوکيل جوئر جي فصل واسطي 8 کان 10 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. جڏهن ته سائي گاهه لاءِ ٻج جو مقدار ٻيٽو هجڻ گهرجي يعني 24 کان 28 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج پوکڻ گهرجي.

پوکيءَ جو وقت:

اناج لاءِ جوئر جي پوک 15 جون کان جولاءِ جي آخري هفتي تائين پوکڻ گهرجي. جڏهن ته چاري لاءِ جوئر جي پوکي 15 فيبروري کان شروع ڪجي ۽ جولاءِ تائين پوکي وڃي.

پوکيءَ جو طريقو:

جوئر جو اناج وارو فصل ناڙي رستي پوکيو وڃي ٿو. جڏهن ته گاهه يا چاري لاءِ پوکڻ واري جوئر ڇٽ ذريعي پوکي وڃي ٿي. اهڙيءَ طرح اناج لاءِ جوئر جي ناڙي واري پوک بهتر نتيجا ڏئي ٿي. فصل جي قطارن جو مفاصلو ٻه فٽ سفارش ڪيو وڃي ٿو پر ٻوٽن جي وچ ۾ 3 کان 4 انچ مفاصلو بهتر پيداوار جو ضامن آهي.

جنسون:

جوئر سنڌ جو اهم اناج وارو فصل آهي. هن فصل جو ٻن قسمن جون جنسون آهن. جيڪي مقامي ڏکهي قد واريون جنسون ۽ ننڍي قد واريون ٻاهريون جنسون شامل آهن. فصل جون مقامي سطح تي جنسون علائقي جي مناسبت سان هيٺ ڏجن ٿيون.

(الف) مقامي جنسون (Local Varieties):

نوابشاھ ۽ سکر	: سَرو، ڪارٿُھو
جيڪب آباد	: ڳاڙھي، جانپر، الک
لاڙڪاڻي، سکر ۽ خيرپور	: اڇو بازيگر
دادو	: اڇو ڪوڏري
سکر	: اڇو ڪارٿُھو

(ب) ننڍي قد واريون جنسون (Dwarf varieties):

جوئر جي فصل جون نيون سفارش ڪيل جنسون جيڪي اناج لاءِ پوکيون وڃن ٿيون. انهن ۾ ننڍي قد واريون جنسون اچن ٿيون. جيڪي پڻ وڌيڪ پيداوار ڏين ٿيون .جنهن ۾:

1. ميلوليند (Meloland)، 2. شاھين جنس.

(ت) سائي گاھ واريون جنسون (Green fodder varieties):

نوابشاھ	: اڇو ڪارٿُھو
حيدرآباد	: ڪمندري
نوابشاھ	: اڇي تري
دادو ۽ نوابشاھ	: ڳاڙھي تري

ڀاڻ ڏيڻ:

سنڌ ۾ ھي فصل اڪثر حالتن ۾ ڪنھن بہ قسم جي زمين ۾ پوکي سگھجي ٿو. پر وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاءِ اھو ضروري آھي تہ ھي فصل زرخيز زمين تي پوکيو وڃي. جيڪڏھن زمينون زرخيز نہ آھن تہ انھن ۾ گھربل ڪيميائي ڀاڻ يا وٿاڻ جو ڀاڻ مهيا ڪيو وڃي. باراني علائقن ۾ سڄو ڏيان بارش جي گھٽائيءَ تي آھي. جڏھن تہ زمين جي زرخيزي ھن فصل جي پوک لاءِ ايتري اھم نہ آھي. جوئر جي پوک لاءِ 15 گاڏيون وٿاڻ جو ڀاڻ زمين ۾ پوکيءَ کان ھڪ مھينو اڳ في ايڪڙ ڏنو وڃي.

جوئر جي ننڍي قد وارين جنسن جھڙوڪ: شاھين ۽ ميلوليند لاءِ ڀاڻ نائٽروجن 120 ڪلوگرام ۽ 60 ڪلوگرام فاسفورس في ھيڪٽر سفارش ٿيل آھي. مقامي جنسن لاءِ ان سفارش ڪيل ڀاڻ جو اڌ مقدار يعني 60 ڪلوگرام نائٽروجن ۽ 30 ڪلوگرام فاسفورس في ھيڪٽر ڏنو وڃي ٿو. جڏھن تہ سائي گاھ لاءِ پوکيل جوئر واسطي ڀاڻ جو مقدار وڌائي ۽ گھٽائي سگھجي ٿو. اڪثر حالتن ۾ سائي گاھ لاءِ پوکيل جوئر ۾ نائٽروجن ڀاڻ ڏنو ويندو آھي.

پاڻي ڏيڻ:

پاڻي فصل جي واڌ ۽ پيداوار ۾ وڏي اھميت رکي ٿو. ڪجھ فصل گھٽ پاڻي ڪڍڻ ٿا ۽ ٻيا پاڻي جو وڌيڪ مقدار وٺن ٿا. جڏھن تہ جوئر خشڪ فصل آھي.

جوئر ۾ پھريون پاڻي 3 کان 4 ھفتا پوکيءَ کان بعد ڏيڻ گھرجي ۽ سلسليوار آبپاشي 15 ڏينھن جي وقفي تي ڪئي وڃي. ھن فصل لاءِ 3 کان 4 پاڻي ڏيڻ جي ضرورت پوي ٿي. تنھنڪري ھن جي واڌ واري مرحلي دوران 10 کان 12 ايڪڙ انچ پاڻي گھرجي. جوئر جي فصل ۾ اھا خوبي

آهي تہ ناموافق حالتن ۾ پنهنجي واڌ روڪي ٿو ۽ جڏهن حالتون موافق ٿين ٿيون تہ پنهنجي واڌ جاري رکي ٿو.

گُڏ ڪيڻ:

فصل مان گندگاهہ جي صفائي لاءِ ان ۾ گُڏ ڪرڻ لازمي آهي. جوئر جي فصل ۾ هڪ کان ٻہ گُڏون ڪيڻ گهرجن. جنهن لاءِ ڪوڏر يا چنجور جو استعمال ڪيو وڃي. اهڙي طرح فصل مان گندگاهہ ختم ٿي ويندا ۽ پيداوار ۾ بہ اضافو ايندو.

پيداوار:

باراني علائقي ۾ جوئر جي اناج واري پيداوار 5 کان 7 مڻ في ايڪڙ آهي. جڏهن تہ آبپاشي وارن علائقن ۾ 8 کان 10 مڻ في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي. اهڙيءَ طرح باراني علائقن ۾ 20 کان 25 مڻ جوئر جي ڪڙٻ ملي ٿي ۽ آبپاشي وارن علائقن ۾ 40 مڻ في ايڪڙ ڪڙٻ حاصل ٿئي ٿي.

باراني علائقن ۾ سائي گاهہ جي پيداوار 2200 کان 2800 ڪلوگرام آهي ۽ آبپاشي وارن علائقن ۾ سائي گاهہ جي پيداوار 8000 کان 10000 ڪلوگرام في ايڪڙ آهي. جڏهن تہ ننڍي قدر وارن جنسن ميلوليند ۽ شاهين مان اسان جي حالتن ۾ اناج جي پيداوار 2000 ڪلوگرام في ايڪڙ ڏين ٿيون.

باجهري - Millet

زمين:

باجهري جو فصل هر قسم جي زمين تي ٿئي ٿو. هي فصل سم واري زمين ۾ نٽو ٿئي. هن فصل ۾ ڪلر وارين حالتن ڪي برداشت ڪرڻ جي صلاحيت آهي. باجهري، ڪٽڪ ۽ ڪپهه جي پيٽ ۾ وڌيڪ اپري ٿو.

هي فصل گهٽ زرخيزي زمين تي پوکي سگهجي ٿو. جتي وڌيڪ پيداوار وٺڻ لاءِ اضافي پاڻ جو مقدار ڏنو وڃي ٿو. جڏهن ته باجهري جي فصل لاءِ وارياسي لٽ واري زمين بهتر آهي. اهڙي زمين ۾ 15 کان 20 گاڏيون وٽاڻ جو پاڻ في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. باجهري جي پوک لاءِ تمام هوادار ۽ گهٽ زرخيزي وارياسيون زمينون گهرجن. جڏهن ته ڳريون زمينون باجهري لاءِ غير موزون آهن.

زمين جي تياري:

هن فصل لاءِ ڪنهن خاص قسم واري زمين جي تياري جي ڪابہ ضرورت نہ آهي. باجهري جي سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ 2 کان 3 هر ڏيئي سانهر ڏنو وڃي. باراني علائقن ۾ چوماسي جي برسات کان پهريائين زمين جي تياري مڪمل ڪئي وڃي. ائين ڪرڻ سان زمين ۾ پاڻي جي جاذبيت واري صلاحيت وڌي ويندي.

ٻج جو مقدار:

اناج لاءِ پوکيءَ واري باجهري واسطي 3 کان 4 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪرڻ گهرجي. جڏهن تہ سائي گاهہ يا چاري لاءِ ٻج جو مقدار 10 کان 20 ڪلوگرام في ايڪڙ سفارش ڪيو وڃي ٿو.

جنسون:

سنڌ ۾ باجهري جون ٻہ جنسون جهڙوڪ C-48 ۽ C-18 عام پوکيون وڃن ٿيون. جڏهن تہ باجهري جي نئين جنسن ۾ 84-18، 84-4 ۽ IC-8206 پوکيءَ هيٺ آهن.

پوکيءَ جو وقت:

اناج لاءِ باجهري جي پوکڻ جو وقت جون ۽ جولاءِ کان 15 آگسٽ تائين موزون آهي. جڏهن تہ سائي گاهہ لاءِ پوکيل باجهري واسطي بهتر وقت اپريل آهي. هي فصل گاهہ لاءِ آگسٽ تائين پوکي سگهجي ٿو.

پوکيءَ جو طريقو:

باجهري جي پوکي ناڙي ذريعي وڌيڪ بهتر آهي. پر فصل جي پوک ڇٽ ۽ ناڙي ذريعي ڪئي

وجي. ناڙي ذريعي پوکيل ٻاجهري لاءِ قطارن ۽ ٻوٽن وارو مفاصلو ”9 x “12 سفارش ڪجي ٿو.

ياڻ:

هن فصل لاءِ ياڻ وڏي پيماني تي استعمال نٿو ٿئي، ۽ عام حالتن ۾ ٻاجهري جو فصل وٽاڻ جي ياڻ ۽ ڪيميائي ياڻ کان سواءِ پوکيو وڃي ٿو. هڪ ٻوري يوريا في ايڪڙ پوکيءَ وقت ڏيڻ گهرجي. ان سان پيداوار ۾ واڌارو ٿئي ٿو.

آبپاشي:

ٻاجهري مختصر موسم يا گهٽ مدي وارو فصل آهي. جنهن جي پچڻ لاءِ ٻه کان اڍائي مهينن جو وقت گهرجي. هن فصل لاءِ گهٽ مقدار ۾ پاڻي گهرجي. ٻاجهري لاءِ 2 کان 3 پاڻي گهرجن. پهريون پاڻي پوکيءَ کان 30 ڏينهن جي اندر ڏجي ۽ باقي آبپاشي جو پاڻي 15 ڏينهن جي وقفي تي ڏيڻ گهرجي.

لابارو:

ٻاجهري جو فصل ڇڻُ / ڇِڙي واري موسم يعني سيپٽمبر ۽ آڪٽوبر جي مهينن ۾ پچي ٿو ۽ لاباري لاءِ تيار ٿي وڃي ٿو.

پيداوار:

باراني علائقن ۾ اناج لاءِ پوکيل ٻاجهري جي پيداوار 5 مڻ في ايڪڙ آهي. ۽ آبپاشي وارن علائقن ۾ 10 کان 12 مڻ في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي. جڏهن ته سائي گاهه جي پيداوار 300 کان 400 مڻ في ايڪڙ آبپاشي وارن علائقن اندر ورتي وڃي ٿي. ۽ باراني علائقن ۾ ٻاجهري جي سائي گاهه جي پيداوار 200 مڻ تائين آهي.

برسيم

Egyption Clover

زمين:

برسيم جي پوک وارياسي کان چيڪي زمين ۾ ڪري سگهجي ٿي. هي فصل مختلف زمينن اندر پوکيو وڃي ٿو. جنهن ۾ وارياسي کان ڳريون لٽياسيون زمينون جنهن ۾ نيڪال سنو هجي اهي بهتر آهن. جڏهن ته برسيم جا ٻوٽا هلڪي ڪلر وارين زمينن کي برداشت ڪن ٿا.

زمين جي تياري:

برسيم ڏگهي پاڙ وارو فصل آهي. جنهن لاءِ زمين جي تياري بهتر نموني ڪئي وڃي ٿي. هن فصل جي پوک لاءِ 3 کان 4 هر ڏئي پتر پيجي زمين کي هموار ڪجي. پاڻي ڏيڻ بعد بيٺل پاڻي ۾ برسيم جو ٻج ڇٽ ڪرڻ گهرجي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طريقو:

هن فصل جي پوک 15 سيپٽمبر کان 15 نومبر تائين ڪري سگهجي ٿي. جڏهن ته اهي علائقا جتي گرمي جو درجو وڌيک هجي ان حالت ۾ برسيم آڪٽوبر مهيني ۾ پوکيو وڃي ٿو.
برسيم جي پوکي ڇٽ ذريعي ڪئي وڃي ٿي. هن فصل جي پوک لاءِ پهريائين زمين کي پاڻي ڏجي. ان بعد بيٺل پاڻيءَ ۾ برسيم جو ٻج ڇٽ ڪجي. هي فصل وونئڻ ۽ مڪئي جي بيٺل فصل ۾ پوکيو وڃي ٿو. جنهن لاءِ آڪٽوبر جي مهيني ۾ وونئڻ ۽ مڪئي کي پاڻي ڏجي ۽ بعد ۾ برسيم جو ٻج ڇٽ ڪجي. جڏهن ته ساريال جي علائقي ۾ برسيم جي پوک سارين جي فصل جي لاباري بعد ڪئي وڃي ٿي. ڇاڪاڻ ته هن علائقي جي زمين جي سڌاري واسطي سارين ۽ برسيم جي وارقير ڪئي وڃي ٿي ته جيئن زمين مان ڪلر جو خاتمو ٿئي.

جنسون:

هن فصل لاءِ مقامي جنس پوکي وڃي ٿي. جنهن ۾ پنن ۽ رسدار ڏانڊين جو گهڻو مقدار ٿئي ٿو.

ٻج جو مقدار:

هن فصل لاءِ 10 کان 12 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. ٻج سنهي هجڻ سبب ان جو مقدار وڌائي سگهجي ٿو.

ياڻ ڏيڻ:

هن فصل کي عام طور ياڻ نه ڏنو ويندو آهي. پر زمين اندر هڪ ئي پنيان لڳاتار فصل پوکڻ سبب زمين جي زرخيزيءَ تي اثر پوي ٿو ۽ پيداوار گهٽ ملي ٿي. تنهنڪري زمين جي زرخيزي کي قائم رکڻ لاءِ ياڻ ڏيڻ ضروري آهي. هن فصل جي پوکيءَ لاءِ اڌ ٻوري يوريا ۽ ڏيڍ

ٻوري ڊي-اي-پي ياڻ في ايڪڙ پوکيءَ کان اڳ ڏيڻ گهرجي. چاڪاڻ تہ فاسفورس وارو ياڻ نہ فقط فصل جي پيداوار وڌائي ٿو پر ان جي خاصيت تي پڻ سٺو اثر ڏيکاري ٿو. جڏهن تہ فصل جي پهرين لوب يا لاباري بعد يوريا ياڻ جي اڌ ٻوري ڏيڻ گهرجي. جنهن سان فصل سائو ۽ سرسبز ٿيندو ۽ واڌ جلدي ٿيندي.

پاڻي ڏيڻ:

هن فصل جي پوکيءَ بعد ہ هلڪا پاڻي هفتي اندر ڏيڻ گهرجن تہ جيئن سٺو ڦوٽهڙو ٿئي. چاڪاڻ تہ جلدي پاڻي ڏيڻ سبب سلا جلدي ساوا ٿيندا ۽ واڌ تيز ڪندا. هن فصل ۾ مجموعي طور 8 کان 10 پاڻي ڏيڻ گهرجن. جيڪي 10 کان 15 ڏينهن جي وقفي سان ڏيڻ گهرجن.

گندگاهہ:

هن فصل ۾ عام طور گڏ يا گندگاهہ ڪيڻ جي ضرورت نہ آهي. پر هن فصل ۾ جيڪڏهن بصري، ڪاسي، سنجهہ ۽ جهل نظر اچن تہ هٿ ذريعي ڪڍي ڇڏجن.

برسيم جي ڪٽائي:

هن فصل جي پهرين ڪٽائي يا پهريون لوب هڪ مهيني جي اندر ونڻ گهرجي ۽ سلسلي وار ڪٽائي ٻن يا ٽن هفتن بعد ڪندو رهجي. جڏهن تہ آخري ڪٽائي بعد هن فصل کي سائي ياڻ لاءِ ڪم آڻي سگهجي ٿو.

پيداوار:

هن فصل مان 800 کان 1000 مڻ سائو چارو ملي ٿو. جڏهن تہ ٻج لاءِ پوکيل برسيم مان 8 کان 10 مڻ في ايڪڙ ٻج ملي ٿو.

لوسڻ- Alfalfa

زمين:

هن فصل جي پوکيءَ لاءِ زرخيز لتياسي زمين کان هلکي زرخيز زمين تائين کري سگهجي ٿي. جنهن ۾ پاڻيءَ جي نيڪال وارو سرشتو بهتر آهي. لوسڻ جون پاڙون تمام هيٺ زمين ۾ وڃن ٿيون. ان کري لوسڻ ۾ سوکهڙي برداشت کرڻ جي صلاحيت آهي. جڏهن ته دوباري، بوسي يا خشک علائقن ۾ هلکي کلر واريون زمينن ۾ به لوسڻ کاميابيءَ سان پوکي سگهجي ٿو.

زمين جي تياري:

لوسڻ دائمي قسم جو فصل آهي. جيکو بهتر حالتن سبب زمين تي 6 کان 7 سالن تائين موجود رهي ٿو. ان کري لوسڻ جي پوک لاءِ زمين جي تياري بهتر نموني کرڻ گهرجي. زمين کي 3 کان 4 اونها هر ڏئي، پتر ڀيچي ان کي هموار کجي. گندگاهه جي ٻوٽن کي فصل پوکڻ کان اڳ ختم کيو وڃي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طريقو:

لوسڻ جو فصل 15 سيپٽمبر کان 15 نومبر تائين پوکي سگهجي ٿو. پر آڪٽوبر جو مهينو سڀ کان بهتر آهي. هي فصل ناڙي ذريعي پوکڻ گهرجي. ڇاکاڻ ته قطارن ۾ پوکيل فصل سائي گاهه ۽ ٻج جي پيداوار وڌيک ڏئي ٿو. ٻج ناڙي کرڻ وقت اهو خيال کجي ته جيئن ٻج ڏيڍ انچ کان وڌيک هيٺ نه وڃي. لوسڻ کرين تي به پوکيو وڃي ٿو. جنهن ۾ ٻن کرين جي وچ ۾ مفاصلو ڏيڍ کان ٻه فٽ هجڻ گهرجي. جڏهن ته لوسڻ جو فصل آلي زمين ۾ ڇٽ ذريعي پوکي سگهجي ٿو.

ٻج جو مقدار:

لوسڻ جي ناڙي ذريعي پوک لاءِ 5 کان 6 کلوگرام في ايکڙ ٻج استعمال کجي. جڏهن ته ڇٽ کيڙ واري پوک لاءِ 8 کلوگرام في ايکڙ ٻج استعمال کيو وڃي.

ڀاڻ ڏيڻ:

لوسڻ جي فصل مان وڌيک پيداوار وٺڻ لاءِ وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ ڏيڻ ضروري آهي. جڏهن ته فصل پوکڻ وقت اڌ ٻوري ڊي اي پي يا هک ٻوري نائٽروفاس استعمال کجي.

پاڻي ڏيڻ:

فصل ۾ پهريون پاڻي پوکيءَ جي ٻن ڏينهن اندر ڏجي. اونهاري ۾ 10 کان 15 ڏينهن ۽ سياري ۾ 15 کان 20 ڏينهن جي وقفي ۾ ڏجي.

گندگاهہ ۾ گُڏ ڪيڻ:

لوسڻ جي شروعاتي واڌ واري مرحلي دوران گندگاهہ جي ٻوٽن جي تڪڙي واڌ ٿئي ٿي. جيڪڏهن ان عرصي دوران گندگاهہ کي ختم نہ ڪيو ويو تہ اهي لوسڻ کي نقصان ڏيندا. جنهنڪري پيداوار ۽ ان جي خاصيت متاثر ٿيندي. لوسڻ جي پوکيءَ بعد پهرين ٽن مهينن دوران ڪوڏر جي مدد سان گُڏ ڪجي تہ جيئن فصل جي واڌ ۾ ڦوٽهڙو بهتر ٿئي.

لوسڻ جي ٻج جي تياري:

لوسڻ جي ٻج جي تياري جي لاءِ بهتر موسم بهار آهي. جنهن ۾ فيبروري واري مهيني ۾ ڪٽائي بند ڪجي. لوسڻ جو ٻج اپريل مهيني ۾ پڇي لاباري لاءِ تيار ٿي وڃن ٿو. عام طور فصل مان 5 کان 6 لوب وٺي سگهجن ٿا.

پيداوار:

عام حالتن ۾ لوسڻ مان 400 کان 500 مڻ في ايڪڙ سائو گاهہ وٺي سگهجي ٿو. جڏهن تہ ٻج لاءِ پوکيل فصل مان بهتر حالتن ۾ 4 کان 8 مڻ في ايڪڙ ٻج يا 160 کان 320 ڪلوگرام ٻج في ايڪڙ وٺي سگهجي ٿو.

جنتر يا ڍانچو

Sesbania

زمين:

جنتر جو فصل هر قسم جي زمين ۾ پوکيو وڃي ٿو. جنهن ۾ سم ۽ ڪلر واريون زمينون اچي وڃن ٿيون. جڏهن ته چيڪي ۽ لٽياسي زمين ۾ به هي فصل پوکي سگهجي ٿو. عام طور هي فصل ڪلراٺي زمينن ۾ ئي پوکيو ويندو آهي.

زمين جي تياري:

هن فصل جي پوکيءَ لاءِ زمين کي 2 کان 3 سڪيءَ جا هر ڏئي سانهر يا پاٽيو گهمائي سنوت ۾ آڻجي. زمين ۾ پتر هجن ته اهي پيچي چڱڻ گهرجن ۽ بعد ۾ پوکي ڪجي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طريقو:

هي فصل سنڌ ۾ مارچ کان جولاءِ تائين پوکي سگهجي ٿو. عام طور تي جنتر جي پوک ڇٽ ذريعي ڪئي وڃي ٿي. جنهن جو ٻج بيٺل پاڻي ۾ هٿ سان ڇٽ ڪجي.

ٻج جو مقدار:

هن فصل لاءِ عام طور تي ٻج جو مقدار 12 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. جيڪڏهن جنتر ٻج لاءِ پوکجي ته ٻج جو مقدار 12 ڪلوگرام ۽ مال جي چاري لاءِ يا سائي ڀاڻ لاءِ پوکجي ته پوءِ 20 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. جڏهن ته ٻج جو مقدار زمين جي قسم ۽ آبهوا جي لحاظ مطابق گهٽائي ۽ وڌائي سگهجي ٿو.

ڀاڻ ڏيڻ:

عام طور تي هن فصل ۾ ڀاڻ استعمال نٿو ڪيو وڃي. ڇاڪاڻ ته جنتر ۾ نائٽروجن جي جمع ڪرڻ واري صلاحيت وڌيڪ آهي.

پاڻي ڏيڻ:

جنتر جي پوک ڇٽ ذريعي بيٺل پاڻيءَ ۾ ڪئي وڃي ٿي. هن فصل کي پوکيءَ بعد پهريون پاڻي 30 ڏينهن بعد ڏنو وڃي ۽ باقي بيا رهيل پاڻي 15 ڏينهن جي وقفي بعد ڏجن. گندگاهه جون پاڙئون هٿ سان ڪيڄن.

پيداوار:

هن فصل مان سائو گاهه 350 مڻ في ايڪڙ ۽ ٻج 12 مڻ في ايڪڙ ملي ٿو.

Cluster bean - گوار

زمين:

گوار هر قسم جي زمين تي ٿي سگهي ٿي. پر هن فصل لاءِ وڌيڪ موزون وارياسي لٽياسي زمين آهي. هن جي پوک بهتر نيڪال واري چيڪي زمين تي بہ ڪري سگهجي ٿي. ٿر ۽ ڪاڇي ۾ هن فصل جي پوک عام ٿئي ٿي.

زمين جي تياري:

گوار جي پوک لاءِ زمين کي ہہ يا ٽي هر ڏئي ۽ سانهر گهمائي هموار ڪجي. ۽ بعد ۾ برسات يا ريج واري پاڻيءَ تي پوکي ڪجي.

پوکيءَ جو وقت ۽ طريقو:

سائي گاهه لاءِ گوار جي پوکي اپريل کان جولاءِ تائين ڪرڻ گهرجي. جڏهن تہ ٻج لاءِ پوکيءَ جو بهتر وقت جون- جولاءِ آهي. برساتي علائقن ۾ گوار جي پوک چوماسي جي موسم ۾ ڪجي. گاهه لاءِ پوکي واسطي ڇٽ وارو طريقو بهتر ٿيندو.

ٻج جو مقدار:

سائي گاهه لاءِ گوار جي پوکيءَ واسطي 25 کان 30 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي ۽ ٻج لاءِ 12 کان 15 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي.

پاڻ ڏيڻ:

هن فصل ۾ هڪ ٻوري ڊي-اي-پي پوکيءَ وقت ڏيڻ گهرجي.

پاڻي ڏيڻ:

هن فصل لاءِ 2 کان 3 پاڻي ڪافي آهن. پهريون پاڻي پوکيءَ جي 30 ڏينهن اندر ڏجي ۽ باقي سلسليوار پاڻي ٽن هفتن جي وقفي سان ڏيڻ گهرجن.

ڪٽائي ۽ پيداوار:

گوار جي فصل جي گاهه لاءِ ڪٽائي پوکيءَ جي ٻن کان اڍائي مهينن بعد ڪرڻ گهرجي. هن فصل مان آبپاشي واري علائقي ۾ 300 مڻ سائو چارو ۽ باراني علائقي ۾ 150 مڻ في ايڪڙ سائو گاهه ملي ٿو.

انب - Mango

نئين باغ لڳائڻ لاءِ سڀ کان پهرين جنهن زمين ۾ باغ لڳائڻو هجي ان زمين جي مٽي چڪاس ڪرائڻ گهرجي. مٽي چڪاس لاءِ زراعت کاتي حڪومت سنڌ جون مٽي ۽ پاڻي جي چڪاس واريون ليبارٽريون اڪثر ڪري هر ضلعي ۾ موجود آهن. جتان آسانيءَ سان پنهنجي زمين جي مٽي چڪاس ڪرائي سگهجي ٿي.

مٽيءَ جي چڪاس مان پتو پوندو ته اها زمين انبن جي باغ لاءِ ڪيتري مناسب آهي ۽ ان زمين کي ڪهڙي طرح تيار ڪري باغ لڳائجي. ان کان علاوه ڪهڙا ۽ ڪيتري مقدار ۾ ڀاڻ ڏيڻ گهرجن.

باغ لڳائڻ جو وقت:

باغباني جون مدون:

1. بهار جي موسم (فيبروري کان مارچ)	2. سرءُ جي موسم (آگسٽ کان سيپٽمبر)

بهار جي موسم ۾ انبن جو باغ لڳائڻ نسبتا بهتر خيال ڪيو وڃي ٿو. ان موسم ۾ بوٽو سٽل هوندو آهي. ۽ نرسري کان باغ لڳائڻ واري زمين ۾ منتقل ڪرڻ سان نقصان جو انديشو گهٽ ۾ گهٽ هوندو آهي.

پر منتقليءَ جي ڪجھ عرصي ڪانپوءِ گرم ۽ خشڪ موسم شروع ٿي ويندي آهي. جنهن ۾ انهن ننڍين چڪين جي حفاظت ۽ پاڻيءَ جي ضرورت جو خيال رکڻ گهرجي. ته جيئن گرم موسمي اثر ۽ پاڻي جي کوٽ سبب مري نه وڃن.

اهڙي طرح وري سرديءَ جي موسم شروع ٿيڻ ۽ پاري پوڻ کان پهرين بوٽا زمين ۾ پنهنجون پاڙون مضبوط ڪري وٺندا آهن. جنهن جي ڪري انهن ۾ پاري کان بچاءُ جي طاقت جنجهي ٿي ويندي آهي. پر پوءِ به پاري پوڻ وارن ڏينهن ۾ حفاظت جي لاءِ ننڍن بوٽن کي ڍڪڻ گهرجي.

باغ جو سٽاءُ: انبن جي باغ لڳائڻ لاءِ قطار کان قطار ۽ چڪي کان چڪيءَ جي وچ ۾ هڪ جيترو مفاصلو رکڻ گهرجي. اهڙي طريقي لڳايل باغ ۾ ان جي ننڍي عمر دوران بيا فصل پوکڻ ۾ به آساني ٿئي ٿي. باغ لڳائڻ وقت اهو احتياط ضروري آهي ته ننڍي قد ۽ گهٽ گهير واريون جنسون (نيلم، امر پالي، رتنا، محموده، ملڪ، سينسيشن، دسهڙي ۽ انور رتول وغيره 7x7 کان 9x9 ميٽر- 23x23 کان 30x30 فوٽ) جي مفاصلي ۽ وڏيڪ گهير واريون جنسون جهڙوڪ: لنگڙو، سنڌڙي، چونسو، فجري ۽ ثمر بهشت وغيره (12x12) ميٽر کان (40x40) فوٽن جي مفاصلي تي لڳائجن.

نين چڪين کي سنهين نالين ذريعي ننڍيا چلها ناهي پاڻي ڏنو وڃي ته وڏيڪ بهتر آهي. چاڪاڻ ته باغن ۾ بيو فصل پوکي پاڻي ڏيڻ سان وڻ پاڙون پري پري هٽن ٿا. جنهن جي ڪري بعد ۾ تيار باغ وارن وڻن کي وڏيڪ خوراڪ ۽ پاڻيءَ جي گهرج ٿئي ٿي.

چڪين جو في ايڪڙ تعداد:

7x7 ميٽر = 72 چڪيون	9x9 ميٽر= 48 چڪيون	12x12 ميٽر = 24 چڪيون

کڏا کوٽڻ ۽ چڪيون لڳائڻ:

باغ لڳائڻ لاءِ زمين ۾ نشان لڳائڻ کانپوءِ انهن جاين تي 3 فوٽن جا ويڪرا ۽ 3 فوٽ اونها کڏا کوٽڻ وقت کڏي جي مٿئين اڌ فوٽ جي مٽي هڪ طرف ڪري رکو. ۽ کڏن کي 3 کان 4 هفتن جي لاءِ کليل ڇڏي ڏيو تہ جيئن هوا ۽ اس لڳڻ سان کڏي ۾ موجود جراثيم ختم ٿي وڃن.
کڏو پرڻ وقت مٿين حصي واري مٽي ۽ هڪ حصو ڳريل سڙيل وٿاڻ جو ڀاڻ ۽ هڪ حصو لٺ ۽ 3 ڪلوگرام سنگل سپر فاسفيٽ ۽ 3 ڪلوگرام جپسم ملائي کڏي کي زمين جي سطح کان 4 کان 6 انچ مٿي تائين ڀريو تہ جيئن پاڻي ڏيڻ کانپوءِ مٽي ويهي زمين جي سطح تي بيهي. ان کانپوءِ کڏن کي پاڻي ڏيو ۽ وت اچڻ تي کڏن ۾ هلڪي گُڏ ڪري بيهر پاڻي ڏيو ۽ بيهر وت اچڻ تي کڏن کي چڪين جي مناسبت سان کوٽي انهن ۾ چڪيون ويهاريو.

پاڻ ڏيڻ جو طريقو:

پاڻ ٽڙ جي دکي سميت هڪ فوٽ ڇڏي ڪري وڻ جي چوڌاري گهٽ ۾ گهٽ ڏيڍ ميٽر اندر چٽي گڏ ڪجي. ۽ گُڏ کان پوءِ فوري پاڻي ڏجي. پاڻ ڏيڻ کان پهرين وڻ جي ٽڙ سان اٽڪل منو فوٽ مٽي چاڙهجي تہ جيئن ٽڙ کي سڌو سنئون پاڻي نہ لڳي.

انب جي باغ لاءِ ڪيميائي پاڻن جون سفارشون			
وڻن جي عمر	ٻور اچڻ کان اڳ	انبڙيون ٺهڻ کانپوءِ	انب پڃڻ کانپوءِ
2 کان 5 سال	اڌ ڪلوگرام يوريا يا هڪ ڪلوگرام امونيم نائٽريٽ		هڪ ڪلو گرام ڊي اي پي، اڌ ڪلو گرام يوريا ۽ مُنو ڪلو گرام ايس او پي يا ٻہ ڪلو گرام نائٽروفاس، مُنو ڪلو گرام ايس او پي يا اڍائي ڪلو گرام سنگل سپر فاسفيٽ، منو ڪلو گرام يوريا ۽ مُنو ڪلو گرام ايس او پي يا زرخيز 15:15:15 ٽي ڪلو گرام في وڻ استعمال ڪجي.
6 کان 10	مُنو ڪلوگرام يوريا يا	هڪ ڪلوگرام ايس او پي	ڏيڍ ڪلو گرام ڊي اي

سال	پوٽا 2 ڪلوگرام امونيم نائٽريٽ		پي، هڪ ڪلو گرام يوريا ۽ هڪ ڪلو گرام ايس او پي يا 3 ڪلو گرام نائٽروفاس، هڪ ڪلو گرام امونيم نائٽريٽ يا ساڍا 3 ڪلو گرام سنگل سپر فاسفيٽ ۽ ڏيڊ ڪلو گرام يوريا يا زرخيز 15:15:15 چار ڪلو گرام في وڻ استعمال ڪجي.
10 سالن کان وڌيڪ	هڪ ڪلو گرام يوريا يا پوٽا 2 ڪلو گرام امونيم نائٽريٽ	هڪ ڪلو گرام ايس او پي	سوا 2 ڪلو گرام ڊي اي پي، هڪ ڪلو گرام يوريا ۽ هڪ ڪلو گرام ايس او پي يا 4 ڪلو گرام نائٽروفاس ۽ هڪ ڪلو گرام امونيم نائٽريٽ يا 5 ڪلو گرام سنگل سپر فاسفيٽ ۽ 2 ڪلو گرام يوريا يا زرخيز 15:15:15 ڇهه ڪلو گرام في وڻ استعمال ڪجي.

نوٽ: ياڻ ڏيڻ وقت زمين جي قسم ڪي ڌيان ۾ رکڻ گُهرجي. اُن لاءِ جيڪڏهن زمين پلي هجي ته يوريا ڏيڻ گُهرجي ۽ جيڪڏهن زمين پڪي ۽ کُهري هجي ته اُن ۾ امونيم نائٽريٽ ڏجي.

ڦوهاري ذريعي ياڻ جو استعمال: انبن جي باغ جي زمين ۾ ياڻ ڏيڻ سان گڏ هينين ياٽن جا ٻه ڦوهارا پهريون ٻور اچڻ کان اڳ ۽ ٻيو انبڙيون نهڻ بعد ڪرڻ گهرجن. انهن ياٽن جي ڦوهاري سان نه صرف ميوي جي معيار ۽ پيداوار ۾ اضافو ٿيندو پر وڌيڪ ٻور ۽ ميوو اچي ٿو.

پوٽاشيم نائٽريٽ (قلمي شورو) 2 ڪلوگرام، زنڪ سلفيٽ 250 گرام، فيرس سلفيٽ 200 گرام، ڪاپر سلفيٽ (نيرو توتيو) 200 گرام، بورڪ ايسڊ (سهاڳو) 100 لٽر پاڻي ۾ ملائي وڻن تي ڦوهارو ڪجي.

نوٽ: ڦوهارو ڪرڻ دوران جيڪڏهن مينهن پوڻ جو انديشو هجي ته پوءِ ڦوهاري ڪرڻ جو وقت مٽائجي ۽ ڦوهارو ٽڙ واري وقت تي ڪجي.

وٿاڻ جو ياڻ:

وڻ جي عمر	مال جو پاڻ
2 کان 5 سال	10 ڪلو گرام في وڻ
6 کان 10 سال	25 کان 40 ڪلو گرام في وڻ
10 سالن کان وڌيڪ	60 کان 120 ڪلو گرام في وڻ

نوٽ: مال جو پاڻ نومبر ۽ ڊسمبر ۾ استعمال ڪجي. ننيڙن جزن جو ڦوهاري جي ذريعي استعمال نہ ڪيو هجي تہ مال جي پاڻ سان ملائي استعمال ڪجي.

گُڏ يا دَڙ:

گندگاهہ جي خاتمي، جيتن ۽ بيمارين جي شدت کان بچڻ ۽ زمين کي هوادار رکڻ لاءِ ضروري آهي تہ باغ ۾ گُڏ يا دَڙ جو عمل ضرورت مطابق ڪجي. ننڍي باغ ۾ وڻن جي قطارن جي وچ ۾ روٽا ويٽر هٽي وڻن جي پير ۾ ڪوڏر سان اهڙي طرح گُڏ يا دَڙ ڪجي جيئن وڻن جي ٿُڙن يا پاڙن کي زخم هرگز نہ رسي.

پاڻي ڏيڻ: انبن جي باغ ۾ پاڻي پور اچڻ کان هڪ مهينو اڳ بند ڪجي ۽ جڏهن ميوو ڇٽي جيترو ٿي وڃي ان ڪانپوءِ هر مهيني باقائده پاڻي ڏجي ڇو تہ ميوي جي واڌ ويجهہ لاءِ پاڻي جي ضرورت گهڻي هوندي آهي. ان ڪري سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻي جو صحيح ۽ وقتائتو استعمال ضروري آهي. پاڻ ڏيڻ وقت جلد پاڻي ڏنو وڃي تہ جيئن خوراڪي جزا جلد پاڻي ۾ ڳري جذب ٿي وڃن. پاڻيءَ جي وقفي ۾ گرمي، سردي ۽ زمين جي قسم کي بہ نظر ۾ رکڻ گهرجي.

نقصانڪار جيت ۽ انهن جو تدارڪ: انب جي وڻن تي ڪيترن ئي قسمن جا جيت حملو ڪري گونچن نڪرڻ کان وٺي ميوي پچڻ تائين نقصان پهچائن ٿا. انهن مان اهم نقصانڪار جيتن جو ذڪر هيٺ ڏجي ٿو.

انب جو مهلو يا تيلو (Mango Hopper):

هي جيت ٽڪنڊي قسم جو ٿيندو آهي. جيڪو هلڻ ۾ تمام تيز ۽ چست هوندو آهي. هن جيت جا 3 قسم ٿيندا آهن. جيڪي انبن جي نون گونچن ۽ ٻور نڪرڻ وقت حملو ڪري پنن جي واڌ ويجهہ کي ڪافي متاثر ڪن ٿا. انب جي تيلي يا مهلي جو اصل گهر انب جو ٿڙ هوندو آهي. ان لاءِ اڳوات بچاءُ طور اسان کي انب جي وڻ جي ٿڙ کي چڱيءَ نموني ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. هي جيت گهڻي گرمي يا سرديءَ جي وقت انبن جي ٿڙ جي ٻورن يا چوڏن جي ڦوٽن ۾ لڪي ويندو آهي. گرم جهڙالي موسم هن جيت جي واڌ ويجهہ لاءِ موزون آهي.

هن جيت جي هڪڙي مادي 60 کان 200 آنا لاهيندي آهي. آنن مان چئن کان سٺن ڏينهن اندر ٻچا نڪري ايندا آهن. هن جيت جي حملي سبب انبن ۾ ماکي جهڙو ليس دار مادو ڏسڻ ۾ ايندو جنهن تي مٽي لڳڻ ڪانپوءِ ڪاري ڳر (Sooty Mould) واري بيماري ٿي پوندي آهي. جنهن ڪري پنن ۽ ٻور جو رنگ ڪارو ٿي ويندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو سڄو سال رهي ٿو. اڪثر ڪري گهڻو حملو فيبروري کان اپريل تائين رهي ٿو، پر مينهن واري موسم ۾ جولاءِ ۽ آگسٽ تائين بہ ڪافي حملو رهي ٿو.

ٿرڙو (Thrips):

هي جيت رنگ جو ڪارو ۽ پورو ناسي سنهڙو لڪير وانگر هوندو آهي. هن جيت جا بالغ توڙي ٻچا پنن جي هيٺئين پاسي نسن جي پرسان پنن مان رس چوسيندا آهن. حملي آور پنن تي اڃاڻ مائل پورا داغ نظر ايندا آهن. شديد حملي جي صورت ۾ پن سڪي ختم ٿي ويندا آهن. هن جيت جو حملو نون نڪتل پنن ۽ گؤنچن تي وڌيڪ نظر ايندو آهي. جنهن ڪري انب جي واڌ رڪجي ويندي آهي.

نقصان جو وقت: انبن تي هن جيت جو حملو سڄو سال رهي ٿو، پر اپريل جي آخر کان جون مهيني تائين حملو وڌيڪ رهي ٿو.

چوٽيءَ وارو ڪينئون (Shoot Borer):

هن جيت جو ڪينئون انبن جي نون نڪتل ٽارين کي (مٿان کان هيٺئين طرف) نقصان ڏيندو آهي. هن جو حملو نون ٽارين تي ٿئي ٿو. هي ٽارين جي وچ وارو نرم حصو کائيندو آهي. هن جي حملي ڪري نين ٽارين جي مٿان پن مرجهائجي ويندا آهن. ۽ آخرڪار حملي آور ٽاريون سڪل ۽ ڪاريون نظر ايندیون آهن. ڦردار انبن تي جيڪڏهن هن جيت جو حملو ٿئي ٿو ته اهي انب ميوي ڏيڻ جي قابل نٿا رهن.

نقصان جو وقت: هي جيت جولاءِ کان نومبر مهيني تائين وڌيڪ نقصان ڏئي ٿو.

ٿڙ وارو ٽنڊڻ (Trunk Borer):

هن جيت جو بالغ ڏگهين ٽنگن ۽ وڏين مڇن (Antennae) سان ناسي ميرانجهڙي رنگ جو ٿئي ٿو. سندس پرن تي گهرا اڇا نشان هوندا آهن. هن جا ٻچا هلڪي پيلي رنگ جا ۽ سندس مٿو ڪارو هوندو آهي. جنهن جي مدد سان وڻ جون پهريان ٽاريون سڪڻ شروع ڪنديون آهن. ۽ آخر ۾ سڄو وڻ سڪي ختم ٿي ويندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو سڄو سال رهي ٿو. پر هي جيت برسات جي موسم ۾ وڌيڪ نقصان رسائي ٿو. هن جيت جي ضابطي لاءِ بورڊيڪس مڪسچر جو استعمال ڪجي.

ميوي واري مک (Fruity Fly):

انب جي ميوي واري مک عام مک (گهريلو) کان ننڍي هوندي آهي. هن جي بالغ جو رنگ چمڪندڙ خاڪي ٿئي ٿو. هن جون مکيون ميوي اندر آنا لاهينديون آهن. جيڪي ٻن ٽن ڏينهن اندر ڦٽي ايندا آهن. هن جيت جو حملو انب جي سيني جنسن تي ٿئي ٿو. پر پاڇاتين جنسن جهڙوڪ: بيگن پالي، سورنيڪا (سونارو) تي تمام گهٽو رهي ٿو.

هن جيت جا صرف ٻچا (Maggot) نقصان ڏيندا آهن، جيڪي اڇي رنگ جا سنها ٿيندا آهن. ميوي اندر ڳر کي کائي ميوي کي ختم ڪري ڇڏيندا آهن. آخرڪار ميوو هيٺ ڪري پوندو آهي. جڏهن وڏو ٿيندو آهي ته ڪل مان ٻاهر نڪري زمين تي ڪري سوبٽ ٿي ويندو آهي. هن جيت جا ڪينئان 6 کان 29 ڏينهن اندر زمين ۾ سوبٽ جي شڪل اختيار ڪندا آهن. سوبٽ مان 44 ڏينهن اندر بالغ نڪري ايندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو جون-جولاءِ ۾ وڌيڪ رهي ٿو يا جيستائين انبن جي پٽائي مڪمل ٿئي. هن جيت جي ضابطي لاءِ ترراءِ ڪلوروفائن

انبن جو ميرانجهڙو منگهڻ/ميلي بگ (Mango Mealy Bug):

ميلي بگ تراڪڙي آني جهڙو جيت ٿيندو آهي. هن جي مادي جا پر اڇي پائوڊر سان ڍڪيل هوندا آهن. پاڻ اندر گلابي ميرانجهڙو هوندو آهي. هن جي مادي زمين تي ڳوتري ۾ آنا لاهي پوءِ مري ويندي آهي. هن جا نر ڪارن پرن سان هوندا آهن. هن جيت جي ٻچي جو حملو نون نڪتل پنن ۽ ڳوڙنچن تي رهي ٿو. هي جيت لئي دار مادو خارج ڪندو آهي. جنهن ڪري پنن تي ڪاري ڳر واري بيماري ٿي پوندي آهي. ان صورت ۾ ٻوٽي ۾ خوراڪ نهڻ جو عمل رڪجي ويندو آهي.

ميلي بگ جي حملي کان بچاءُ لاءِ نومبر مهيني کان پاٽي ڏيڻ کانپوءِ وڻن جي چوڌاري زمين کان 4 فوٽ مٿي پلاسٽڪ ويڙهجي ۽ پوءِ ان کي گريس هنيو وڃي. يا جتي نظر اچي ته لارسبين 150 ملي لتر 100 لتر پاڻيءَ ۾ وجهي ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. زمين ۾ بهتر نموني سان هر ڦار ڪريو ته جيئن زمين ۾ لڪل ٻچا اس ۾ مري ختم ٿي وڃن.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو سڄو سال رهي ٿو ۽ مارچ کان مئي تائين وڌيڪ حملو ٿئي ٿو.

سرنگهه وارو ڪينئون (Leaf Minor):

هن جيت جو ڪينئون گلابي رنگ جو ٿيندو آهي ۽ جڏهن انبن ۾ نوان ڳوڙنچ يا پن نڪرندا آهن ته انهن تي حملو ڪندو آهي. حملي دوران جهلي يا پردو ناهي ان اندر ڪاڏ ڪندو رهندو آهي. ۽ سڄي پن کي اندرو اندر کائي پرڻ ڪري سڪائي ڇڏيندو آهي. ۽ ان سان ڳڏوڳڏ سنهين ڏانڊين تي پڻ حملو ڪندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو آڪٽوبر کان نومبر تائين ۽ جنوري کان مارچ تائين ٿئي ٿو.

چلر وارو جيت (Scales):

هي جيت رنگ جا خاڪي ڳاڙهسري چلر جهڙي شڪل ۾ سخت جسم جا ٿيندا آهن. هن جيت جا نر (Male) تمام گهٽ هوندا آهن. هن جيت جي مادي جنسي ميلاپ ڪانسواءِ (Parthenogenesis) جي عمل

ذريعي واڌ ڪندي آهي. هن جا آنا ڳوتري ۾ هوندا آهن جن مان گرم موسم ۾ 24 ڪلاڪن اندر ٻچا نڪري ايندا آهن. هي جيت پنن ۽ ٽارين تي چنبڙيل نظر ايندا آهن. هي جيت پنن، ٽارين مان رس چوسيندا آهن. حملي آور پن، ٽاريون، انبڙيون، پيلي رنگ جون ٿي ڇڻي وينديون آهن. جنهن ڪري انب جي پيداوار تي برو اثر پوندو آهي.

نقصان جو وقت: هن جيت جو حملو سڄو سال رهي ٿو.

چوڏي واري ٿنڍڻي (Bark Beetle):

چوڏي واري ٿنڍڻي سنڌ ۾ انبن جي تباهه ڪندڙ بيماري ڦهلائي ٿي. ٿنڍڻي ۽ بيماري ٻنهي تي آءِ پي ايم ذريعي ضابطو آڻي سگهجي ٿو. هي ٿنڍڻي هلڪي خاڪائڻ مائل يا ڀوري يا ميرانجهڙي رنگ جي هوندي آهي. سخت ڏانڊي، گلن ڦلن جي ٻوٽن، ميويدار عام ٻوٽن تي پلجندي وڌندي رهي ٿي. هي ڪاٺ جي ڇوڏي وسيلي ۽ پنهنجو پاڻ به هڪ جاءِ کان ٻئي جاءِ ائين منتقل ٿيندي رهي ٿي. قدبت ۾ باريڪ آهي. متاثر وڻن ۽ ٻوٽن ۾ شروعاتي حملي دوران ڪي خاص اهڃاڻ نظر نه ايندا آهن. مادي ٿنڍڻي جي ڇوڏي ۽ نقصان سببان وڻن جي ٿڙ جا چوڏا چيريل ۽ منجهن سنهڙا سوراخ نظر ايندا آهن. هن ٿنڍڻي سان جراثيم جا مختلف قسم به گڏوگڏ رهندا آهن. جن کي مادي ٿنڍڻي پاڻ سان ڪٽي بيمن وڻن تائين پهچائي ٿي. ٿنڍڻي جا ٻچا توڙي بالغ فنجاءِ کي بطور خوراڪ ڪتب آڻيندا آهن ۽ وڻن کي ٿنڍڻي ايترو نقصان نٿي رسائي، جيترو مختلف قسمن جي جراثيم سان ٿئي ٿو. پر ٿنڍڻي پاران سوراخ ٿيڻ سببان فنجاءِ وڻن جي ٿڙن ۽ ٽارين تائين وڃن ٿا. انبن جي آبادگارن کي صلاح ٿي ڏجي ته هو انبن جي باغن کي صحتمند رکڻ لاءِ ڪاڌ خوراڪ، پاڻي جي کوٽ ۽ هر قسم جي زخم وغيره کان وڻن کي بچائين. شديد متاثر وڻن کي ڪيدي ختم ڪجي. ٿنڍڻي جي خاتمي لاءِ سال ۾ 3 دفعا مارچ، جولاءِ ۽ آڪٽوبر مهيني ۾ ٿڙن تي ديرپا اثر رکندڙ پيرائٽيڊ گروپ جي دوا جهڙوڪ، ٽالسٽار 200 سي سي 100 لٽر پاڻي ۾ يا لارسبين 150 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ٿڙن تي چڱيءَ طرح ڦوهارو ڪجي. جيئن اهي ٿنڍڻي ۽ فنجاءِ جي واڌ جو سبب نه بڻجن.

جيتن جو ضابطو: عام طرح سان جيتن جي ضابطي لاءِ انبن تي ٻن مرحلن ۾ ڦوهارو ڪيو ويندو آهي. هڪ انبن جي پٽائي کان پوءِ سڪل ٽاريون، گڏ، پاڻ ۽ پاڻي وغيره ڏيڻ کانپوءِ يعني آگسٽ-سيپٽمبر وارن مهينن دوران جيئن ڦوٽهڙي دوران نقصان ڏيندڙ جيتن کان بچاءُ ٿي سگهي ٿو ۽ ٻيو ڦوهارو ٻور نهڻ کان اڳ ۾ يعني ڊسمبر يا جنوري دوران ڪيو ويندو آهي. نون ڪيل تجربن جي روشنيءَ ۾ جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي لاءِ هيٺين سفارشن تي عمل ڪري وڌيڪ فائدو ماڻي سگهجي ٿو.

1. پهريون ڦوهارو آگسٽ کان سيپٽمبر دوران جيت مار دوا سان گڏ ڪنهن ڪاپر گروپ جي دوا ملائي ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. ته جيئن سوڪهڙي (Anthracnose) ۽ پنن جون ٻيون بيماريون ختم ٿي وڃن.
2. ٻيو ڦوهارو بهتر ان وقت ٿيندو. جڏهن انب ۾ ٻور نهڻ شروع ٿئي ۽ ٻور مڪمل نه نڪتو هجي يعني جنوري مهيني دوران مهلي واري دوا سان اڇي سينور (Powdery Mildew) واري بيماري

کان بچاءُ لاءِ دوا ملائي ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. جو ته ٻوٽي ۾ مهلي ۽ اچي سينور جي خلاف انبن ۾ مدافعت رهندي آهي ته اڳتي اهي بيماريون گهٽ حملو آور ٿين.

3. عام روايت رهي آهي ته جيڪڏهن جيت ۽ بيماريون ٻور دوران حملو ڪن ٿا ته ڪنهن دوا جو ڇيستائين ڦوهارو نه ٿو ڪيو وڃي جيستائين انبڙيون ڇٽي جيترين نه ٿي وڃن. پر آبهوا جي تبديلي جي ڪري نيون بيماريون ۽ جيت ٻور اچڻ دوران حملي آور ٿين ٿا. جهڙوڪ مهلو (Mango Hopper) ۽ اچي سينور واري بيماري (Powdery Mildew) جيڪي اڪثر فيبروري مهيني ۾ اچي انبن کي نقصان رسائين ٿا.

4. تحقيق جي روشني ۾ اهو مشاهدو ڪيو ويو آهي ته ٻور دوران جيڪڏهن بيمارين ۽

انبن جي جيتن جو ڪيميائي ضابطو		
جيت جو نالو	سفارش ڪيل دوا	وزن 100 لٽر پاڻي ۾
1. مهلو (هاپر)	ڪراٽي يا ڪونفيڊور يا اڪٽارا يا بائفينٿرين	50 سي سي 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 100 سي سي 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 10 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 50 ملي ليٽر في ايڪڙ پاڻيءَ ۾
2. ٿرڙو	ڪنفيڊور يا ڪلوروفيناپائير يا مووينٽو	100 ملي لٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 200 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 200 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾
3. چوٽيءَ وارو ڪينئون	ڪراٽي يا ٽالسٽار يا لمدا سهائيلوٿرين ايماميڪٽن	50 سي سي 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾
4. ميوي جي مک	ليزر يا ڊپريڪسن	250 ملي ليٽر 100 کان 160 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾
5. ميرانجهڙو ميلي بگ، چلر وارو جيت	ڪيوراڪران يا ايسيفيٽ يا پروفينوفاس	150 کان 200 سي سي 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 200 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 500 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻي ۾
6. سرنگهه وارو ڪينئون	باءِ فينٿرين يا ٽراءِ گارڊ	150 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 10 کان 20 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾

جوڏي واري ٽنڊڻي	ٿالسٽار يا بائيفينٿرين يا لمبا سهائيلوٿرين	200 سي سي 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 150 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ 100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾

5. جيتن جو حملو نظر اچي ته سفارش ڪيل دوائن جو ڦوهارو ڪري سگهجي ٿو. پر ڦوهاري جي نوزل کي اهڙي طرح سيٽ ڪجي جيئن اهو بلڪل سنهون ڦوهارو ڪري ۽ ڦوهارو اهڙي طرح ڪجي جيئن پريشر سان ڦوهارو ٻور يا هلڪي داڻ کي ڇاٽي نه وجهي پر مٿان رڳو اچي ڪري.

نوٽ: ميوي واري مک جي ضابطي لاءِ دوائن کان علاوه جنسي ڦندن (Sex Pheromones) وارو طريقو پڻ ڪامياب ثابت ٿيو آهي. هن طريقي ۾ 8 ڦندا في ايڪڙ مارچ کان آگسٽ مهينن ۾ باغ اندر 6 فوٽن جي اوچائيءَ تي وڻن جي ڇانو ۾ ٻڌا وڃن.

جن ۾ موجود خوشبوءَ تي نه ميوي جي مک جون نر مکيون ميل جي چوٿين حصي کان ڊوڙي اچي ان ۾ ڦاسي مري وينديون. هنن ڦندن ۾ موجود دوا جو اثر ٻه مهينن تائين رهي ٿو. جڏهن ته ڊٻن ۾ موجود ٻُڙن ۾ هر مهيني دوا وجهڻ گهرجي.

ميوي جي مک کي ضابطي هيٺ آڻڻ لاءِ هميشه باغن جي صفائي چڱي نموني ڪرڻ گهرجي ۽ ڪريل، سڙيل ۽ ڪني ٿيل ميووي کي باغ مان چونڊي ڪنهن پلاسٽڪ جي ڪٿي يا ٿيلهي ۾ وجهي باغ کان ٻاهر دفنائڻ گهرجي يا ساڙڻ گهرجي. ائين ڪرڻ سان ڪني ميووي ۾ جيڪي ميووي جي مک جا ٻچا هوندا اهي جوان ٿي ٻاهر نڪري حملو ڪري نه سگهندا.

اڇو سينور (Powdery Mildew):

هن بيماريءَ جي ڪري پنن، ڏانڊين ۽ ٻور تي اڇي خاڪي رنگ جا داغ ٿي پوندا آهن. هن بيماريءَ جون نشانيون گهڻو ڪري فيبروري ۽ مارچ مهينن ۾ ظاهر ٿينديون آهن. ان لاءِ باغ ۾ چڪاس ڪبي رهجي ۽ بيماري نظر اچڻ شرط ڪنهن ويجهي زرعي ڪارڪن جي صلاح سان ٽاپسن ايم 100 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ يا بيٽان فوليئر 50 سي سي 100 ليٽر پاڻي ۾ يا اسڪور 50 سي سي 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

انب جو ڪوڙهه (Anthracnose):

شروعات ۾ هن بيماريءَ جي حملي ۾ وڻن جا پن ڪنارن کان سڪڻ شروع ڪن ٿا. ۽ آهستي آهستي هيءَ بيماري ننڍن شاخن تائين پکڙجي وڃي ٿي ۽ وڻ مٿان کان هيٺ سڪڻ لڳن ٿا.

هن بيماريءَ جي نقصان کان بچڻ واسطي سال ۾ ٻه ٽي دفعا ٽاپسن ايم 100 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ يا ڪنهن به ڪاپر گروپ جي دوا جو ڦوهارو ڪرڻ گهرجي.

ڪرپوڪ (Malformation):

هي بيماري بور تي لڳي ٿي. جنهن ۾ انب جو بور ڇڳن جي صورت ۾ ڳوڙهو ٿي وڃي ٿو ۽ ميوو نٿو نهي. هن بيماريءَ جي نقصان کان بچڻ واسطي هر سال ميوو ختم ٿيڻ شرط چانگ ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته حملي وقت بيماري وارين ٽارين جي متاثر ٿيل حصن کي 6 کان 8 انچ صحتمند شاخن سميت تيز اوزار سان ڪپي ساڙي ڇڏڻ گهرجي. زمين جي چڪاس ڪرائجي ۽ سفارش ڪيل خوراڪ جو بندوبست ڪجي.

انبن ۾ سوڪهڙي واري بيماري (Mango Decline):

اڄڪلهه هي مرض عام ٿي رهيو آهي. جنهن سبب جي ڪري وڻن جا وڻ سڪي سڙي رهيا آهن. هي مرض هڪ فنگس جي جراثيم (Lasi odiploidatheobromoe) وسيلي پکڙجي ٿو. هي جراثيم وڻن جي ٽڙ ۽ شاخن اندر پنن کي کاڌو رسائيندڙ نالين کي بند ڪري ڇڏين ٿا. جنهن ڪري پنن ۽ ٽارين کي کاڌي ۽ پاڻي جي رسد بند ٿيو وڃي ۽ پوءِ اهي ٽاريون يا وري سڄو وڻ سڪيو وڃي. وڻن جي تجزيئي دوران متاثر وڻن ۾ ٽڙ جي کل اندر جڃهي انداز ۾ ننڍڙيون ٽنڊڻيون نظر اچن ٿيون.

هنن ٽنڊڻين جي جسم ۽ پيٽ ۾ موتمار فنگس ٿئي ٿو. وڻن جي اندر بيماري پهچائڻ جو عمل دخل انهن ٽنڊڻين جو آهي. ٽنڊڻيون وڻن ۾ سوراخ ڪن ٿيون، ته انهن مان ڪونر جهڙو بدبودار رس ٻاهر نڪري ٿو ۽ ٽڙ تي ڳوڙها (Gummosis) ٿيندا وڃن. تجربن دوران ڪاڻي وارين نالين ۾ ڪجهه ٻيا جراثيم پڻ نظر آيا. جنهن ۾ هڪ قسم فيوزيريم جو پڻ موجود هو. انهيءَ جي وڌڻ ۽ ٻنهي جراثيمن جي گڏجڻ ڪري حملو وڌيڪ شديد ٿي سگهي ٿو.

سفارشون : علاج کان احتياط بهتر آهي، جيڪڏهن باغ جي سارسنڀال سٺي هوندي ۽ ان کي سفارش ڪيل طريقي سان پاڻي، پاڻ، وقت سر ڦوهارو ڪرڻ، وڻن جو وڌيڪ مفاصلو رکڻ، انبن جي وڏن باغن ۾ ٻيا فصل نه پوکڻ ۽ گندگاهن کي ملچ طور استعمال سان وڻن ۾ بيماريءَ کان بچاءُ ڪري سگهجي ٿو.

- ڪيميائي پاڻ جو مرحليوار پورو پنو وزن ڏيڻ گهرجي.
- باغ ۾ موجود گندگاهه ۽ ڪڪن پنن کي ڪي آبادگار گڏ ڪري باهه ڏيئي ساڙين ٿا. جڏهن ته ماهرن جي مشوري مطابق ائين هرگز نه ڪرڻ گهرجي. بلڪ گندگاهه ۽ ڪڪن پنن کي گڏ ڪري زمين ۾ ملائي ڇڏجي ته جيئن طاقتور ٿئي ۽ باغ زور وٺي.
- سياري جي موسم ۾ وڻن کي وڌيڪ پاڻي ڏيڻ کان پاسو ڪجي. جنهن ڪري باغن ۾ ربيع وارا فصل هرگز نه پوکڻ گهرجن.
- انبن جي وڻن جون پاڙون کوٽي ظاهر ڪري ميٽاليڪ مينڪوزيب گروپ جا زهر 250 گرام 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي وڻ تي استعمال ڪجي.

- متاثر وڻن ۾ سال ۾ 3 دفعا مهيني جي وقفي سان ميٽاليڪ مينڪوزيب گروپ جا زهر 50 گرام يا ٽاپسن ايم 50 سي سي پاڻيءَ ۾ ملائي انجيڪشن رستي وڻن ۾ سوراخ ڪري استعمال ڪجي. تحقيق جي نتيجي ۾ ايليٽ جا نتيجا بهتر ڏٺا ويا آهن.
- بيماريءَ کان پاڪ وڻن مان نئون ٻج پوکجي. انهيءَ مان قلم ۽ گوشا لڳائجن، نرسري ۾ فنگس کي ناس ڪندڙ دوا استعمال ڪجي.
- بيماريءَ ۾ لڳل سڪل ٽارين/وڻن کي ڪپي ساڙي ڇڏجي.
- سڪل ٽارن/ڏارن کي ڪنهن تيز اوزار سان اهڙي طرح ڪپجي، جيئن ڇيتون نه ٿين بلڪ موران مچ سڪل ٽار وڍجي وڃن.
- وڻن جي بيمار ٽارن کي چار پنج انچ صحتمند حصي وٽان تيز ڪارائيءَ سان ڪپي ڪٽي ڪنهن خالي زمين ۾ رکي ساڙي ڇڏجن.
- ڪپيل ٽارين وارين جاين تي بينل وڻن ۾ ڪنهن ماهر جي صلاح سان بورڊيڪس مڪسچر جي پيسٽ ناهي لڳائجي يا وري ڦنگي مار دوا هڻجي.
- ٻيجارو تيار ڪرڻ لاءِ بيمار وڻن جون ڪڪڙيون يا قلم هرگز استعمال نه ڪرڻ گهرجن، ڇاڪاڻ ته ائين ڪرڻ سان بيماريءَ پکڙڻ جو خطرو رهندو.
- ٽڙ کي سال ۾ ٻه دفعا بورڊيڪس مڪسچر لڳايو وڃي.
- باغن جي اندر ٻيا فصل پوکڻ کان پاسو ڪجي.
- وڻن کي ڪنهن به قسم جو زخم نه اچڻ گهرجي. جيئن جراثيمن کي حملي ڪرڻ جو ڪوبه موقعو نه ملي.
- ٿنڊڻين ۽ متاثر ٿيل وڻن تي ضابطو آڻڻ لاءِ زرعي ماهرن سان رابطو رکجي.
- چوڏي واري ٿنڊڻي کي ناس ڪرڻ لاءِ متاثر ٿيل ٽڙ کي ماهر جي راءِ سان ڪنهن مناسب دوا جو ڦوهارو ڪجي ۽ ٽڙ کي وقفي وقفي سان ڊيرپا يا گهٽي وقت تائين زهريلو اثر رکندڙ پيراٿيرائيڊ يا ٽال اسٽار 100 سي سي 100 ليٽر پاڻي ۾ ملائي مارچ، جولاءِ ۽ آگسٽ ۾ ٽڙ کي ڦوهارو ڪيو وڃي.
- متاثر وڻن اندر اهڙين ڦنگي مار دوائن جو استعمال ڪجي جيڪي ڪنهن نظام تحت وڻن جي متاثر ٿيل حصي تي ضابطو آڻين.
- زرعي دوائون زهر آهن. تنهن ڪري صرف انهن کي ضرورت مطابق ماهرن جي سفارشن سان استعمال ڪجي.
- جيڪڏهن بيماريءَ سبب وڻ سڪي وڃن ته انهن کي هڪدم ڪپي ان جي جڳهه تي صحتمند نيون ڇڪيون پوکجن.

بورڊيڪس مڪسچر تيار ڪرڻ جو طريقه ڪار: بورڊيڪس مڪسچر کي ٻن طريقن سان انبن جي باغن تي استعمال ڪيو ويندو آهي.

ڦوهارو (Spray) 2 ڪلوگرام نيرو ٽوتيو Copper Sulphate 2 ڪلوگرام چن جو پٿر (Lime Stone) ۽ 200 لٽر پاڻي ۾ ملائي استعمال ڪجي. ڦوهارو ڪرڻ لاءِ ڳار ڇڊو تيار ڪجي ته جيئن آسانيءَ سان ڦوهاري جي مشين واري نوزل/نالي مان نڪري سڄي وڻ کي چڱيءَ طرح سان ڌوئي سگهجي.

ڪيلو - Banana

پوکيءَ جا جديد طريقا:

دنيا اندر آسٽريليا ۽ فلپائين ۾ ڪيلي جي جديد طريقي سان پوک ڪجي ٿي. ساڳيا طريقا سنڌ اندر به آزمايا ويا آهن. ۽ پيداوار انهن ملڪن کان ڪنهن به صورت ۾ گهٽ نه آهي. يعني هڪ ڇڳي جو وزن 40 کان 50 ڪلوگرام مليو آهي. جنهن مان 40 کان 50 ٽن في ايڪڙ پيداوار ملي ٿي. هاڻي سنڌ دنيا جي ملڪن جي ڀيٽ ۾ ڪيلي جي پوک ۾ پوئتي نه آهي. ۽ آبادگار محنت ڪن ته ملڪ جو نالو روشن ٿي سگهي ٿو.

(الف) ايريل ڪرين وارو پوکي جو طريقو

(RAISED BED PLANTING METHOD)

(ب) پاڻي جي ڦڙي ڦڙي وارو پوکيءَ جو طريقو

(DRIP IRRIGATION SYSTEM)

هن نئين ٽيڪنالاجي تي زرعي تحقيق جا ماهر، آسٽريليا ۽ فلپائين جي زرعي ماهرن سان گڏ ڪم ڪري رهيا آهن.

ڪيلي جي ايريل ڪرين واري طريقي جا فائدا:

- ڪيلي جي قطارن جي وچ واري فاصلي وڌيڪ هئڻ ڪري ڇڳن ڪي پرڻ لاءِ گاڏي (سوزڪي) وچ واري فاصلي ۾ اچي سگهي ٿي.
- ڪيلي جي نڪتل ڦڙن کي ٻاهر اڇلڻ جي ضرورت نٿي پوي.
- ڪيلي جي قطارن جي وچ ۾ اڇليل پنن کي هر 6 مهيني يوريا ڀاڻ جي هڪ ٻوري في ايڪڙ ڇٽڻ سان ڪک پن يا ڦڙيون ڳري سڙي نامياتي مادو ٿي پوي ٿو.
- گندگاهه کي ختم ڪرڻ لاءِ گڏ يا ڏڙ نٿي ڪرڻي پوي.

(الف) ايريل ڪرين وارو پوکيءَ جو طريقو

:(RAISED BED PLANTING METHOD)

زمين جي تياري: زمين کي اونها هر چار ڦاري يا پنج ڦاري سان ڏنا وڃن انهي کان پوءِ گوبل هَر هڪ ڀيرو هلايو وڃي ۽ پوءِ زمين کي سنوت ۾ آڻجي ان بعد هڪ هَر ڪلٽيويٽر جو هلايو وڃي. آخر ۾ چار فوٽ يا اٺ فوٽ ويڪرا ايريل ڪريا تيار ڪيا وڃن. هر ڪريي وچ ۾ به هڪ فوٽ ويڪري نالي تيار ڪجي نالي جي پاسن کان پنجن فوٽن جي فاصلي تي ڏيڊ فوٽ جا کڏا تيار ڪيا وڃن. اهي کڏا اهڙي نموني تيار ڪجن جو نالي جي ٻنهي پاسن کان کڏا آمهون سامهون نه هجن.

ٻوٽن لڳائڻ جو طريقو :

انهن ڏيڊ فوٽ تيار ڪيل هر هڪ کڏي ۾ به ڪلو گرام وٿاڻ جو ڀاڻ وجهي پاڻي ڏجي. جڏهن

ڪڏا وٽ ۾ اچن تہ پوءِ هرهڪ ڪڏي ۾ 200 گرام ايس-ايس-پي ڪيميائي ياڻ تري ۾ وجهي ڪيلي جي ٻچن يا ٽڙين کي سڌو بيهاري پاسن کان مٽي وجهي پرجي ۽ پوءِ پاٽي ڏجي.

ڪيلي جي فصل ۾ ياڻ جو مقدار هر مهيني:

ياڻ	پهرين سال جو فصل مئي کان آڪٽوبر	ٻئي سال جو فصل فيبروري کان آڪٽوبر
ڊي اي پي،	مني ٻوري	مني ٻوري
يوريا ۽	مني ٻوري	هڪ ٻوري
ايس او پي	مني ٻوري	مني ٻوري
يا		
نائٽروفاس،	ڏيڍ ٻوري	سوا ٻوري
امونيم نائٽريٽ ۽	هڪ ٻوري	هڪ ٻوري
ايس او پي	مني ٻوري	مني ٻوري
يا		
زرخيز 15:15:15 ۽	ڏيڍ ٻوري	ڏيڍ ٻوري
يوريا	اڌ ٻوري	اڌ ٻوري

نوٽ: زنڪ سلفيٽ 6 ڪلو گرام فيبروري ۽ آگسٽ جي مهينن ۾ استعمال ڪرڻ گهرجي.

ٻوٽن جي سار سنڀال :

- ڇهن مهينن کان پوءِ ٻوٽن جي پاسن کان اضافي ٻچا ڪڍي اپريل پٽڙيءَ جي وچ واري فاصلي تي ڇڏجن تہ جيئن اهي سڙي ڳري وڃن.
- انهن نڪتل اضافي ٻچن کي نرسريءَ طور پڻ رکي سگهجي ٿو. ان لاءِ جدا زمين جو حصو هر ڏئي تيار ڪجي. گهرج پوڻ تي ڪيڏي پوک لاءِ استعمال ۾ آڻي سگهجي ٿو.
- نائين کان ڏهين مهيني ٽڙ مان ڇگو نڪري ٿو. جڏهن ڇگو تيار ٿي وڃي تہ پوءِ ڇگو ڪيڏي ٽڙ جي پنن کي ڪپي قطارن جي وچ واري فاصلي تي اڇلائجي ۽ ٽڙ کي اتي بيٺل ڇڏجي وقت گذرڻ سان ڳڏ اهو ڳري پاسي واري ٽڙ کي ياڻ طور ڪتب ايندو.
- سردي يا گرمي ۾ وچ جي فاصلي واري مٽيءَ سان نالين کي ڀري زمين جي سنوت ڪجي ۽ پوءِ ياڻ ڏجي.

(ب) ڪيلي جي پوک لاءِ ڦڙي ڦڙي وارو طريقو:

هن پوکيءَ جي طريقي لاءِ بہ زمين جي تياري اپريل ڪرين طريقي وانگر ڪجي ٿي ۽ ڪرين جو وچ وارو فاصلو 12 فوٽ رکيو وڃي ٿو. جيئن تہ هن طريقي ۾ بہ زمين اندر ڳڏ يا ڏڙ کوٽہ ٿي ڪئي وڃي. ان ڪري زمين جي هوا لاءِ اڀائي فوٽ اونهيون ناليون پوکي واري پلاٽ جي

اندران ڪوٽيون وجن ٿيون رستن جي پاسن کان ٻوٽن جي قطارن جو فاصلو 6 فوٽ رکيو وڃي ٿو. ٻوٽن لاءِ کڏا ڏيڍ فٽ جا 5 فوٽن جي فاصلي تي ڪرين جي پاسن کان کوٽيا وڃن ٿا. ٽڙين يا ٻچن کي الف طريقي وانگر لڳايو وڃي ٿو. پر هن طريقي ۾ ٽڙين کي 60 ڊگري پاسيرو رکيو وڃي ٿو ائين ڪرڻ سان ٽڙي جي پٽ کان هڪ يا ٻه ٻچا نڪرن ٿا.

هن طريقن ۾ پاڻي جو طريقو نهايت مختلف هوندو آهي. ٻوٽن کي پاڻي جي لاءِ ربڙ جون ناليون ٻوٽن جي قطارن پرسان هيٺ زمين اندر پوريون وڃن ٿيون. جيڪي ويڪري پائيپ لائين سان جڙيل هجن ٿيون. جڏهن ته ويڪري پائيپ لائين مشين جي سرشتي سان جڙيل رهي ٿي. ڪيلي جي قطارن سان گڏو گڏ نالين مان سنهيون ڏانديون زمين کان ٻاهر ٽي فوٽ اوچيون نڪتل هونديون آهن ۽ هر هڪ ڏانڊي مٿان چرخي ۾ سوراخ هجن ٿا. مشين هلائڻ سان پاڻي ڦوهاري وانگر ٻاهر نڪري ٿو. پر هن پوکيءَ جي طريقي ۾ ٻوٽن لڳائڻ کانپوءِ ۽ پهريان هڪ ٻه پاڻي عام رواجي طريقي سان ڏجن ٿا. جيئن ٻوٽا ٽڙين مان نڪري ڦٽي وڃن. انڪانسواءِ اونهاري جي موسم ۾ مئي يا جون مهينن دوران ۽ سياري جي موسم ۾ ڊسمبر ۽ جنوري دوران هڪ ٻه پاڻي عام رواجي طريقي سان ڏجن ٿا ڇو ته انهن ڏينهن ۾ گرمي جي شدت وڌيڪ ٿئي ٿي.

ڦڙي ڦڙي واري طريقي جا فائدا:

- سنڌ ۾ هيءُ طريقو پهريون دفعو متعارف ڪرايو ويو آهي.
- هن طريقي سان ٻوٽا پاڻي سان ڌوپجي وڃن ٿا ۽ ٻوٽن جي پنن تي مٽي نٿي رهي. زمين تي پوسل هئڻ ڪري هر هڪ ٻوٽي کي گهرج موجب پاڻي ملي ٿو جنهن سان ٻوٽا سٺي نموني واڌويجهه ڪن ٿا.
- ڊرپ واري مشين ٻه ڪلاڪ هلڻ سان هر هڪ ٻوٽي کي 20 ليٽر پاڻي ملي ٿو.
- عام رواجي پاڻي ڏيڻ واري طريقي جي ڀيٽ ۾ 75 سيڪڙو پاڻي جي بچت ٿئي ٿي.
- هن طريقي ۾ پاسن کان ٻوٽن جون ويجهيون قطارون ۽ وچ ۾ 12 فوٽ تي قطارون رکڻ سان هڪ ايڪڙ ۾ هڪ هزار ٻوٽن جو تعداد ٿئي ٿو.
- وچ واري قطارن جي 12 فوٽ فاصلي هئڻ ڪري ڇڳن کي ڪيلي جي باغ اندر ڪليل گاڏي ۾ آرام سان رکي سگهجي ٿو.
- قطارن جي وڌيڪ فاصلي هئڻ ڪري هر هڪ ٻوٽي جي سارسنڀال ڪري سگهجي ٿي.
- ٻوٽن کي گهربل خوراڪ ۽ پاڻيءَ جي گهرج پوري هئڻ ڪري ٻوٽا صحتمند رهن ٿا. ٽڙين ۾ جلد ڦر لڳي ٿو، ڦريون وڏيون ۽ وزن واريون ٿين ٿيون هڪ ڇڳي اندر ڦرين جو وڌيڪ تعداد هئڻ ڪري ڇڳا ڊگها ۽ وڌيڪ وزن وارا ٿين ٿا.

زيتون - Guava

زمين (Soil):

ڪلراٺي، وارياسي ۽ سم واري زمين کان سواءِ ٻئي ڪنهن به قسم جي زمين ۾ زيتون لڳائي سگهجي ٿو. پر عام طور لٽياسي زمين ۾ زيتون جو فصل ڪامياب آهي ۽ ان ۾ وڌيڪ پيدائش ڏئي ٿو.

پوکي جون مدون:

1. هڪ بهار جي موسم فيبروري کان مارچ 2. سرءُ جي موسم آگسٽ کان سيپٽمبر.

زمين جي تياري ۽ کڏا تيار ڪرڻ:

باغ لاءِ زمين کي هَرَ هٽي ڪيٽ سان سنوت ۾ آڻي 30x30 جي مفاصلي تي اڍائي فوٽ اونها ۽ اڍائي فوٽ ويڪرا کڏا کوٽجن. جنهن ۾ ٻه حصا لٽياسي مٽي ۽ هڪ حصو ڳريل سڙيل وٿاڻ جو ياڻ چڱيءَ طرح ملائي کڏن کي ڀرجي ۽ هر کڏي ۾ ڪاٺ جو کلو يا ڪانو ماپ آهر نشان طور لڳائجي ته جيئن چڪيءَ لڳائڻ وقت نشان ظاهر ٿئي ۽ قطار سڌي بيهي.

هي سڀ ڪم چڪيون لڳائڻ کان هڪ مهينو اڳ ڪجي. انهيءَ وچ ۾ کڏن کي پاڻي ڏجي ته جيئن مٽيءَ ۾ ملايل ياڻ گرمي ڇڏي ٺنڌو ٿي وڃي ۽ مٽي به کڏي ۾ جمي وڃي. تنهن کان پوءِ رهيل مٽي کڏن ۾ وجهي کڏا لتاڙي پوري ڇڏجن.

جنسون (Varieties):

زيتون جون مختلف علائقن ۾ مختلف جنسون ڪامياب آهن. جن جا تفصيل هيٺ ڏجن ٿا.

لاڙڪاڻي ضلعي جون مشهور جنسون:

1. ريالي (Riali):

هن جنس جو وڻ وچولو قد، پن ننڍا سوڙها، وچولو ڇتو هٽندڙ، ميوو گهگهي نموني، کل نرم لسي، رنگ هلڪو پيلو وزن 50 کان 150 گرام منداڻتو فصل وڌيڪ پيداوار ڏيندو آهي. پيداوار 5 کان 7 مڻ ۽ مارڪيٽ ۾ ملهه سنو آهي.

2. لوڪل سنڌي (Local Sindhi Larkana):

هن جنس جو وڻ ريالي ۽ ٿڌاراميءَ کان قد ۾ ڊگهو ٿئي ٿو. ۽ سندس ڦهلاءُ ۽ ڇتو (Spreading) به وڌيڪ آهي. سندس پن ننڍو ۽ سنهو وچ تي ويڪرو ٿئي ٿو ۽ آخر ۾ سوڙهو هوندو آهي. وڻ ۾ ٽارين جو تعداد گهٽ هوندو آهي. ٽڙ جي پکيڙ وچولي هوندي آهي. شاخن ۾ ميوو جدا جدا جهليندو آهي.

زيتون شڪل ۾ دلي يا گهگهي نموني يعني هيٺان ويڪرو ۽ مٿي ڪچيءَ ۾ سوڙهو هوندو آهي. ميوي جو وزن 50 کان 100 گرام، ڪاٽڻ ۾ منو، ذائقيدار ڳر ۾ ٻج گهٽو هوندو اٿس کل جو رنگ سائي کان پيلو، متاچرو لسو هوندو اٿس.

پيدائش 4 کان 5 مڻ في وڻ لهندو آهي. مارڪيٽ ۾ مُلھ تمام سٺو ملندو آهي. هي لاڙڪاڻي جي تمام ڪامياب جنس آهي.

3. ٺڏارامي (Thadha Rami):

هن جنس جو وڻ ہين سيني کان وڏيڪ گهاٽو چٽو هٽندو آهي. پن ڊگها ۽ ويڪرا چوٽيءَ ۾ سوڙها ٿين ٿا. ميوو جڳهتين ۾ ٻه ٻه ٽي ٽي ٽارين ۾ جهليندو آهي. هن جو ميوو اٽڪل 400 گرام تائين ڏنو ويو آهي. کل ۾ سخت، رنگ گهرو سائو ۽ ذائقي ۾ کٽو ٿيندو آهي. ٻنهي مندن اونهاري ۽ سياري ۾ فصل هڪجهڙو ڪٽندو آهي. ميوي کي گهٽي سرديءَ ۾ ڪوڙهه جو مرض لڳندو آهي. ٽنهن ڪري خاصيت خراب ٿي پوندي اٿس، پيداوار 3 کان 5 مڻ في وڻ ڏيندو آهي.

ڪراچي، حيدرآباد، سکر ۽ خيرپور ڊويزن جون جنسون:

مالٽو، گولو، شملو جنسن کان سواءِ ننڍي پيماني تي ميهو، ڪريلو، ونگو، سرخو گول، سفيدو، چتريدار، رمضاني، الهه آبادي، فيصل آبادي، ۽ ٻنا ٻج واريون جنسون پوکيون وڃن ٿيون.

چڪين لڳائڻ جي مند (Season of Transplanting):

چڪين لڳائڻ لاءِ بهار جي موسم يعني 15 فيبروري کان مارچ ۽ سرءُ ۾ جولاءِ کان سيپٽمبر وارا مهينا موزون آهن. چڪيون ڪڍڻ ۾ لڳائڻ لاءِ ڪاٽيءَ جي جاءِ تي متي ڪوٽي سندن اصل متيءَ جي چڪيءِ جي نشان تائين سٽيون وهارجن ۽ سندن چوڌاري دڪيون ناهجن ته جيئن پاڻي ستي طرح چڪيءَ کي نه لڳي.

پاڻي ڏيڻ جو طريقو (Method of Irrigation):

پاڻي ڏيڻ لاءِ سٽيون ناليون ڪڍڻ کان فوٽ ڏيڍ ٻاهر هئڻ گهرجن ته جيئن هر هڪ چڪيءَ کي جدا جدا پاڻي ملندو رهي.

شروعات جا ٻه ٽي پاڻي تڪڙا تڪڙا ڏجن. پوءِ اونهاري ۾ ستين ڏينهن ۽ سياري ۾ پندرهين ڏينهن پاڻي ڏيڻ گهرجي ۽ هر وقت دڪيءَ جي چوڌير گڏ ڪري گاهه وغيره ڪڍي صاف ڪري نئين سر دڪيءَ ٻڌجي. جيئن وڻ وڏا ٿيندا وڃن تيئن سندن چلها ويڪرا ڪرڻ گهرجن ۽ هر مهيني گڏ (Interculturing) ڪرڻ گهرجي. جڏهن وڻ ڦر جهلڻ تي اچن تڏهن انهن جون ناليون ۽ چلها ختم ڪري ٻارا ۽ ناليون اهڙي نموني تيار ڪجن جيئن هر هڪ ٻاري کي جدا جدا پاڻي اچي.

اونهاري ۾ پاڻي پندرهين ڏينهن ۽ سياري ۾ مهيني بعد ڏيڻ گهرجي. ميوو جڏهن پچڻ تي اچي ته گهربل پاڻي وقت سر ڏجي ته جيئن ميوو پوري واڌ ڪري، سياري ۾ ٻارهن پاڻي ۽ اونهاري ۾ گهٽ ۾ گهٽ پندرنهن پاڻي ڏيڻ گهرجن.

گڏيل پوک (Intercropping):

جيستائين وڻ وڏا ٿين تيستائين برسيم ۽ ٻيا ڦرين وارا فصل جهڙوڪ گوار، جنتر، چونئرا وغيره پوکجن، جيڪي زمين کي نائٽروجن مهيان ڪن ٿا.

ڀاڻ ڏيڻ جو طريقو (Manuring):

زيتون سال ۾ ٻه دفعا ميوو ڏيندو آهي. ۽ سڄو سال منجهس گل ۽ ميوا موجود هوندا آهن.

انهيءَ ڪري زمين جي طاقت قائم رکڻ لاءِ وٿاڻ جو پاڻ (Farm Yard Manure) ڏيڻ تمام ضروري آهي. جولاءِ مهيني ۾ مٽ ڪان ڏيڍ مٽ ديسي پاڻ في وڻ جي حساب سان زنڪ سلفيٽ (زينگرو- 33 سيڪڙو) 150 ڪان 200 گرام في وڻ ٽڙ ڪان هڪ فوٽ پري تارين جي پڪيڙ تائين ٻوٽن جي چوڌاري پڪيڙي پوءِ گڏ ڪري ڇڏجي. پاٽي ڏيڻ سان پاڻ گرندو رهندو ۽ زمين جي طاقت وڌندي رهندي. سني زمين واري باغ کي هڪ ٻوري ڊي-اي-پي، هڪ ٻوري يوريا ۽ هڪ ٻوري ايس او پي ڪمزور يا سخت ۽ ڪلرائين زمينن واري باغ کي ٻه ٻوريون نائٽروفاس ۽ هڪ ٻوري امونيم نائٽريٽ ۽ هڪ ٻوري ايس او پي في ايڪڙ جي حساب سان ڏجي. ان لاءِ سمورو ڊي اي پي ۽ يوريا جو اڌ يا ٻه ٻوريون نائٽروفاس في ايڪڙ آگسٽ مهيني ۾ ڏيڻ گهرجي. جڏهن ته بقايا اڌ ٻوري يوريا يا اڌ ٻوري امونيم نائٽريٽ في ايڪڙ نومبر مهيني ۾ ڏجي.

چانگ (Pruning):

چانگ فقط ننڍن وڻن ۾ ڪئي وڃي ٿي. چاڪاڻ ته ان وقت ڪيترين ئي شاخون هينيان ٽڙ مان نڪرن ٿيون ۽ سنهيون ۽ ڊگهيون ٿين ٿيون ۽ ميوي جهلڻ وقت ست سهي ڪو نه ٿيون سگهن. هڪ طرف وڻ جي شڪل ۽ بيهڪ بري لڳي ٿي ته ٻئي طرف وڻن جي وچ ۾ هر ڏيڻ مشڪل ٿيو پوي. تنهن ڪري شروعات ۾ هر سال ننڍن وڻن جون سنهيون تاريون ڪٽجن. وڏن وڻن ۾ جيڪڏهن سڪل تاريون نظر اچن ته اهي اپريل ۽ جولاءِ مهيني ۾ ڪڍي ڇڏجن.

چڪين وڌائڻ جا طريقا (Propagation Methods):

زيتون جون چڪيون هينين ريت وڌائي سگهجن ٿيون:

زميني اوڏ/ داب (Ground Layering) ذريعي، هوائي اوڏ/ داب (Air Layering) ذريعي، قلم لڳائڻ (Cuttings) ذريعي ۽ ٻج (Seed) ذريعي.

1. زميني اوڏ/ داب (Ground Layering):

هن اوڏ ذريعي چڪين وڌائڻ جو طريقو ڪامياب آهي. اوڏ لڳائڻ لاءِ صحتمند ميوو ڏيندڙ وڻ جو انتخاب ڪجي. جنهن جون تاريون زمين جي بلڪل ويجهو هجن. انهن تارين مان مضبوط ۽ سگهاريون آڱر جهڙيون ٿلهيون تاريون اوڏ لاءِ چونڊجن جيڪي ٿوري ٿوري مفاصلي تي هجن. تاريءَ جي وچ واري حصي کان تيز چاقو سان چلي نماڪٽ ڏيئي کل لاهجي. پوءِ اڌ فوٽ زمين ۾ کڏو کٽي ان کٽ ڏيڻ واري جاءِ کي کڏي ۾ اهڙي طرح پورجي جو چڪي سڌي بيهي. بغير کٽ ڏنل تاري به کڏي ۾ پوري سگهجي ٿي. پر کٽ ڏنل تاري جلد پاڙون هٽڻ شروع ڪري ٿي.

انهن اوڏن کي تڪڙا تڪڙا پاڻي ڏجن ته جيئن پوريل تاريون جلد پاڙون هٽڻ شروع ڪن. انهيءَ ڪم لاءِ پلاسٽڪ جي ٿوڪرين ۾ مٽي ۽ پاڻ وجهي انهن کي مٽي تختن تي 3 ڪان 4 فوٽ مٿي رکي تارين کي پوري ۽ پاڻي ڏجي. تقريبا ڇهن هفتن ڪانپوءِ پوريل ڇهڪ واري حصي کان پاڙون هٽڻ شروع ڪنديون. جنهن کان پوءِ هر اوڏ کي مٽيءَ واري پوريل حصي کان مٿي ڪنهن تيز چاقوءَ سان

هلڪو ڪٽ ڏجي. 15 ڏينهن ڪانپوءِ ڏسجي ته اها ٽاري ڪٽ برداشت ڪري ويئي آهي ته پوءِ وري ساڳي جاءِ تي وري ڪٽ ڏجي. اهڙي طريقي سان ان چڪيءَ کي وڻ کان جدا ڪري ڇڏجي.
ان چڪيءَ کي وڻ کان جدا ڪرڻ ڪانپوءِ 15 ڏينهن ڇڏي ڏجي ته جيئن خبر پوي ته اوڙ مڪمل طور زمين ۾ پاڙون ھٽي ويئي آهي يا نه. جڏهن اها پوري پڪ ٿي وڃي ته چڪي مڪمل تيار ٿي ويئي آهي ته پوءِ ان چڪيءَ کي ڪيڏي تيار ٿيل زمين ۾ پوکجي.

2. هوائي اوڏ/داٻ (Air Layering):

اوڌون وڌائڻ لاءِ هي طريقو بہ ڪامياب آهي. هن ۾ پهريائين زمين ۾ ڪڏو ڪٽي ان ۾ هڪ حصو وٺاڻ جو پاڙ ۽ بہ حصا لتياسي متي وجهي ان ڪڏي کي پاٽيءَ سان پري ڇڏجي. تقريبا هڪ هفتي تائين ان پاڙ ۾ متي ملايل کي پاٽي ڏيندو رهجي ته جيئن اهو پاڙ ۽ متي پاڙ ۾ چڱيءَ طرح سان ملي وڃن ۽ پاڙ ڳري پنهنجي گرمائش ختم ڪري.
پوءِ وڻ جي وچين حصي جتي شاخون پڪڙيل هجن اتي پينسل جهڙيون ٿلهيون شاخون چونڊجن. پوءِ هر هڪ ٽاريءَ کي جنهن مان اوڏ تيار ڪرڻي هجي ان ٽاريءَ جي وچ واري حصي وٽ تيز چاقوءَ سان هڪ ڪان بن انچن تائين گول کل لاهجي. ۽ کل لٿل حصي وٽ ان ڏانديءَ کي هلڪو چهڪ ڏجي. پوءِ ان چهڪ ڏنل جاءِ تي پهريان تيار ڪيل متي ۽ پاڙ مليل گپ جو هڪ پنوڙو اهڙي طرح رکجي جيئن ڏانديءَ کي چوڌاريءَ ڦري اچي. ان بعد ڏهه انچ سٽي جي بوري جو ٽڪر ڏوريءَ سان يا سُٽ سان ان کي چڱي طرح ويڙهجي ۽ ٻڌي ڇڏجي.
ٻڌل جاءِ جي مٿان بي ٽاريءَ ۾ هڪ نڪر جو لوٽو يا پلاسٽڪ جون بوتلون جنهن کي تري ۾ هڪ سنهو سوراخ ڪجي ۽ پوءِ انهن کي ٻڌجي ته جيئن ان مان ڦڙو ڦڙو پاٽي ٻڌل اوڏ جي مٿان ڪرندو رهي ۽ اها ٻڌل متي آلي رهي ته جيئن ان ڏنل چهڪ وٽان ٽاري پاڙون ڪيڻ شروع ڪري.
اوڏ لڳائڻ کان ڇهن هفتن جي عرصي کان پوءِ وڻ واري حصي کان لڳل اوڏ کي تيز چاقو سان هلڪو چهڪ ڏجي. وري 15 ڏينهن کان پوءِ اوڏ جو رهيل حصو ڪٽي وڻ کان ڌار ڪجي ۽ اها تيار ڪيل اوڏ جلد زمين ۾ پوکي ڇڏڻ گهرجي.
نوٽ: هن طريقي سان لڳل اوڏ ۾ متي گهٽ هوندي آهي. ان ڪري ان تيار ڪيل چڪيءَ کي جلد پوکڻ گهرجي نہ تہ چڪي سڪي وڃڻ جو انديشو آهي.
هوائي اوڏ/ داب (Air Layering) ۾ لوٽي ٻڌڻ ڪانسواءِ هي طريقو بہ اڄڪلهه وڌيڪ استعمال ٿئي ٿو تہ اوڏ کي لڳايل متيءَ جي پنوڙي کي پوليٿين ٽيپ سان مضبوطيءَ سان ويڙهي ڇڏجي تہ جيئن اندر هوا داخل نہ ٿي سگهي. ۽ ان پنوڙي ۾ گهم موجود رهي.

3. قلم ذريعي (Cuttings):

چڪين وڌائڻ لاءِ هي طريقو سولو آهي. هن طريقي ۾ پهريائين 8 فوٽ ڊگهيون ۽ 4 فوٽ ويڪريون ٻاريون ٺاهجن. انهن ٻارن مان گندگاهہ ڪيڏي صاف ڪري وٺاڻ

جو پاڻ وجهي پوءِ زيتون جي وٽن مان آگر جي ٿولهه جيترين ٽارين ڪپي انهن جا 8 انچ ڊگها ڏنڊڻ ناهجن. جن ۾ ٽن کان چار اکيون هجن (قلم تيز چاقوءَ سان ڪٽجن ته جيئن چيرجي ۽ زخمي نه ٿي پون. چيريل يا زخمي ٿيل ڏنڊڻ ڪم جا نه هوندا.

اهي قلم تيار ڪيل ٻارين ۾ 6 انچن جي مفاصلي تي اڳ ۾ ٻارين ڪي پاٽي ڏيئي پوءِ 3 انچ اونها کوڙجن، انهن کي گرمين ۾ پنجن ڏينهن کان پوءِ ۽ سردين ۾ ڏهن ڏينهن کان پوءِ پاٽي ڏجي.

پندرهن ويهن ڏينهن کانپوءِ اهي ڏنڊڻ متئين حصي کان گوُنچ ڪڍڻ شروع ڪندا. جڏهن اهي گوُنچ وڏا ٿي ٻوٽي جي صورت اختيار ڪن ٿا ته سمجهڻ گهرجي ته چڪي تيار آهي. پوءِ ان چڪيءَ کي ڪڍي زمين ۾ لڳائجي.

4. ٻج ذريعي (Seed):

زيتون جون چڪيون ٻج ذريعي به تيار ڪري سگهجن ٿيون. پر ٻج ذريعي تيار ڪيل چڪين ۾ اصلي خاصيت واري جنس نٿي ملي. انهيءَ ڪري اوڌ ذريعي چڪيون وڌائڻ ئي مناسب طريقو سمجهيو وڃي ٿو.

ميوو جهلڻ (Fruiting):

زيتون جا وڻ ٽن سالن کان پوءِ ميوو جهلڻ شروع ڪن ٿا ۽ ٽيهن کان چاليهن سالن تائين ميوو ڏيندا رهن ٿا.

جنهن کانپوءِ سندن عمر ختم ٿي ويندي آهي. هي سال ۾ ٻه مکيه فصل ڏين ٿا.

هڪ فصل سياري جي شروعات يعني نومبر مهيني کان نهڻ شروع ٿئي ٿو جيڪو بهار جي موسم پوري هلي ٿو. ۽ بهار ۾ وري وڻ گل جهلن ٿا. ۽ ٻيو فصل اونهاري جي موسم ۾ برسات جي وقت ملي ٿو.

ميوي واري مک عموما اونهاري واري فصل کي وڌيڪ نقصان رسائي ٿي. ان ڪري ان دوران خصوصي ڌيان ڏيڻ گهرجي.

زيتون جا جيت ۽ بيماريون:

1. ميوي جي مک:

هيءَ مک جڏهن ميوو تيار ٿي وڃي ٿو ته ان جي اندران هن جا ٻچا ميوي کي خراب ڪن ٿا. جنهن جي بچاءُ ۽ علاج هينئين ريت ڪرڻ گهرجي.

بچاءُ:

جڏهن زيتون آني جيترا ٿين ته جولاءِ جي مهيني ۾ باغ اندر هڪ دٻو جنسي ڦندي جو في ايڪڙ جي حساب سان لڳائي روزانو دٻي ۾ ڦاسڻ وارين مکين جو تعداد ڏسجي.

جيڪڏهن دٻي ۾ ٻن ٽن کان وڌيڪ مکيون هجن ته پوءِ ڦوهارو ڪرڻ گهرجي. پر جيڪڏهن ان کان گهٽ هجي ته ڦوهارو نه ڪرڻ گهرجي.

قوهارو يا علاج:

ميوي جي مک لاءِ ڊپٽريڪس 160 کان 200 گرام في 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي قوهارو ڪرڻ گهرجي. پر جيڪڏهن زيتون پچڻ وارو هجي ۽ ميوي جي مک جو حملو هجي تہ پوءِ ڊپٽريڪس جي بجاءِ نوواستار 100 ملي لٽر في 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي قوهارو ڪجي. نوواستار لڳائڻ سان ترڙي ۽ ڪينئن جو ضابطو پڻ ملي ويندو. ان کان سواءِ ترائيڪلورفان 200 ملي ليٽر100 لٽر پاڻي ۾ ملائي ڏجي.

2. ترڙو:

گهٽو ڪري تڏي مند ۾ حملو ڪري ٿو، هن جي حملي ۾ گر وارو مرض پڻ ٿي وڃي ٿو.

علاج:

نوواستار 100 ملي ليٽر يا ڪلوروفيناپائير40 ملي ليٽر يا ڪونفيڊور 80 کان 100 ملي ليٽر في 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي قوهارو ڪريو.

3. ڪينئان:

ڪينئن جون جوان ماديون گُلن ڪلڻ وقت گلن تي آنا لاهن ٿيون. جيڪي ڏهن بارنهن ڏينهن ۾ ڦٽي بچا ڏين ٿا. اهي بچا گلن کي ڪائي نقصان ڏين ٿا ۽ ميوي اندر داخل ٿي وڃن ٿا. گهٽو نقصان نومبر، ڊسمبر ۾ ڪري ٿو.

4. قلي:

جڏهن ميوو تيار ٿي ويندو آهي ۽ لهڻ جي ويجهو هوندو آهي. ان وقت هن بيماري جو حملو شروع ٿيندو آهي.

علاج:

ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ 250 گرام يا اسڪور 50 ملي ليٽر في ڊرم پاڻي ۾ ملائي چڳيءَ ريت قوهارو ڪريو.

5. سوڪهڙو:

هي بيماري عام طور تي هر باغ ۾ نظر ايندي آهي. شروع شروع ۾ نون گوئنچن کي متاثر ڪري ٿي. پوءِ سڄي وڻ تي حملو ڪري ٿي. هن بيماري جي حملي سبب ڪجهه سالن ۾ وڻ سڪي ويندو آهي.

علاج:

هن بيماري کان بچاء لاءِ ڊاءِ ٿين ايم 250 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي قوهارو ڪجي هي قوهارا گهٽ ۾ گهٽ ٽي ڀيرا ڪرڻ گهرجن.

قوهارو:

باغ ۾ قوهاري ڪرڻ لاءِ پاور مشين استعمال ڪجي جيڪا دوا چوٽيءَ تائين پهچائي سگهي.
جيڪڏهن دوا صحيح نہ پهچندي تہ اتي مکيون ۽ جيت رهجي ويندا ۽ اُتان وري سڄي باغ ۾ پکڙجي ويندا ۽ نقصان جو باعث بڻجندا، جنهن لاءِ پاور اسپريئر استعمال ڪرڻ تمام ضروري آهي.
ان سان جيتن ۽ مکين جو مکمل خاتمو يقيني آهي. انهيءَ سان وڏيڪ پئسو زيان ٿيڻ کان بچي ويندو ۽ ٿوري وقت ۾ جيتن تي ضابطو آڻي سگهبو.

سار سنڀال (Aftercare):

ٻن موسمن ۾ ميوو وٺڻ لاءِ ڄاڻايل سمورين سفارشن تي مکمل طور عمل ڪيو وڃي تہ جيئن پيداوار وڌيڪ لهي ۽ وڌ کان وڌ نفعو حاصل ٿئي. پر جيڪڏهن ٻنهي مندن ۾ محنت ۽ انتظام ڪنهن کان نٿو پڄي تہ پوءِ فقط سياري جو فصل وٺڻ گهرجي.
اونهاري جي فصل جي روڪڻ لاءِ سياري جي آخر ۾ يعني بهار گلن جهلڻ مهل وڻن جو پاڻي بند ڪجي تہ جيئن گل ۽ ننڍو ميوو سوڪ سبب سُڪي ڇڻي وڃي ۽ اونهاري وارو ڦرُ نہ ڪٽي.

پيداوار (Yield):

زيتون جو هر هڪ وڻ اٽڪل 500 کان 700 ميوا جهلي ٿو. جن جو وزن اندازن ٻہ کان ٽي مڻ ٿئي ٿو. اهڙي طرح سان هڪ ايڪڙ مان 140 کان 210 مڻ ميوو لهي ٿو.

ليمون - Lemon

زمين:

ليما ۽ توڙي ٻيا کٽا ميوا مختلف قسمن جي زمين تي پوکيا وڃن ٿا. پر اهڙي لٽياسي زمين جنهن ۾ کارپڊ (pH) 6.5 تائين هجي، اها زمين وڌيڪ پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ سڀ کان بهتر ۽ موزون سمجهي وڃي ٿي. پٿريلي ۽ ڪلراٺي زمين هن ليمي لاءِ مناسب ناهي. هن لاءِ اها زمين جيڪا نرم ۽ هموار هجي منجهس پاڻي جذب ڪرڻ جي صلاحيت وڌيڪ هجي سا سٺي رهي ٿي.

پيوندڪاري لاءِ ضروري صلاحون:

(1) اک يا چشمو يا پيوندي ڪاٺي کي قلمجڻ وارو ٻوٽي (روٽ اسٽاڪ) جي صحيح نموني سان پچائي ٻڌجي. (2) قلمجڻ وارو ٻوٽو (روٽ اسٽاڪ) ۽ پيوندي ڪاٺي هڪ ئي ٿولهه جي برابر چوندجن. (3) قلمجڻ وارو ٻوٽو (روٽ اسٽاڪ) ۽ قلم (سائن) بيماري کان پاڪ چوندجن. (4) پيوندي ٽاري هلندڙ سال جي انهي پڪي ٽاري مان حاصل ڪجي جيڪا چار پنج مهينا پراڻي ته هجي، پر ان ۾ اڃا ڦوٽهڙو شروع نه ٿيو هجي. (5) پيوندي ڪاٺي جي چونڊ لاءِ ضروري آهي ته هڪ نسلي باغ هجي، جنس جي هر ٻوٽي جو نسل ۽ پيداوار وڻ جي قسم مطابق اعليٰ قسم جا هجن ۽ وڌيڪ پيداوار ملي انهن مان به جيڪي صحتمند ۽ توانا هجن تن تي خاص نشان لڳايو وڃي ۽ وقت اچڻ تي ان مان پيوندي ڪاٺي حاصل ڪجي.

اک يا چشمو لڳائڻ:

ڪٽن ميون ۾ اک يا چشمي وسيلي پيوندي ڪاري ڪجي ٿي. ان لاءِ قلمجڻ (روٽ اسٽاڪ) واري ٻوٽي جي ٿڙ تي زمين کان ڇهه انچ مٿي، ڏيڍ کان ٻه انچ اُڀو چير، پيوندي چاقو جي مدد سان ڏجي. ان کان پوءِ ان چير جي مٿئين چيڙي تي ٻيو چير ان کان منو انچ جو ڏجي. جيڪو زمين جي متوازي هجي. کل کي چاقو جي مدد سان اندرئين پاسي کان اک جي ڊيگهه برابر کولجي. ان کان پوءِ پيوندي ڪاٺي مان هڪ کان ڏيڍ انچ ڊگهي کل (چوڏو) لاٿو وڃي جنهن جي وچ ۾ اک موجود هجي. اها ڳالهه ياد رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن اک سان گڏ ڪنڊو لڳل هجي ته پوءِ اک جي هيٺان ڪاٺي نه لاٿي وڃي جو ته ائين ڪرڻ سان اک زخمي ٿي پوندي. ٻي صورت ۾ ڪاٺي لاٿي وڃي. کل جي ٻنهي چيڙن کي سنهو ڪيو وڃي ته جيئن اها چير ۾ اندر سولائي سان وڃي سگهي. هاڻ اک کي ٽي (T) نما چير ۾ مٿئين کان هيٺئين پاسي داخل ڪري دٻائجي پر خيال رهي ته جيئن اک جي کل ٻوٽي جي کل سان گڏ ڪپي وڃي ۽ پوءِ اک کي پلاسٽڪ جي پٽي سان قابو ڪري ٻڌجي. پر اهو خيال رکجي ته جيئن اک جو مٿيون سائي آهي ته پوءِ اها ڪامياب آهي نه ته پوءِ ٻي اک لڳائجي. جڏهن اک جي واڌ ڇهه انچ ٿي وڃي ته ٻوٽي جي قلمجڻ (روٽ اسٽاڪ) جو مٿيون حصو چشمي کان ٽي انچ مٿي ڪپي ڇڏجي ۽ قلمجڻ وارو ٻوٽي (روٽ اسٽاڪ) جي ٻئي ڦوٽهڙي کي وڌڻ ويجهڻ نه ڏجي. جيڪڏهن پاڻيءَ ۽ گڏ

وغيره جو خيال رکيو وڃي ته ٻوٽو هڪ سال اندر باغ ۾ لڳائڻ جي قابل ٿي ويندو.

قلم وسيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

کٽن ميون ۾ قلم وسيلي تمام گهٽ تسلي واڌ ويجهه ٿئي ٿي. صرف مٺي نارنگي ۽ ليمي جي نسلي واڌ ويجهه هن طريقي سان ڪئي وڃي ٿي. اهي قلم بهار جي مند ۾ لڳايا وڃن ٿا. قلم هڪ سالہ عمر واري ٽاري مان ڪپيا وڃن. جيڪي بيمارين کان پاڪ هجن. قلم نَو انچن کان ٻارنهن انچ ڊگها هجن. قلم تيار ڪرڻ ۾ اهو احتياط ڪرڻ گهرجي ته هيٺيون وڍ گول ۽ اک جي بلڪل ويجهو هجي. مٿيون وڍ اک کان هڪ يا ڏيڍ انچ مٿي ۽ اک جي ابتڙ رخ ۾ ڏيئو ڪپيل هجي. هڪ قلم تي گهٽ ۾ گهٽ ٽي اکيون ضرور هئڻ گهرجن. اهي قلم زمين ۾ لوهه جي سوئي سان سوراخ ڪري يا رنبي جي مدد سان هنيا وڃن. انهن قلمن کي زور سان نہ ٺنبيو وڃي پر اهڙي طرح سان لڳايا وڃن ته جيئن هن جا ٻہ حصا زمين ۾ هڪ حصو هوا ۾ ۽ مٿئين وڍ جو رخ اتر ۽ اوير ۾ هئڻ گهرجي. ته جيئن هن تي سج جي روشني سنئين سڌي نہ پئجي سگهجي نہ ته قلم خشڪ ٿي ويندا. قلمن کي زمين ۾ اهڙي نموني سان لڳائجي ته جيئن قطار جو قطار کان فاصلو ڏيڍ فوٽ ۽ قلم جو قلم کان فاصلو نوَ انچ ٻيهي. قلم لڳائڻ کان پوءِ هن جي پاسن واري مٽي کي چڱي طرح ويهاريو وڃي ته جيئن سڀ هوا اندران خارج ٿي وڃي. تنهن کان پوءِ هڪدم قلمن کي پاڻي ڏيڻ گهرجي. هڪ مهيني کان پوءِ قلم ڦٽڻ شروع ڪندا. جيسيتائين قلم ڦٽي نہ وڃن تيستائين زمين ۾ گڏ ۽ صفائي وغيره نہ ڪرڻ گهرجي. چو ته ائين ڪرڻ سان قلم لڏيو وڃن ۽ پاڙون نٿيون لڳن. پاڻي گهرج آهر ڏبو رهجي. جيڪي قلم ڦٽيو وڃن. ان مان تيار ٿيل ٻوٽا هڪ سال کان پوءِ باغ ۾ لڳائڻ جي قابل ٿيو وڃن. انهي طريقي سان ستر سيڪڙو ڪاميابي ٿئي ٿي.

داٻ يا اوڌ وسيلي ٻوٽا تيار ڪرڻ:

هن طريقي سان ڪاغذي ليمون تيار ڪيو وڃي ٿو. هڪ سال عمر واري ٽاري آڱر جي ٿولهہ برابر چونڊجي جنهن جي مٿان اڌ انچ ويڪري چلي نما کل لاٿي وڃي يا ٽاري جي اڌ ٿولهہ جي برابر وڍ ڏجي ۽ پوءِ ٽاري جي ان زخميل دمي کي آلي زمين ۾ نوڙائي پورجي. ٽاري جي ٻنهي پاسن کان ٻسانگيون لڳايون وڃن ته جيئن اها ٽاري مٿي نہ ڪجي. زمين ۾ پوسل لاڳيتي رکي وڃي. ٻن اڍائي مهينن کان پوءِ ان ٽاري مان پاڙون نڪرڻ شروع ڪن ٿيون. پنجن ڇهن مهينن کان پوءِ ان ٽاري کي وڻ واري پاسي کان وڍ ڏجن. پهريون وڍ 1/3 حصي جيترو، ٻيو ½ ۽ ٽئين وڍ سان ٻوٽو جدا ڪجي. اهي وڍ انن کان ڏهن ڏينهن جي وقفي سان ڏجن ۽ پوءِ ان کي چڪيءَ جي صورت ۾ گهرج آهر ڪم ۾ آڻجي. اهو عمل ٻنهي موسمن ۾ يعني بهار ۽ سانوڻ ۾ ڪجي. جيڪي ٽاريون زمين تائين نٿيون پهچن انهن کي ڪونڊين ۾ پر ساڳئي نموني لڳائجي.

جنسون:

يوريڪا، ڪرنا، فلوريڊا رف، ولا فرانڪا، بلادي، سور، نينا، جبلور، پنجاب ڪٽي، جالندري ڪٽي، رائونڊ سيڊليس ۽ مالٽا وغيره جنهن مان يوريڪا سفارش ڪيل آهي.

باغ لڳائڻ جو وقت:

باغ سال ۾ ٻہ دفعا لڳائبو آهي. هڪ بهار جي موسم يعني فيبروري-مارچ ۽ ٻيو ساوڻ واري موسم يعني آگسٽ کان سيپٽمبر وارن مهينن ۾ اهي ٻئي موسمون ٻوٽن جي پوک لاءِ بهتر آهن.

ٻوٽن جو فاصلو:

ٻوٽا ٻن طريقن سان لڳايا وڃن ٿا. هڪ چؤرس ۽ ٻيو ڇهه ڪنڊو طريقو. عام طرح سان ٻوٽا چؤرس طريقي سان لڳايا وڃن ٿا. ڇو تہ هي طريقو ٻين طريقن کان سولو آهي. جنهن ۾ ٻوٽي جو ٻوٽي کان ۽ قطار جو قطار کان فاصلو هڪجهڙو ٿئي ٿو. هن طريقي سان 25x25 فوٽن جي فاصلي تي ٻوٽا لڳائجن ٿا. جنهن ڪري هڪ ايڪڙ ۾ 69 ٻوٽا لڳيو وڃن. جڏهن تہ ڇهہ ڪنڊو طريقو ڪنهن قدر ڏکيو آهي. جنهن ڪري باغ جي سارسنڀال، گڏ ۽ هر هلائڻ ۾ ٻہ ڏکيائي ٿئي ٿي. هن طريقي ۾ اهو فائدو آهي جو چؤڪندي طريقي جي ڀيٽ ۾ 25 سيڪڙو وڌيڪ ٻوٽا لڳائي سگهجن ٿا.

زمين جي تياري ۽ چڪيون لڳائڻ:

جيڪڏهن زمين ۾ گندگاه وغيره موجود هجي تہ سڀ کان پهرين ان کي صاف ڪجي ۽ زمين کي پنج ڇهہ اونها هر ڏئي سنوت ۾ آڻجي. گهرج آهر نالين ۽ ٻنا ٺاهجن. کڏا کوٽڻ لاءِ پهرين زمين تي ڪلن وسيلي نشان ڏجن. پوءِ ان جاءِ تي اڍائيx اڍائيx اڍائي فوٽن جا کڏا کوٽجن. ٻن کان ٽن هفتن تائين کڏا کليا رکيا وڃن. تہ جيئن سج جي روشني ۾ نقصان وارا جيت ۽ جراثيم وغيره ختم ٿي وڃن. ان کان پوءِ هر هڪ کڏي کي وٽاڻ جي ڳريل سڙيل ڀاڻ سان کڏي واري مٽي جي هموزن ملائي ڀرڻ گهرجي. جنهن ۾ هڪ حصو وٽاڻ جو ڀاڻ ۽ ٻہ حصا مٽي اچي ويندي. جيڪڏهن کڏي واري مٽي سٺي نہ هجي تہ شاخن يا واهن جي لٽ واري مٽي ۾ ڀاڻ ملائي کڏا ڀرجن. تنهن کان پوءِ کڏن کي هڪ يا ٻہ پاڻي ڏجن تہ جيئن ڀاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي ۽ پاڻي کان پوءِ کڏن واري مٽي زمين جي سطح کان هيٺ ويهي تہ چڪيون هڻڻ کان پهرين انهن کي ڀرپاسي واري مٽي وسيلي زمين جي برابر هموار ڪيو وڃي. ان کان پوءِ گهربل جنس جا صحتمند ٻوٽا لڳايا وڃن. جيڪي ٻوٽا ڪومائجي وڃن يا مري وڃن انهن کي هرگز نہ لڳائجي. ٻوٽن جي چڪي مٿان گوڏ يا ڪک پن وغيره لڳل ٿين ٿا اهي ٻوٽا لڳائڻ کان پهرين لاٿا وڃن. کڏو ٻوٽي جي چڪي جيترو اونهو ۽ ويڪرو کوٽڻ گهرجي. ٻوٽي جي چڪي کي چڱي طرح زمين ۾ ويهارڻ لاءِ، هٿن ۽ رنبي جي مدد سان مٽي کي چڪي جي پاسن کان دٻائجي پر اهو خيال ضرور ڪجي تہ جيئن چڪي ٽٽي نہ پوي. ٻوٽي جي ٿڙن تي ٻہ مٽي چاڙهجي. ٻوٽي لڳائڻ کان پوءِ هڪدم پاڻي ڏجي.

پاڻي:

شروعاتي وقت ۾ گهرج آهر پاڻي ڏبو رهجي. اونهاري ۾ هفتيوار ۽ سياري ۾ ٻن کان ٽن هفتن جي وقفي سان پاڻي ڏجي. گهڻو پاڻي نقصان ڏئي ٿو. گلن ڇڻڻ مهل پاڻي بند ڪجي. پر جيئن ئي ميوو لڳي وڃي تہ پاڻي ڏيڻ شروع ڪجي. ۽ ڀاڻ ڏيڻ کان پوءِ ضرور پاڻي ڏيڻ

گھرجي. پاڻي ڏيڻ مهل خيال رکجي ته جيئن ٻوٽي جي ٿڙ کي سنئون سڌو پاڻي نه پهچي. ان لاءِ ٻوٽي جي ٿڙ تي ڪوڏر وسيلي مٽي چاڙهجي. پاري پوڻ وارين راتين ۾ پاڻي ڏيڻ سان ٻوٽا گهٽي نقصان کان بچيو وڃن.

ڀاڻ:

ٻوٽن جي سٺي واڌ ويجهه لاءِ ڀاڻ جو استعمال تمام ضروري آهي. پر وٿاڻ جو تازو ڀاڻ هرگز نه ڏيڻ گهرجي. جو ته تازي ڀاڻ ڏيڻ سان ٻوٽن جي خوراڪي رسد بند ٿي وڃي ٿي. جنهن ڪري ٻوٽن کي نقصان پهچڻ جو انديشو آهي. ان کان سواءِ اڏوهي لڳڻ جو پڻ خطرو رهي ٿو. جنهن ڪري وٿاڻ جو ڀاڻ هميشه سڙيل ڳريل ڏجي. جيڪو گهٽ ۾ گهٽ هڪ سال پراڻو هجي. ان سان گڏ ڪيميائي ڀاڻ جو پڻ استعمال ڪجي. جهڙوڪ: نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش وارا ڀاڻ وغيره.

وٿاڻ جو ڀاڻ نومبر – ڊسمبر جي مهيني ۾ ڏجي. جڏهن ته ڪيميائي ڀاڻ اپريل جي مهيني ۾ ڏيڻ گهرجي. ان مان يوريا جو اڌ وزن اپريل ۾ ۽ باقي رهيل اڌ وزن آگسٽ ۾ (ميون پٽجڻ کان پوءِ) ڏجي.

ذڪر ڪيل ڀاڻ ٻوٽي جي ٿڙ کان هڪ يا ٻه فوٽ پري چؤڦير گهيري ۾ پکيڙي زمين ۾ ملائجي. ڀاڻ ڏيڻ کان پوءِ هڪدم پاڻي ڏجي.

ليمي ۾ ڀاڻ ڏيڻ جي ترتيب				
وٿاڻ جو ڀاڻ نومبر-ڊسمبر ۽ ڪيميائي ڀاڻ اپريل ۾ في ٻوٽي وڻ جي عمر مطابق ڏجي.				
ٻوٽي جي عمر (سالن ۾)	وٿاڻ جو ڀاڻ (ڪلوگرام في ٻوٽو)	يوريا (گرام في ٻوٽو)	سنگل سپر فاسفيٽ (گرام في ٻوٽو)	سلفيٽ آف پوٽاش (گرام في ٻوٽو)
هڪ	6	50	100	
ٻه کان چار	15	100	300 کان 400	
پنج	30	250 کان 300	500	300 کان 500
پنجن سالن کان وڌيڪ	50 کان 60	1500	1000	500 کان 1000

صغيره جزا: بوران (5 کان 10 سيڪڙو) 3 ڪلو گرام، زنڪ سلفيٽ 6 ڪلو گرام في ايڪڙ مال جي ڀاڻ سان ملائي ڏجي. ڊي اي پي، ايس اوپي ۽ يوريا مني ٻوري گل نڪرڻ کان 15 ڏينهن پهريان جڏهن ته مني ٻوري يوريا ميوي نهڻ وقت ۽ باقي يوريا جو حصو ميوي پٽڻ بعد ڏجي.

گندگاهه جو خاتمو: باغ کي گندگاهه کان صاف رکڻ لاءِ شروع ۾ ڪوڏر، چنجور يا کهيڙي وسيلي گڏ ڪجي. جڏهن وڻ وڏا ٿي وڃن ته وٽن هيٺان دڙ وسيلي گندگاهه کي ختم ڪجي ۽ باقي رهيل زمين ۾ هر ڏجن ۽ زمين کي سنوت ۾ رکجي ائين ڪرڻ سان جيتن ۽ بيمارين کان بچاءُ ٿيندو ۽ گڏوگڏ زمين به نرم ٿي ويندي.

گڏيل فصلن جي پوک:

باغ ۾ پنجن- ڇهن سالن تائين ربيع ۽ خريف جون ڀاڄيون پوکي سگهجن ٿيون. جنهن سان اضافي آمدني ٿيندي ۽ گندگاهه ۾ به گهٽتائي ايندي. برسيم ۽ ڦري واريون جنسون پوکڻ سان آمدني به وڌندي ۽ زمين جي زرخيزي به بحال ٿيندي.

چانگ:

ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ ان جي وٽندڙ شڪل شبيهه ناهجي. ٻوٽي ۾ ٽڙ جي چوڌاري ٽاريون نه پکڙيل هجن. گرم علائقن ۾ ٽاريون زمين کان ٻه ٽي فوٽ متي هيٺڻ گهرجن. ٽڙ ٽارين ۾ لڪل هجي نه ته گرمي سببان ٽڙ جي کل ڦاٽڻ يا لهڻ جو خدشو آهي. ان ڪري پهرين ٻن ٽن سالن تائين ترتيب واري چانگ سان وڻ جو ڍانچو ناهڻ تي ڌيان ڏجي ۽ ان تناسب سان چانگ ڪبي رهجي. چانگ جو ٻيو مرحلو ڦر ڏيڻ کان پوءِ شروع ٿئي ٿو. ان وقت ڪٽن ميون جي چانگ فقط ايتري ٿيڻ گهرجي جو جنوري مهيني ۾ پراڻيون سُڪل ٽاريون ۽ اهي ٽاريون جيڪي پاڙ ۾ ٽڪرائبيون هجن اهي ڪپي ڇڏجن.

باغ جي سارسنڀال:

باغ ۾ جيڪي ٻوٽا مري وڃن انهن جي جاءِ تي خال ۾ وري ٻيا ٻوٽا لڳائجن. ٻوٽن تي گرمي ۽ سردي جو اثر تمام جلد ٿئي ٿو. گرمي کان بچاءَ لاءِ ٻوٽن جي ٻرپاسي ۾ جنتر پوکجي. ننڍن ٻوٽن کي سيءَ کان بچاءَ لاءِ اتر واري پاسي کان ڪک ڪانا ڏجن. پاري کان بچاءَ لاءِ باغ کي پاڻي ڏجي يا دونهون ڪجي. تيز هوا کان بچڻ لاءِ، باغ جي ٻاهران هوا جي روڪ وارا وڻ لڳائجن. چوپائي مال جي نقصان کان بچڻ لاءِ پڻ جوڳو بندوبست ڪجي. پکي به باغ ۾ ميوي کي نقصان ڏين ٿا. ان جو به خيال رکڻ کپي. وقت تي پاڻي ۽ پاڻ ڏجي. جيڪڏهن جيتن ۽ بيمارين جو حملو نظر اچي ته ترت ئي انهن جو تدارڪ ڪجي. ميوي ملڻ کان پهرين ٻوٽن جي شڪل شبيهه ٺيڪ ڪجي ۽ ميووي پتجڻ کان پوءِ فقط سڪل ٽنل يا بيماري ۾ ورتل ٽارين جي چانگ وارو عمل به ڪجي. ٻوٽن جي ٽڙ تي چُن جي پونچي ڪجي ته جيئن جيتن کان بچاءُ ٿئي ۽ ٽڙ تي به سج جي گرمي جو خراب اثر نه پوي. ٻوٽي جي ٽڙ جي پر ۾ مٽي چاڙهجي ته جيئن پاڻي سڌو سنئون ٽڙ کي نه رسي.

گل ۽ ميوا:

وڻ جڏهن ڇئن – پنجن سالن جو ٿيندو آهي ته گل اچڻ شروع ٿين ٿا. ڪٽي ميوي جي خاندان وارن وڻن ۾ گل فيبروري جي پڇاڙي کان مارچ جي شروع ۾ اچڻ شروع ٿين ٿا. هن خاندان جي وڻن ۾ ڦر لڳڻ ۾ ڪابه ڏکيائي پيش ڪانه ٿي اچي. گل مڪمل طرح ٿئي ٿو يعني هڪ ئي گل ۾ نر ۽ مادي جزا گڏ ٿين ٿا. لڳ وارو عمل جيتن وسيلي ٿئي ٿو. اپريل تائين ڦر ٿيڻ وارو عمل مڪمل ٿيو وڃي ۽ ميوو جولاءِ کان مارڪيٽ ۾ اچڻ شروع ٿيو وڃي.

ميون پٽڻ لاءِ صلاحون:

ميوو نه ڪچو پٽجي ۽ نه ئي وري پڪل ميوي کي وڻ ۾ گهڻي وقت تائين رهڻ ڏنو وڃي. ميوو جڏهن پنهنجي قسم مطابق جسامت ۽ پختگي تي پهچي رنگ بدلائي ته اها هن جي پچڻ جي نشاني آهي. جيڪڏهن انهن ميون کي احتياط سان نه پٽبو ته اڳتي هلي اهي ميوا خراب ٿيڻ شروع ٿيندا. ان لاءِ ضروري آهي ته ميون کي ڏاڪڻ وسيلي پٽجي. وڻن مان ميوو پٽڻ لاءِ ڪئنچي جو استعمال ڪجي. ڏانڊي کي ميوي جي برابر ڪپجي ته جيئن اها ٻين ميون کي زخمي نه ڪري. ميون کي پٽ تي ڪرڻ کان بچائجي ان لاءِ پٽڻ کان پوءِ ڪپڙي جي ٿيلهين ۾ ميون کي وجهي هيٺ لاهجي ته جيئن اهي زخمي نه ٿين، جو ته ميوي جي زخمي ٿيڻ ڪري ان تي مختلف جراثيم حملو ڪن ٿا ۽ ميوو جلد ڳرڻ شروع ٿي وڃي ٿو. جيڪڏهن ميوي کي پٽڻ

ڪان وٺي مارڪيٽ تائين هر قسم جي نقصان کان بچايو ويو ته ڪيترن ئي هفتن تائين سٺي حالت ۾ رهندو. ميوي جي درجا بندي سان گڏوگڏ ان جي صفائي جو به خيال رکڻ گهرجي. ميوي جا مختلف قسم پاڻ ۾ نه ملائجن. ميون کي ڪٽن، ٽوڪرين ۽ بورين ۾ بند ڪري مارڪيٽ نه اماڻجي ائين ڪرڻ سان قيمت گهٽ ملندي ۽ ميوو به خراب ٿيندو. ميون کي هميشه ڪاٺ جي ڪوکن ۾ بند ڪجي. ميون وجهڻ کان پهرين ڪوکن جي پاسن ۽ تري ۾ ڪاغذ وجهي بند ڪري مارڪيٽ ۾ اماڻجي.

جيتن ۽ بيمارين جي آءِ پي ايم: جيت ۽ بيماريون ٻين فصلن جيان ليمن جي باغ تي به لڳن ٿيون. جيڪي ڌيان نه ڪرڻ يا صحيح ڄاڻ نه هئڻ ڪري تمام گهڻو نقصان پهچائن ٿيون.

عام طور تي ليمن جا آبادگار جيتن ۽ بيمارين جو تدارڪ صرف ۽ صرف زرعي زهرن کي سمجهن ٿا. جڏهن ته زرعي ماهرن تجربن مان اهو ثابت ڪيو آهي ته صرف زرعي زهرن جو استعمال فائديمند ناهي پر زرعي زهرن کي آخري حربي طور يعني مجبوريءَ ۾ استعمال ڪرڻ گهرجي. جڏهن ته جيتن ۽ بيمارين تي ضابطي جو بهترين طريقو آءِ پي ايم آهي. آءِ پي ايم جون ڪجھ خاص ڳالهيون هيٺ ڏجن ٿيون:

1. چڪين تيار ڪرڻ لاءِ ٻج صحتمند ليمن ۽ بيمارين کان پاڪ صحتمند وڻن جو استعمال ڪرڻ گهرجي.
2. بيمار وڻن واري باغ ۾ ٻيجارو هرگز نه تيار ڪرڻ گهرجي.
3. باغ اندر گندگاهه کي ڦٽڻ شرط هرن گڏن ذريعي هڪدم ختم ڪجي ڇاڪاڻ ته گندگاهه جي ڪري باغ ۾ جيت جٽيان وڌيڪ نقصان ڏين ٿا.
4. وڻن کي صحتمند رکڻ لاءِ پاڻ، پاڻي ۽ گڏون زرعي ماهرن جي سفارش مطابق ڏجن.
5. پنهنجي باغ کي ٺيڪيدارن جي رحم ڪرم تي هرگز نه ڇڏجي. پر باغن جي مالڪن کي پاڻ سارسنڀال لهڻ گهرجي. باغ جي وڻ وڻ کي هفتي پندرهين ڏينهن گهمي ڏسجي. جتي پاڻيءَ جي ضرورت هجي اتي پاڻي ڏجي جتي ڀاڻ جي ضرورت هجي اتي ڀاڻ ڏجي. جتي گُڏ گاڙي يا ڇانگ جي ضرورت هجي اتي اهو عمل بنا دير ڪرڻ گهرجي.
6. زرعي ماهرن سان رابطي ۾ رهجي ڪڏهن ڪڏهن ماهرن کي پنهنجو باغ گهمرائجي ۽ اُهي جيڪو مشورو ڏين ان تي هڪدم عمل ڪجي.
7. پر اهو به آءِ پي ايم جو مقصد هرگز ناهي ته ڪنهن به سبب جي ڪري جيڪڏهن باغ ۾ جيت ۽ بيماريون وڌي وڃن ته پوءِ به زرعي زهر استعمال نه ڪيا وڃن پر اهڙي حالت ۾ زرعي ماهرن جي مشوري سان زرعي زهرن جو استعمال ڪجي. هتي جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي جو ڪيميائي تدارڪ ٻڌائجي ٿو.

ليمن جا جيت، بچاءُ ۽ علاج

1.پنن ۾ سرنگهه ناهڻ وارو جيت: هي جيت هلڪي ڦڪي رنگ جو ۽ منڍي پوري رنگ جي ٿيندي اٿس. جڏهن ته جوان پوپٽ جسامت ۾ ننڍو، اڇو ۽ چمڪندڙ ٿيندو آهي. هي جيت نرم ۽ نازڪ پنن جي اندر سرنگهه ناهي پنن جو سائو مادو کائي ٿو. پن ڇاٽيءَ جي شڪل جهڙا ٿي وڃن ٿا ۽ رنگ چانديءَ جهڙو ٿي وڃي ٿو. آخر ۾

پن مروڙ جي سگهي ڪري پون ٿا.
علاج: ٽراءِگارڊ 10 گرام 200 ليٽر پاڻي ۾ يا ڪلوروفيناپائر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

2. ڪٽن ميون جو مهلو : هي ڀوري رنگ جو پرن وارو ڦڙت مهلو ٿئي ٿو. جنهن جي پيٽ جي وچ تي نارنگي رنگ جو نشان هوندو آهي. ۽ ويهڻ مهل پولهه ڪٽي ويهندو آهي. هي جيت بهار جي مند ۾ ٿيل نرم ۽ نازڪ ڦوٽهڙي جو رس چوسي نقصان ڏئي ٿو. هي جيت ان سان اهڙي مني رس به خارج ڪري ٿو. جنهن سان پنن تي ڪاري رنگ جو تهه ڄمي پوي ٿو.
علاج:اميڊا ڪلوپرڊ 100 گرام يا ڪونفيڊور 100 ملي ليٽر 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

3. ليمي جو پوپٽ: هي پوپٽ رنگدار خوبصورت ٿئي ٿو. جنهن جا پر ڪارا ۽ انهن تي ڦڪي رنگ چٽڪا ٿين ٿا. ليمي جي پوپٽ جا ننڍا ڪينئا هلڪا ڪارا ٿين ٿا. ڪينئان گؤنچن پنن کي کائين ٿا ۽ شديد حملي جي صورت ۾ وڻ نوڙها ڪري ڇڏين ٿا.
علاج: ميچ يا ٽائيمر 100 کان 150 ملي ليٽر في ڊرم ڦوهارو ڪجي.

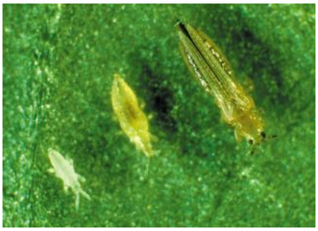

ٿرڙو: هي جيت ڳاڙهسرو ڀوري رنگ جو ٿئي ٿو. هن جا ٻچا ڦڪي رنگ جا هوندا آهن. ٿرڙو پنن ۽ ميوي جي رس چوسي نقصان پهچائي ٿو. ٿرڙي جي حملي سان ليمي جي کل کر ڏري تي پوي ٿي ۽ معيار خراب ٿئي ٿو.
علاج: اميڊا 100 کان 150 ملي ليٽر يا ڪلوروفيناپائر 30 کان 35 في ڊرم ڦوهارو ڪجي.

اڇي مک جهڙو جيت (CITRUS WHITE FLY):

هي جيت پرن وارو ننڍڙو هلڪي ڦِڪي رنگ جو ٿئي ٿو. هن جيت جا ٻچا ۽ جوان ٻئي پنن جو رسُ چوسن ٿا. ان سان گڏ هي جيت ميوي جو به رس چوسي ٿو، جنهن جي ڪري ميوي جي تازگي ختم ٿيو وڃي ٿي ۽ ان جي کل خراب ٿي وڃي ٿي. اڇي مک حملي دوران خاص قسم جي مني رس خارج ڪري ٿي جنهن سان پنن تي ان جو تهه ڄمي وڃي ٿو.
علاج: موسپلان 100 گرام 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪجي.

ليمن جون بيمارين ۽ بچاءُ:

ڪوڙهه: ڪوڙهه جي ڪري ميوي ۽ پنن تي پوري رنگ جا ڳوڙهين پترين جهڙا تين تا جيڪي اُپريل هوندا آهن. ۽ هٿ لائڻ سان محسوس ٿيندين آهن. باغ جي چوڌاري ڪٽيءَ جي قطار لڳائجي ۽ جن ٽارن تي حملو ٿئي ان جي متاثر حصن جي ڇانگهه ڪجي.

علاج: ڪاپر آڪسي ڪلورائيڊ 250 گرام، اسڪور 50 ملي لٽر 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي وڻن تي چڱي ريت ڦوهارو ڪجي.

ليمي جو سوڪهڙو: وڻ چوٽيءَ کان سُڪڻ شروع ڪندا آهن. ميوو ڇٽي ويندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن واڌ ناهي ڪائيندو ۽ اتي ئي ننڍو تي سُڪي ويندو آهي. بيمار ٽارن کي ڪپي ساڙي ڇڏجي. بيمار ٽارين جتي سڪل هجن ان کان ہ تي انچ پهرين سائي جڳهه وٽان وڍجي تہ جيئن بيماري جڙ وٽان ئي ختم تي سگهي.

علاج: اسڪور 500 ملي ليٽر يا انترا ڪال يا ڊائيٿين ايم يا مينڪوزيب مان ڪوبہ هڪڙو زهر 250 گرام في 100 ليٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ہ ڪان تي پيرا ڦوهارو ڪجي.

ڪئونر واري بيماري : وڻن جي ٿڙن جي ڪل مختلف جاين تان ڦاٽي پوندي آهي ۽ انهن ڦوٽن مان ڪئونر نڪرڻ شروع ڪندو آهي. ڪل ڦاٽڻ جي ڪري وڻن کي خوراڪ صحيح ناهي ملندي. جنهن جي ڪري وڻ سڪي ويندا آهن.

سڪل ٽارين وڍي ڇڏجن ۽ ٿڙ کي پاڻي لڳڻ نہ ڏجي. جنهن لاءِ وڻ جي ٿڙن جي چوڌاري مٽي چاڙهجي.

علاج: ميٽاليڪ ميڪوزيب يا پروپنائب زهر جون دوائن مان ڪنهن ہ هڪڙي زهر جو هڪ حصو ۽ سيڙهي (چُن) 10 حصا ملائي جتان ڪئونر نڪتو هجي اتان ڪل لاهي ليپو ڪجي. يا 250 گرام في 100 لٽر پاڻيءَ ۾ ملائي ڦوهارو ڪريو.

زهرن جي استعمال جو طريقو:

1. جنهن ہ زرعي زهر جو ڦوهارو ڪرڻو هجي ان بوتل يا دٻيجي مٿان ڏنل هدايتن کي پڙهي عمل ڪجي.
2. ڦوهاري ڪندڙ کي زهر جي اثر کان بچڻ لاءِ هٿن تي پلاسٽڪ يا ربڙ جا جوراب، اکين تي عينڪ، نڪ تي ماسڪ يا ڪپڙي جي پٽ، پيرن ۾ بوٽ ضرور پائڻ گهرجي.
3. ڦوهاري دوران کائڻ، پيئڻ ۽ سگريٽ چڪڻ جي بلڪل اجازت ناهي. اهڙو ڪوبہ عمل ڪرڻ سان ڦوهارو ڪندڙ جي صحت خراب ٿيندي.
4. ڦوهاري ناهڻ يا ڦوهاري ڪرڻ واري جاءِ تي ٻارن ٻچن، ٻين ماڻهن، جانورن ۽ ڪڪڙن وغيره کي هرگز اچڻ نہ ڏجي.
5. ڦوهاري ڪرڻ کان پوءِ هڪدم ڦوهاري وارين خالي ٿيلهين ۽ بوتلن ڪنهن ہ

استعمال ۾ نہ آڻجن.

6. ڦوهاري واري مشين کي وهندڙ پاڻيءَ ۾ هر گز نہ ڌوئجي نہ تہ اهو پاڻي هيٺ جڏهن جانور يا ماڻهو يا پکي پکڻ پيئندا تہ انهن جي صحت خراب ٿيندي.
7. ڦوهاري کيل باغ مان گهٽ ۾ گهٽ هفتو ڏهہ ڏينهن ليمان نہ پٽجن ۽ باغ ۾ پوکيل گاهہ وغيره نہ لٽجي ۽ جيڪڏهن ياجي پوکي هجي تہ اها بہ هرگز نہ پٽڻ گهرجي.
8. تيز هوا هلڻ مهل ڦوهارو هرگز نہ ڪجي.
9. ڦوهاري واري اهڙي مشين استعمال ڪجي جيڪا صحيح هجي.
10. ڦوهاري ڪرڻ جو مناسب وقت صبح يا شام آهي. منجهند جو گهٽي تيز اس ۾ ڦوهارو نہ ڪجي.
11. ڦوهاري ڪرن کانپوءِ ڦوهاري واري مشين يا ڦوهاري وارو دٻو ڌوئي رکجي.

پپيتو - Papaya

زمين جي چونڊ:

اهڙي وڏيڪ زرخيز چيڪي زمين جنهن ۾ پاڻي جو سٺو نيڪال هجي. اها پپيتي جي پوک لاءِ ڪارائتي ثابت ٿئي ٿي. جڏهن ته پاڻي جي گهٽ نيڪال واري زمين ۾ گهٽي پاڻي ڏيڻ سان ٻوٽي جي صحت سٺي نه ٿي رهي. جنهن ڪري هن جا پن ڪومائجيو پيلا ٿيو وڃن ۽ هينيان پن وڌڻ بجاءِ لڙڪيو هيٺ ڪريو پون. چوٽي وارو حصو واڌ نه ٿو ڪري نتيجي ۾ آخرڪار ٻوٽو ختم ٿيو وڃي.

نسل جي واڌ ويجهه:

پپيتي جا ٻوٽا گهڻو ڪري ٻج وسيلي تيار ڪيا وڃن ٿا. ان لاءِ وڏي جسامت يا گهربل جنس جي پڪل ميوي مان ٻج حاصل ڪجي. هڪ سُٺي ميوي مان هزار ڪان ٻارنهن سؤ ٻج جا داڻا وٺي سگهجن ٿا. ۽ اهڙن تورن ميون مان هڪ ايڪڙ جو ٻج وٺي سگهجي ٿو. هن جو ٻج ڪاري رنگ جو ٿئي ٿو. جنهن جي مٿان شفاف اڇي رنگ جي ڳر ٿئي ٿي. جنهن کي چار سان ملائي سٺي طرح صاف ڪيو وڃي ۽ ڇانوَ ۾ سڪائي مناسب وقت تي پوکڻ لاءِ محفوظ ڪيو وڃي.

نرسري ۾ ٻوٽا تيار ڪرڻ:

جنهن زمين ۾ نرسري تيار ڪرڻي هجي اها مٿانهين جاءِ تي هئڻ گهرجي. زمين جو زرخيز هئڻ لازمي آهي. سپ ڪان پهرين زمين کي هر ڏيئي چڱي طرح تيار ڪجي. ان ڪان پوءِ ٻنا ۽ ٻارا تيار ڪجن. زمين ۾ وتاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ 600 مڻ في ايڪڙ جي حساب سان ملائجي. ڀاڻ کي زمين ۾ چڱي طرح ملائڻ ڪان پوءِ پاڻي ڏجي ته جيئن ڀاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي. زمين وٽ ۾ اچي ته 6x4 جون ٻاريون تيار ڪجن. جنهن جي اوچائي هڪ فوٽ ڪان وٺي ڏيڍ فوٽ هئڻ گهرجي. ٻارين جي مناسبت سان وچ ۾ ناليون به تيار ڪجن. تيار ٻارين ۾ 6 انچ جي مفاصلي تي اڌ انچ اونهيون قطارون ناهي انهن ۾ هڪ هڪ انچ جي مفاصلي تي ٻج پوکجي. ان ڪان پوءِ ٻج مٿان واريءَ جو هلڪو تهه ڏنو وڃي ۽ پوءِ ڪک ڪانن سان ٻارين کي ڍڪي صبح شام هٿ واري ڦوهاري سان روزانو پاڻي ڏبو رهجي. ٻج ڦٽڻ ۾ ٽي هفتا لڳيو وڃن. ٻج ڦٽي وڃڻ ڪانپوءِ ٻارين مٿان ڪک ڪانا لاهي ڇڏجن ۽ صبح شام پاڻي ڏيڻ وارو عمل جاري رکجي.

ٻارين ۾ جيڪو به گندگاهه نظر اچي اهو هٿ سان پاڙان پٽي ٻاهر ڦٽو ڪجي. ٻوٽا ڪجهه وڏا ٿين ته چڙيو پاڻي ڏجي پر ايترو پاڻي نه ڏجي جو ٻاريون ٻڏي وڃن. پاڻيءَ اهڙي طرح سان ڏجي جو فقط پاڻي جو سيڪ پهچي سگهي. فيبروري مهيني ۾ لڳايل ٻوٽا اپريل جي وچ ڌاري 6 ڪان 8 انچن جا ٿيو وڃن، جن تي 3 ڪان 4 پن ٿين ٿا.

جنسون:

واشنگٽن، مدوبندو، هوائين، ڪيپي ڪيورا ۽ سولو واريون جنسون سيلون، گجرات، انڊيا، هوائي، آئرلينڊ ۽ فلپائين مان گهرايون ويون، جن تي تجربا ڪيا ويا جيڪي ڪراچي، حيدرآباد ۽ ميرپورخاص ڊويزن ۾ ڪاميابي سان پوکي سگهجن ٿيون. جنهن ڪان پوءِ اڳتي هلي واشنگٽن، مدوبندو واريون جنسون ”هني ڊيو“ جي نالي سان مشهور ٿيون ۽ اهي ئي پوکيءَ لاءِ سفارش ڪيل آهن.

باغ لڳائڻ و قت:

باغ لڳائڻ لاءِ ٻوٽن لڳائڻ جو صحيح وقت ٻه فيبروري ۽ مارچ آهي. جو تہ سياري جي سيءَ اچڻ کان پهرين ٻوٽا پختا ٿيو وڃن ۽ ٿڌ اثرانداز نتي ٿئي. ٻيجارو جون جولاءِ وارن مهينن ۾ بہ تيار ڪري سگهجي ٿو. جيڪو آگسٽ سيپٽمبر وارن مهينن ۾ باغ لڳائڻ جي قابل ٿيو وڃي.

ٻوٽن جو مفاصلو:

باغ ۾ ٻوٽا چؤڪنڊي طريقي سان لڳايا وڃن ٿا. جنهن ۾ ٻوٽي جو ٻوٽي کان ۽ قطار جو قطار کان مفاصلو هڪ جيترو يعني 6x6 فوٽن جو رکبو آهي. اهڙي نموني سان هڪ ايڪڙ ۾ 1210 ٻوٽا لڳي ويندا.

زمين جي تياري ۽ چڪين لڳائڻ جو طريقو:

باغ لڳائڻ کان پهرين زمين جو تجزيو ڪرائي ان جي خاصيت معلوم ڪجي. اهڙي چونڊيل زمين مان گندگاهہ وغيرہ صاف ڪجي. زمين کي چار پنج اونها هر ڏئي سنوت ۾ آٽجي ۽ گهرج مطابق ٻنا ۽ اڏون تيار ڪجن. گهربل مفاصلي تي ڪلن ذريعي نشان ڏئي 2x2x2 فوٽن جا کڏا تيار ڪجن. کوٽيل کڏن کي ٻن کان ٽن هفتن تائين کليو رکيو وڃي تہ جيئن هوا ۽ سج جي روشني ۾ نقصانڪار جيت ۽ جراثيم مري ناس ٿي وڃن. ان کان پوءِ في کڏي کي 20 ڪلوگرام وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ ۽ کڏي واري مٽي ملائي ڀرجي، جنهن ۾ اٽڪل هڪ حصو ڀاڻ ۽ ٻہ حصا مٽي هئڻ گهرجي.

جيڪڏهن کڏي واري مٽي سٺي نہ هجي تہ شاخن يا واهن جي لٽ واري مٽي ڀاڻ سان ملائي کڏن کي لتجي. ان کان پوءِ کڏن کي هڪ يا ٻہ ڀيرا پاڻي ڏجي تہ جيئن ڀاڻ واري گرمي ختم ٿي وڃي. جيئن تہ پاڻي اچڻ کان پوءِ کڏن ۽ ڀيل مٽي زمين جي سطح کان هيٺ ويهي وڃي ٿي ان ڪري جڏهن کڏا وٽ ۾ اچن تہ انهن جي سطح کان ڀرپاسي واري مٽي وسيلي زمين کي برابر يا هموار ڪيو وڃي. ان کان پوءِ تيار ڪيل ٻيجاري جون چڪيون لڳايون وڃن. چڪين لڳائڻ کان پهرين چڪي جي برابر کڏا کوٽي پوءِ چڪيون لڳائڻ گهرجن. ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ هڪدم پاڻي ڏيڻ گهرجي.

نرسري مان ٻوٽن ڪڍڻ جو طريقو:

ٻوٽن کي نرسري وارين ٻارين مان چڪي جي صورت ۾ ڪڍيو وڃي. هر هڪ چڪي ۾ ٻہ کان ٽي ٻوٽا ضرور هئڻ گهرجن. جو تہ ننڍين ٻوٽن ۾ نر ۽ مادي ٻوٽي جي خبر ڪونہ پوي. ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ جڏهن ٻوٽا وڏا ٿي گل جهلين ٿا تہ پوءِ نر ۽ مادي جي خبر پوي ٿي. انهيءَ وقت

واڏاري نر ٻوٽا ڪيي ڇڏجن. فقط 10 کان 15 سيڪڙو نر ٻوٽا باغ ۾ رکڻ گهرجن.

ٻوٽن ۾ جلد گلن آڻڻ لاءِ تجويزون:

عام طرح سان اهو ڏٺو ويو آهي ته ٻوٽا جلد گل ڪونه تا جهلين ۽ قد ۾ به وڏا ٿيو وڃن. جنهن سان نر يا مادي ٻوٽن ڪي سڃاڻڻ ۾ ڏکيائي پيش اچي تي. گڏوگڏ وڏي قد هئڻ ڪري ميوي پٽڻ ۾ پڻ سهنجائي نٿي رهي. تجربن کان پوءِ انهي مسئلي جو حل ڳولي لڌو ويو آهي جنهن سان ٻوٽا گهٽ عمر ۾ ننڍي قد هوندي ئي گل جهلڻ شروع ڪن ٿا. جنهن جو تفصيل هيٺ ڏجي ٿو.
ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ ٽي يا چار پاٽي ڏئي ڏسجن ته ٻوٽا پنهنجو پاڻ سنڀالي ويا هجن ته ٻوٽن کي پاڻي ڏيڻ بند ڪجي. ڪجهه وقت کان پوءِ ٻوٽن جا پن پيلا ٿيڻ شروع ڪندا پر ٻوٽن جا ٿڙ اچا ساوا هوندا. هاڻي ڏسبو ته جيڪڏهن ٻوٽي کي پاڻي نه ڏبو ته ٻوٽا مري ويندا. ان حالت ۾ ٻوٽي کي پاڻي ڏجي. سٺو فصل حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻي کان اڳ هر هڪ ٻوٽي جي چلهي ۾ 10 ڪلوگرام وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ پکيڙجي. پاڻي کان پوءِ جڏهن زمين وٺ ۾ اچي ته ٻوٽي جي چوڌاري گُڏ ڪجي ۽ پوءِ گهرج مطابق پاڻي ڏبو رهجي. هاڻ ٻوٽن جو ڦوٽهڙو شروع ٿيندو ته ان سان گڏ گل به نڪرڻ شروع ڪندا. گلن نڪرڻ کان پوءِ 10 کان 15 سيڪڙو نر ٻوٽا ڇڏي باقي واڏاري نر ٻوٽا ڪيي ڇڏجن تنهن کان پوءِ گهرج مطابق ڪيميائي ڀاڻ جو استعمال شروع ڪجي. ميوو وڻ مان ارڙهن مهينن يا ٻن سالن اندر ورتو وڃي ٿو. ان کان وڌيڪ باغ رکڻ سان هڪ ته ميوو جسامت ۾ ننڍو لهندو ۽ ٻيو وڻن جو قد به وڌو ٿيو وڃي. جنهن مان ڦر لاهڻ ۾ ڏکيائي ٿئي ٿي. ان کان سواءِ وڌيڪ عرصي گذرڻ ڪري باغ ۾ جيتن ۽ بيمارين لڳڻ جو خدشو پڻ رهي ٿو.
ٻوٽن لڳائڻ کان پوءِ هلڪو پاڻي ڏنو وڃي. هڪ مهيني تائين ٽئين چوٿين ڏينهن پاڻي ڏنو وڃي. تنهن کان پوءِ اونهاري ۾ 6 کان 8 ڏينهن ۽ سياري ۾ 10 کان 13 ڏينهن جي وقفي سان پاڻي ڏنو وڃي.

ڀاڻ جو استعمال:

وٿاڻ وارو ڀاڻ ته پوکي دوران في کڏي ۾ اڌ مڻ ڏجي ٿو ۽ پوکي کان پوءِ ايندڙ سال ڊسمبر کان جنوري جي مهيني دوران اڌ مڻ في چلهي ۾ ڏجي. جڏهن ته ٻوٽن کي ڪيميائي ڀاڻ جي گرام پڻ ضرورت پوي ٿي. ان لاءِ ٻوٽو جڏهن ڦر ڏيڻ شروع ڪري ته هڪ ٻوري نائٽروفاس ۽ هڪ ٻوري سلفيٽ آف پوٽاش في ايڪڙ جي حساب سان ڊسمبر کان جنوري ۾ ڏجي. جنهن سان ٻوٽن جي واڌ ويجهه سٺي ٿئي ٿي ۽ ميوو پڻ صحتمند رهندو. پپيتي جي وڏن وڻن کي في وڻ جي حساب سان 200 گرام ڊي اي پي، 200 گرام ايس او پي ۽ 125 گرام يوريا گل اچڻ کان به هفتا پهريان ڏيڻ گهرجي. جڏهن ته 125 گرام يوريا ميوي نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي يا زرخيز 15:15:15 500 گرام في وڻ گل اچڻ کان اڳ ڏيڻ گهرجي.

گندگاهه جو خاتمو:

گندگاهه ختم ڪرڻ لاءِ گُڏ ۽ ڏڙ وارو عمل هر مهيني دهرايو وڃي. جنهن سان گندگاهه به ختم ٿي ويندو ۽ زمين به نرم ٿي ويندي ۽ زمين ۾ پاڻي جهلي بيهڻ جي صلاحيت وڌندي. گڏوگڏ جيتن ۽ بيمارين کان بچاءُ ٿيندو.

باغ جي سارسنڀال:

باغ ۾ گُڏ ڪرڻ دوران اهو خيال رکڻ گهرجي ته جيڪڏهن ٽڙ جي پاڙ وٽ مٽي لهي وئي آهي ته ٻوٽن جي ٽڙن تي مٽي چاڙهجي ته جيئن ٻوٽن جي ٽڙ ڪي سنئون سڌو پاڻي نه رسي پر ٻوٽن کي صرف پوسل پهچي. ان سان هڪ ته ٻوٽا ڪرڻ کان بچي ويندا ۽ ٻيو ته ٽڙ کي ڪوبه نقصان نه ٿيندو. جيڪڏهن اهو عمل نه ڪيو ويو ته پاڻي ٽڙ کي لڳڻ سان ٽڙ ڳري سڙي ويندو ۽ نيٺ آخر ٻوٽو مري ويندو.

گل ۽ ميوا:

هونئن ته ڇئن کان ڇهن مهينن جي عرصي ۾ گل اچڻ شروع ٿين ٿا. ۽ ڏهن کان ٻارهن مهينن ۾ ميوو اچڻ شروع ٿيو وڃي. پر ذڪر ڪيل تدبيرن تي عمل ڪبو ته اجا به جلد ٻوٽن ۾ گل ۽ ميوا لڳندا. مادي گل اڪيلا يا ٻن ٽن ڇڳن جي صورت ۾ ظاهر ٿين ٿا. هي ٽڙ جي بلڪل ويجهو ۽ پن جي ڏانڊي جي هيٺين منڍي سان گڏ لڳل ٿين ٿا. جڏهن ته نر گل ننڍي قد جا پن جي ڏانڊي جي منڍي تي ڇڳن ۾ ٿين ٿا. ٻوٽن جو لڳ وارو عمل هوا ۽ جيتن وسيلي ٿئي ٿو.

ميون پٽڻ لاءِ صلاحون:

جڏهن ميوي تي هلڪو پيلاڻ مائل رنگ ظاهر ٿئي ته اها انهي جي پچڻ جي نشاني آهي. پر پڪ ڪرڻ لاءِ ميوي کي ٿورو زخمي ڪبو ته هن مان نڪرڻ وارو کير پاڻي وانگر ڇڊو هوندو. ميوي پچڻ جي سڃاڻپ لاءِ اهوئي بهتر طريقو آهي. پر نڪرندڙ کير، کهاٽي کير وانگر اڇو هجي ته معني اجا ميوو ڪچو آهي. ميوي کي پٽڻ وارو ڪم ٿڌ ۾ ڪجي. ميون جي درجي بندي ضرور ڪئي وڃي. پٽيل ميوو هڪ ٻن ٿهن وسيلي ڪاٺ جي ڪوڪن ۾ بند ڪري مارڪيٽ ۾ موڪلجي.

پيداوار:

جيڪڏهن ذڪر ڪيل تدبيرون ۽ باغ جي سٺي سارسنڀال تي عمل ڪجي ته ڏيڊ کان ٻن سالن جي عرصي تائين في ٻوٽي مان 40 کان 50 ڪلوگرام پيداوار ملندي. سراسري طرح سان هڪ ٻوٽو اندازا 40 کان 50 ميوا جهلي ٿو. هي ميوي جو وزن تقريبا هڪ ڪلوگرام کان ڏيڊ ڪلوگرم تائين ٿئي ٿو.

Green Gram -مُگ

زمين:

مُگ جي پوک لاءِ لٽياسي ، وارياسي ۽ وچولي زمين تمام بهترين آهي. اهوئي سبب آهي ته فصل ڪچي، ڪاچي ۽ ٿر ۾ پوکيو وڃي ٿو. جڏهن ته سنڌ جي وچولي آبپاشي واري علائقي جون زمينون هن علائقي جي لاءِ موزون آهن.

زمين جي تياري

هن فصل جي پوکي لاءِ زمين کي 2 کان 3 سڪي جا هر ڏئي سنوت ۾ آڻي ريج ڪجي . جڏهن زمين وٽ ۾ اچي يا هر ڏيڻ جي لائق ٿئي ته ان ۾ ٻه يا ٽي سائي جا هر ڏئي سانهر گهمائي ۽ زمين کي پوکي لاءِ هموار ڪجي. پوکيءَ وقت زمين ۾ مناسب ريج يا آلاڻ هئڻ گهرجي ته جيئين ٻج جو ڦوٽهڙو صحيح ٿئي.

پوکي جو وقت ۽ طريقو

مگ جي پوکڻ جون ٻہ موسمون آهن. هڪ بهار جي موسم ۽ ٻي اونهاري يا گرمي جي موسم. بهار جي موسم 15 فيبروري کان 15 مارچ تائين ۽ گرمي جي موسم جون ۽ جولاءِ آهي. جنهن کي مگ جو خريف وارو فصل چئجي ٿو. جيڪو بهار واري فصل کان وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿو. گڏيل پوک لاءِ مگن کي ٻين فصلن سان گڏ ٻہ پوکي سگهجي ٿو. جنهن ۾ ووئڻ سان گڏ اوڙ جي وچ ۾ ناڙي زريعي پوکي سگهجي ٿو. هن فصل جي پوکي ناڙي يا ڇٽ زريعي ڪرڻ گهرجي پر ناڙي رستي پوک بهتر آهي. ناڙي واري پوک مان گند گاهہ آساني سان ڪڍي سگهجن ٿا. جنهن ڪري فصل پيداوار بہ وڌيڪ ڏئي ٿو. مگن جي ناڙي قطارن ۾ هڪ فٽ جي مفاصلي تي هئڻ گهرجي. پوکي وقت اهو خيال رکڻ گهرجي تہ زمين ۾ وٽ يا آلاڻ مناسب مقدار ۾ هجي.

ٻج جو مقدار

هن فصل جي پوکي لاءِ 6 کان 8 ڪلوگرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي. ڇٽ جي صورت ۾ 8 کان 10 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. ٻج صاف ۽ تندرست هئڻ گهرجي يعني جنس ملاوت کان پاڪ هجي جڏهن تہ ڪيڙي ۽ بيماري لڳل ٻج کان پاسو ڪجي.

جنسون

مُگن جون ڪيترين ئي جنسون پوکيون وڃن ٿيون جيڪي پيداوار ۾ بهتر آهن. جهڙوڪ : سي _23، ديسي جنس _1_66، اين ايم _20_6 اين_ايم21_20،ايس_8 وغيره شامل آهن. جڏهن تہ سنڌ لاءِ هڪ نئين سفارش ڪيل جنسن ۾ اي اي ايم 96 جنس وڌيڪ پيداوار ڏئي ٿي ۽ ٻين جنسن جي ڀيٽ ۾ 10 کان 15 ڏينهن آڳاٽو پچي ٿي، جيڪا 60 ڏينهن ۾ پچي تيار ٿئي ٿي.

پاڻ ڏيڻ

مُگن جي فصل ۾ هڪ ٻوري ڊي-اي-پي پوکي وقت ڏيڻ گهرجي. ۽ هڪ ٻوري يوريا پهرين پاڻي کي ڏيڻ گهرجي.

پاڻي ڏيڻ

مُگن جي فصل لاءِ 3 کان 4 پاڻي ڪافي آهن. پهريون پاڻي پوکيءَ جي ٽن هفتن بعد ٻيو پاڻي گل ٻاڻي وقت ۽ ٽيون پاڻي ڦرين نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي. پر هي فصل باراني فصل طور به پوکيو وڃي ٿو.

گڏ ڪرڻ

هن فصل ۾ گڏ پهرين پاڻي کان اڳ ڪيجي ته جيئن گند گاه جو خاتمو اچي. گڏ ڪيڻ جي سبب زمين نرم ٿيندي ۽ ٻوٽا جلد واڌ ڪندا.

لاٻارو

مُگن جا سال ۾ ٽي فصل لڳايا وڃن ٿا. تنهن ڪري انهن جو لاٻارو مختلف وقتن تي ڪيو وڃي ٿو. جڏهن فصل جون ڦريون 80 کان 90 سيڪڙو پچي وڃن ته لاٻارو شروع ڪجي.

پيداوار

هن فصل مان 8 کان 15 مڻ پيداوار في ايڪڙ وٺي سگهجي ٿي.

ماش يا مانهن

Black gram

زمين جي تياري

ماش جو فصل نهري ۽ باراني علائقن ۾ ڪاميابي سان پوکي سگهجي ٿو. زمين ۾ ٻه يا ٽي سڪي جا هر ڏيئي پتر پيجي ريج ڪجي. جڏهن زمين هر ڏيڻ لائق يا وٽ ۾ اچي ته هڪ ٻه هر ڏئي سانهر گهمائي زمين کي پوکي لاءِ هموار ڪجي.

ماش جي پوک لاءِ زمين جو هموار هجڻ تمام ضروري آهي. جيئن پاڻي زمين ۾ هڪ جهڙو بيهي سگهي. نهري علائقن ۾ ٻه زمين کي اونها هر ڏئي تيار ڪجي. جڏهن ته اهو خيال رکڻ گهرجي ته زمين ۾ مناسب ريج هجي پر زمين خشڪ نه ٿئي. باراني علائقن ۾ برسات کان اڳ هڪ ڀيرو مٽي اٿلائڻ وارو هر ۽ برسات ڪانپوءِ زمين وٽ ۾ اچڻ تي ٻه دفعا ديسي هر ڏئي ان کي چڱي طرح تيار ڪجي بعد ۾ سانهر ڏجي ته جيئن زمين مڪمل هموار ۽ نرم ٿي وڃي. ان سان گڏ زمين ۾ مناسب سيڪ يا ريج هجي ٻي صورت ۾ ٻج جو ڦوٽهڙو گهٽ ٿيندو ۽ پيداوار گهٽ ملندي.

پوکي جو طريقو

ماش جي پوک پهرين جون کان جولاءِ جي آخر تائين موزون آهي. ماش جو پوک ناڙي يا قطارن ۾ ڪجي. ۽ قطارن جي وچ ۾ مفاصلو 30 سينٽي ميٽر هئڻ گهرجي. ۽ ٻوٽن جي وچ ۾ مفاصلو 10 سينٽي ميٽر هئڻ گهرجي.

جنسون

ماش جي پوک لاءِ سفارش ڪيل جنسن ۾ ڪاري مانهن ۽ سائي مانهن واريون جنسون پوکيون وڃن ٿيون. جڏهن ته ٻين جنسن ۾ ماش _80، ماش 30_31 وغيره پوکيون وڃن ٿيون. جڏهن ته ماش جي نين جنسن ۾ اين اي آر سي 1 ۽ اين اي آر سي 2 جنسون پوکي هيٺ آهن.

ٻج جو مقدار

ماش يا مانهن لاءِ ٻج عام طور 6 کان 8 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. هن فصل جي وڌيڪ پيداوار لاءِ گهٽ ۾ گهٽ هڪ لک پنجويهه هزار ٻوٽا في ايڪڙ هٽڻ گهرجن. ان مقصد لاءِ سفارش ڪيل جنسن جو صاف، خالص ۽ تندرست ٻج استعمال ڪجي. جڏهن ته ٻوٽن جي گهربل تعداد لاءِ 8 کان 10 ڪلوگرام ٻج في ايڪڙ استعمال ڪجي.

پاڻي ڏيڻ

ماش جي فصل لاءِ ٽي کان چار پاڻي ڪافي آهن. پهريون پاڻي پوکي کان ٽن هفتن بعد ۽ ٻيو پاڻي گل ڇاٽي وقت ۽ ٽيون پاڻي ڦرين نهڻ وقت ڏيڻ گهرجي. هي فصل بنيادي طور باراني علائقن ۾ پوکيو وڃي ٿو. پر جيڪڏهن آبپاشيءَ جو پاڻي موجود آهي ته ٽي پاڻي ڏيڻ گهرجن.

ڀاڻ ڏيڻ

ماش جي فصل کي نائٽروجن ڀاڻ جي ضرورت گهٽ پوي ٿي. جڏهن ته فاسفورس واري ڀاڻ جي استعمال سان پيداوار ۾ اضافو اچي ٿو ۽ فصل جلد پچي وڃي ٿو. ان ڪري ماش جي فصل لاءِ 10 ڪلو گرام نائٽروجن ۽ 25 ڪلو گرام فاسفورس في ايڪڙ استعمال ڪجي يا ماش لاءِ هڪ ٻوري ڊي-اي-پي پوکيءَ وقت ۽ آخري هر سان ملائي پوکي ڪجي.

گند گاهه ڪڍڻ

ماش جي فصل ۾ گند گاهه تمام گهڻو نقصان رسائين ٿا جنهن ڪري انهن کي ختم ڪرڻ لازمي آهي. فصل مان گند گاهه ٻه ڀيرا ڪڍڻ گهرجن. جيڪڏهن گند گاهه وقت سر نه ڪڍيو ويو ته فصل جي خوراڪ ڪٽندو ۽ فصل پيداوار گهٽ ڏيندو.

لابارو ۽ ڳاهه

جڏهن فصل ۾ 80 کان 90 سيڪڙو ڦريون پڪل نظر اچن ۽ ڦرين جو رنگ سائي مان ڪارو يا ڀورو ڏسڻ ۾ اچي ته هڪدم لابارو ڪرڻ گهرجي. جو ته پڪل فصل جو لابارو جلد نه ڪبو ته فصل ڇڻڻ شروع ڪندو ۽ پيداوار گهٽ لهندي.

لاباري بعد فصل کي اس ۾ سڪائي ڳاهه ڳاهڻ گهرجي. ۽ ان يا ٻج جي صفائي بعد ورکرو ڪجي يا ذخيرو ڪيو وڃي.

ڪِنوا جي پيداواري حڪمت عملي

Quinoa Cultivation Technology

ذرتي تي قدرت پاران خلقيل خوراڪي فصلن مان ڪجهه کي اعليٰ خوراڪي فصل وارا فصل چيو وڃي ٿو جن ۾ تمام گهڻي مقدار ۾ وٽامنس ۽ منرلس هجن ٿا. ان کان علاوه انهن ۾ جسم جي اندروني زهريلن مادن کي خارج ڪرڻ جي به تمام گهڻي صلاحيت آهي. جن جي استعمال سان جسم اندر بيمارين کان بچڻ جي صلاحيت وڌي وڃي ٿي. اهڙن فصلن مان هڪڙو فصل ڪِنوا آهي. هي فصل سنڌ ۾ ربيع جي مند ۾ پوکي لاءِ مناسب آهي. ڪِنوا جو سنهون داڻو ٿئي ٿو جنهن کي عام طور تي چانورن وانگر پچائي کاڌو وڃي ٿو جنهن دنيا ۾ گهرج آهي ۽ اسان جي ملڪ ۾ به سپر اسٽورن تي وڪرو ٿي رهيو آهي. ڪِنوا جي پوکي ناڙي رستي ۽ ڪرين خاص طور تي ويڪرن ڪرين تي ڪامياب آهي. هن فصل تي سنڌ ۾ تحقيقي ڪم شروع ڪيو ويو آهي. ابتدائي طور تي پوکي جا تفصيل هيٺ ڏجن ٿا:

فصل جي پوکي کان لاباري تائين جي عمر	120 کان 140 ڏينهن
پوکيءَ جي مند	ڪِنواکي ربيع جي مند ۾ 15 نومبر کان 15 ڊسمبر تائين پوکي سگهجي ٿو.
گهربل زمين	ڪِنوا لاءِ چيڪي زمين موزون آهي.
زمين جي تياري	2 کان 3 اونها هر هڻي زمين کي پوکي لاءِ تيار ڪجي.
ٻج جو مقدار	ٻج جو مقدار 2 کان سوا 3 ڪلو گرام في ايڪڙ.
پوکي جو طريقو	**ڪِنوا جي پوکي ناڙي رستي ۽ ڪرين خاص طور تي ويڪرن ڪرين تي پوکڻ گهرجي پر جتي زمين هلڪي ڪلرائي پڪي هجي ته اتي ڪر يا گهڙيي ڪجي.**
ٻوٽن کان ٻوٽن جو مفاصلو	قطار کان قطار جو مفاصلو 2 فوٽ ۽ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو 15 سينٽي ميٽر رکڻ گهرجي.
ڀاڻ جو مقدار	ڪِنوا لاءِ ڀاڻ جو مقدار 30 ڪلوگرام نائٽروجن ، 20 ڪلو گرام فاسفورس ۽ 20 ڪلو گرام پوٽاش في ايڪڙ ڏجي. جنهن جو وڌيڪ دارومدار زمين جي قسم ۽ حالت تي آهي. سفارش ڪيل فاسفورس ۽ پوٽاش جو سجو مقدار پوکي وقت ڏيڻ گهرجي ۽ يوريا کي ٻن حصن ۾ ڏيڻ گهرجي هڪ حصو پوکي وقت ۽ ٻيو پوکي جي 70 ڏينهن بعد ڏيڻ گهرجي.
پاڻي	پاڻي 3 کان 4 ڏيڻ گهرجن. اهي به موسم کي نظر ۾ رکي ڏجن. ڪِنواکي پهريون پاڻي پوکيءَ جي 40 ڏينهن بعد ۽ ٻيو پاڻي پوکيءَ جي 75 ڏينهن بعد ٽيون پاڻي پوکيءَ جي 100 ڏينهن بعد ۽ جيڪڏهن موسم گرم هجي ته چوٿون پاڻي پوکيءَ جي 120 ڏينهن بعد ڏيڻ گهرجي.

گندگاه جو خاتمو	گندگاه شروعاتي وقت ۾ فصل کي نقصان پهچائن ٿا. گندگاه جو خاتمو هٿ سان ڪجي. ڪيميائي خاتمو اجا تجربن هيٺ آهي.
جيت ۽ بيماريون	هن وقت تائين ڪوبہ جيت يا بيماري هن فصل تي نظر نہ آئي آهي.
لابارو ۽ ڳاه	اپريل مهيني ۾ ڪِنوا جو فصل تيار ٿي وڃي ٿو جڏهن فصل جو رنگ سائي مان ناسي، نارنگي مان ڳاڙهو ٿي وڃي، تہ پوءِ لابارو ڪجي ۽ لابارو هٿ سان ڪجي يا گڏيل لاباري واري مشين (ڪمبائن هارويسٽر) سان ڪجي لاباري جي 7 ڏينهن بعد ڪٽڪ ڳاهڻ واري مشي (ٿريشر) هلائجي تہ جيئن سولائي سانڳاهن واري مشين (ٿريشر) مان داڻا الڳ ٿي وڃن.
ذخيرو	ڪِنواجي ٻج کي ڪنهن بيگ ۾ وجهجي جيڪا هوا بند هجي ۽ گهم کي روڪي سگهي. پوءِ اهڙي جاءِ تي رکجي جتي گهٽ گرمي هجي، ۽ گهم گهٽي نہ هجي.

موسمياتي تبديليون ۽ اسان جي زراعت

Climate Change & Agriculture

ڌرتيءَ تي موسمياتي تبديليون هاڻ هڪ حقيقت آهن. جن جو ذميوار خود انسان به آهي، جنهن ترقيءَ جي نالي ۾ فطري ماحول کي سخت نقصان رسايو آهي. موسمياتي تبديليون هين شعبن سان گڏ زراعت لاءِ شديد خطرو آهن، جيڪو خطرو جيتوڻيڪ سڄي دنيا لاءِ آهي پر ترقي پذير ملڪن ۾ وسيلن ۽ صلاحيتن جي کوٽ جي ڪري زراعت جي وڌيڪ متاثر ٿيڻ جا امڪان آهن.

سنڌ سميت ساري ملڪ جي اڪثر آباديءَ جي روزگار جو وسيلو زراعت آهي ۽ زراعت لاءِ هتي ڪافي عرصي کان موسمياتي تبديلين جي نتيجي ۾ ڪيترائي مسئلا درپيش ٿيا آهن، جن مان ڪجهه جو ذڪر هيٺين ريت آهي:

پاڻيءَ جي کوٽ:

دريائي پاڻيءَ جي شديد کوٽ جي نتيجي ۾ فصلن کي ڳهربل پاڻي نه ملڻ جي ڪري هڪ طرف فصلن جي پوکي ۽ پيداوار متاثر ٿي رهي آهي ته ٻئي طرف وڌيڪ ٽيوب ويل لڳائي جَرُ جو پاڻي ڪڍڻ سان جَرُ جو پاڻي گهٽجي به رهيو آهي ۽ ٻاڙو يا ڪارو به ٿي رهيو آهي.

سم ۽ ڪلر:

زميني پاڻيءَ جي نيڪال جي بهتر نه ٿيڻ جي نتيجي ۾ سم ۽ ڪلر جو مسئلو ڏينهون ڏينهن وڌي رهيو آهي، جنهن جي ڪري خاص طور تي ڏکڻ سنڌ جي سامونڊي پٽيءَ وارن علائقن ۾ سمنڊ جي پاڻيءَ جي چڙهي اچڻ ڪري به سم ۽ ڪلر وڌيو آهي.

ٻوڏون ۽ خشڪ سالي:

موسمياتي تبديلين جي نتيجي ۾ گهڻو ڪري چوماسي جي مينهن وسڻ ۾ فرق آيو آهي. هڪ ته اُهي مقرر وقت تي نه پئجي رهيا ۽ ٻئي طرف ڪڏهن گهٽ ته ڪڏهن تمام گهڻا پئجي رهيا آهن، جنهن جي ڪري ڪڏهن ٻوڏ واري صورتحال

ٿي وڃي ٿي جنهن جي ڪري فصلن جو شديد نقصان ٿئي ۽ ڪڏهن وري سوڪهڙو يا خشڪسالي ٿي وڃي ٿي، جيڪا عام طور تي سڄي سنڌ ۽ خاص طور تي ٿر ۽ ڪاڇي وغيره وارن علائقن کي شديد متاثر ڪري ٿي. خشڪ سالي جي ڪري نه صرف فصلن کي نقصان رسي ٿو پر ساڳئي وقت چوپائي مال

لاءِ چاري جو بہ سخت بحران تي وڃي ٿو.
خشڪ سالي يا سوڪهڙي جي ڪري جَرُ بہ نٿو پرجي جنهن جي ڪري ماڻهن ۽ جانورن جي پيئڻ جي پاڻيءَ جي کوٽ پڻ شدت اختيار ڪري وئي آهي.
سياري جي مُند جو سُسَڻُ: سياري جي مُند سُسَڻَ لڳي آهي، جنهن جي ڪري سياري جي مُند وارن فصلن کي گُهربل سيءَ وارا ڏينهن ملڻ ڪري سندن پيداوار ٿئي ٿي. اُن سان گڏ سياري جي مُند ۾ ڪن ڏينهن ۾ ٿڌ گهٽ تہ ڪن ڏينهن ۾ تمام گهٽي وڃي وڃي ٿي ۽ گهٽي ٿڌ وڌڻ جي نتيجي ۾ فصلن ۾ ڪَسَ ٿئي ٿي ۽ پيداوار متاثر ٿئي ٿي.
موسمياتي تبديلي جي ڪري جيتن ۽ بيمارين جو مسئلو: ڪجهہ سالن کان موسمياتي تبديلين جي نتيجي ۾ اهڙا جيت ۽ بيماريون فصلن ۾ شدت اختيار ڪري ويا آهن، جيڪي پهرين ائين نہ هئا: جن ۾ ووڻڻ ۾ ميلي بگ ۽ انبن ۾ سوڪهڙي واري بيماري مُکيہ آهن، جڏهن تہ هن سال زيتون ۾ ميلي بگ جو حملو نظر آيو آهي.

موسمياتي تبديلين جو تدارڪ يا بچاءُ:

1. سڀ کان اهم ڪم هي آهي تہ موسمياتي تبديلين جي سلسلي ۾ تحقيقي ڪم ۽ صلاحيت کي وڌايو وڃي.
2. موسمياتي تبديلين سان مطابقت رکندڙ جنسون ۽ حڪمت عمليون تيار ڪيون وڃن.
3. آبادگارن جي سطح تي آبادگارن کي گُهرجي تہ پنهنجي زمينن ۾ نامياتي مادي وڌائڻ واسطي زمينن ۾ هر سال نہ تہ بہ گهٽ ۾ گهٽ هر ٽئين سال وٿاڻ جو ڀاڻ يا سائو ڀاڻ ضرور ڏين تہ جيئن زمينن جي زرخيزي بحال رهي ، پاڻي کي جذب ڪرڻ ۽ پاڻي جي سوڪهڙي کي برداشت ڪرڻ جي صلاحيت وڌي ۽ پيداوار متاثر نہ ٿئي.
4. جَرَ جي پاڻيءَ تي ڪوشش ڪري گهٽ پاڻيءَ وارا فصل پوکجن ۽ جديد طريقن سان پاڻيءَ جو استعمال ڪجي تہ جيئن جَرَ جي پاڻيءَ جي کوٽ نہ ٿئي ۽ جَرَ جو پاڻي گهٽي استعمال ڪري کارو يا ٻاڙو نہ ٿئي.
5. ڊِڪ پوک يعني ٽنل اندر ڀاڄين ۽ ميوون کي ڦڙي ڦڙي يا ڦوهاري واري آبپاشيءَ تي پوکيءَ طرف اچڻ گُهرجي تہ جيئن ڀاڄين ۽ ميوون کي گهڻي سردي ۽ گرميءَ کان بچائي سگهجي ۽ گهٽ پاڻي تي فصل اُپائي سگهجي.
6. مينهن / باراني زراعت کي هٿي وٺائي وڃي.
7. فصلن کي زمين جي قسم ۽ فصل جي گُهرج مطابق ڀاڻ ڏيڻ لاءِ زمين جي مٽي ليبارٽرين مان چڪاس ڪرائي ليبارٽرين جي سفارش مطابق ڀاڻ ڏيڻ گهرجي. ٻي صورت ۾ زمين جي قسم مطابق ڪيميائي ڀاڻ نہ ڏيڻ جي ڪري زمين خراب ٿي سگهي ٿي ۽ پيداوار ۾ بہ خاطر خواهہ اضافو نٿو ٿئي ان سان گڏ پنهنجي ٽيوب ويلن جو پاڻي پڻ وقفي وقفي سان ليبارٽرين مان ضرور چڪاس ڪرائجي چاڪاڻ تہ ٻاڙي يا کاري ٿي ويل پاڻيءَ جو فصلن ۾ استعمال زمين کي خراب ڪري رهيو آهي.
8. جيتن ۽ بيمارين جي ضابطي لاءِ زرعي ماهرن جي مشوري کان بغير زرعي زهرن جو استعمال نہ ڪرڻ گُهرجي. چاڪاڻ تہ جيتن يا بيمارين جي صحيح سڃاڻپ ۽ شدت معلوم

ٽيڻ بغير زرعي زهرن جي استعمال جو هڪڙو نقصان اهو آهي تہ ماحولياتي گدلاڻ وڌي رهي آهي ۽ ٻيو جيتن ۽ بيمارين ۾ زرعي زهرن خلاف قوتِ مدافعت وڌي رهي آهي جنهن ڪري اُهي هلڪي زهر تي ضابطي ۾ نٿا اچن.

9. هڪڙي قسم جي فصل پوکڻ بجاءِ مختلف قسم جا فصل پوکڻ گهرجن تہ جيئن هڪ فصل جي ناڪام ٿيڻ جي حالت ۾ ٻين فصلن مان اُپت ملي سگهي.

پاڻي جو بهتر استعمال

Efficient use of water

وڌندڙ فصلن جي ايراضي، انساني آبادي، صنعتي ترقي وغيره جي نتيجي ۾ ڏينهون ڏينهن پاڻيءَ جي گُهرج وڌي رهي آهي. ان ڪري پاڻيءَ جي بچت ۽ بهتر استعمال هن وقت اشد ضروري آهي. پاڻيءَ جي صحيح زرعي استعمال لاءِ سفارشون هيٺ ڏجن ٿيون:

1. **ليزر لينڊ ليولنگ:** فصلن جي پوکيءَ لاءِ زمين کي ليزر لينڊ ليولنگ واري مشين سان سنوت ۾ آڻي پوکي ڪرڻ گُهرجي. ليزر ذريعي هموار ڪيل زمين ۾ ؛

- 25 سيڪڙو ڪان وڌيڪ پاڻيءَ جي بچت ٿئي ٿي.
- 10 سيڪڙو ڪان فصلن جي پيداوار وڌيڪ لهي ٿي.
- ٻج جو ڦوٽهڙو بهتر ٿئي ٿو.
- ڪيميائي ڀاڻ سڄي فصل کي هڪجهڙو ملي ٿو، ان ڪري ڀاڻ جو ذيان نٿو ٿئي.
- زمينن ۾ گهٽ پاڻي ڏيڻ جي ڪري سم ۽ ڪلر جو خطرو گهٽجي وڃي ٿو.

2. **واٽر ڪورس پڪا ۽ صفائي:** واٽر ڪورسن کي پڪي ڪرڻ سان پاڻيءَ جي بچت ٿئي ٿي ۽ پاڻيءَ جي وهڪري ۾ بهتري اچڻ ڪري فصل گهٽ وقت ۾ پرجي وڃي ٿو. فصل کي وقت تي گُهرج موجب پاڻي ملڻ ڪري پيداوار30 سيڪڙو ڪان وڌيڪ لهي ٿي. بچيل پاڻيءَ تي وڌيڪ ايراضي پوکيءَ هيٺ اچي ٿي. پڪن واٽر ڪورسن جي نتيجي ۾ سم جو مسئلو به گهٽجي وڃي ٿو. ليڪن پڪن واٽرڪورسن ، ڪچين نالين ۽ کسين جي صفائي ۽ ڪاٽي ڪرڻ تمام ضروري آهي، جنهن سان پاڻيءَ ۾ بهتري اچي ٿي.

3. **زمينن جي وَٽ جي بحالي:** مختلف جائزن مطابق سنڌ جي زمينن ۾ نامياتي مادي جي سخت کوٽ آهي، جنهن جي ڪري زمينون سخت ٿيڻ سان گڏ پيداواري صلاحيت وڃائي رهيون آهن ۽ خاص طور تي نامياتي مادي جي کوٽ جي ڪري زمينون وَٽ گهٽ رکن ٿيون جنهن جي ڪري فصلن کي تڪڙا تڪڙا پاڻي ڏيڻ جي ضرورت پوي ٿي، ان مسئلي جي حل لاءِ:

گهٽ ۾ گهٽ هر ٽئين سال وٿاڻ جو ڀاڻ 3 ٽرڪون في ايڪڙ زمين ۾ وجهي هرن سان هڪدم ملائي ريج ڪجي ۽ بعد ۾ فصل پوکجن. جنهن سان زمين جي پيداواري صلاحيت وڌي ويندي پاڻيءَ جي فصلن کي تڪڙي گُهرج نه پوڻ ڪري پاڻيءَ جي بچت ٿيندي. ان سان گڏ زمين ۾ سم ۽ ڪلر جو مسئلو به نه ٿيندو.

- وٽاڻ جو پاڻ جتي نہ هجي، اتي ساون گاهن وارا فصل جهڙوڪ: جنتر، اِڪڙ، لوسڻ وغيره پوکي گلن تي ورڻ وقت هرن سان گاهہ کي زمين ۾ ملائي ريج ڪري زمين تيار ڪري پوکي ڪجي تہ ساڳيا فائدا ملندا.

4. **گڏيل پوک:** هن طريقي ۾ 2 کان 3 فصل ساڳي زمين ۾ هڪڙي فصل واري پاڻيءَ تي پوکيا وڃن ٿا. جيئن ڪرين تي ڪٽڪ پوکي ناليءَ ۾ ڪمند جي پوک، ڪرين تي بصر پوکي ڪرين جي چوٽيءَ تي پينديون ۽ نالين ۾ ڪمند جي پوک وغيره نهايت ئي ڪامياب پوکيءَ جا طريقا آهن. اهڙي طرح سان ويڪرن ڪرين يا بنن تي ولين وارا فصل پوکڻ دوران ولين جي وچ ۾ اُڀيون وڌڻ واريون ڀاڄيون پوکڻ ۽ هيٺان ناليءَ ۾ ڪريي جي سيڪ تي ساوا بصر، ٿوم وغيره پوکي هڪ فصل جي پاڻيءَ تي 3 فصل ڪاميابيءَ سان پوکيا وڃن ٿا.

5. **اونها هر ڏيڻ:** اونها هر نہ ڏيڻ جي نتيجي ۾ زمينن جي اندر هڪڙو سخت تهہ جڙي وڃي ٿو. جنهن جي ڪري زمينون وَتُ گهٽ رکنديون آهن ۽ فصلن کي بار بار پاڻي ڏيڻو پوندو آهي. ان ڪري هر ٽئين سال زمين کي اونهو هر هڻي اندريون سخت تهہ ضرور ٽوڙڻ گهرجي. جنهن سان فصل ڀلا ٿيندا ۽ پاڻيءَ جي بچت ٿيندي.

زرعي بازارڪاري/ زرعي وِڪِري عمل

Agriculture Marketing

زرعي شعبو ملڪي معيشيت لاءِ ڪرنگي واري هڏي جي اهميت رکي ٿو. زرعي شعبي جو قومي آمدني ۾ 18.9 سيڪڙو حصو آهي ۽ 42.3 سيڪڙو آبادي کي سڌي يا اڻ سڌي ريت ملازمت جا موقعا فراهم ڪري ٿو. زرعي شعبو مختلف صنعتن جهڙوڪ: ڪپڙي جي صنعت وغيره کي خام مال فراهم ڪري ٿو. ٻهراڙين جي 67.5 سيڪڙو آباديءَ جو روزگار هن شعبي سان جڙيل آهي ليڪن ايتري اهميت هئڻ باوجود اسان جي زرعي وِڪِري جو عمل بنه ئي روايتي آهي ۽ اها جديد بنيادن تي ناهي هلي رهي، جنهن جي ڪري زراعت سان لاڳاپيل سموريون ڌريون آبادگارن سميت منافعو گهٽ ڪٽي رهيون آهن.

زراعت جيتوڻيڪ ملڪي ۽ صوبائي معيشت جو بنيادي ٿنڀو آهي. ليڪن اُن ۾ موجود منافعي واري صلاحيت يا گنجائش مان تمام ٿورو حصو حاصل ٿي رهيو آهي. جنهن جو هڪڙو بنيادي ڪارڻ اِهو آهي ته اڪثر آبادگار زراعت کي پنهنجي گذاري جو وسيلو سمجهن ٿا پر زراعت کي ڪاروبار نٿا سمجهن.

آبادگار پاڻ کي واپاري يا ڪاروباري ماڻهو نٿا سمجهن ۽ زراعت کي هڪ غير رسمي پيشو سمجهندي ڪمائڻ کان وڌيڪ پوکيءَ تي ڌيان ڏين ٿا ۽ خود ڪجهه ڪرڻ بجاءِ قدرت ۽ بيروني مدد تي وڌيڪ ڀاڙين ٿا. جنهن جو نتيجو جديد حڪمت عملي ۽ پنهنجي ڪاروباري سوچ نه هئڻ جي ڪري گهٽ پيداوار ۽ گهٽ آمدنيءَ جي شڪل ۾ سامهون اچي ٿو.
ان صورتحال ۾ تمام ضروري آهي ته زراعت بطور ڪاروبار جي تصور کي متعارف ڪرايو وڃي ته جيئن آبادگار:

1. ڪاروبار جي بنيادي علم ۽ مهارتن کي استعمال ڪن.
2. پنهنجي زرعي ڪاروبار ۾ منافعي بخش تبديليون آڻي سگهن.
3. ڪاروبار جي بهتر انتظام ڪاري ڪري سگهن.
4. خريد و فروخت يا وِڪِري جي عنصرن ۽ اصولن مطابق ڪم ڪري سگهن.
5. زرعي ڪاروبار جي منصوبا سازي ڪري سگهن.
6. زرعي ڪاروبار جي حوالي سان ڪاتيداريءَ کي بهتر بڻائي سگهن.
7. خرچ ۽ قيمتن جو صحيح ڪاٿو لڳائي سگهن.
8. پنهنجي اندر ڪاروباري صلاحيتون پيدا ڪري سگهن ته جيئن ڪاروبار ترقي ڪري.

آبادگار جي اصل ڪاميابي ۽ سگهه دراصل زرعي ڪاروبار ۾ ترقي ۾ ئي لڪل آهي. آبادگار ۾ اها صلاحيت موجود هجڻ گهُرجي ته هُو زراعت کي هڪ سنجيده ڪاروبار سمجهي ته جيئن صوبائي ۽ ملڪي معيشت ۾ به هُن جو ڪردار هجي ۽ سُکي زندگي به گذاري سگهي.

گذاري ۽ ڪاروباري زراعت ۾ فرق

زراعت گذاري لاءِ	زراعت ڪاروبار لاءِ
هن قسم جي زراعت جو بنيادي مقصد گهربل ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ پوکي راهي ڪرڻ هوندو آهي. يعني آبادگار گهرَ جي لاءِ فصل پوکيندو آهي.	زراعت بطور ڪاروبار ۾ آبادگار زمين تي فصل وڪري لاءِ پوکيندو آهي ته جيئن آمدنيءَ مان نفعو ڪمائي سگهي يعني فصل وڪري لاءِ پوکيا ويندا آهن.
زمين جو صحيح استعمال ناهي ٿيندو.	ٿوري زمين مان وڏيڪ ڪمائي سگهبو آهي.
ٿوري لاڳت ۽ وسيلن جي ضرورت پوندي آهي.	وڏيڪ لاڳت ۽ وسيلن جي ضرورت هوندي آهي.
خاص مهارت يا ٽيڪنالوجي سکڻ جي ضرورت ناهي.	جديد حرفتن، مهارتن ۽ ٽيڪنالوجي جي ضرورت هوندي آهي.
حدف يا منزل مقرر ناهي هوندي.	حدف ۽ نتيجا واضع هوندا آهن.
مارڪيٽ سان خاص رابطو ناهي هوندو.	مارڪيٽ جي هر وقت ضرورت پوندي آهي. ان ڪري مارڪيٽن سان رابطو تيز هوندو آهي.
منصوبابندي نه هئڻ برابر هوندي آهي.	نتيجن ۽ حدف جي حاصل ڪرڻ لاءِ مڪمل منصوبابندي ڪرڻي هوندي آهي.
ڪاروباري صلاحيتون گهٽ يا بلڪل ناهن هونديون.	ڪاروباري صلاحيتون وڏيڪ هونديون آهن.

مٿئين فرق کي ائين به سمجهي سگهجي ٿو ته اڄڪلهه ڪن شهرن جي آس پاس زرعي مندين جي ننڍڙن واپارين ۽ عام ڪم ڪندڙن زمينون مقاطعي تي وٺي اُنهن تي سبزيون ۽ موسمي ميووا پوکڻ شروع ڪيا آهن. ۽ اهڙن مقاطعيدارن جي ڀاڄين وغيره کي سنڀالڻ ۽ ڪم ڪرڻ وارا وري اُهي ئي اتان جا هاري ناري آهن. پر نتيجي ۾ اُهي مقاطعيدار وڏيڪ ڪمائي رهيا آهن. جڏهن ته اُهي روايتي يا خانداني آبادگار به ناهن پر ڪين زراعت بطور ڪاروبار جي حرفت اچي تي ان ڪري ئي هُو ڪامياب آهن. ان ڪري عام آبادگار به پنهنجي پوکي راهي کي ڪاروبار طور اپنائي سگهي ٿو.

هاڻ اچو ته ٿورو ان ڳالهه تي غور ڪريون ته ڪاروبار ڇا آهي؟ ۽ ڪيترن قسمن جو ٿئي ٿو.

ڪاروبار جي وصف ۽ قسم:

شين/جنسن يا خدمتن جي پيداوار ۽ وڪري ۽ خريداري متعلق اهڙو ڪم جيڪو منافعي ڪمائڻ جي مقصد سان ڪيو وڃي. اُن کي ڪاروبار چئجي ٿو. ڪاروبار جا هينيان ٽي مُکيه قسم ٿين ٿا:

1. **شين يا جنسن جي پيداوار**: اهڙو ڪاروبار جنهن ۾ مختلف شيون يا جنسون تيار ڪيون وڃن. مثال طور: فصل اُپائڻ، نرسريون پوکڻ، ڀاڄيون ۽ ميووا پيدا ڪرڻ ۽ ڀاڄين ۽ ميوون مان مختلف شيون تيار ڪرڻ جهڙوڪ: آچار وغيره، مال متاهه پالڻ وغيره.
2. **تجارت يا ڪاروبار**: اهڙو ڪاروبار جنهن ۾ شين کي خريديو ۽ وڪرو ڪيو وڃي، مثال طور:

ٻج پاڻ جا دڪان، زرعي زهرن جا اسٽور، پاڇين وغيره جا آڙ تي ۽ واپاري اچي وڃن ٿا.

3. **خدمتون**: اهڙو ڪاروبار جنهن ۾ مختلف شين جي مهارتن يعني حرفتن کي گراهڪن تائين پهچايو وڃي. مثال طور: ٽيچنگ، تربيت، ڦوهارو ڪرڻ، ٽريڪٽر جي سهولت فراهم ڪرڻ، لوهار وغيره.

ڪاروبار جي وصف ۽ قسمن جي سمجهڻ کان پوءِ ان ڳالهه تي غور ڪرڻ جي ضرورت آهي ته خدمت فراهم ڪرڻ پڻ هڪ ڪاروبار آهي. جيڪو ٻين سمورن شعبن ۾ گهٽو ڪري ڪاروبار آهي، ليڪن زراعت ۾ گهٽو گهٽ آهي مثال طور: جڏهن ڪنهن ماڻهوءَ جو ڍڳو بيمار ٿيندو آهي ته هُو نقصان جي خطري کان هڪدم ٻيا سمورا ڪم ڇڏي جانورن جي ڊاڪٽر ڏانهن ڊوڙندو آهي. جنهن کي في به ڏيندو آهي ته جيئن نقصان کان بچي سگهي، ليڪن اُهو ساڳيو ماڻهو پنهنجي فصل جي جيتن ۽ بيمارين وغيره جي باري ۾ ايترو فڪرمند ناهي هوندو. جاڪاڻ ته هُو پوکي راهيءَ کي ڪاروبار نٿو سمجهي ۽ لاڳت ۽ آمدني جو جائزو يا ڪاٿو نٿو لڳائي.

هاڻ سڀ کان اهم ڳالهه اِها سمجهڻ جي آهي ته ڪنهن به ڪاروبار جي نظام کي ڇا ٿو چئجي؟. سادي زبان ۾ اُن کي قدر جي زنجير (Value Chain) چيو وڃي ٿو. جنهن تحت ئي ڪنهن ڪاروبار کي منافعي بخش بڻائي سگهجي ٿو.

قدر جي زنجير (Value Chain):

قدر جي زنجير ۾ اُهي سموريون سرگرميون ۽ خدمتون اچي وڃن ٿيون، جيڪي ڪنهن شيءِ يا جنس يا خدمتن کي پنهنجي تصور کان ويندي آخر ۾ مارڪيٽ ۽ صارف يا گيراهڪ تائين پهچائڻ لاءِ گهربل هونديون آهن.

يا

ڪنهن به ڪاروبار (شيءِ، جنس يا خدمت) سان لاڳاپيل سمورن ڪاروبارن جو اهڙو نظام جنهن ۾ هڪ ٻئي کان شيون يا جنسون يا خدمتون خريديون يا وڪرو ڪيون وينديون هجن. ته جيئن مارڪيٽ ۾ مؤثر ۽ عمل جوڳي طريقيڪار تحت گراهڪ جي ضرورت ۽ پسند کي پورو ڪيو وڃي.

ان جي بنيادي خصوصيت اِها آهي ته هِن جي خاص نظر هر وقت خريد و فروخت يا وِڪِري تي هوندي آهي ته جيئن گڏيل مفادن يا مقصدن کي سهڻي نموني حاصل ڪيو وڃي.

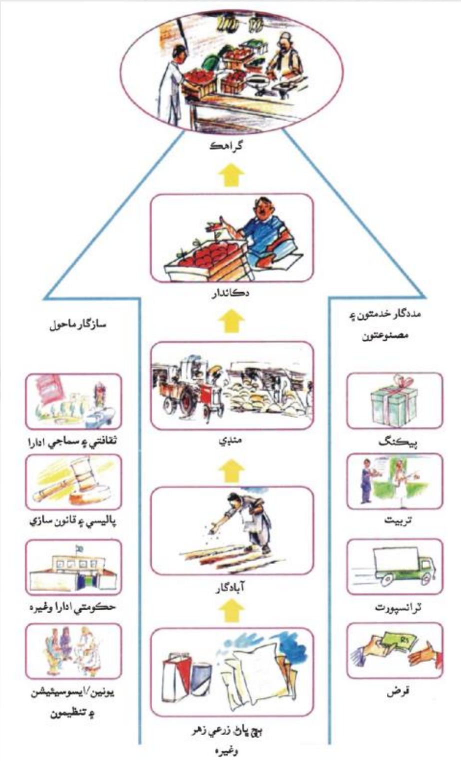

جڏهن هر ڏُر جي صلاحيتن، ماحول ۽ سوچ ۾ بهتري آڻجي ۽ هَر ڌر اِهو سمجهي ته سمورين ڌرين جي منافعي ۾ ئي منهنجو منافعو لڪل آهي. ان ڪري سمورين ڌرين جو خيال رکندي پنهنجو پنهنجو ڪردار ادا ڪري. ان لاءِ قدر جي زنجير جي سمورين ڌرين کي هڪ پليٽ فارم تي گڏ ڪرڻ ۽ هڪ ٻئي جي گُهرجن ۽ ضرورتن کي سمجهي پنهنجو پنهنجو ڪردار ادا ڪرائڻ جي هر جاءِ هر وقت ضرورت رهي ٿي. ٻي صورت ۾ هر ڌر پنهنجي پنهنجي طور تي ڪم ڪري ٿي ۽ سوچي ٿي ۽ ٻي ڌر کي ڌيان ۾ رکڻ بنان يا هڪ حد تائين ڌوڪو ڏئي وڏيڪ منافعو ڪمائڻ جي ڪوشش ڪري ٿي. جڏهن ته ائين ممڪن ناهي. جنهن جو مثال ائين آهي ته جيڪڏهن زنجير جي هڪ ڪڙي ٽٽي پوي يا ڪمزور ٿي پوي ته باقي ڪڙيون به پڪ سان ڪمزور ٿينديون بلڪ ڪارگر نه رهنديون.

چند اهم قدر جي زنجير سان لاڳاپيل نڪتا هيٺ ذڪر ۾ آڻجن ٿا:

غير معياري زرعي شين جو قدر جي زنجير تي اثر:

پاڻ، ٻج يا زرعي زهر وڪرو يا تيار ڪندڙن مان جيڪڏهن ڪو ڪا شيءِ غير معياري يا ٻئي نمبر جي وڌيڪ نفعو ڪمائڻ جي چڪر ۾ آبادگارن کي فراهم ڪري ٿو ته نتيجي ۾ آبادگارن جي پيداوار گهٽ لهي ٿي ۽ پيداوار جو معيار ڪري پوي ٿو. جنهن جي نتيجي ۾ ٿي مُڪيه

نقصان ٿين ٿا:

1. پيداوار گهٽ لهڻ جي ڪري آبادگارن کي نقصان رسي ٿو ۽ سندن مالي حالت ڪمزور ٿئي ٿي.
2. آبادگارن جي مالي حالت خراب ٿيڻ جي ڪري ھُو پنھنجي فصلن کي ضرورت مطابق ٻج، پاڻ، زرعي زهر وغيره نٿا ڏين. جنهن سان نه صرف آبادگارن جي آمدني گهٽجي ٿي بلڪ ٻج، پاڻ، زرعي زهر ڏاهيندڙن ۽ وڪرو ڪندڙن جو وڪرو گهٽجي ٿو ۽ اُنهن کي به نقصان رسي ٿو.
3. ٽيون وڏو نقصان اِهو به ٿئي ٿو ته زرعي جنسن جي پيداوار معياري نه هئڻ جي ڪري ڏيساور جو واپار متاثر ٿئي ٿو. ۽ ايڪسپورٽ واپار ۽ واپارين کي خاطر خواهه منافعو نٿو رسي.

ان هڪڙي مثال مان ئي صاف ظاهر آهي ته قدر جي زنجير ۾ جڙيل سموريون ڌريون هڪ ٻئي لاءِ نهايت ئي اهم آهن ۽ هڪ ٻئي جي وڌيڪ منافعي جون ضامن آهن. قدر جي زنجير ان صورت ۾ ئي وڌيڪ مضبوط ٿي سگهي ٿي، جڏهن سموريون ڌريون ان ڳالهه کي سمجهندي هڪ ٻئي جو خيال ڪن ۽ ويجهو اچن.

قدر جي زنجير جي بهتريءَ لاءِ ٻه ٻيا مثال ڏيڻ پڻ ضروري آهن. هڪ ته عام طرح سان زرعي شعبي اندر آبادگار طبقي ۾ مڊل مين جي ڪردار تي سخت تنقيد هلندڙ آهي ۽ ٻئي طرف زرعي جنسن جو ڏيساور ۾ واپار ڪندڙن يعني ايڪسپورٽرن جو رويو به منفي آهي.

مڊل مين ۽ قدر جي زنجير:

عام طور تي آبادگارن جو اهو مؤقف آهي ته مڊل مين اصل تباهيءَ جو ذميوار آهي. تنهن ڪري ان جي ڪردار کي مڪمل طور تي ختم ٿيڻ گُهرجي پر حقيقت ان جي بلڪل برعڪس آهي. ان ۾ ڪو شڪ ناهي ته مڊل مين گهڻو منافعو ڪمائي ٿو ۽ آبادگارن سان ڪٽي چيٽنگ به ڪري ٿو. ليڪن اُن مثبت پهلوءَ کي به ڏسڻ جي ضرورت آهي. اسان وٽ جيئن ته آبادگارن جي اڪثر آبادي ننڍن آبادگارن جي آهي. جن وٽ ٻه ٽي ايڪڙ زمين آهي، جنهن ۾ ھُو مختلف فصل پوکن ٿا. ڪجهه فصل پنهنجي کاڌ خوراڪ لاءِ ٻيو مال متاع جي چاري لاءِ باقي بچيل پيداوار وڪرو ڪن ٿا. اهڙن آبادگارن کي نه ته بهتر مارڪيٽ تائين رسائي آهي نه وسيلا آهن ۽ نه ئي ايترو وقت آهي. اهڙي صورت ۾ مڊل مين ئي هُن جو واحد سهارو آهي جيڪو ٻج پاڻ ۽ گهر جي خرچ پکي لاءِ سڄي مند ڪيس سپورٽ به ڪري ٿو. هاڻ جيڪڏهن اُهو سهارو نه هجي ته ننڍو آبادگار بلڪل ويهي رهي. چاڪاڻ ته ٿوري پيداوار کي بهتر مارڪيٽ تائين پهچائڻ ۽ سنڀالڻ اهڙن آبادگارن لاءِ مشڪل آهي. ها ان ڳالهه ۾ ڪو شڪ ناهي ته مڊل مين جو ڪردار آبادگار دوست بڻائڻ لاءِ ڪوششون ونڻ گهرجن.

ڏيساور/ ٻاهرئين ملڪ ۾ واپار ۽ قدر جي زنجير/ سلسلو:

ڏيساور واپار ڪندڙ ڌرين جي منفي رويي سان پڻ زراعت کي نقصان رسي رهيو آهي ۽ قدر جي

زنجير ڪمزور ٿي رهي آهي. هن وقت ايڪسپورٽر ٻن طرحن جو زرعي مال ٻاهر موڪلن ٿا. هڪ ته منڊين ۾ ايندڙ مال مان اعليٰ معيار وارو مال ڇانٽي ڪري ٻاهر موڪليو وڃي ٿو ۽ ٻيو زميندارن وٽان زمين تان چونڊي مال ڪٽي اچي ٻاهرئين ملڪ موڪليو وڃي ٿو. ان طرح سان ٻن قسمن جا نقصان ٿين ٿا:

1. اعليٰ معيار وارو مال ڏيساور/ٻاهرئين ملڪ هليو وڃي ٿو ۽ باقي گهٽ معيار وارو مال ملڪي صارفن کي ملي ٿو.

2. اهڙي طرح سان ملڪ کان ٻاهر موڪليو ويندڙ مال جو گهڻو فائدو ٻاهر مال موڪليندڙ کي ئي ملي ٿو پر آبادگار کي ملڪ کان ٻاهر موڪليو ويندڙ مال جي خاصيت جو اگهه نٿو ملي، ان ڪري آبادگار جو گهڻو زور پيداوار وڌائڻ طرف آهي پر معيار جي بهتريءَ طرف گهٽ آهي. جنهن جي ڪري مجموعي طور تي اعليٰ معيار واري پيداوار ۾ اضافو ناهي ٿي رهيو.

قدر جي زنجير هڪ ڪاروباري پيش نامون/ بحث قابل نڪتو آهي، جنهن جو مقصد هر فصل مان هارين نارين، زميندارن، واپارين، مرحلن مان گذاريندڙ/ پروسيسر، دڪاندارن وغيره کي منافعو ملي ۽ صارفن کي سندن گهرج ۽ خريدڻ واري سگهه مطابق هر وقت ۽ هر جاءِ فراهمي جاري رهي.

Five Color Agricultural Approach

پنج رنگي زراعت

اڪثر ماڻهو صحت بخش کاڌو ناهين کائي رهيا، جنهن جي ڪري گهڻي قدر بيمارين جو شڪار ٿين ٿا. صحت بخش غذا نہ کائڻ جو هڪڙو وڏو سبب صحت بخش غذا جي باري ۾ ڄاڻ نہ هئڻ يا وري خبر هئڻ باوجود اُن تي عمل نہ ڪرڻ آهي. ٻهراڙين جا اڪثر ماڻهو خاص طور تي ٻارڙا ۽ عورتون خوراڪ جي شديد کوٽ جو شڪار هئڻ جي ڪري مختلف بيمارين جهڙوڪ: رت جي کوٽ جهڙي موتمار بيماريءَ جي ور چڙهيل رهن ٿا. ٻهراڙي ۾ ان صورتحال ڪي گهڻو ڪري غربت جو نالو ڏنو وڃي ٿو. پر حقيقت اها آهي تہ غربت صرف پئسي جي ناهي ٿيندي بلڪ غربت سوچ جي بہ ٿيندي آهي. جيڪا ٻهراڙين ۾ عام آهي سوچ جي غربت اِها آهي تہ هر ماڻهوءَ وٽ گهڻو ڪري ٿوري گهڻي زمين پنهنجي آهي يا هارپي تي آهي. جي ٻئي ناهن تہ گهر جي اندر ڪافي جڳهہ هجي ٿي جتي مختلف قسمن جون ڀاڄيون ۽ ميوون جا وڻ پوکي غذائيت سان ڀرپور خوراڪ آسانيءَ سان حاصل ڪري سگهن ٿا پر ڏٺو اهو ويو آهي تہ اڪثر ماڻهو ڀاڄيون ۽ ميووا نٿا پوکن ۽ ڪڏهن ڪڏهن وري شهر مان ٿوري ڀاڄي يا ميوو وٺي اچن ٿا جي نہ تہ رڳو خالي ماني ۽ دال چانورن تي گذارو ڪن ٿا. ضرورت اِن ڳالهہ جي آهي تہ اِن ذهني غربت مان نڪرڻو پوندو ۽ هر گهر ۾ هڪڙو وڻ ٻير جو، هڪڙو وڻ انب جو ۽ هڪڙو وڻ ليمي وغيره جو ضرور لڳائڻو پوندو، ۽ ان سان گڏ گهر ۾ اٺ ڏهن نِڪر جي ڪوندين ۾ مُند مطابق مختلف ولين واريون ڀاڄيون جهڙوڪ: ڪدو، ميها، توريون، ٽماٽا، ڪريلا وغيره ۽ واڱڻ، مرچ وغيره پوکڻا پوندا. ائين ڪرڻ سان گهر ۾ هر وقت ميووا ۽ ڀاڄيون آسانيءَ سان ملي سگهندا. اهڙي طرح زمين تي مختلف ڀاڄيون ۽ ميووا پوکڻ جي بہ ضرورت آهي. جن مان هڪ تہ روزانو

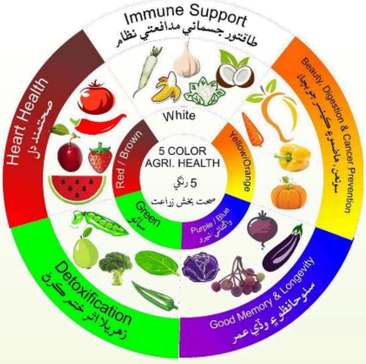

مارڪيٽ ۾ وڪرو ڪرڻ سان گهر جو خرچ نڪرندو ۽ اضافي آمدني ٿيندي ۽ ساڳئي وقت پنهنجي گهر لاءِ بہ ڀاڄي ميووا ملندا. ياد رکڻ گهرجي تہ ٻير جي وڻ مان ملندڙ ٻير صوف کان وڌيڪ غذائيت رکن ٿا. اهڙي طرح هر ڀاڄي ۽ ميووي جي الڳ الڳ خاصيت آهي. جنهن جي واپرائڻ سان زندگي صحتمند رهي ٿي. ۽ اڪثر بيمارين کان بچاءُ ٿئي ٿو. شهرن جا ماڻهو پڻ پنهنجي گهرن اندر موجود

جڳهه مطابق هي ڪم ڪري سگهن ٿا.

غذا جي اهميت جي باري ۾ چيو وڃي ٿو ته ٻار کي پنهنجي ماءُ جي پيٽ ۾ نهڻ کان وٺي 1000 هزار ڏينهن تائين غذائيت سان ڀرپور خوراڪ ڏيڻ نهايت ئي ضروري آهي. ڇاڪاڻ ته انهن 1000 ڏينهن دوران ئي ٻار جو جسم جُڙي راس ٿئي ٿو، ان ڪري ان دوران جيڪڏهن ٻار کي صحت بخش غذا نه ملي ته اُهو ٻار سڄي زندگي ڪمزوريءَ جو شڪار رهندو ۽ بيمارين کي مُنهن ڏيندو رهندو. ان ڪري ٻارڙن جي خوراڪ جو خاص خيال رکڻ گُهرجي.

ان سلسلي ۾ ڀاڄين ۽ ميون جي پوکيءَ ۽ واپرائڻ جي هڪڙي خصوصي حڪمت عملي تيار ڪئي وئي آهي جنهن کي ”پنج رنگي زراعت“ چئجي ٿو. جنهن تحت ميون ۽ ڀاڄين ۽ ميون جي پنجن رنگن جي بنياد تي خصوصي طريقي سان پوکي تجويز ڪجي ٿي. ان ترتيب ۾ سائي، ڳاڙهي يا ناسي، اڇي ، پيلي يا نارنگي ۽ واڱڻائي يا نيري رنگ جون ڀاڄيون ۽ ميوا اچي وڃن ٿا. جن جي باري ۾ تحقيق مان پتو پيو آهي ته گهڻو ڪري قدرت دنيا ۾ 5 رنگن جي خوراڪ ڀاڄين ، ميوون ، اناجن ، دالين وغيره جي شڪل ۾ خلقيا آهن. جن مان هر رنگ جي مُکيه طبي ۽ خوراڪي اهميت ٻئي رنگ جي ين ، ميوون ، اناجن ، دالين وغيره کان بلڪل مختلف آهي. جهڙوڪ: اڇي رنگ ۾ جسماني قوت مدافعت وڌائڻ جي سگهه موجود آهي ، سائو رنگ جسم جو رت وڌائي ٿو ۽ جسم مان زهريلا مادا خارج ڪري ٿو، اهڙي طرح نارنگي يا پِيلي رنگ جون شيون ڪائڻ سان سونهن ۾ اضافو ٿئي ٿو، هاضمو بهتر ٿئي ٿو ۽ ڪينسر کان بچاءُ ٿئي ٿو. جڏهن ته واڱڻائي يا نيري رنگ جي خوراڪ واپرائڻ سان وڏي عمر ٿئي ٿي ۽ حافظو پلو رهي ٿو. جڏهن ته پنجون ڳاڙهو يا ناسي رنگ وري دل کي صحتمند بڻائي ٿو.

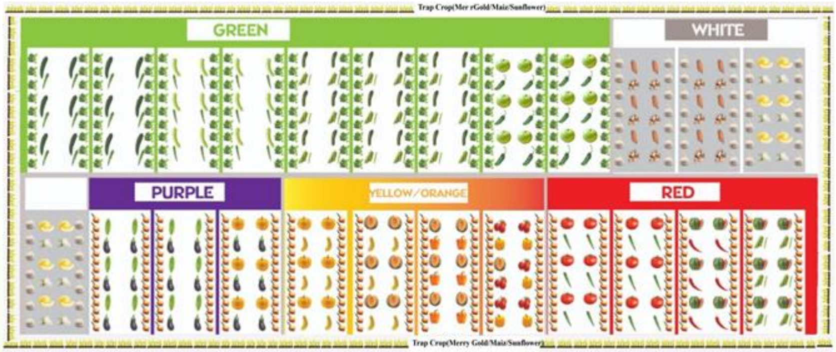

پنج رنگي زراعت ۾ فصلن جي 5 فوٽ ويڪرن ڪرين تي 3 قطارن ۾ مخصوص طريقي سان پوکي تجويز ڪجي ٿي جنهن سان پاڻيءَ جي بچت ٿئي ٿي، پيداواري خرچ گهٽ اچي ٿو، هڪ ايڪڙ زمين مان لڳ ڀڳ ٽن ايڪڙن جي پيداوار ملي ٿي،

موسمياتي تبديلين کي منهن ڏيڻ جي صلاحيت رکي ٿي ۽ صحت بخش گهربل خوراڪ جي فراهمي کي يقيني بڻائي ٿي.

پنج رنگي زراعت ۾ ڏنل چارٽ مطابق پوکي تجويز ڪجي ٿي جنهن ۾ خاص طور تي پنجن رنگن جون پاڇيون مند مطابق چونڊ ڪجن ۽ 5 فوٽن جي تيار ڪيل ويڪرن ڪرين تي سڀ کان مٿان ڏيڍ کان ٻن فوٽن تي ولين واريون پاڇيون جهڙوڪ ٽماٽا وغيره هيٺ انهن جي وچ ۾ مٽي وڏڻ واريون پاڇيون جهڙوڪ پيندبيون وغيره پوکجن. جنهن بعد انهن ٻنهي فصلن جي هيٺان واري سيڪ تي ساوا بصر وغيره پوکجن. اهڙي طرح سان آبادگارن کي هڪڙي فصل جي خرچ تي ٽن فصلن جو فائدو حاصل ٿيندو .

ان سلسلي ۾ وڌيڪ مشوار ۽ معلومات آءِ سي ٽي زرعي توسيعي مرڪز ڊائريڪٽوريٽ جنرل زرعي توسيع سنڌ شهباز بلڊنگ حيدرآباد جي آبادگار هيلپ لائين 03111646111 تان وٺي سگهجي ٿي. **(تحقيق ۽ تحرير مصطفيٰ نانگراج)**

Five Color Fruit Tree Plantation

پنج رنگي ميوون جي وڻڪاري

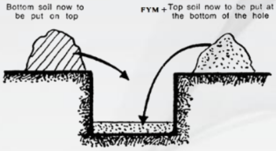

دنيا ۾ موسمياتي تبديلين جي نتيجي ۾ گرميون شدت اختيار ڪري رهيون آهن، انهن گرمين کي گهٽائڻ جو هڪڙو طريقو وڻڪاري ڪرڻ آهي. سنڌ ۾ هر سال وڻڪاري مهم هلائي وڃي ٿي، پر پوءِ بہ وڻن جو گهڻو تعداد ناهي وڌي رهيو. حقيقت تہ هيءَ آهي تہ هر سال جيترا وڻ هنيا وڃن ٿا، انهن کي نظر ۾ رکي جيڪڏهن گذريل 5 سالن جي وڻڪاريءَ جي وڻن جو تعداد ڳڻيو وڃي تہ هن وقت خاص طور تي روڊن جي آس پاس اسان کي وڻن هڻڻ جي جاءِ ئي نہ ملي ها پر ائين ٿئي نہ پيو، جنهن جو وڏو سبب هي آهي تہ وڻ جنهن طريقي سان لڳايا وڃن ٿا، اهو طريقو غلط آهي. وڻ عام طور تي هڻڻ لاءِ بنا سوچڻ سمجهڻ جي پڪي ڪچي جهڙي بہ زمين ملي ٿي، اتي ننڍڙو کڏو کٽي وڻ پوکيا وڃن ٿا ۽ بعد ۾ وڻن جي صحيح سار سنڀال نہ ٿي لڌي وڃي.

حقيقت ۾ وڻن لڳائڻ جو صحيح طريقو هي آهي تہ جتي وڻ پوکڻو هجي، اتي 3 فوٽ اونهو ۽ 3 فوٽ ويڪرو کڏو کوٽي ان کي هفتي ڪن لاءِ کليل ڇڏي ڏجي تہ جيئن کڏا اس کائن جنهن بعد کڏن ۾ هڪ حصو واري، هڪ حصو وٿاڻ جو ڀاڻ ۽ هڪ حصو زرخيز زمين جي مٽئين مٽي ڀاڻ ۾ چَڱي طرح ملائي کڏي کي ڀري مٿان هلڪي يوريا ڀاڻ جي چند ڏئي پاڻي ڏجي ۽ اهي کڏا جڏهن وَٽ ۾ اچن تہ پوءِ وڻ پوکجن. ائين وڻ هڻڻ سان اهي نيون چڪيون سڙڻ کان بچنديون ۽ جلد وڌيون بہ ٿينديون.

پر جيڪڏهن ائين ڪرڻ ڪنهن سبب ممڪن نہ هجي وڻن لڳائڻ واري زمين پوکي

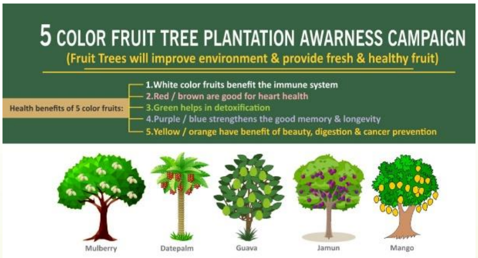

ٿيندڙ هجي تہ پوءِ کڏا کوٽڻ وقت کڏن جي اڌ فوٽ واري مٿئين مٽي الڳ ڪجي ۽ هيٺئين اڌائي فوٽن جي مٽي ٻئي طرف ڪري رکجي. سيئي کڏا کوٽڻ کان پوءِ اڌ فوٽ واري مٿئين مٽي پهريان واپس کڏي ۾ وجهي مٿان هيٺئين اڌائي فوٽن واري مٽيءَ ۾ وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ ملائي کڏا ڀري پاڻي ڏجي ۽ وٽ اچڻ تي چڪيون پوکجن.

ضروري اهو ناهي ته هڪ ئي وقت گهڻا وڻ هڻجن پر طريقو غلط اپنائجي پر ضرورت ان ڳالهه جي آهي ٿورا وڻ پر ٻڌايل صحيح طريقي سان پوکجن، ته جيئن اهي بحال ٿين ۽ وڏي عمر ماڻن. ميويدار وڻڪاري ڪرڻ سان نه صرف ماحول بهتر ٿيندو، پر ماڻهن کي کائڻ لاءِ صحت بخش خوراڪ پڻ بنان خرچ ملي ويندي ۽ هن طريقي سان لڳايل باغ وڌيڪ ڪامياب ٿيندا. ان سان گڏ ان ڳالهه جو به خيال ڪجي ته ميون جي وڻڪاري ۾ صرف هڪ قسم جا ميووا نه هڻجن پر پنج رنگن وارا ميووي جا وڻ پوکجن . چاڪاڻ ته تحقيق مان پتو پيو آهي ته گهڻو ڪري قدرت دنيا ۾ 5 رنگن جا ميوا خلقيا آهن. جن مان هر رنگ جي مُکيہ طبي ۽ خوراڪي اهميت ٻئي رنگ جي ميون کان بلڪل مختلف آهي. جهڙوڪ: اڇي رنگ جا ميوا جسماني قوت مدافعت کي وڌائن ٿا، سائي رنگ جا ميووا جسم جو رت وڌائن ٿا ۽ جسم مان زهريلا مادا خارج ڪن ٿا، اهڙي طرح نارنگي يا پِيلي رنگ جي ميون کائڻ سان سونهن ۾ اضافو ٿئي ٿو، هاضمو بهتر ٿئي ٿو ۽ ڪينسر کان بچاءُ ٿئي ٿو. جڏهن ته واڱڻائي يا نيري رنگ جا ميوا واپرائڻ سان وڏي عمر ٿئي ٿي ۽ حافظو پلو رهي ٿو. جڏهن ته پنجين رنگ ڳاڙهو يا ناسي رنگ جا ميووا وري دل کي صحتمند بڻائن ٿا.

پنج رنگي وڻڪاريءَ ۾ جمون ، ديسي انب، توت، ڪجيون ، ٻيريون ۽ زيتونن جا وڻ هڻڻ گهرجن. وڌيڪ پنهنجي علائقي جي مناسبت سان پنجن رنگن کي ڌيان ۾ رکندي ميون جا وڻ پوکڻ گهرجن.

پنج رنگي ميوي وارا وڻ بهار ۾ ۽ برسات کان پوءِ ڦوٽهڙي واري مند ۾ سڄي سنڌ ۾ هر جاءِ تي هڻي سگهجن ٿا. ان سلسلي ۾ وڌيڪ مشوار ۽ معلومات آءِ سي ٽي زرعي توسيعي مرڪز ڈائريڪٽوريٽ جنرل زرعي توسيع سنڌ شهباز بلڊنگ حيدرآباد جي آبادگار هيلپ لائين 03111646111 تان وٺي سگهجي ٿي.

(تحقيق ۽ تحرير، مصطفيٰ نانگراج)

زرعي تحقيق سنڌ ٽنڊوڄام جون خصوصي سفارشون

نگران

نور محمد بلوچ

ڊائريڪٽر جنرل

زرعي تحقيق سنڌ ٽنڊوڄام

ماهر

ڊاڪٽر اسلام الدين مجيداڻو، حسن بخش راڄپر، محمد جمن ڀٽو، سهيل احمد قريشي، سيد ظفر علي ۽ جئرام ننگاڻي

زرعي تحقيق سنڌ ٽنڊوڄام

Agriculture Research Sindh Tandojam

موضوع:

1. تيلي ٻج: سرنهن، توريو، ڄانيو، تر، مٽي سرنهن.
2. گاهه: ماٿ گاهه، بوهي مڱ.
3. ميووا: ڪجي، چيڪو، ڦاروا، ٻير
4. سم ۽ ڪلر جا مسئلا ۽ تدارڪ
5. ٻج پسائڻ جا فائدا
6. ٽر جي زراعت ۽ تجويزون
7. اسپنگر
8. مانجهنڊڙي
9. هيرڻ جي پوک

زرعي تحقيق سنڌ جون تجويزون

تيلي ٻجن وارا فصل

تر: تر گهٽ پاڻي تي ٿيندڙ فصل آهي. هن فصل جي پوک بارش کان پوءِ بہ آسانيءَ سان ڪئي ويجي ٿي. تر جي پوک لاءِ هلڪي وارياسي يا لٽياسي زمين جن ۾ پاڻي جو سنو نيڪال هجي تن ۾ ترن جي پوک ڪجي. ترن جي پوکي ڏکڻ سنڌ ۾ 15 مئي کان 15 جون ۽ تر ۽ ڪوهستان ۾ 15 جولاءِ کان آگسٽ تائين ڪري سگهجي ٿي. ترن جي پوک لاءِ ناڙي رستي هڪ ڪلو گرام کان ڏيڍ ڪلو گرام في ايڪڙ ٻج استعمال ڪجي ۽ ڇٽ ڪيڙ لاءِ ٻج جو مقدار ڏيڍ کان 2 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. هن فصل کي وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ياڻ 2 ٽرڪون ۽ ڪيميائي ياڻ ڊي اي پي هڪ ٻوري في ايڪڙ ۽ يوريا هڪ ٻوري في ايڪڙ استعمال ڪجي. پوکي کان فصل پچڻ تائين هلڪا 3 کان 4 پاڻي ڏجن. سيپٽمبر يا آڪٽوبر جي پهرين هفتي ۾ جڏهن فصل جا پن ڇڻي وڃن ۽ ڦريون هيڊيون ٿي وڃن تہ لابارو ڪجي. هن فصل تي مهلو، پن ڪتريندڙ ڪينئون ۽ پن ويڙهو حملو ڪن ٿا. هن فصل تي اڇي سينور واري بيماري ۽ پاڙ ڪني واري بيماري بہ لڳي ٿي.

سرنهن: سرنهن جي پوک لاءِ اهڙين زمينن جي چونڊ ڪجي جنهن ۾ پاڻي جو بهتر نيڪال ۽ نامياتي مادو وڌيڪ هجي اهي سرنهن جي پوک لاءِ موزون آهن. پوکي 15 آڪٽوبر کان 30 نومبر تائين ڪري سگهجي ٿي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار ڏيڍ کان 2 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. . وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ياڻ 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ ۽ ڪيميائي ياڻ بہ ٻوريون نائٽروفاس پوکي وقت ۽ هڪ ٻوري يوريا پهرين پاڻي تي ڏيڻ گهرجي. هن فصل کي 3 کان 4 پاڻي ڏيڻ گهرجن. هن فصل تي ڇٽڪمري تنڊڻي ۽ مهلي جو حملو ٿيندو آهي. هن فصل تي ڄاري دار سينور، اچو سينور، سفيد رتي ۽ پاڙ ڪني جون بيماريون حملا آوار ٿين ٿيون.

توريو: توريي جي پوک لاءِ اهڙين زمينن جي چونڊ ڪجي جنهن ۾ پاڻي جو بهتر نيڪال ۽ نامياتي مادو وڌيڪ هجي اهي سرنهن جي پوک لاءِ موزون آهن. پوکي سيپٽمبر کان 15 آڪٽوبر تائين ڪري سگهجي ٿي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار 2 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. وٿاڻ جو

ڳريل سڙيل پاڻ 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ ۽ ڪيميائي پاڻ پوکي وقت 2 بورين نائٽروفاس ۽ هڪ بوري يوريا پهرين پاڻي تي ڏيڻ گهرجي. هن فصل کي 3 کان 4 پاڻي ڏيڻ گهرجن. هن فصل تي چتڪمري تنڊڻي ۽ مهلي جو حملو ٿيندو آهي. هن فصل تي جاري دار سينور، اڇو سينور، سفيد رتي ۽ پاڙ ڪني جون بيماريون حملا آوار ٿين ٿيون.

مٽي سرنهن: مني سرنهن جي پوک لاءِ اهڙين زمينن جي چونڊ ڪجي جنهن ۾ پاڻي جو بهتر نيڪال ۽ نامياتي مادو جهجهو هجي اهي سرنهن جي پوک لاءِ موزون آهن. پوکي سيپٽمبر کان 30 آڪٽوبر تائين ڪري سگهجي ٿي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار 2 کان اڍائي ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. وٿاڻ جو ڳريل پاڻ 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ ۽ ڪيميائي پاڻ پوکي وقت 2 بورين نائٽروفاس ۽ هڪ بوري يوريا پهرين پاڻي تي ڏيڻ گهرجي. هن فصل کي 4 کان 5 پاڻي ڏيڻ گهرجن. هن فصل تي چتڪمري تنڊڻي ۽ مهلي جو حملو ٿيندو آهي. هن فصل تي جاري دار سينور، اڇو سينور، سفيد رتي ۽ پاڙ ڪني جون بيماريون حملا آوار ٿين ٿيون.

ڄانيو: ڄانيي جو فصل توريي ۽ سرنهن جي فصل کان سخت جان آهي. هي فصل سوڪهڙو ڪلر ۽ سيءُ کي به برداشت ڪري ٿو. هن فصل تي

مهلي جو حملو به گهٽ ٿيندو آهي. پوکي 15 آڪٽوبر کان 30 نومبر تائين ڪري سگهجي ٿي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار 2 کان اڍائي ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. وٿاڻ جو ڳريل سڙيل پاڻ 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ ڏجي. ڪيميائي پاڻ پوکي وقت 2 بورين نائٽروفاس ۽ هڪ بوري يوريا پهرين پاڻي تي ڏيڻ گهرجي. هن فصل کي 1 کان 2 پاڻي ڏيڻ گهرجن. هن فصل تي چتڪمري تنڊڻي جو حملو ٿيندو آهي. هن فصل تي جاري دار سينور، اڇو سينور، سفيد رتي ۽ پاڙ ڪني جون بيماريون حملا آوار ٿين ٿيون.

بوهي مگ: بوهي مگ پوکڻ لاءِ زرخيز، لٽياسي. وارياسي زمين موزون آهي. سنڌ ۾ پوکي مئي کان جون ۽ باراني علائقن ۾ جولاءِ تائين ڪري سگهجي ٿي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار 20 کان 25 ڪلو گرام چليل داڻا يا گورا في ايڪڙ پوکجن. سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو 5 کان 8 انچ رکڻ ضروري آهي. وٿاڻ جو ڳريل سڙيل پاڻ 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ ۽ ڪيميائي پاڻ پوکي وقت 2 بورين نائٽروفاس ۽ ڏيڊ بوري پوٽاش ڏيڻ گهرجي. ۽

هڪ ٻوري يوريا ڀرين پاٽي تي ڏيڻ گھرجي. هن فصل کي 6 کان 7 پاٽي ڏيڻ گھرجن. هي فصل سيپٽمبر کان آڪٽوبر جي مهيني ۾ لاباري لاءِ تيار ٿي ويجي ٿو. هن فصل تي اڇي مک، ماڪوڙي، ٽڙڙو، جوَن ۽ اڏوهي جو حملو ٿيندو آهي. هن فصل تي ٻوٽن جو ڪومائجڻ ۽ پنن تي داغ واريون بيماريون حملا آوار ٿين ٿيون.

هيرڻ: هيرڻ سم ۽ ڪلر واري زمين کان سواءِ هر قسم جي زمين ۾ پوکي سگھجي ٿو. هن جون پاڙون زمين ۾ هڪ فٽ کان به وڌيڪ وڃن ٿيون. هن فصل جي پوکي جولاءِ مهيني ۾ ڪچي ۽ باراني علائقي ۾ هن جي پوک سانوڻ جي برساتن کان پوءِ آگسٽ مهيني تائين ڪري سگھجي ٿي. ناڙي لاءِ ٻج جو مقدار 8 ڪلو گرام في ايڪڙ ۽ ڇٽي تي پوکي لاءِ 6 کان 7 ڪلو گرام في ايڪڙ ۽ باراني علائقن لاءِ 3 کان 4 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. سنين زمينن ۾ هيرڻ جي فصل کي ياڻ جي ضرورت نه پوندي آهي. پر ڪمزور ۽ وچولين زمينن لاءِ هڪ ٻوري ڊي اي پي پوکي وقت ۽ اڌ ٻوري يوريا ڀرين يا ٻئي پاٽي تي في ايڪڙ جي حساب سان ڏيڻ گھرجي. هن فصل کي 3 کان 5 پاٽي ڏيڻ گھرجن.

ٻجن کي پسائي پوکڻ جي افاديت

فصلن جي پوکي ناڙي، چونگي، ڇٽ ڪيڙ ۽ ڪر يا گھڙٻي وارن طريقن سان ڪجي ٿي. انهن سڀني طريقن ۾ ٻج کي ڪن حالتن ۾ ڀرپور پوسل مهيا نٿي ٿئي يا وري زمين جي ناهموار هئڻ ڪري متاهين زمين ۾ پاڻي جي گھٽ هئڻ ڪري به پوسل گھٽ ٿئي ٿي. اها صورتحال ناڙي، چونگي ۽ ڇٽ ڪيڙ واري زمين ۾ ٿئي ٿي. جڏهن ته وارياسي يا وڌيڪ لٽياسي زمين ۾جلدي پاڻي ڪٽڻ جي ڪري ٻج زمين جي متاڇري تي رهجي ويجي ٿو ۽ پاڻي جلدي نه ملڻ ڪري ٻج کي مناسب پوسل نه ملڻ سان ٻج جو ڦوٽهڙو گھٽ ٿئي ٿو. آبادگار جڏهن مختلف فصلن ۽ ڀاڄين جي ٻجن کي سفارش ڪيل وقت موجب پسائي پوکيندا ته انهي سان ٻوٽن جي ڦوٽهڙي جو تعداد وڌنڌو ۽ في ايڪڙ پيداوار ۾ واڌارو ايندو.

فصلن جي ٻج پسائڻ جو عرصو

نمبر شمار	فصل جو نالو	ٻج کي پسائڻ لاءِ وقت جي سفارش (ڪلاڪن ۾)
1.	ڪڻڪ	4 کان 5 ڪلاڪ
2.	ساريون	8 کان 12 ڪلاڪ
3.	جوئر	4 ڪلاڪ
4.	ٻاجهر	3 ڪلاڪ
5.	مڪئي	24 ڪلاڪ
6.	ووڻئڻ	8 کان 12 ڪلاڪ
7.	هيرڻ	8 ڪلاڪ
8.	سونف	8 ڪلاڪ
9.	چاڻيو	3 ڪلاڪ
10.	بوهي مڱ	12 ڪلاڪ
11.	السي	2 ڪلاڪ
12.	چٽا	2 ڪلاڪ
13.	جنتر	6 کان 8 ڪلاڪ
14.	گوار	4 کان 5 ڪلاڪ
15.	جو	8 کان 12 ڪلاڪ
16.	سائو	6 ڪلاڪ
17.	برسيم	2 ڪلاڪ
18.	لوسڻ	2 ڪلاڪ
19.	پواڙي	6 ڪلاڪ
20.	سورج مکي	6 ڪلاڪ
21.	سرنهن	2 ڪلاڪ

خريف وارين ڀاڄين جا ٻج ۾ پسائڻ جو عرصو

نمبر شمار	ڀاڄي جو نالو	ٻج کي پسائڻ لاءِ وقت جي سفارش (ڪلاڪن ۾)
1.	ڀينڊي	12 ڪلاڪ
2.	مرچ	12 ڪلاڪ
3.	واڱڻ	8 کان 12 ڪلاڪ
4.	ميها	24 ڪلاڪ
5.	توري	4 ڪلاڪ
6.	ڪريلو	12 ڪلاڪ
7.	ونگو	4 ڪلاڪ

ربيع وارين ڀاڄين جا ٻج ۽ پسائڻ جو عرصو

نمبر شمار	ڀاڄي جو نالو	ٻج کي پسائڻ لاءِ وقت جي سفارش (ڪلاڪن ۾)
.1	پالڪ	6 ڪلاڪ
.2	ميٿي	4 ڪلاڪ
.3	ٽماٽو	12 ڪلاڪ
.4	گوبي	2 ڪلاڪ
.5	بندگوبي	2 ڪلاڪ
.6	بصر	8 کان 12 ڪلاڪ
.7	داڻا	8 کان 12 ڪلاڪ

اُهي ٻج جن کي پسائڻ جي ضررت نٿي پوي

نمبر شمار	ڀاڄي جو نالو
.1	اسپنگر
.2	تِر
.3	مسور
.4	چوئنرا
.5	مُڱ
.6	مٽر
.7	جيرو
.8	موري
.9	گوگڙو
.10	پٽائي گجر

فصلن جي گڏيل پوک

اسان جي صوبي سنڌ ۾ پاڻي جي کوٽ ۽ زمينن جي وڌندڙ آبادي جي ڪري زمين جو والارجڻ کي نظر ۾ رکندي ڊگهي مدي وارن فصلن ۾ گهٽ مدي وارن فصلن کي هڪئي وقت لڳائڻ جي حڪمت عملي تي عمل ڪرڻ سان آبادگارن کي وقت سر آمدني ملي سگهي ٿي. ساڳئي وقت هڪئي ڀاڻ، پاڻي ۽ زمين مان هڪ کان وڌيڪ فصلن جي پيداوار حاصل ڪري سگهجي ٿي.

	فصل	گڏيل پوک لاءِ فصل	سنڌ جو علائقو
1.	ڪڻڪ	سرنهن، چڻا، ڪينولا، ڏاٽا ۽ ڪمند	اتر، وچولو ۽ لاڙ
2.	ڪمند (سرءُ)	ڪڻڪ، پٽاٽو، بصر، سرنهن، توريون، ڪينولا، برسيم، ٽماٽو، پالڪ، پيز ۽ گوبي	وچولو ۽ لاڙ
3.	ڪمند سرءُ ۽ بهار	سورجي مکي	وچولو ۽ لاڙ
4.	ڪمند بهار	جنتر، گوار ۽ پيندبيون	وچولو
5.	مڪئي	مُگ، ماش، سويابين، گوار ۽ چونئرا	وچولو
6.	ساريون	ارهڙ، جنتر، سائون ۽ ٻهه	اتر ۽ لاڙ
7.	جوئر	ارهڙ، مگ، گوار ۽ چونئرا	وچولو
8.	ٻاجري	ارهڙ، مگ، گوار ۽ چونئرا	وچولو
9.	وونئڻ	ارهڙ، سويابين، مگ، گوار، جوئر ۽ ٻاجهري	وچولو
0.	ٻوهي مگ	ارهڙ، جوئر ۽ ٻاجهري	وچولو
1.	ديسي مٽر	سرنهن ۽ جانيو	اتر ۽ ڪڇو
2.	السي	سرنهن	اتر
3.	سرنهن	چڻا، مٽر ۽ ڏاٽا	اتر
4.	پيندبيون	چونئرا	وچولو
5.	بصر (ٻج لاءِ)	ولين واريون ڀاڄيون (پٽڙين تي)	وچولو
6.	ننڍي عمر جا باغ	خريف ۽ ربيع جون ڀاڄيون، فصل ۽ گاهه	وچولو ۽ لاڙ

مات گاهه : هي اونهاري جي موسم ۾ وڌيڪ لوب ڏيندڙ گاهه آهي. هن گاهه جي پيداوار ٻين عام گاهن جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ ملي ٿي. هن گاهه لاءِ زرخيز زمين موزون آهي. جڏهن ته هلڪي ڪلراٺي زمين ۾ به هي گاهه ٿي وڃي ٿو. مات گاهه کي قلمن وسيلي پڻ پوکيو وڃي ٿو. هڪ ايڪڙ ۾ تقريبن 5200 قلمن جي گهرج پوي ٿي. قلمن کان سواءِ جيڪڏهن پوکي لهي ۽ ان جي پاڙن جو استعمال ڪجي ته بهتر آهي جو ته پاڙن لڳائڻ سان ٻوٽا ڪاميابي سان ڦوٽهڙو ڪن ٿا. مات گاهه کي قطارن ۾ پوکيو وڃي ٿو قطارن ۽ ٻوٽن جو فاصلو 3 فٽ هئڻ گهرجي. هر قلم تي گهٽ ۾ گهٽ ٻه اکيون هئڻ گهرجن، پوکيءَ وقت هڪ اک زمين جي اندر ۽ ٻئي اک زمين کان ٻاهر هئڻ گهرجي. مات گاهه جي پوک لاءِ بهار واري موسم (15 فيبروري کان 15 مارچ) بهتر آهي. پر ساوڻ جي موسم (جولاءِ آگسٽ) ۾ پوکي ڪرڻ سان سلا تڪڙي واڌ ڪن ٿا. وٿاڻ جي ڳريل سڙيل ڀاڻ جون 2 کان 3 ٽرڪون في ايڪڙ استعمال ڪجن ۽ ڪيميائي ڀاڻ پوکيءَ وقت هڪ

ٻوري ڊي اي پي اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ جي حساب سان ڏجي. جڏهن ته هر ڪٽائي بعد اڌ ٻوري يوريا في ايڪڙ ڏيڻ گهرجي. شروعات ۾ هن گاهه کي هر هفتي پاڻي ڏيڻ گهرجي پر جڏهن ٻوٽا پاڙون هٽڻ واڌ شروع ڪن ته بعد ۾ هر 15 ڏينهن کان پوءِ پاڻي ڏيڻ گهرجي. ۽ سردي ۾ هن فصل کي هر مهيني پاڻي ڏيڻ گهرجي. مات گاهه، هر 15 ڏينهن بعد لوب يا ڪٽائي ڏئي ٿو.

جمبو گاهه: جمبو گاهه جا ٻوٽا جوئر ۽ مڪئي سان مشابهت رکن ٿا. هن گاهه جا پن ۽ ڪانا ڪاٺ ۾ منا ٿين ٿا. هن گاهه ۾ هضم ٿيڻ جي صلاحيت وڌيڪ ٿئي ٿي گوشت ۽ کير جي پيداوار وڌيڪ ملي ٿي لوب ڪان پوءِ ٻوٽا تڪڙي واڌ ڪن ٿا. سني سارسنڀال جي صورت ۾ 5 کان 6 لوب ملي سگهن ٿا. هن فصل لاءِ اهڙي زمين جي چونڊ ڪجي جنهن ۾ پاڻي جزب ڪرڻ جي صلاحيت وڌيڪ هجي. هن گاهه مان وڌيڪ لوب ونجن ٿا ان لاءِ ضروري آهي ته هن کي زمين جي وٺ واري حالت ۾ سوا کان ڏيڊ فٽ تي ناڙي ڪئي وڃي. ائين ڪرڻ سان قطارن جي وچ ۾ گڏ يا ڏڙ آساني سان ڪري سگهبي. ٻج جو مقدار 10 ڪلو گرام في ايڪڙ استعمال ڪجي. 15 فيبروري کان 30 مارچ تائين پوک ڪرڻ سان ڀرپور لوب مئي ۾ ملي سگهي ٿو هن کي مارچ کان پوءِ به پوکي سگهجي ٿو. پوکڻ ۾ جيترو دير ڪبي اوترا گهٽ لوب حاصل ٿيندا. هن فصل کي ڀرپور پاڻي پوکي جي 20 کان 25 ڏينهن تائين ڏجي جيئن ٻج زمين جي اندر پاڙ هٽي وڃي ان بعد موسم جي گهرج مطابق پاڻي ڏجي. پوکي وقت نائٽروفاس به ٻوريون، پوٽاش هڪ ٻوري استعمال ڪجي ۽ ڀرين پاڻي تي امونيم نائٽريٽ هڪ ٻوري يا اڌ ٻوري يوريا سفارش ڪيل آهي.

زمين سان لاڳاپيل مسئلا ۽ انهن جو حل

ڪلراٺين زمينن جا قسم

اڇي ڪلر واريون زمينون: هن قسم وارين زمينن ۾ ڳرنڌڙ لوڻ ٻوٽي ۽ ٻوٽي جي پاڙ ۾ گڏ ٿي ٻوٽي جي ڦوٽهڙي ۽ واڌويجهه جي عمل ۾ رخنو وجهن ٿا. اهڙي زمينن ۾ عام طرح سان سوڊيم، ڪئلشيم ۽ ميگنيشم ڪلورائيڊ وارا لوڻ، سلفيٽ وارن لوڻن جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ ٿين ٿا. اهڙين زمينن مٿان اڇي لوڻ جو تهه هوندو آهي.

ڪاري ڪلر واريون زمينون: هنن زمينن ۾ سوڊيم جي مٽاسٽا جو مقدار تمام گهڻ هوندو آهي. جنهن سبب ٻوٽا پنهنجي ڦوٽهڙي ۽ واڌويجهه، جي عمل ۾ ڪامياب نه ٿي سگهندا آهن. اهڙين زمينن جو ناماتي مادو سوڊيم ڪاربونيٽ جي موجودگي ۾ ڳري، سڙي ڪارو ٿي ختم ٿيو وڃي. جنهن ڪري ئي زمين جو مٿاڇرو ڪارو نظر ايندو آهي.

اڇي ۽ ڪاري ڪلر واريون زمينون: اهڙي قسم وارين زمينن ۾ اڇي ۽ ڪاري ڪلر ٻنهي قسمن جا لوڻ موجود هوندا آهن. پوءِ جنهن به قسم جي خاصيت حاوي هوندي آهي، زمينون انهي قسم جي طبعي حالت اختيار ڪري وٺنديون آهن.

ڪلرائين زمينن کي سڌارڻ جا طريقا

اڇي ڪلر واريون زمينون سڌارڻ: اڇي ڪلر کي ختم ڪرڻ لاءِ لوڻن کي ڳاري زمين ۾ اندر موڪلجي ٿو ته جيئن عام فصلن کي پوکي سگهجي ان لاءِ زمين جو مٿيون ڇهن انچن وارو تهه رهڙي زمين مان ٻاهر ڪڍجي. زمين کي اونهو کولجي، زمين کهري، پڪي هجي ته ان ۾ وٽاڻ جو ياڻ وجهي روٽاويٽر سان ملائجي، ايڪڙ ۾ چار ڪان ڇهه هڪ جيترا ٻارا ناهجن. هر هڪ ٻاري کي جداجدا هر ڏجن. ڪيڻ ڦيرائي هر ٻاري کي سڌو ڪجي ته جيئن پاڻي هڪ ڪرو يا يڪسروبيهي.درياءَ جي مني پاڻي سان ٻارا خوب پرائجن ته جيئن لوڻ ڳري پاڻي سان گڏ هيٺ وهي ٻوٽي جي پاڙن جي پهچ کان هيٺ هليا وڃن.

ڪاري ڪلر وارين زمينن کي سڌارڻ:

هن قسم جي زمينن کي سڌارڻ جو عمل شروع ڪرڻ کان پهريائين پڪ ڪجي ته، درياءَ جي منيو پاڻي جي سطح گهٽ ۾ گهٽ ڏهه فٽ آهي ته پوءِ: زمين کي اونهو کولجي، زمين کهري، پڪي هجي ته ان ۾ وٽاڻ جو ياڻ وجهي روٽاويٽر سان ملائجي. هر هڪ ٻاري کي چڱيءَ طرح چار کان پنج هر ڏجن ان بعد ڪاري ڪلر کي ختم ڪرڻ لاءِ زمينن جي تجزيي مطابق ليبارٽري جي سفارش ڪيل ڪيميائي مرڪب (جپسم) مقرر مقدار ۾ ٽي کان ڇهه ٽن زمين ۾ يڪسروڇٽجي ۽ ڪلٽيويٽر يا روٽاويٽر وسيلي ٽن کان ڇئن انچن جي گهرائي تائين انهيءَ ڪيميڪل کي چڱيءَ ريت ملائجي. هاڻي مني پاڻي سان ٻارا پرائجن پوءِ انهيءَ پاڻي جي سطح مسلسل ڇهن کان اٺن هفتن تائين هيٺ لهڻ نه ڏجن. ان کانپوءِ جڏهن زمين وٽ ۾ اچي وڃي ته هن جي وري چڪاس ڪرائجي.

اڇي ۽ ڪاري ڪلر وارين زمينن کي سڌارڻ

اهڙين زمينن ۾ جيئن ته ٻنهي قسمن جي ڪلر وارا لوڻ موجود هوندا آهن تنهنڪري پهرين اڇي ڪلر کي ختم ڪرڻ وارو عمل ڪجي. ۽ ان بعد ڪاري ڪلر وارين زمينن کي سڌارڻ وارا عمل ڪجي.

جَو: جَو جي پوک لاءِ جيڪا زمين ڪٽڪ لاءِ هلڪي سمجهي وڃي ٿي ان زمين ۾ جَو ڪاميابي سان پوکي سگهجن ٿا. گهٽ طاقت رکندڙ زمين ڪانسواءِ ڪلراٺي زمين ۾ بہ جَو پوکي سگهجن ٿا. پر سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ لٽياسي زمين وڌيڪ موزون آهي. زمين کي ٽي چار دفعا هر ڏئي. زمين کي پرپرو ۽ هموار ڪجي، وٺ واري زمين ۾ ٻج کي قطارن ۾ ڪٽڪ وانگر ناڙي ڪجي. قطارن جي وچ وارو مفاصلو 9 انچ رکڻ گهرجي. پوکي جو مناسب وقت آڪٽوبر کان نومبر آهي. پوکي لاءِ ٻج جو مقدار 40 ڪلوگرام في ايڪڙ استعمال ڪرڻ گهرجي. هڪ ٻوري يوريا ۽ هڪ ٻوري ٽي ايس پي ۽ گاهہ لاءِ هڪ ٻوري يوريا پوکڻ وقت يا پهرئين پاڻي تي ڏجي. جو جي فصل کي ٽي کان چار پاڻي ڪافي آهن. گاهہ لاءِ فيبروري ۾ لابارو ڪجي ۽ ان جو لابارو مارچ اپريل ۾ ڪرڻ گهرجي. گاهہ جي پيداوار 200 کان 250 مڻ في ايڪڙ آهي.

جئي : جئي سياري جي موسم جو نهايت ئي فائديمند فصل آهي. هن فصل جو شمار وڌن داڻن وارين جنسن ۾ ٿيندو آهي. جئي جي پوکي جو وقت آڪٽوبر کان ڊسمبر آهي، بهتر اهو ٿيندو تہ هن فصل کي ڊسمبر ۽ جنوري ۾ پوکجي اهو گاهہ 15 مارچ کان 15 اپريل تائين موجود رهندو ان وقت برسيم جو گاهہ موجود نہ هوندو آهي. زرخيز لٽياسي زمين جئي لاءِ بهتر سمجهي وڃي ٿي. ڪمزور يا وارياسون زمينون هن پوک لاءِ موزون آهن. جئي جو فصل ڪلر کي ڪنهن حد تائين برداشت ڪري سگهي ٿو.زمين جي تياري جي سلسلي ۾ زمين اندر ٽي کان چار هر هلائي پرپرو ڪري سنوت ۾ آڻجي زمين کي وٺ واري حالت ۾ ڪٽڪ وانگر ناڙي ڪجي. ناڙي لاءِ ٻنهي قطارن جي وچ وارو فاصلو 9 انچ رکجي. جئي جي پوکي لاءِ 30 ڪلوگرام ٻج في ايڪڙ استعمال ڪرڻ گهرجي. گاهہ جي سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ اڳوات وٺاڻ جو ياڻ بہ ٽرڪون في ايڪڙ جي حساب سان زمين ۾ ملائجن ان کان سواءِ زمين جي تياري جي آخري مرحلي دوران هڪ ٻوري ڊي اي پي وجهڻ گهرجي، ان کان پوءِ هڪ ٻوري يوريا پهرئين پاڻي تي ڏيڻ گهرجي.پهريون پاڻي پوکي جي ٽن کان چئن هفتن بعد ڏيڻ گهرجي، عام طور تي هن فصل کي ٽن کان چئن پاڻين جي ضرورت هوندي آهي. عام طور تي جئي جو اڳاٽو فصل فيبروري ۾ لڻڻ جي قابل ٿي ويندو آهي. جئي جي سٺي پيداوار مان 300 کان 400 مڻ في ايڪڙ سائو گاهہ ملي ٿو.

مانجهاندڙي: مانجهاندڙي سٺي زمينن کان وٺي سم ۽ ڪلر وارين زمينن سميت خشڪ سالي وارن علائقن ۾ بہ ڪاميابي سان پوکي سگهجي ٿي .جتي هي فصل انهن زمينن لاءِ زرخيزي پيدا ڪري ٿو اتي ڪلر ۽ سم کي پڻ گهٽائي ٿو ۽ زمين اندر نائٽروجن جو مقدار وڌائي ٿو. مانجهاندڙي جا بہ قسم سنڌ اندر پوکجندڙ آهن. هڪ قسم کي اڇي سيوري ۽ ٻئي قسم کي ڳاڙهي سيوري چئجي ٿو. هي فصل سڄو سال پوکي سگهجي ٿو. هن فصل جي پوک

لاءِ بهار (فيبروري _اپريل) ۽ سانوڻ (جولاءِ کان سيپٽمبر) جون موسمون نهايت ئي موزون آهن. هن فصل کي ٻج زريعي پوکجي ٿو. ناڙي پوک لاءِ 5 کان 6 کلو گرام تصديق ٿيل ٻج في ايڪڙ پوکڻ گهرجي.. پاڻي ڏيڻ سان مانجهاندڙي تڪڙي واڌ ڪري ٿي. شروعات ۾ ٻه ٽي پاڻي تڪڙا ڏيڻ گهرجن ته جيئين ڦوٽهڙو پلو ٿئي ان بعد ٻه ٽي مهينا هر هفتي پاڻي ڏيڻ گهرجي ۽ باقي بيا پاڻي 15 ڏينهن جي وقفي سان ڏيڻ گهرجن.

اسپنگر: سنڌ جي اندر اسپنگر جو پوک آبپاشي وارن علائقن سا گڏ سارياڻي علائقي ۽ خشڪ برساتي علائقن جهڙوڪ ٿر ۽ ڪاچو ۾ پڻ ڪئي وڃي ٿي . اسپنگر ربيع جو فصل آهي اسپنگر جي پوک هلڪي ۽ بهتر نيڪال واري زمين وارياسي لٽيا سي ۽ لٽياسي زمينن ۾ ڪرڻ گهجي. اسپنگر جي پوک لاءِ مناسب وقت نومبر جو مهينو آهي جيتوڻيڪ اسپنگر جي پوک ڊسمبر جي آخر تائين ٻه ڪري سگهجي ٿي. سارياڻي علائقي ۾ اسپنگر دوباري فصل طور پوکجي ٿو. اسپنگر جي پوکي لاءِ ٻه کان اڍائي ڪلوگرام ٻج في ايڪڙ استعمال ڪجي. اسپنگر لاءِ ڪيميائي ڀاڻ نائٽروفاس هڪ ٻوري پوکي وقت ۽ ٻي ٻوري پهرين يا ٻئي پاڻي تي ڏيڻ گهرجي. فصل کي 4 کان 5 پاڻي ڏيڻا پون ٿا. پن پيلا ٿي وڃن ۽ ٻج سخت ٿي وڃي ته لاٻارو ڪرڻ گهرجي.

ميون جي پوکي

ڦاروا : ڦارون جي پوک لاءِ سني لٽياسي زمين جي چونڊ ڪجي. پاڻي جو ڪوٽ وارن علائقن ۾ پڻ هن فصل جي پوک ڪري سگهجي ٿي. هن جي نسل جي واڌ ويجهه ٻن طريقن سان ڪجي ٿي. هڪ ٻج وسيلي ٻي قلمن وسيلي. ٻج وسيلي تيار ڪيل ٻوٽا بهار واري موسم ۾ جڏهن ته قلم وسيلي تيار ڪيل ٻوٽا سانوڻ واري موسم ۾ پوکڻ گهرجن. باغ لڳائڻ لاءِ چئو ڪنڊو طريقو اختيار ڪجي جنهن ۾ ٻوٽي جو ٻوٽي کان مفاصلو ۽ قطار جو قطار کان مفاصلو هڪ جيترو ٿئي. هن طريقي موجب 1210 ٻوٽا لڳائي سگهجن ٿا. ڦارون ۾ خشڪ سالي سان مقابلي ڪرڻ جي صلاحيت موجود آهي پر بهارجي موسم شروع ٿيندي ئي هن کي پاڻي جي ضرورت پوي ٿي. سياري ۾ هڪ يا ڏيڍ مهيني کانپوءِ پاڻي ڏجي. ڦارون جي ڊسمبر جي مهيني ۾ ڇانگ ڪجي سياري ۾ جڏهن ٻوٽو پن ڇاڻي ته انجي ڇانگ 3 کان 4 فوٽ پاڙ طرف ڪجي ٻوٽن جي پاڙ وٽان گند گاهه کي صاف ڪري ڊسمبر مهيني ۾ 20 ڪلوگرام ڳريل سڙيل وٽاڻ جو ڀاڻ في ٻوٽي کي ڏجي. اهڙي طرح گلن اچڻ کان پهرين فيبروري ۾ يوريا، سنگل سپر فاسفيٽ ۽ سلفيٽ آف پوٽاش هر هڪ ٻوٽي کي هرسال ڏيڻ گهرجي.

ٻير : ٻيرن جي سٺي پيداوار لاءِ زرخيز ۽ لٽياسي زمين جو چونڊ ڪجي پر ڪمزور ۽ ڪلرانين زمينن ۾ پيداوار گهٽ لهندي سنڌ جي ٿر، ڪڇي، ڪاڇي ۽ ڪوهستان ۾ زمينون انتهائي زرخيز آهن انهن علائقن ۾ کوهن جي پاڻي يا برسات جي گڏ ڪيل پاڻي تي معياري ٻير پيدا ڪري سگهجن ٿا. سنڌ جا ميداني علائقا جتي موسم خشڪ ۽ گرم آهي. اتي نهري پاڻي تي ٻير نهايت ئي ڪامياب ٿين ٿا. ٻيرن جي واڌ ويجهه پيوند ۽ ٻج وسيلي ٿئي ٿي ٻيرن جون پاڙون اونهيون وڃن ٿيون ان ڪري ٻج مان ڦٽي آيل هٽ جيترن ٻيرن جي ڇڪين کي هڪدم ڪدي اصل جاءِ تي لڳائڻ گهرجي يا انهن کي ڪجھ وقت لاءِ پلاسٽڪ جي 1 ڪلو وارين ٿيلهين ۾ وجهي نرسري واري ٻارين ۾ رکي پاڻي ڏيندو رهجي جڏهن ڇڪيون 2 فٽن جون ٿين ته ٻني ۾ 25 فٽن جي مفاصلي تي پوکڻ گهرجن. ٻيرن ۾ وٿاڻ جو ڳريل ڀاڻ 40 کان 50 ڪلوگرام في وڻ جي حساب سان مئي يا جون ۾ ڏيڻ گهرجي جولاءِ ۾ وڏن ميويدار وڻن کي جنهن جي عمر 5 يا 6 سال تي ڇڪي هجي ۽ ڀرپور پيداوار ڏيندا هجن ته انهن کي اڌ کان منو ڪلوگرام يوريا 1 کان ڏيڍ ڪلوگرام سنگل سپر فاسفيٽ ۽ 1 ڪلوگرام پوٽاش في وڻ ڏيڻ گهرجي. نومبر ڊسمبر ۾ اڌ کان منو ڪلوگرام يوريا في وڻ جي حساب سان ڏيڻ گهرجي. 10 سالن کان وڏن وڻن کي جولاءِ جي مهيني ۾ 1 ڪلوگرام يوريا اڍائي ڪلوگرام سنگل سپر فاسفيٽ ۽ 2 ڪلوگرام پوٽاش في وڻ ڏيڻ گهرجي. نومبر، ڊسمبر ۾ 1ڪلوگرام يوريا في وڻ ڏجي گرمين ۾ هر پندرهين ڏينهن پاڻي ڏيڻ گهرجي ميوي ۾ ٻور ۽ داڻي ڪانپوءِ پاڻي جي کوٽ نه ٿيڻ گهرجي. جيتن کان بچاءِ لاءِ وڻن جي هينان ڇلهن جي لاڳيتي ڏڙ يا گڏ ڪجي ميوي جي مک کان بچا لاءِ باغ اندر جنسي ڪشش آٽيندڙ ڦندا استعمال ڪرڻ گهرجن.

چيڪو: چيڪو جي پوکي لاءِ زرخيز زمين جي چونڊ ڪجي. پر چيڪو جي پوک هلڪي وارياسي يا وچولي زمين ۾ به ڪري سگهجي ٿي. چيڪو لاءِ سڌيون رستيون ناهي 25 کان 30 فٽن جي مفاصلي تي پوک ڪجي. چيڪو جي لاءِ ٻوٽي کان ٻوٽي جو مفاصلو 30 فٽ موزو ن سمجهيو وڃي ٿو. چيڪو لاءِ قلمي ڇڪيون تيار ڪيو ونديون آهن. ان لاءِ کيرول جو ٻج پوکي ان تي گهربل قسم جو پيوند ڪيو ويندو آهي. چيڪو جي ٻوٽي جا ٻه قسم ٿين ٿا، هڪ گول ۽ ٻيو بيضوي.بيضوي جو ميوو منو ۽ پيداوار وڌيڪ ڏئي ٿي. سٺي پيداوار حاصل ڪرڻ لاءِ 80 کان 100 ڪلوگرام وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ڀاڻ

في وڻ جي حساب سان ڏيڻ گهرجي. ان کان علاوه وڻن کي نائٽروجن، فاسفورس ۽ پوٽاش وارا ڪيميائي ياڻ ضرورت مطابق سيپٽمبر، آڪٽوبر ۽ اپريل جي مهينن ۾ ڏيڻ گهرجن.

کجي: کجي جي وڻ لاءِ خشڪ آبهوا، وڌيڪ گرمي ۽ گهٽ گهم واري موسم بهتر هوندي آهي. کجي سم ۽ کلر کي برداشت ڪرڻ جي صلاحيت رکي ٿي. کجي کي لڳائڻ لاءِ چيڪي زمين موزون آهي. جڏهن ته ٻين سيني زمينن ۾ کجي پوکي سگهجي ٿي. کجي جا ٻوٽا ٻن موسمن يعني فيبروري مارچ ۽ جون جولاءِ ۾ پوکيا وڃن ٿا. پر انهن مان جون جولاءِ واريون جهتون ڪامياب آهن. عام طور تي کجي جي واڌ ويجهه ٻچن ۽ جهتن ذريعي ٿئي ٿي. ان لاءِ ڪجين جي ٿڙن جي پر ۾ جيڪي ٻچا ڦٽن ٿا اهي نئي باغ لاءِ تي کان چار سال جا ٿين ته ڪڍي لڳائڻ گهرجن. جهتيون هميشه تندرست ۽ پنج کان پندرهن ڪلوگرام جي وزن برابر هجن. کجي جي هڪڙي جهت کان ٻئي جهت جو مفاصلو 15 فٽ ۽ قطارن کان قطار جو فاصلو 15 فٽ رکڻ گهرجي. نئون باغ لڳائڻ ڪانپوءِ 40 ڏينهن تائين روزانو هلڪو پاڻي ۽ بعد ۾ هڪ هفتو ڇڏي ٻئي هفتي ۾ پاڻي ڏنو وڃي.جڏهن ٻوٽو پاڙون هٽي وٺي ته گرمين ۾ هر هفتي ۽ سياري ۾ ٻن ٽن هفتن کان پوءِ پاڻي پيارجي. ميويدار باغ کي گرمين ۾ ستين ڏينهن ۽ سردين ۾ پندرهين ڏينهن پاڻي ڏنو وڃي. جيڪڏهن ٻوٽو هڪ سال جو آهي ته 10 ڪلوگرام وٿاڻ جو ڳريل سڙيل ياڻ، 100 گرام يوريا، 100 گرام ايس ايس پي ۽ 100 گرام پوٽاش ڏجي ۽ عمر جي حساب سان اهو وزن هر سال وڌائبو رهجي. ڏهه سالن وارن ٻوٽن کي هڪ ڪلوگرام يوريا، هڪ ڪلوگرام ايس ايس پي ۽ هڪ ڪلوگرام پوٽاش في وڻ ڏيڻ گهرجي. هر ٻن سالن ڪانپوءِ هيٺين ڇڙين جي ڇانگهه ڪجي. ميوي کي مينهن کان بچائڻ لاءِ ميوي جي مٿان ٿيلها چاڙهڻ گهرجن. کجي جي ميوي کي ڳاڙهي ٽنڊڻي جي ضابطي لاءِ فاسٽ ٽاڪسن جون گوريون سوراخن ۾ استعمال ڪجن ، چلر وارو ڪينئن تي ضابطي لاءِ سپراسائيڊ اسڪاليڪس يا پرائز جا ٻه کان 03 ڦوهارا ڪرڻ گهرجن يا ڏيڊ کان ٽي ڪلوگرام داڻيدار زهر وڻ جي پاڙ ۾ وجهي دڙ يا ڳڏ ڪجي ۽ ميوي واري ڪينئن جي حملي لاءِ اپاءَ ڪرڻ گهرجن گندگاهن جي صفائي، پاڻي ۽ ياڻ جو مناسب ۽ سفارش ٿيل مقدار وقت تي ڏيڻ گهرجي. کجي جون بيماريون جن ۾ ڪنگياري، وڻ جو سڙڻ ۽ ميوي جو سڙڻ. انهن بيمارين کان اپاءُ لاءِ صحتمند ٻچن جي چونڊ ڪجي، ٽشو ڪلچر ذريعي تيار ٿيل چڪيون لڳائڻ گهرجن. کجي جي ميوي کي ٽڏن تي خشڪ ڪرڻ گهرجي. ميوي کي ڪاسٽڪ سوڍا سان صاف ڪرڻ گهرجي. ۽ ڇوهارا ٺاهي مارڪيٽ ۾ وکرو ڪيا وڃن.

ٿر جي زراعت لاءِ تجويزون

ٿر جي زرعي مسئلن، آبهوا ۽ حالتن کي نظر ۾ رکندي ڪجھ ڳالهين جون تجويزون ڏجن ٿيون جيڪي ٿر جي زراعت لاءِ وڏيڪ ڪارگر ثابت ٿينديون ۽ ٿري آبادگارن ۽ هاري وڏيڪ فائدو حاصل ڪندا.

برسات کان اڳ ٻنين مان صحيح نموني جهنگ کي ڪپي لاهه ڪڍي زمين کي پوکي لاءِ صحيح نموني تيار ڪجي جيئن وقت سر پوکي ڪري سگھجي.

ٻج جو استعمال صحيح ڪجي ۽ ٻج جو صاف ۽ صحتمند هجڻ ضروري آهي. زمين ۾ نامياتي مادن جي کوٽ واري حالت ۾ وٿاڻ جو ڀاڻ ضرور استعمال ڪجي.

ٿر وارين وارياسين زمينن ۾ ٽريڪٽر سان ڀهريون ڪيڙي وارو هر ڀلي ڏجي پر ناڙي وري ٻه اٺ سان ڪجي ته بهتر آهي ڇاڪاڻ ته ٽريڪٽر سان پوکيل ٻج هڪ سرو نه ٿو ٻيهي ڪٿي گهاٽو ته ڪٿي ڇڊو تنهن ڪري پيداوار گهٽ ٿئي ٿي ۽ جيڪي خال رهن ٿا انهن ۾ گندگاهه ٻه وڏيڪ اڀرن ٿا.

زراعت کاتي طرفان ٿر ۾ جديد زرعي مشينريون جديد پوکي جا طريقا، ۽ ٽيڪنالاجي متعارف ڪرائي وئي آهي انهي لاءِ ان مان ڀرپور فائدو حاصل ڪجي.

پوکي هميشهه سانوڻي جي برساتن کانپوءِ ٻئين يا ٽئين ڏينهن تي ڪرڻ گهرجي،ته جيئن زمين وٺ ۾ ٻه اچي ۽ اپريل گندگاه ٻه هر جي مدد سان ختم ٿي وڃن.

ٿر ۾ جديد آبپاشي جي طريقن سان گهريلو سطح تي مختلف ڀاڄيون ٻه پوکي سگهجن ٿيون جن ۾ بصر، موري، پالڪ، توري، واڱڻ ۽ ٽماٽا وغيره.

ٿر ۾ ديسي ٻيرن ۾ قلم لڳرائي سار سنڀال ڪرڻ سان اهي ماڻهو فصل جي آبادي سان گڏوگڏ ٻيرن جي سٺي پيداوار ٻه ڪٽي چڱو ناڻو ڪمائي سگهن ٿا.

ٻنين ۾ فصل جڏهن اوڙن کان مٿي، اچي ته وقت سر گندگاهه ڪڍڻ گهرجن، جيئن فصل آساني سان واڌويج ڪري سگهي.

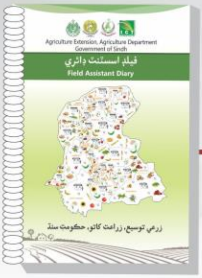

زرعي توسيع ، زراعت کاتو حڪومتِ سنڌ

زرعي توسيع سنڌ جو بنيادي مقصد سنڌ جي آبادگارن جي رهنمائي ڪري سندن پيداوار وڌائڻ ۽ منافعي ۾ اضافو ڪرڻ آهي. ان سلسلي ۾ آبادگارن کي سندن زمين تي وڃي زرعي توسيعي عملو زرعي مشورا ڏئي رهيو آهي. ان ڪم کي وڌيڪ بهتر ڪرڻ لاءِ ڪجهه نوان قدم کنيان ويا آهن، جيڪي هيٺ ڏجن ٿا:

1 هر فيلڊ اسسٽنٽ پنهنجي علائقي ۾ گهٽ ۾ گهٽ 3 ڏينهن هفتي ۾ زميندارن سان ملي ڪين مشورا ڏيندو.

2 هڪ ڏينهن تي 3 زميندارن سان لازمي طور ملندو.

3 زميندارن کي مشورا ڏيڻ وقت جي پي ايس ڪوآرڊينيٽ واري تصوير ڪيندو تہ جيئن زميندار ۽ فيلڊ اسسٽنٽ جي اصل لوڪيشن جي خبر پئجي سگهي.

4 فيلڊ اسسٽنٽ زميندارن سان ملاقاتن جا تفصيل خصوصي طور تيار ڪيل فيلڊ ڊائري ۾ درج ڪندو ۽ آن لائين رپورٽ ڪندو.

5 زرعي مشورن ڏيڻ سان گڏ هر فيلڊ اسسٽنٽ پنهنجي علائقي ۾ گهٽ ۾ گهٽ 100وڻ پوکرائيندو.

6 آبادگارن جي وڌيڪ سهولت لاءِ هر زرعي توسيعي ضلعي آفيس ۾ انفارميشن سينٽر قائم ڪيا ويا آهن جتان پڻ ٽيليفون ذريعي يا روبرو وڃي مشورا وٺي سگهجن ٿا.

7 ڊائريڪٽر جنرل زرعي توسيع سنڌ حيدرآباد جي آفيس ۾ هڪ خصوصي آبادگار ڪال سينٽر قائم ڪيو ويو آهي جتي زرعي ماهر آفيس جي ڪم ڪار واري وقت ۾ موجود هجن ٿا جتان پڻ مشورا حاصل ڪري سگهجن ٿا.

هن نئين ڪم جو آغاز 8 سيپٽمبر 2020 تي جناب عبدالرحيم سومرو سيڪريٽري زراعت سنڌ پاران افتتاح ڪرڻ سان ڪيو ويو آهي. ڪم جي اڳواٽي جناب هدايت الله ڇڄڙو ڊائريڪٽر جنرل زرعي توسيع سنڌ ڪري رهيا آهن.

8 زرعي توسيع سنڌ پاران قائم آءِ سي ٽي زرعي توسيعي مرڪز پاران ڀيون بہ ڪئين سهولتون فراهم ڪيون پيون وڃن جيڪي هيٺ ڏجن ٿيون:

- آبادگار ڪال سينٽر 03111646111
- سائي ستابي سنڌ روزانو زرعي مشورن جو فيسبڪ تي لائيو پروگرام.
- روزانو ريڊيو پاڪستان تان زرعي پروگرام.
- موبائل سينيمائن ذريعي آبادگارن کي ڳوٺن ۾ وڃي زرعي فلمون ڏيکارڻ.
- مختلف مارڪيٽنگ جا اگهه پار
- موسم جو حال احوال
- نوجوانن کي انٽرنشپ ڪرائڻ
- موبائل فون ايس ايم ايس ڪرڻ وغيره شامل آهن